

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Iosephi Mariae Svaresii, Episcopi Vasionensis, Praenestes
Antiqvae Libri Dvo**

Suarès, Joseph Marie

Romae, 1655

urn:nbn:de:hbz:466:1-11894

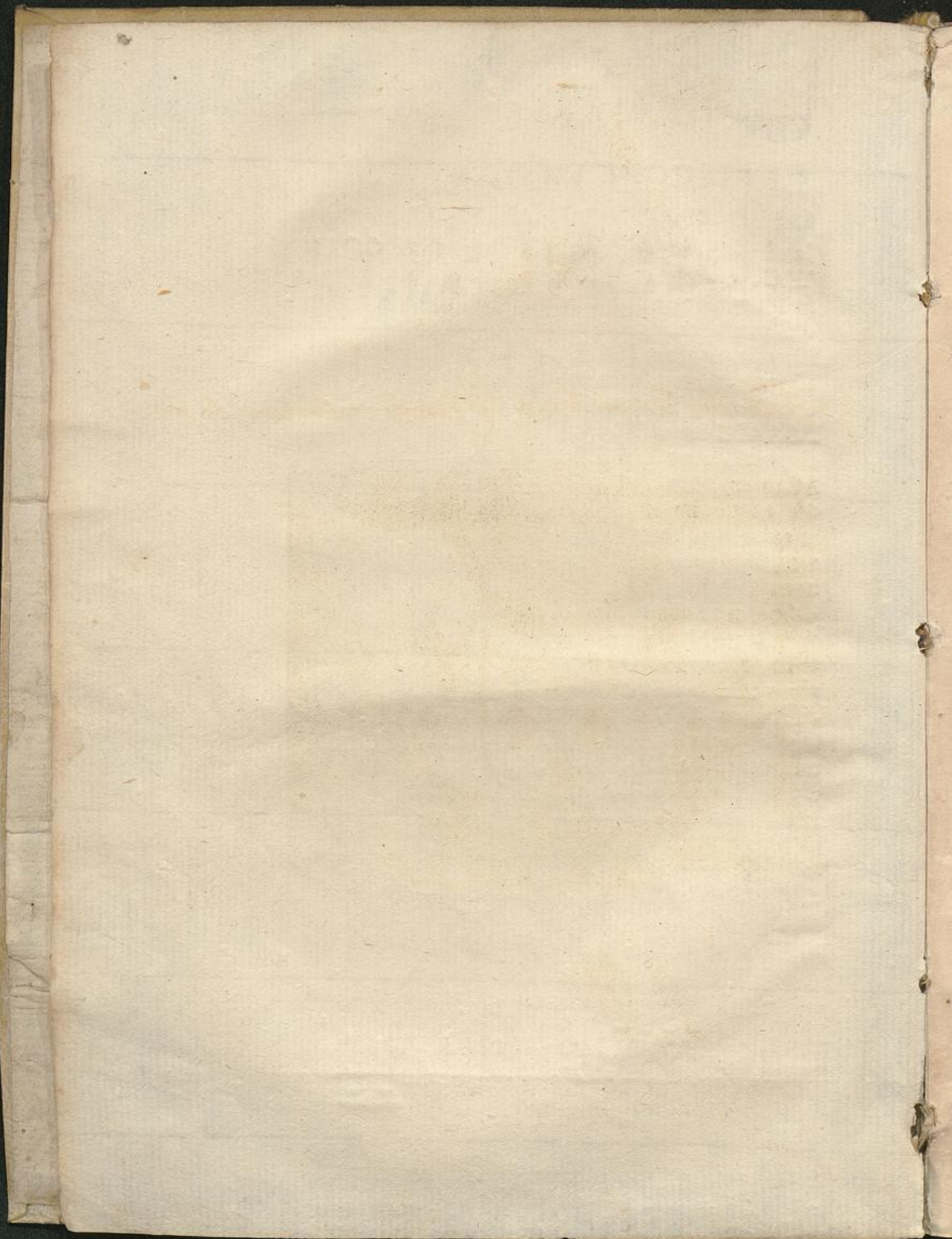

M.H. 11. 17.

7+

Th. 4865.

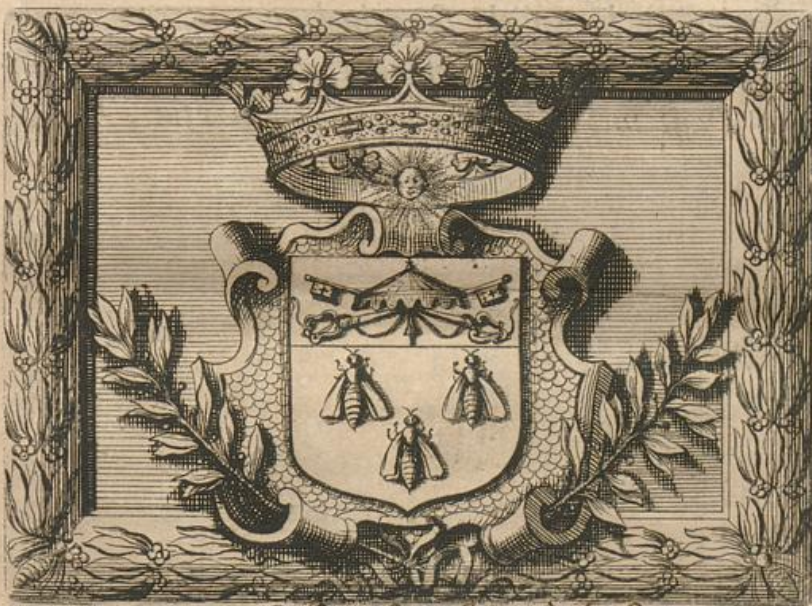
IOSEPHI MARIAE SVARESII
EPISCOPI VASIONENSIS

PRAENESTES

ANTIQUAE

Ex Legato Celso Binsupio Ferdin. Epi Paderb. et Monaster. An 1670.

LIBRI DVO

Collegij S. I. J. Paderb.
R O M A E,

Typis Angeli Bernabò, Hæredis Manelfi Ma-
nelfij. M. DC. LV.

Superiorum permissio.

IOSEPHI MARIE SVARII

EPICURAE

EPIGRAMMA.

*Visa inimica suis semper Fortuna colonis
Pranesten varijs diruit excidijs;
Sanguine concretum lac Sortis ab Ubere sugens
Iupiter huic Urbi sanguinolentus erat:
At nunc mitis erit, Fortunaque prospera, Tusca
Dant mel dulce Ioui, quæ dominantur, Apes.*

MO MO
ILLVSTRISS. ET EXCEL. PRINCIPI
MAPHAEO BARBERINO

PRINCIPI PRÆNESTES . ERETI
DVCI , ETC.

IOSEPHVS MARIA SVARESIVS

EPISCOPVS VASIONENSIS.

Felicitatem .

VI solet esse Dominis gratior ,
& acceptior , qui eorum è fun-
dis excerpitur fructus , ita con-
fido iucundiozem Excellentia
Tuæ , fore lucubratiunculam
istam meam , congestam super
Præneste : cui è ruinis resurgenti , & splendidius
instauratæ (Princeps Optime) felicissimè , atque
sapiantissimè dominaris ; Romanis verò ex le-
gibus solo cedit , quidquid superstruitur . Cum
igitur Excellentissimæ Familæ vestræ , sim ipse
deuotus exasse , deuinctusq; tot nominibus : cre-
uit enim etiam ingenium quam tulumcumque
meum in sacro comitatu & obsequio magni Ex-

† 2

cel-

cellentiæ Tuæ, Patruī Urbani VIII. Pontificis
Opt. Max. sanctissimæ, suauissimæque memo-
riæ, crescitque adhuc sub iussa Eminentissimi
Cardinalis Francisci Barberini, patruī Ve-
stri, Ecclesiæ, ac Christianæ Reipublicæ,
reique Litterariæ bono nati, quidquid hoc
est opellæ varijs è scriptoribus erutum, atque
collectum solo vestro superædificauī, totumque
offero libens meritò Excellentiæ Tuæ, & si-
cuti loquuntur Iurisperiti, repræsento. Insi-
tius est fructus, & Barberino nomini, iure
optimo debitus. Temporū iniuria, clades
bellicæ, rerumque vices mutant, & euertunt
omnia. Urbium, quæ floruerunt, & emicue-
runt, cadauera in parietinis lapsantibus, in ru-
dibus macerijs, & in dispersis ruderibus dispi-
cimus, passimque calcamus, de compluribus,
ecquis illis fuerit locus? exquiritur, neque, vel
tenuissima supersunt vestigia; verum hi, quos
Excellentiæ Vestræ nuncupo, libelli perstabunt
æternum. Præneste quater excidium passa,
nullum in hisce vniquam experietur, si fauens
tua gratia ipsos benignè, ac perhumaniter
excipias, si calculo suo comprobēs, si deni-
que paludamenti sui sinibus foueas. Præne-
ste, inquam, in tanta sortium, quæ ipsi obti-
gere, varietate veteris Fortunæ à poetis confi-
ctæ, atque ab Ethnicis cultæ tutelam inuali-
dam

dam, immò perniciosam cum agnouerit, virtutibus Excellentiae Tuæ fausta, & prospera omnia se debere sentiet, atque grata profitebitur. In illis celebrandis excurrere animus erat, sed vetat, & coercet exultantem cognita, probeque mihi perspecta excelsi animi tui modestia: qua dotes eximias, quibus instructus, & cumulatus es, exprimere mauius rebus præclarè, fortiterque gestis, quam gaudeas illas iustis licet encomijs prædicari. Vereor præterea ne laudes, si recensere velim, ingenij culpa, penuriaque deteram, neue adulationis specie plenam venerationem imminuam; Habebo sanè quod imputem fauori, & gloriae, meque felicitatis ad apicem censeam prouectum, si nempe opusculum istud, cuius vestibulum memorabili Tuo nomine illustrare audeo, æqui bonique consulueris. Etenim sic pignus, & monimentum mei erga Excellentiam Tuam propensissimi; addictissimique non ingratum Tibi ipsi fuisse intelligam, meque maiorum, & grauiorum operum molimini mox alacrius accingam.

IN-

INDEX CAPITVM LIBRI PRIMI

PRÆNESTES ANTIQVÆ.

D E Regione , in qua Præneste posita .	Cap. 1
De conditore Prænestes .	2
De Nomine Prænestes .	3
De Prænestes Etymo .	4
De situ .	5
De agro Prænestino .	6
Vt Asylum fuerit .	7
De arboribus .	8
De aquis , & Veresi fluvio .	9
De vinis , & latifundijs .	10
De floribus , fructibus , & Nuculis .	11
De secessu .	12
De Ludis .	13
De Fortune sortibus .	14
De Fortuna templo .	15
De Serapide , eiusque templo .	16
De Basilicis , & solario .	17
De Foro , & statuis Prænestes .	18
De Via Prænestina , & de Porta Urbis .	19
De signis , sacrarijs , & alijs locis publicis .	20
De Præneste Colonia , & Municipio .	21
De rebus gestis à Prænestinis ad an. V. C. CCCLXXIV .	
De	

<i>De rebus gestis Prænestinorum ad annum V. C. CCC.</i>	
<i>LXXXV.</i>	23
<i>De rebus gestis ad annum DXL.</i>	24
<i>De prodigijs Præneste visis, deque Magistratibus.</i>	
<i>Cap.</i>	25
<i>De moribus, & idiomate.</i>	26
<i>De Collegijs, & Epitaphijs.</i>	27
<i>De Viris Illustribus Prænestinis.</i>	28
<i>De C. Mario C. Filio, Prænestes obsidione, ac excidio</i> <i>à Sylla.</i>	29
<i>De Catilina, & Fulvia cum Anacephaleose.</i>	30

LIBRI SECUNDI.

R oma Sancti Petri, & Pontificum Maximorum <i>sedes electa diuinitus.</i>	Cap. I
<i>A Sanctis Petro, & Paulo Euangelium Christi Præneste disseminatum, & Episcopum constitutum fuisse comprobatur.</i>	2
<i>De Sancto Agapito Martire Præneste.</i>	3
<i>De Sancti Agapiti Basilicis Præneste.</i>	4
<i>De Reliquijs S. Agapiti, & aliorum SS. Præneste.</i>	6
<i>De Prænestinis Episcopis.</i>	7
<i>De S. Herundine, deque miraculis in Monasterio S. Petri Præneste patratis.</i>	8
<i>De Prænestinis Episcopis ad ann. usque à C. N. M.</i>	9
<i>De sex Episcopis S. R. E. Cardinalibus, e quibus vnus est Prænestinus.</i>	10
<i>De</i>	

<i>De Preenestinis Episcopis S. R. E. Cardinalibus ad annum MC.</i>	11
<i>De iisdem ad annum MCC.</i>	12
<i>Ad annum MCCC.</i>	13
<i>Ad annum MCCCC.</i>	14
<i>Ad annum MD.</i>	15
<i>Ad annum MDCLV.</i>	16
<i>Epilogus Operis.</i>	17
<i>Mantissa.</i>	18

Imprimatur.

Si videbitur Reuerendiss. P. M. Sac. Pal. Apost.

M. Anania Ep. Sut. & Nep. Vicefg.

Imprimatur.

*Fr. Raymundus Capifucchus, Sac. Palatij Mag.
Ord. Præd.*

PRAENESTE

sub auspicijs Illustris. & Excellentis. Principis

MAPHAEI BARBERINI

Ab Illustris. & Reuerendis. Domino

D. EPISCOPO VASIONENSI
IOSEPHO MARIA SVARESIO

Scriptis illustrata.

EPIGRAMMA

INL. D. Urbani Cerri Patricij Romani.

RDVA Sullani taceat miracula templi
Præneste, & fortes Sufficij veteres,
Non Parijs iactet pendentia vota Colūnis
Non Primigeniæ ferta tributa Deæ,

Nec fingat primos Diuina ab origine muros,
Marmora nec victi sanguine tincta ducis

Prisca iacent, noua nunc Prænesten gloria tollit
MAPHAEI Imperium, scripta SVARESII.

Nel Libro dell' Illustriss. e Reuerendiss.
MONSIG. SVARES
Composto sopra l' Antichità
D I
PALESTRINA
SONETTO

del Signor Urbano Cerro Romano.

E PRENESTE vantò gl'alti Natali
Hauer da i Numi, ò da gl' Argiui Heroi,
E s' a' Tempij di lei, fin dagl' Eoi
Tributarij porgean voti i mortali:
Non fiano alle sue glorie hor vanti eguali,
Mentre Heroe più sublime i pregi suoi
Con la Penna rinuoua; onde fia poi
Che gli crescan al suol Palme immortali.
Fù PRENESTE Idolatra, hor più non spira,
Fumo d'incenso a' Mostri rei di Lerna,
Nè più mentiti Numi hoggi delira.
Erà tanti Fondator fia che discerna
Qual fia il vero natal, mentre rimira,
Che SVARES quà giù la fonda Eterna.

IOSEPHI MARIAE SVARESII

EPISCOPI VASIONENSIS

PRÆNESTES

ANTIQUAE

Liber Primus.

De Regione in qua Præneste posita.

CAPVT I.

VGVTVM illud terrarum spatium, quod Latium postea dictum fuit, indigenæ Siculi primi omnium, quorum memoria extat, incoluere. Hi ab Italo Rege Itali nuncupati sunt, sicut & terra Italia. Superuenerunt circa annum ab Orbe condito ter mil-

Dionys. Halicar.
l. 1. Antiq. Romæ.

Thucyd. lib. 6.

lesimum e Peloponneso Pelasgi ducem Oenotrum, Lycaonis filium secuti, qui dein Arcades nominati fuerunt: at hic quod culmina montium insedissent Aborigenes vocitati: & ab ipso duce Oenotria quoque regio dici cœpit. Accesserunt & alij Pelasgi post centum quadraginta paulo minus annos ex Hæmonia seu Theffalia, per Dodonen & Padi ostia pro-

Pausan. initio
Arcadic.

Iustinian. Const.
25. de Præf. Ly-
caon. Dionys. Hal.
lib. 1. & 2.

A
fecti,

Macrob. lib. 1.
Sat. cap. 7.

Liu. lib. 1.

Plin. lib. 3, c. 6.

feſi; & cum his Euander: qui coniunctis viribus expulere Siculos, atque oppida in hoſtico condidere. Reges his præſuiſſe memorantur Ianus, Saturnus, Picus, Faunus, & Latinus: a quo (cum Græci ab Hercule in Hispaniam tendente dimiſſi, mox Aeneas, atque Troiani ſeſe illis admicuiſſent) Latinorum omnes uſurpauere nomen, & vniuerſa regio exinde Latium appellatur. Atque hoc quidem Latium vetus ad Circeium uſque montem a Tiberi flumine protendebatur. Eiusque fines ab Occaſu, Tiberis: a Meridie, inferum mare: Anio, Sabini, & Aequi a Septemtrionibus: ab Ortu Volſci, & Rutuli concludebant. Nobiliſſima & princeps ciuitas Alba in eo extructa triginta Coloniaram parens. Veteri Latio mox nouum acceſſit, adiunctis Hernicis, Volſcis, Aequis, & Auſonibus, Latino nomine ad Lirim uſque prolato. Adeo uero creuit inteſtino damno, ut cum primum ſeruitutem profiteri viſa eſt hæc regio, tunc potiſſimum fuerit dominata; & a Romanis colonis ſuis domita, non tantum prima Italiae prouincia, ſed etiam totius terrarum orbis uirtute atque armis domiti princeps euasit, & adhuc diuina prouidentia, quemadmodum Proſper noſtras cecinit,

— *Plusquam poſſederat armis
Religione tenet.*

De Conditore Præneſtes.

CAPVT II.

IN ea igitur regione Præneſte ſitum eſt, oppidum ut antiquiſſimum ſic & celeberrimum: cuius initia poeticis decora fabulis magis, quam incorruptis rerum geſtarum monumentis prodita

dita si commemorem, nullus, ut opinor, mihi vitio vertet; quando hæc venia datur antiquitati, ut miscendo humana diuinis, primordia urbium augustiora faciat. Et vero illi tempori, quod iure $\mu\upsilon\theta\iota\kappa\acute{o}\nu$, seu fabulosum Varro dixit, velut infantiae orbis adeo fuit illudum, excogitatis arte summa commentis, ut Theologiam & Philosophiam, architectonicas rerumpublicarum scientias, non alia ratione Græci, & qui ab his acceperunt Romani, sicut Aegyptij olim sub Hieroglyphicis, quam sub fabularum inuolucro tradiderint: quibus ipsam quoque historiam, hoc est, veritatis lucem ita obfuscarunt, ut eam ex Hippocrenes lacunis haurire necesse sit. Conditorem Prænestes Virgilius quidem nobis hisce versibus indicat, auxiliarios Turni recensens.

*Nec Prænestinae fundator defuit urbis,
Vulcano genitum pecora inter agrestia Regem,
Inuentumque focus omnis quem credidit ætas,
Cæculus; hunc Legio late comitatur agrestis.
Quique altum Præneste viri, quique arua Gabinae
Iunonis, gelidumque Anienem, & roscida riuis
Hernica saxa colunt, quos diues Anagnia pascit,
Quos Amasene pater: non illis omnibus arma,
Nec clypei, currusque sonant; pars maxima glandes
Liuentis plumbi spargit, pars spicula gestat
Bina manu, fuluosque lupi de pelle galeros
Tegmen habent capiti, vestigia nuda sinistri
Instituere pedes, crudus regit altera pero.*

Quibus versibus poeta Cæculi ditionem, militem, habitum, atque arma describit pereleganter. Pompeius quoque Festus tradit a Cæculo conditum Præneste, unde putant Cæcilios ortos, quorum nobilis erat familia apud Romanos; quamuis alij appellatos eos dicant a Cæcade Troiano Aeneæ comite. Legerant

A 2 ambo

Liudib. r.

Plutarch. in
Theseo.

Lib. 7. Æneid.

Sigon. de Antiq.
nomm. Rom.

ambo Prænестinos libros, qui sonabant a Cæculo ædificatum Præneste, sicut auctor est Solinus. Nam Zenodotus eodem Solino teste ab Ulyssis nepote Præneste conditum dictumque prodidit: quod & Martianus Capella refert: licet alij velint Cæculum conditorem, quem pignus asserunt fuisse flammaram, siue, ut Solinus ait, *quem iuxta ignes fortuito (siue fortuitos) inuenerunt ut fama est Digitiorum (siue Digitorum) sorores*. Delrio quidem Lares a Prænестinis Digitios dictos opinatur, quod Dactyli Græcis dicerentur, quia vel viam quasi digito viatoribus commonstrabant, vel eo protenso sculpebantur. At Grotius Digitos putat esse *Δακτύλους Ἰδαίους*, de quibus Cicero ait: *Tertius ex Idæis Dactylis: seu Digitis*, ut in veteribus libris scriptum obseruarunt eruditissimi Viri. Arnobius eosdem existimat Lares, Curetas, Samothracios Indigetes, quosque Græci Idæos Dactylos nominant. Proponam locum, ut Salmasius e bibliothecæ Regiæ exemplari legit: *In diuersis Nigidius scriptis modo tectorum domuum que custodes, modo Curetas illos, qui occultasse perhibentur Iouis aribus aliquando vagitum, modo Digitos Samothracios, quos quinque indicant Græci Idæos Dactylos nuncupari. tum in calce libri eiusdem. Aut Curetas pro Laribus inuocare, quos Digitos Samothracios pars vestrorum asseuerat auctorum*. Idem tamen Salmasius in Solino non *Digitiorum*, sed *Icidiorum* sorores scribendum censet, cum Lares *ἰκιδίους & κατικιδίους* Deos e glossis, & Prisciano; quin & Curetas, atque Corybantas e Colloquijs Græco-Latinis appellatos obseruarit. Et Icidios hosce seu Lares, quorum sorores iuxta focos fortuitos inuenerunt Cæculum, putat esse Diuos fratres, quorum Seruius meminit. Seruius tamen horum Diuorum sororem vnicam Cæculi parentem non inuentricem memorat: vnde viri docti pace dixerim

Cap. 8. Polyhist.

Lib. 6. de Nupt. Philol.

Grotius.

Delrio in Hercule Octav. p. 374.

Not. in Cap.

Lib. de Natur. Deor. Lib. 3.

Flin. l. 36. c. vlt.

p. 114. ab. 1002. 1102. 11102.

odm

s

A

xerim

xerim nimis violentam, & putidam esse hanc emenda-
 tionem. Operapretium est adscribere quæ Seruius ipse
 in commentarijs ad Virgilium profert. Præneste Pon-
 tifices erant & Diij indigetes, sicut etiam Romæ. Erant
 etiam duo fratres, qui Diui appellabantur. Horum
 soror dum ad focum sederet, defiliens scintilla eius ute-
 rum percussit, inde dicitur concepisse; postea enixa pue-
 rum iuxta templum Iouis abiecit, quem Virgines aqua-
 tum euntes iuxta ignem inuentum sustulerunt, qui haud
 longe a fonte erat, unde Vulcani dictus est filius. Cæcu-
 lus autem ideo, quia oculis minoribus fuit, quam rem
 frequenter efficit sumus. Hic postquam diu latrocinatus
 est, collecta multitudine Prænestinam ciuitatem in mon-
 tibus condidit: & cum ad ludos inuissset vicinos popu-
 los, cœpit eos hortari ut secum habitarent, & pro gloria
 iactare se filium esse Vulcani. Quod cum illi non cre-
 derent, inuocato Vulcano ut eum filium comprobaret,
 omnis illius multitudinis cœtus est flamma circumdatus:
 quo factò commoti omnes simul habitauerunt, & Vul-
 cani filium esse crediderunt. Mihi idem videtur quod
 Cluuerio, fratres illos Digitos appellatos: & apud So-
 linum legerim, quem apud ignes fortuito inuenerunt,
 ut fama est, Digitorum a sorore editum. Seruio con-
 sonat Ioannes Boccacius, nisi quod fauillam casu in
 gremium Amatæ forsan sororis Dauni Regis Ardeæ
 vult euolasse, atque Cæculum dictum ob lippitudinem
 oculorum; & fulmen a Vulcano missum, quo exusti, &
 perempti fuerint illi obloquentes. censet etiam illum
 proprio nomine Prænestem nuncupatum. Sed Præne-
 stem, quem alij conditorem Prænestis autumant, au-
 ctore Zenodoto Trœzenio (qui Dionysio teste Vm-
 bricæ gētis historiam scripsit, quamquam Suidas alium
 referat Zenodotum Ephesium natione Alexandri-
 num, qui Romæ vixerit) hunc inquam Prænestem

Pag. 627. in
 Lib. 7. Ængid. V

na. ad. I

ad. I

bas. ad. I
 dog. ad. I

ad. ad. I

Ital. Antiq. l. 3.

na. ad. I

Lib. x. c. 77. D
 Geneal. Deor.
 & Reu. Ital.

Lib. 7.

ad. I

id. O

A 3 seu

seu Prænestum Vlyssis nepotem, Latinique filium
 vocant Solinus, Capella, & Stephanus, seu potius eius
 Epitomastes Hermolaus: ita vt Vlysses e Circe Lati-
 num Regem Laurentum, ille Prænesten & Lauiniam
 ex Amata susceperit. Sunt qui Latinum Fauni, &
 Maricæ filium fabulantur, vti Dionysius, & Virgilius:
 alij Fauni filia ex Hercule prognatum tradunt sicuti
 Iustinus Pompeij Trogi breuiator. Parentes Latino
 Solem, atque Circen attribuit Bartholinus. Vt vt sit
 ab hoc Prænesto oppidum extructum accepisse quo-
 que nomen prædicant. Tertia opinio est Plutarchi:
 qui postquam egit de Hegestrato Ephesio, subdit,
 Telegonum Vlyssis, & Circes filium ad perquirendum
 parentem missum, urbem vt ibi conderet monitū fuisse
 vbi videret agricolas gestare coronas, atque choreas
 ducere: Is cum venisset in quemdam Italiae locum
 intuens rusticos ilicis ramis redimitos ædificauit vr-
 bem, ab euentu Prænestum nominans, quam Romani
 voce detorta Prænestum vocant, idque tradit ex Ari-
 stotelis Iralicorum tertio. Hinc Richardus Bartholinus
 Prænestem vocat Fatidicam Aëæi hospitis urbem: Id
 est. Telegoni, quem Propertius etiam Aëæum nomi-
 nat. Cluuerius demum, cum Præneste Græcam esse
 urbem antiquissimi auctores tradiderint, alijq; etiam
 Telegonum, alij Prænestum Latini filium origini eius
 admiscuerint, haud perinde dubijs hinc argumentis
 colligit, hanc quoque cum reliquis prisca Latij oppi-
 dis a primis Latinis, siue Pelasgis, atque Aborigini-
 bus duce Euandro vel de nouo conditam, vel pulsis
 inde primis cultoribus Siculis occupatam fuisse. quo-
 rum hoc haud obscure innuit Virgilius, qui quamuis
 in Turni acie fingat Prænestis conditorem Cæculum,
 tamen Euandrum postea introducit filium suum, quem
 in auxilium Aeneæ mittebat sic adfantem:

O mibi

V. Πραγμῆσος.

Lib. 1. An.

Lib. 43.

Lib. 1. Auftriad.
& ibi Spiegel.

Parallel. cap. vlt.

L. 1. Auftriad.

Lib. 3. Ital. An-
tiq. pag. 953.

lib. 1. An. 1. 1.

Lib. 7.

Lib. 8.

O mihi præteritos referat si Iupiter annos,
 Qualis eram cum primam aciem Præneste sub ipsa
 Straui, scutorumque incendi victor aceruos,
 Et Regem hac Herilum dextra sub Tartara misi,
 Nascenti cui tres animas Feronia mater
 (Horrendum dictu) dederat, terna arma mouenda,
 Ter letho sternendus erat; cui tunc tamen omnes
 Abstulit hæc animas dextra, & totidem exiit armis;
 Non ego nunc dulci amplexu diuellerer unquam
 Nate tuo.

Herilus iste Feroniæ (quæ Nympha Campaniæ, & Libertorum Dea erat) filius fuisse videtur vel rex, vel dux quidam Siculorum, qui Latinis ingruentibus Præneste tuebatur. Plautus Præneste numerans inter Barbaricas vrbes fulcit non parum coniecturam Cluuerij. Tanta igitur huius vrbis antiquitas est, vt quæ annis amplius *CICERO* ante IESVM CHRISTVM natum condita sit. vnde & a Liuiο numeratur inter alios præsci Latij populos. Prudenter equidem ac tempestiue obseruat Seruius, licet multi de vrribus Italiciis, atque totius orbis plenissime scripserint, apud omnes tamen, si diligenter aduertatur, de auctoribus conditarum vrbiū diffensionem inueniri; adeo vt ne Vrbs quidem Romæ origo possit agnosci. Si igitur tantæ ciuitatis certa ratio non apparet, non mirum est si in aliarum opinione dubitatur: vnde nec historicos, neque commentatores varia dicentes imperitiæ condemnare debemus. Nam antiquitas ipsa creauit errorem, & plerique fundant, plerique augent, & ad se transferunt nomina; quam rem etiam non paruum errorem asserre manifestum est. Latinum regem Laurentum conditorem Prænestis canit Facius de Vbertis, seu potius Coloniae ductorem, vt inferius patebit.

Captiu. Sc. 2.
act. 4.

Lib. 2.

In Supraf. lo-
cum Virgilij.

De

De Nomine Præneste:

CAPVT III.

VOD attinet ad Prænestes nomen, olim
Præneste altum, & *Præneste sub ipsa*,
 Virgilius cecinit: utrobique Servius, qua
 neutrum, qua foemininum esse adiungit. & sic Priscia-
 nus: dicebatur enim & hoc Præneste, & hæc Præne-
 stis. *Præneste sub ipsa* apud Virgilium figura Synthesis
 videtur Aldo seniori, quæ discordat cum voce, cum-
 que suo concordat significatu: ita Camerino sub ipsa
 scilicet ciuitate: sic dicitur Liliium est albisimus flo-
 rum. Græcis δ̄ Πραίνεσος enuntiabatur, seu Πραίνεσός
 Suidæ: at Ptolemæo τὸ Πραίνεσον. quin Ergasitus pa-
 rasitus apud Plautum iurat Hegioni νῆ τὰν Πραίνεσιν,
 quamuis illud τὴν, seu τὰν ad πόλιν referat Cluue-
 rius. ab eo Prænestini dicuntur oppidani, teste Var-
 rone. Græcis σοι: præsertim Stephano, seu Her-
 molao. quin & Πραίνεσσοι Appiano, & Πραίνεσσοί
 vt in Dionysio scribitur corrupte, sicuti quidam vo-
 lunt, exscriptum posterioris æui vitio. Sed in has
 Grammaticorum tricas declinare non est animus. In-
 ter famosa oppida ad occidentalem Oceanum me-
 morat Aethicus, qui Theodosij æui vixisse videtur, *Pe-
 netre*: vbi Simlerus notat ita suo in exemplari legi;
 cum alia manu adnotetur, *Penestre*, *Preneste*. Proco-
 pius vocat passim Πενεστίνην portam. Anno a Christo
 nato DCCXLIII. Synodo primæ Romanæ sub Zacharia
 Papa habitæ subscripsit Venantius Episcopus Penetri;
 qui apud Binium Venantius, seu Valentius Episcopus
 Prænestinus dicitur, secundæ quoque anno DCCXLV.
 coactæ interfuit suprascriptus Præsul Præneste, seu Pe-
 nestræ,

Lib. 7. & 8. Æn.

Lib. 17.

Salmac. in Solin.
pag. 63.Plutarc. Appian.
Strabon. Dionys.
Stephani Breuia-
tori.

Lib. 4. de L. L.

L. 1. Bel. Ciu.

Lib. 5.

In Gothic.

Cassineñ MS.

Tom. 3. Concil.

nestræ, seu S. Ecclesiæ Prænestinæ. Et mendosi sunt codices Oecumenici concilij septimi, vbi Ioannes *ἐπίσκοπος Πρενέστε* pro *Πραινέστε* refertur an. DCCLXXXVII, sicut & Synodi Romanæ sub Martino PP. an. DCXLII. vbi *Μαίρεινος ἐπίσκοπος Πρενέστης* recensetur, pro *Πρενέστε* etiam, nisi forte *Πρενέση* quoque dicta fuerit, & in Plauto *πόλις* non subintelligatur, & inde *Πρενεστήνος* recte producat. Inter monumenta Tiburtina in diplomate Benedicti IV. vel VII. vt iustius putauit, dato XI I. Kal. Ianuar. anno Pontificatus primo, non septimo. (recte namque incurrit in secundam Indictionem, & annum septimum imperij Ottonis Secundi, a CHRISTO nato CMLXXV. huius Pontificis annus natalis, seu primus) silex magna de Penestrina, & Sancta Penestrinen. Ecclesia nuncupantur. Omitto tabulas complures, quas ex Archiuis promptas proferam conscriptas decimo atque vndecimo seculis. sub calce quidem Seculi XIII, & toto XIV, Penestrinus Episcopus, & Penestre vulgo appellabatur in Bullis Pontificijs, & chartulis. hodie passim Palestrina, & Pelestrina nominatur, quia & Pilestrina. Eam quondam Stephanen dictam Plinius tradit, qui corrigendus magni nominis Grammatico videtur, legendumque: *Vrbe quondam Polystephano dicta*. Sed Strabo *Πραινεσόν πολυστέφανον καλεῖσθαι* *ωρότερον* scribit, vnde Stephani epitomastæ detegitur error, qui Tiburi adscribit hoc nomen. certe Strabo ex illo urbem *ἐλληνίδα*, siue Græcæ originis esse euincit. *πολυστέφανος* autem munitam designabat urbem, quæ muris, seu murorum coronis cincta esset firmissimis. vt Dionysio Afro *Κρότων δ'στέφανος*: Pindaro, *Γλῖω μέλλοντες ἐπὶ στέφανον τεύξαι*: Anacreonti. *ῥῦν δ' ἄπο μὲν πόλεος στέφανος ὄλωλεν*. forte ita dicta vrbs Præneste quasi multis coronis digna, vel a copia coronarū: vel a rusticis, quos ornatos coronis Telegonus reperit.

Action. 7.

Leand. Albert.
Ital. Descript.

Lib. 3. c. 5.

Lib. 5.

Phil. Ferrar.
Topograph.
Martyr.Beroald. in c. 72.
Suet. Aug. & in
Eleg. 3. l. 2. Pro-
peff.

B

De

De Præneste Etymo.

CAPVT IV.

Lib. 7. Æneid.
Merula. A. Schott
in Itiner.

TYMON varium est. Cato dicit quia is locus montibus præstet, Præneste oppido nomen dedit, teste Seruio: quod & Festus refert hisce verbis: *Præneste dicta est, quia is locus, quo condita est, montibus præstet.* Seruius *ἄπὸ τῶν ἰλίων* hoc est, ab ilicibus, quæ illic abundant, trahit. alij denique *ἄπὸ τῶν ἰλίων*, scilicet quod præceptus, & edito loco sit sita dictam Præneste voluerunt: siue *ἄπὸ τῆς ἰλίως*, quia pronus, & decliuus est locus. Sed hæ nominis origines Grammaticæ sunt. magis autem Historiæ, quæ repetuntur a Præneste Latini filio conditore, vel *ἄπὸ τῶν ἰλίων* a ramis ilicum, quibus reuincta erant capita saltantium agrestium, in quos incidit Telegonus: vnde *πρίντερον*, seu *πρίντερον* deducit Plutarchus. Etymologijs quidem inuestigandis insudantes mihi semper præterita vaticinari visi sunt: utque contingit illis, qui ad scopum sagittas dirigunt, interdum collineare atque attingere; sic Etymologici nonnunquam etiam diuinando verum assequuntur.

De situ Prænestes.

CAPVT V.

SED vt incerta est vrbs nominisque origo, ita certior eius est situs, qui in Latio prima Italię prouincia, mediterraneus, & propinquus Aequis, atque Hernicis, & intra montes, seu in montana regione, haud longe ab Vrbe Roma; a qua distat

distat in Ortum æstium XXI. mille passibus, seu centum
 LXX. stadijs. inter Tibur, a quo in Eurū XIX. millibus pas-
 suum abest, siue centum stadijs, & Anagniam: in con-
 spectu Romæ loco edito in montis meridionali latere.
 Olim equidem tum summo in iugo montis assurgebat,
 vbi hodieq; arx incolitur, tum ad radices ipsius mon-
 tis, qua cryptarum, & parietinarum veterum supersunt
 plurima monumenta sub Aede Fortunæ, quæ montis
 in cliuo constructa gradatim opere ambitiosissimo as-
 surgebat. Nunc verò illius Aedis in ruinis palatium
 attollitur instar theatri, e quo subiectum in agrum, &
 feraces in valles ad Algidum & Tusculanos vsque
 colles, atque longius iucundissimus, & amænissimus
 patet prospectus. Montem, in quo Ciuitas est Præne-
 ste, a Vibio Sequestro Auentinū vocari putabit, qui au-
 ctoris illius recēti editioni a Philippo Mauffaco ador-
 nata hærebit, vti Paulus Merula, qui quondam Auen-
 tinum nunc Aretinum dici e Vibio tradit, & Ortelius:
 quibus accederem nisi in vetusto Codice, qui anno
 MCDXXXVIII. exaratus fuit, reperissem scriptum, *Apen-
 ninum Italia vsque Præneste*. quamuis etiam in vetusta
 editione Romana legatur, *Auentinum, in quo Ciuitas
 Præneste*: & iam olim a Ioanne Boccatio, ita lectum
 fuerit, non *Areninum*, vti scribit Ortelius; nisi apud
 illum falsæ sint operæ. Et Franciscus Schottus in Iti-
 nerario olim Auentinum (vt Sequester ait), nunc (vt
 habent Lexica) Aretinum dictum asserit. Sed montem
 illum excelsum super ipsum Præneste arcis loco emi-
 nere, & retro a continuo montium tractu angustio quo-
 dam transitu quasi ceruice diuulsū testatur Strabo,
 cuius verba lubet appingere. postquā enim ἐρυμνοτέρα
 id est, munitiorem Tibure Prænesten scripsit, adijcit:
 ἄκρον γὰρ ἔχει τῆς μὲν πόλεως ἕπερθεν ὄρεος ὑψηλόν, ὅπι-
 σθον δὲ ἀπὸ τῆς συνεχούσης ὄρεινῆς ἀνχένι διεξευχόμενον.

Ptolem. l. 3. c. 7.
Geogr.

Funger. Strabon.

Ferrar. Topog.
Martyr.

Part. 2. Cosmogr.
l. 4. c. 5. c. 32.
Theaur. Geogr.
Auentin.

Lib. de Montib.

ὑπεραιεθνὴ καὶ δυσὶ σαδίοις τούτε πρὸς ὄρθιαν ἀνάβασιν.
 πρὸς δὲ τῇ ἐρυμνότητι, καὶ διώρυξιν κρυπταῖς διατέρηται
 πανταχοῦθεν μαχρὰ τῶν πεδίων, ταῖς μὲν ὑδαίαις χεῖν, ταῖς
 δ' ἐξόδων λαθραίων. Hunc montem a Strabone de-
 scriptum non dubitat Blondus eum esse, in quo est
 munitissima ars, dicta Rocca Cauarum, Blondumque
 secutus Leander Albertus idem refert: sed vterque
 fallitur. cum Strabo prominens illius iugum in quo
 arx Prænests fita est haud dubie intelligat. In eius
 montis culmine antiquos habitasse colligitur ex ver-
 bis Virgilij:

Quique altum Præneste colunt.

& ex nominis ipsius Etymologia. liquet etiam ex
 Iuuenale, qui de Cetronio, seu Centronio, ita canit
 Sat. xiv.

Aedificator erat Cetronius, & modo curuo

Littore Caietae, summa nunc Tiburis arce,

Nunc Prænestinis in montibus alta locabat

Culmina villarum, Græcis longeque petitis

Marmoribus vincens Fortunæ atque Herculis ædem?

Vt Spado vincebat Capitolia nostra Posides.

Erat hic Posides libertus gratiosus Claudij Cæsaris.

Dum sic ergo habitat Cetronius imminuit rem,

Fregit opes, nec parua tamen mensura relicta

Partis erat, totam hanc turbavit filius amens,

Dum meliore nouas attollit marmore villas.

Saty. 3.

Idem pauperem foris commodius, quam in Vrbe ha-
 bitare ostendens, Sat. iiii. vbi Britannicus ex Festo,
 Virgilio, & Strabone videndus.

Quis timet, aut timuit gelida Præneste ruinam,

Aut positis numerosa inter iuga Volturnis,

Simplicibus Gabijs, aut prona Tiburis arce?

Lib. 7. ep. 35. ad
 Decium.

Confirmatur etiam his Symmachi verbis: *Animum
 meum Campani littoris commemoratione sollicitas, sed
 nobis*

nobis in Prænestino rure degenibus non minus suppetit voluptatum, sint licet plures hominum sententia, qua maritimis montana postponant. Ego tamen vitandis aestibus magis iudico nemorosa quam cultu aperta congruere. Sed longe antea Pyrrhus, ut auctor est Florus, prope captam urbem a Prænestina arce prospexit. Quinetiam teste Sancto Gregorio Magno, Prænestinae urbi mons praeminet, in quo Beati Petri Apostoli monasterium situm est, quod adiit ipse Sanctus Gregorius: unde cum ibi aedificia, villæ, arx, atque monasterium essent, haud dubium quin frequentes incolæ iugum illud inhabitarent. Farfenses tabulæ tradunt a Benedicto VIII. Pontifice Romano Ioannem Marchionem in Turribus Penestrini (ita tunc loquebantur) montis obsessum, & mox mentitum fuisse de Penestrino monte nolentem reddere, sicuti promiserat, anno a Christo nato circiter MXXII. Et in Vita Beatae Margaritæ Columnensis legimus, eam mansisse in monte Prænestino prope Romam in domo paterna velut in Monasterio cum quibusdam alijs, & ibidem obiisse ad annum a Virginis partu MCCCXXXVI. sed cum sedere Bonifacio VIII. Præneste tandem post grauem obsidionem pactis legibus dedita esset & diruta, & in valle reaedificata, Ciuitas Papalis appellata fuit. Vnde Theodoricus Rainerius Cardinalis Episcopus Ciuitatis Papalis nominatur, in annalibus Ptolemæi Lucensis, & apud Ciaconium. mox autem extincto Bonifacio Columnensium familia Præneste, & ipsa Præneste nomen recepit. Nam & Sciarra Columnensis senex ibidem obiit: & Iacobus filius Stephani cum Romæ promulgasset Ioannis XXII. aduersus Ludouicum Bauarum diploma, eo confugit: & Columnenses ibi obsedit Nicolaus Laurentij Tribunus. demum Ioannes Vitellescus Eugenij IV. Legatus in Columnenses exercitum ducens,

131

Lib. 1. c. 18.

Lib. 3. c. 23.
Dialogo 3. adit
2019. 11 12

Chron. Farfense
in Hugon. Abb.
c. 32.

Append. Fasci-
cul. Temp. Ma-
riani M. S. Toffi-
nian. V Vading.

Bulle Bonif. VIII.

Platin. Brou.
Blond. Iouius
Heninges.

Villan. Cia on.
Vita Colę di Rę-
zo.

dul

B 3 Præ-

Plat. Bzon. Blond. Prænesten rursus obsessam, præciso aquæductu, qui vnicus præbebat vrbi potum, capit: & mox rebellio- nem meditatem funditus euertit, Prænestinis Romam migrare iussis anno mccccxxxv. Itaque ruinae erant nobilitatis antiquæ, lacera hinc atque inde palatia iacebant, & remplorum disiecta rudera, & murorum quadrati lapides vix credibilis magnitudinis, dum eo venit Pius II. auctore Gobelino, & agrestes habitabant pauci, quos sola soli retinebat vbertas. Nam Stephanus Columnensis sedente Nicolao V. muros instaura- uerat, habitatores reduxerat, & arcem in summo ver- tice montis ædificarat: isque etiam hodie situs Vrbs est, eademque facies. Portæ arcis adhuc incisa legitur hæc inscriptio:

MAGNIFICVS. DOMINVS
STEPHANVS. DE. COLUMNA
REÆDIFICAVIT
CIVITATEM. PENESTRE
CVM. MONTE. ET. ARCE
ANNO. MCDLXXXII.

Quamquam frequentior cultiorque creuerit, & nunc sub VRBANO PONTIFICE, Principeque THADDÆO BARBERINO Vrbs Præfecto caput erigit, mouet la- certos, & quasi reddita iuuentute reflorescit.

De agro Prænestino.

CAPVT VI.

VA regnum Latini fuit, vniuersus ager di- ctus Latium particulatim oppidis cognomi- natus, vt a Præneste Prænestinus, ab Aricia Aricinus, scribit Varro. Latissimus ille fuit olim, & sub

Lib. 6. Comment.
Pij II. p. 169.

Lib. 4. L. L.

sub ditione Prænestinorum octo fuisse oppida T. Liuius testatur. & a Romanis agro multatos Prænestinos quod Pedanis auxilium tulissent. neque tantum ob rebellionis crimen, sed quod tædio Romani Imperij cum Gallis gente efferata arma quondam consociassent, idem auctor est ad annum Urbis Conditiæ CDXIV. Cæterum Strabo de Prænestinæ Urbis situ eiusque ad res nouandas opportunitate sic scribit: *Vt alia Vrbes propter rerum copiam, & opulentiam, murorumque firmitatem, & situm munitum felices censentur; ita horum ergo Prænesti infelix euasit: ipsique fuerunt exitio, que alijs maximo solent esse vsui, atque presidio. Nam flagrante bellis ciuilibus & seditionibus Vrbe Roma, factiosi homines, qui res nouas moliebantur eo velut in arcem confugiebant. idcirco Prænesti obsessa, expugnata, & vastata, agerque ademptus, culpa etiam in insontes translata. Vnde etiam bellorum ciuiliu tempore Syllæ iussu uenisse sub hasta Prænesti inter alia splendidissima Italiæ municipia docent Florus, & S. Augustinus. agrum etiam Prænestinum veteranis assignatum sub Octauio Cæsare, atque ideo Fuluiam Marci Antonij vxorem cum Lucio Antonio belli sedem ibi cepisse contra Octauium colligitur ex Epitome T. Liuij. Cicero certe clamat: *At videmus (ut longinquamittamus) agrum Prænestinum a paucis possideri.* Et Sextus Iulius Frontinus libello de Colonia, Prænesti, inquit, oppidum, ager eius a Quinque uiris pro parte in iugeribus assignatus est, ubi cultura est. Cæterum in absoluto est relictus circa montes, iter populo non debetur. Florebat Frontinus Traiani auo; ex quo Siculus agrimenfor eadem repetit.*

Det. 1. lib. 5. c. 29.

Lib. 8. c. 13.

Lib. 5. Geogr.

De Re Militari
Lib. 2. c. 22.

Lib. 3. c. 21.
De Ciuit. D.

Lib. CXXV.

Orat. 2. de Lege
Agraria.

Vt Asylum fuerit.

CAPVT VII.

VIT præterea Asylum Præneste, idque Polybius disertè probat, Romanæ Urbis politiam describens hisce verbis: ἐστὶ δ' ἀσφαλεία τοῖς φεύγουσιν ἐν τῇ Νεαπολιτῶν, ἢ Περαϊνεσιῶν, ἢ τῇ Τιβερειῶν πόλει, ἢ ταῖς ἄλλαις, πρὸς ἃς ἔχουσιν ὄρκια. *Securitas vero est profugientibus Neapoli, & Præneste, etiam Tiburi, & alijs in oppidis, ad quæ sacramenta habent.* Romanique ciues exsilij causa solum vertere in eas vti liberas Ciuitates solebant. eius rei exempla, aliquot proferemus. P. Furius Philus Prætor citerioris Hispaniæ adductus ad recuperatores, & accusatus grauisimis de criminibus, cum dicenda de integro causa esset, excusatus exsilij causa solum vertit, & exsulatum Præneste abiit, vti Matienus Tibur. P. Licinio Crasso, & C. Calsio Longino Coss. Tiberij Cæsaris pater Prætura functus, cum exitu anni discordia, inter Triumuiros exorta esset, retentis vltra iustum, tempus insignibus, Lucium Antonium Triumuiri fratrem ad Perusiam sequutus, deditione a cæteris facta solus permansit in partibus: at primo Præneste, inde Neapolim euasit, seruisque ad pileum frustra vocatis in Siciliam profugit. Asyla quidem ista optimo consilio instituta tum ad replendas, & augendas colonis Vrbes, tum ad conseruandam hominum vitam. Erant apud Hebræos sex euasionis seu refugij ac receptus Vrbes ex mandato diuino: illuc qui percusserant hominem ignoranter sese recipientes salui & incolumes erant, atque tuti. Lucum ingentem Romulus acer Asylum esse iussit. Athenis aram misericordiæ, & Ephesi

Dianæ

Lib. 6. hist. Rom.

Cardul. ad pas.
55. Getul. &
Aman.

Liu. L. 43. c. 11.

Sueton. c. 4. in
Tiber.

Numez. c. 35.

Dion. Halic. Liu.
Virgil Iuuenal.
Sert. in Virgil.
Act. Apost. c. 17.
Theophil. in In-
flit.

Dianæ templum Asyla fuisse constat: ne quid dicam de Poneropoli Philippi. Sed cum Asyli ius ex templi celeberrimi veneratione haud dubie ortum sit, ad eius descriptionem interim lectorem differimus.

De Arboribus.

CAPVT VIII.

Nunc ex ipsa ciuitate in agrum eius Iustrandum ac describendum tantisper cōcedemus. Theophrastus omnem Latinorum agrū hisce verbis depingit. ἡ δὲ Λατίνων ἐφοδρος πᾶσα. καὶ ἡ μὲν πεδαιὴ ἔχει μύρρινον, καὶ ὄξυν θαυμασιόν. τηλικαῦτα γὰρ μήκη τίμνετιν, ὡς εἶδ' δια νεῶς τῶν Τυρρηνίδων ὑπὸ τὴν τρέπιν. ἡ δὲ ὄρεινὴ πεύκην, καὶ ἐλάτην, &c. *Latinorum autem ager vniuersus aquis scater: & planities quidem habet myrtum, atque sciscimam mirandam, (ad fagi genus a nonnullis refertur, quæ ὄξυν a Theophrasto dicitur, a Gaza sciscima: Plinius Oltryam vocare videtur) tanta namque longitudinis eamsecant, ut apta sit ad nauem e Tyrrenicis pro carina. Montana vero regio piceam, & abietem, &c. Hæc Theophrasti verba cum de cæteris agrī Latini partibus intelligenda sint, tum vero Prænestino præcipue conueniunt. Ille enim & qua planitie protenditur, & qua montibus assurgit arbores plurimas, quales Theophrastus describit, & procerissimas etiam nunc producit. cuius rei fidem facit vel vnica illa sylua quæ Ciuitatem proxime adiacet.*

Lib. 5. hist. plan. c. 9.

L. 13. hist. nat. cap. 21. Dodonæ
L. 4. c. 11. Pempt.
6. hist. stirp.

De Aquis, & Veresi Fluvio.

CAPVT IX.

Si quis autem ager, Prænestinus profecto irriguus est. Nam & Urbem ipsam plurimis cuniculis occultis perforatam fuisse vsque ad planitiem & campos e Strabone retuli superius; & aquæductum caussa cuniculos miro opere fabricatos in diuersas agrorum partes fuisse. vnde & C. Marium adolescentem Præneste obsessum per illos erumpere conatū foramine e terra emeruisse Velleius scribit. Strabo cum Prænestinum agrum descripsisset, subiungit eum Veresi fluuio irrigari. *ἢν δὲ ἡγ' ἴης χόεας ὀνέρεσις ποταμὸς.* Hinc ad Verrestim fluuium locat Prænesten Merula, quem Verrestū vocat Leander. Veresim amnem a Gallicano oppido in Anienem defluere putat Cluuerius; & ostendisse se ait, pugnatum a Latinis cum Romanis haud procul radicibus Vesuij montis, qua via ad Veresim ferebat, & victos Latinos cum Decius se deuouisset T. Liuius narrat. sed Cluuerium aut memoria lapsum, aut promissi oblitum puto. Aquas Prænestinas memorat Blondus Flauius. sed variarum formarum, sic aquæductus appellant, & fontium indicem contexit vir peramicus, & recentiora nomina apposuit.

Lib. 2. hist.

Lib. 5. Geogr.

L. 4. p. 2. Cosmog.
Descrip. Latij.L. 3. Ital. Ant. &
L. 2. c. 10.

Lib. 6.

Decad. 3.

De Vinis, & Latifundijs.

CAPVT X.

L. de Vin.

L. 9. epigr. 73.

PRÆNESTINA Vina celebrat Andreas Baccius, Latifundia Martialis, in sutorem canens.

*Prænestina tenes decepti regna patroni,
In quibus indignor si tibi cella fuit.*

Exco-

Excolebantur quippe vastissima, vt idem innuit, de
hortis Iulij Martialis agens; quorum tamen pauca L. 4. Epigr. 51.
iugera illis præfert:

*Vos nunc omnia parua qui putatis,
Centeno gelidum ligone Tibur,
Vel Præneste domate.*

Sed age nomina quoque fundorum agri Prænestini,
quæ ex vetustatis naufragio supersunt, colligamus.
In Vita S. Syluestri Papæ, quam ex Pontificali Da-
masi profert Binius Tom. 1. Concil. sic legimus: *Con-*
stituit B. Syluester I. Papa in Vrbe Roma titulum suum
in regione tertia iuxta Thermas Domitianas, quæ cogno-
minantur Traiane, titulum videlicet Syluestri, vbi do-
navit Constantinus Augustus fundum Ceianum in ter-
ritorio Prænestino, præstantem solidos quinquaginta;
Fundum Termulas (seu Thermulas) in territorio Præ-
nestino præstantem solidos triginta quinque, possessionem
Cylonis (forte Cilonis Præfecti Urbis, ad quem exstat,
epistola Seueri) in Territorio Prænestino, præstantem
solidos quinquaginta quinque, &c. Hæc inquam Binius
ex Pontificali, quæ in Moguntina editione Anastasij
frustra quæras. Sixtus III. fecit, seu refecit Basilicam
Sanctæ Mariæ, quæ ab antiquis Liberij cognomina-
batur, iuxta macellum Liuiæ, vbi & obtulit inter
alia possessionem *Marmoratam in territorio Prænestino,*
præstantem solidos centum quinquaginta duos. Factum
hoc ad annum CHRISTI ccccxxxii. Sic Ecclesia Ro-
mana primitias donorum e Prænestino agro excer-
psit, & delibauit fructus primæuæ pietatis. In Præne-
stinorum finibus iacebat Cæsariana possessio, Symma-
cho teste. possessionem Celeris in territorio Afilia-
no, quod sub dicecesi Prænestina regitur, Sixtus III.
attribuerat Basilicæ Liberianæ. Gauiniana, seu Gabi-
niana prædia recensent Iurisconsulti, quæ Zagarolæ

ff de offic. P. V.
de Cilonis domo
Notit. Urb. &
Panciol.

Anast. Bibl. in
in Sixto III.

Lib. 10. epist. 4.
ad D. Theodos.

A. August. de
prop. nom.
Pandect.

C 2 fuisse

Inscript. p. 169.

fuisse nonnunquam sum opinatus, vbi Venus Gabinia colebatur, vti liquet ex Inscriptione, quam e Grutero profero.

VENERI . GABINIÆ . ET . ALBANÆ . SANCTÆ
PRO . SALVTE . L . GENII . PRIMIGENII . ET
SECVNDINO . FILIO . L . IVNIVS . FELIX . PATR.
CVPEDINIS . II . AER . P . S . POS .

In Tabula Italiæ
Ital. Antiq. p. 947.
900.954.966.

Ital. Illustr.

Sed Zagarolam Gruterus ipse atque Ligorius Gabios fuisse censent; Cluverius Labicum, immemor a se Gallicanum assertum Labicum: & mox conuenire nulum æque locum Pedi descriptioni atque Gallicanum pronuntiatum. ego Gabiniana illa prædia esse putarim oppidum, quod Gabinianum, seu Cauignano hodieque appellatur: cuiusque Domini erant Comites, & haud procul Signio situm est. In montibus Prænestinis sitam villam Horatij, vbi S. Ioannis in campo Horatij nunc appellatur, refert Blondus. Fundū quoque Cæsarianum in via Penestrina miliario xxx. recenset Notitia fundorum iuris tituli Sanctorum Ioannis & Pauli marmoribus insculpta, cum diplomate Gregorij Secundi, vt videtur, cui ad latus Constātini Serui Seruorum nomen incisum. Fundum Luco in territorio Prænestino cōmemorat Leo Papa VII. anno Pont. II. Indictione x. Fundum ΩΑΕΡΑΝΟΝ, pro ΩΑΕΒΑΝΟΝ, Notitia *ωγασειων*, seu villarum & fundorum spectantium ad Monasterium S. Erasmi Romæ; quæ incisa marmori effossa nuper fuit in Vaticano. eandem infertam legi Regeſto veteri Sublacensi. Sed Oleranum illud Olebanum esse Ioannis X. & Paschalis II. literæ conuincunt; quod hodie Prænestina etiam in diocesi situm est. Eadem notitia Fundum ΑΟΝΤΙΑΝΟΝ ΜΙΚΡΟΝ, & ΜΕΦΑ adnumerat: quorum alterum ego Lunianum arbitror Prænestinæ dioceseos vicum. Fundum

dum qui appellatur Semessanum in integro positum in territorio Prænestino Ioannes Pontifex X. recenset, vt & Fundum Donabelli anno Pontificatus III. CHRISTI CMXXV. Fundos Semisanum, & Donabelli in territorijs Tiburtino, & Prænestino locat Otto II. Imperator, anno V. Imperij. Atque his e fundis, villis, & possessionibus succreuerunt, & ex oppidorum octo, quæ Prænestinis olim suberant, ruinis exsurrexere oppida & vici, qui nunc in diœcesi Prænestina numerantur: nempe Cauarum, Genistani, Paliani, Surronis, Roiatis, Afilarum, Pontij, Olibani, Ciuitellæ, Pisciani, Sancti Viti, Capranicæ, Arcis Cauarum, Lugnani, Zagaroli, Gallicani.

De Floribus, Fructibus, & Nuculis.

CAPVT XI.

NON QUÆ deerant horti: cum florum, atque Rosarum præcipue, quæ flores inter principatum obtinere videntur, feracissimum esset Prænestinum solum. Plinius genera, ait, *Rosarum* nostri fecere celeberrima, Prænestinam, & Campanam: addidere alij Milesiam. Erant vero adeo fragrantés, vt ex illis conficerentur vnguenta optima. superscriptus enim auctor ita de vnguentis scribit: *Irinum Corinthis* dici maxime placuit, postea Cyzici: simili modo Rhodium Phaseli, quam gloriam abstulere Neapolis, Capua, Præneste. In satiuarum Rosarum numero quartam speciem Gallia profert, quæ Rosæ Franchæ: Plinius Trachiniam, aut Prænestinam dixit, teste Dodonæo. Martialis in epig. IX, L. IX. in corollam roseam canit:

Seu Prænestino te villica legit in horto.

Protulit & fructus celebres Prænestinum solum, præ-

C 3 fertim

Lib. 20. c. 4.

Lib. 13. c. 27.

Hist. stirp. l. 8.
Pempt. 1.

Lib. XV. c. 22.

Turneb. c. 19. l. 25.
& c. 17. l. 27. Adu.

c. 8. l. de re rust.

L. 3. c. 14.

fertim nuces. Cato etenim adijcit Auellanas, ac galbas Prænestinas: quas maxime laudat, & conditas ollis in terra feruari virides tradit apud Plinium: vbi adnotatur legi *caluas* in vetusto Glossario: *calua nux*, καρυον βασιλικόν. in eodem, Albanæ nuces Prænestinæ, *calua nux*, quæ fructum caluum fert, id est summo apice nudum, nec vndique putamine corticis obductum. Catonis verba hæc sunt: *Sub Vrbe hortum, &c. nuces caluas, Auellanas, Prænestinas, & Græcas. Hæc facito vti serantur, &c.* In Saturnalijs Macrobij Seruius nucum varias species exponens, *Nux hæc* (scribit) *Auellana, seu Prænestina, quæ eadem ex arbore est, quæ dicitur Corylos, de qua Virgilius dicit: Corylum fere, &c.* Hic inter densas Corylos. *Est autem natio hominum iuxta Prænestinum agrum, qui Carsitani vocantur ἀπὸ τῶν καρῶν, cuius rei meminit Varro in Loghistorico, qui inscribitur Marius de Fortuna, inde scilicet Prænestina nuces.* Est & illud apud Næuium in Ariolo, quod ita refert Iosephus Scaliger in castigationibus ad Festum.

heri

Quis apud te? Prænestini, & Lanuuij hospites.

Suoapte virosque decuit acceptos cibo,

Alteris inanem bulbam madidantem dare,

Alteris nuces in procliui profundere.

Cl. Salmasius in notis ad Lampridium pro bulba legit vuluam: sicuti Isaacus Pontanus in Macrobio, madidam, pro madidantem. Nuculas manifesto dictos confirmant isti versus: itaque iubet illis nuces in procliui profundere, vt solebat pueris. Quin veteribus in faxis mentio est sparsionis nucum, quam quotannis facere ad tumulum testatoris damnas est heres ex eo testamento. De nucibus a nouo marito spargi solitis inter solemnes nuptiarū ritus, exstat Virgilianū illud:

Sparge marite nuces.

Ado-

Adolescentes etiam cum serijs animum appellebant, relinquere nuces dicebantur, vt fufe in Adagijs obseruauit Erasmus. *Nuculas Prænestinos appellabant antiqui* (vti refert Sextus Pompeius Festus) *quod inclusi a Pænis Casilini famem nucibus sustentarunt*: id vero mox recensēbimus. vel quod in eorum regione plurima nux minuta nascitur. Paulus Diaconus hæc ita expressit: *Nuculas Prænestinos* (alias *Prænestini*, alias *Prænestinas*) *appellabant*. Cicero de dictis ex ambiguo loquens, vt illud Africani, ait quod est apud Lucilium.

Ex Liniolib. 23.
Annotat. Festi.

L. 2. de Orat.
Fragm. Lucilij.

Quid Decius Nuculam an confixū vis facere? inquit; Idem Cicero Philippica VI. his verbis notat Prænestinos Nucularum cognomine. *Iacent beneficia Nucule, friget patronus Antonius*. Lucium nempe designans: cuius supra meminimus, & de quo inferius agendum erit.

De secessu.

CAPVT XII.

NON vt in Asylum tantum Præneste commeabant frequentes Romani ciues; verum etiam propter amānitatem, & saluberrimi aeris temperiem, secessus ergo æstate vt plurimum illuc conuolabant. Martialis de littoris Formiani delicijs agens, sic exclamat.

L. 10. Epig. 28.
seu 30.

O temperata dulce Formia litus!

Nam cum seueri fugit oppidum Martis,

Et inquietas fessus exiit curas

Apollinaris omnibus locis præfert.

Non ille sancta dulce Tibur uxoris,

Nec Tusculanos, Algidosue secessus,

Prænestæ nec si Antiumque miratur.

(arq̄ba)

Et

Lib. 1. 6. 11.

Et iuculentum de Prænestino secessu L. Flori testimonium habemus. *Tibur nunc suburbanum, & æstiuæ Præneste delicia nuncupatis in Capitolio votis petebantur.* ita ille Traiani ævo, ut creditur. Antea tamen secesserat eo Flaccus Horatius poetarum lepos, & Lyricæ delictum Camænæ, qui canit Homerum a se Prænestæ relectum in epistola ad Lollium:

L. 1. 1. 1. 1.

*Troiani belli scriptorem, maxime Lolli,
Dum tu declamas Romæ Præneste relegi,
Qui quid sit pulchrum, quid turpe, quid vile, quid non,
Plenius ac melius Chryssippo ac Crantore dicit.*

Forfitan æstus vitandi causa, & ad opacum frigus captandum Præneste tunc Flaccus agebat. altior enim situs & nemorosus minus obnoxius est caloribus. vnde Præneste frigidum vocat idem Horatius:

de 4. 1. 3.

*Vester Camanæ vester in arduos
Tollor Sabinos, seu mihi frigidum
Præneste, seu Tibur supinum,
Seu liquida placuere Baia.*

Satyr. 3.

Sic Prænesten gelidam nominavit Iuuenalis supra laudatus. Eo vero Flaccus ventitabat Augustum, seu Mæcenatem Augusti comitem assiduum & fidum vel sectatus, vel imitatus. Nam Augustus, teste Suetonio, ex secessibus præcipue frequentauit mari imam, insulasque Campaniæ, aut proxima Vrbi oppida Lanuuium, Præneste, Tibur: ubi etiam in porticibus Herculis templi per sepe ius dixit. & itinera lectica, & noctibus fere, eaque lenta, & minuta faciebat; ut Præneste, vel Tibur biduo procederet, ac si qua mari posset peruenire potius nauigabat. A. quoque Gellius Hadriani ævo in recessu Prænestino vespertina ambulatione solus obambulâs considerabat qualis, quantaque esset particularum, quarumdam in oratione Latina varietas. sed vberius pandit quid illo in recessu ageret. *Quando ab arbitrarys*

In Aug. c. 72.

L. 1. 1. 1. 1. N. Att.

(adijcit)

(adijcit) negotijsque otium est, & motandi corporis aut spatiamur, aut vestamur, quæere nonnunquam apud memetipsum soleo res eiusmodi paruas quidem, minutasque, & hominibus non bene eruditis aspernabiles, sed ad veterum scripta penitus noscenda, & ad scientiam linguæ Latinæ cum primis necessarias. Plinius Secundus ad Apollinarem scribens suum in Thuscis secessum, villamque ibi suam graphice depingens, addit: *Habes caussas cur ego Thuscos meos, Tusculanis, Tiburtinis, Prænestinisque meis præponam. nam super illa, quæ retuli, altius ibi otium, & pinguius, atque securius: nulla necessitas togæ, nullus accersitor e proximo.* M. Antoninus Philosophus Imperator, teste Capitolino, sub ipsis profectiois Germanicæ diebus in secessu Prænestino agens filium nomine Verum Cæsarem exfecto sub aure rubere septennem amisit, quem non plus quinque diebus luxit; cōsolatusque etiam medicos, actibus publicis se reddidit. Symmachus sub Theodosio Augusto florēs Patri scribit. *Interea loci de Prænestina successione siluisti, cuius fama mihi fecit indicium, quam vellem delicijs vestris improvisus obrepere: licet Campaniæ amena præniteant, mihi tamen esset accommodatius agitare vobiscum, & spiraculis regionis illius æstiuam flagrantiam temperare.* Idem quoque scribēs Eutropio. *Haut olim tamen, ait, Urbem rure mutaueram, ut æstas mihi Prænestino Algi- do frangeretur, si interuentus negotij familiaris recipit otium meum.* Idem quoque Decio hæc exarat loco iam prolato. *denique ruri cum parentibus otiabar, ut algore Prænestini diuersorij flagrantiam torrida æstatis excluderem, eoque loci repererunt litteræ tuæ: sed ubi omnes molestias, quas Pado auctore tolerasti, sollicita lectione percensui, accusato vernula tuo flumine, cuius turbidos meatus, & infidam aquã expertus es, retuli conseruationis tuæ gratiam Dijs auctioribus, BONAEQUE FORTVNAE.*

D

Septi-

Chron. Cassinen.
l. 2. c. 80.

Chron. ad an. 1047

Platin.

Zenus MS. Cod.
Vatic. 5942.

Pandolph. Pisan.
Cod. Vatic.

Baron. ann. 1117.

Septimo fere postea sæculo Damasus II. Pontifex Romanus; qui ortus e Bauaria, & prius Popo Bagnarius vocatus, Brixienfis Episcopus, atque Aquileiensis Patriarcha fuerat, cum se animi recreandi causa, & ad fugiendos Romani cœli feruores Præneste contulisset, anno a CHRISTI natali MCLVIII. die VI. Idus Augusti fato functus est, vti Leo Ostien, Sigonius, Panuinius, & Ciaconius, atque Cardinalis Baronius ad dictum annum, ex eoq; Spondanus attestantur: tum ad Sancti Laurentij extra Vibem sepultus fuit, Hermanno Contracto teste. Nihilofecius tamen Paschalis II. cum grauissime laborasset Anagninæ, simul atque sanatus fuit Præneste adijt, & Beato Agapito, quem vnice Protectorem gens colit, dedicatam Basilicam consecrauit ingenti cum iucunditate, sicut illum supplices orauerant Anagninæ Prænestini; & qui antea in lecto alterius auxilio suspensus sedere vix poterat, ante altare per se erectus Missarum solemnia celebravit, & Natiuitatis Domini vigilias, Romani ordinis Missas, & matutinum post Missam, & iterum Missam, & post processiones Octauas, & Epiphantias, &c. Audiuit ibidem Caloioannis Imperatoris Constantinopolitani, qui patri Alexio demortuo successerat, Oratores, quos ibi receperat, & lætos expeditosque remisit, cum eis dixisset vt suo nomine Caloioannem contra Saracenos animarent: quæ ad annum CHRISTI nati MCVII. gesta sunt, legunturque hac de re incisæ marmoris hæ Inscriptiones in Ecclesia Cathedrali.

Anno Dominice Incarnationis millesimo cxvj. xvij. Kal. Febr. Indic. x. dedicatum est Altare, & Crypta Sancti Agapiti Martyris per Dominum Cononem Prænestinum Episcopum. in quo videlicet Altari requiescunt corpora SS. Marti. Agapiti, Gordiani, & Abundij: & recondite sunt Reliquæ SS. Mart. Miliani, & Nimphe.
Anna

RC Anno Dominicae Incarnationis MCVII. m. Decem-
 brio sac. die xvj. Indict. xj. dedicata est superior Eccle-
 sia, & Altare sancti AG. Mart. a Domino Paschali II.
 Papa anno Pontificatus eiusdem xviiiij. in quo videlicet
 Altari recondita sunt Reliquae Apostolorum, & Sancto-
 rum Mart. Calixti, Martini Papae, Agapiti, Valentini,
 Tiburtij, & Socij. & beatae Agathae Virginis, & Sancti Sil-
 uestri Confessoris. Interfuerunt huic dedicationi Mai-
 fredus Tiburtinus Episcopus, Berardus Marsicanus
 Episcopus, & Ecclesiae Romanae Cardinales Presbyteri
 Diaconi GG. AVRIFEX.

Eugenium III. Pontificem Maximum anno MCLIII.
 mansisse in finitimis Vrbi locis, Tiburi, Praenestae, at-
 que Tusculi Ciaconius auctor est. Et vero saluberrimus & purissimus ibi aer, ipsoque in monte praeser-
 tim ducitur. Tom. L. Vit. Pont.

De Ludis.

CAPVT XIII.

LLICIEBANT & detinebant etiam eos,
 qui Praenestae degerent, Ludi; quorum &
 Cicero meminit hisce verbis: *Habes, quae,
 dum tu abes, loquuti sunt. Ludi interea Prae-
 nestae, ibi Hirtilius, & isti omnes, & quidem Ludi dies
 octo; quae caena? quae deliciae? Res interea fortasse tran-
 sacta est. O miros homines! at Balbus aedificat, n̄ γὰρ
 αὐτῷ μέλει, verum si quæris hominē homini nō recta, sed
 voluptaria querenti nonne βεβιωται; Tu interea dormis.*
 Sub Theoderico rege Gothorū ludi Praenestae peracti L. G. Var. ep. 15.
 videntur e Cassiodoro in formula Vicarij Urbis Ro-
 mae. illi enim edicitur: *Intra quadragesimum sanctissi-
 mae Urbis iura custodis: Praenestae Ludos edis in vicem*

Consulis in honorem positus . Ad Ludos certe pertinent istæ Inscriptiones . quarum prima extat in hortis , incisa basi hisce verbis :

Grut. p. 483a

D. VELIO	a tergo .
TROPHIMO	CVRANTIBVS
SEVIRO	..... TORINO
AVGVSTALI	
CVRATORI	ATRILE. II. VIR.
MVNERIS. PVBLICI	VII. K:
DECRETO. DECVRIONVM	TORIN. .... VIR.
POSTVLANTE	APRILE.
POPVLO. FF.	
S. PP. P.	

Altera ita concepta est .

M. AVRELIO. AVGG. LIB.
 AGILIO. SEPTEMTRIONI
 PANTOMIMO. SVI. TEMPORIS. PRIMO
 HIERONICÆ. SOLO. IN. VRBE. CORONATO
 DIAPANTON. AB. IMPP. DD. NN.
 SEVERO. ET. ANTONINO. AVGG.
 PARASITO. APOLLINIS
 ARCHIERI. SYNODI. IIIII. VIR. AV. ....
 HVIC. RESPVBLICÆ. PRÆNESTINA.
 OB. INSIGNEM. AMOREM. EIVS. ERGA
 CIVES. PATRIAMQ
 POSTVLATV. POPVLI. STATVAM. POSVIT.

Et forte ad Septentrionē Prænestinum pertinet Inscriptio quæ Antipoli in Prouincia Narbonensi visitur :

SEPTEMTRIO. PVER
 BIDVO . SALTAVIT . ET
 PLACVIT.

Ter-

Tertia sic legitur :

A. MVNIO. A. F.
 MIN. EVARISTO
 S. P. L. E. Q. R. PAT. COL.
 OMNIBVS. HONOR.
 NITIDE. FVNCTO. OB
 INSIGNEM. EIVS. EDITIONEM
 MVNERIS. BIDVI. POPVLO
 POSTVLANTE. BIGAM
 PLACVIT. EQVEST. STATVA
 DECRETO. ORDINIS. EVM. DONARE
 L. D. D. D.

Quarta est huiusmodi, quam Gruterus retulit .

CN. VOESIO.
 CN. FIL. APRO.
 QVAESTORI. AEDILI. II VIRO
 FLAMINI. DIVI. AVGVSTI. VI VIRO
 AVGVSTALI. CVRATORI. ANNON
 TRIENNIO. CONTINVO. CVRAT
 MVNERIS. PVBLICI. GLADIATORII. III.
 QVOT. ISTE. TEMPORE HONORVM. CVRARVM Q;
 SVARVM. PIENTISSIMO. MVNIFICENTIE
 STUDIO. VOLVPTATIBVS. ET. VTILITATIBVS
 POPVLI. PLVRIMA. CONTVLFIT. LVDVM. ETIAM
 GLADIATORIVM. ET. SPOLIARIVM. SOLO. FACTO
 SVA. PECVNIA. EXTRVCTVM. PVBLICE. OBTVLERIT
 CVIVS. MERITIS. POSTVLANTE. POPVLO
 STATVAM. PVBLICE. PONI. PLACVIT. D. D.

Itaque non tantum hic saltabatur a Pantomimis, ve-
 rum & Gladiatoria munera exhibebantur, vnde per
 idem tempus, quo Nero Urbem incendit, tum aduer-
 sus Christianos sæuijt, hoc est, C. LECANIO BASSO.

D 3 ET

Tacit. l. 15.

ET M. LICINIO CRASSO COSS. *Gladiatores apud oppidum Prænestinum tentata eruptione presidio militis, qui custos adesset, coerciti sunt. Iam Spartacum, & vetera mala rumoribus ferente populo, ut est nouarum rerum cupiens, pauidusque.*

De Fortunæ sortibus.

CAPVT XIV.

L. 2. de Diuin.

FELIBERRIMA vero fuit imprimis Præneste FORTVNAE sortibus, & templo, in quo edebantur oracula. Originem Cicero pandit eleganter sane, quo loco disputat contra sortes. Labet igitur eius verba hic inferere. *Videamus (inquit) clarissimarum sortium quæ tradatur inuentio. Numerium Suffucium (teu Suffetium) Prænestinatorum monumenta declarant honestum hominem, & nobilem somnijs crebris, ad extremum etiam minatibus cum iuberetur certo in loco silicem cedere, perterritum visis irridentibus suis ciuibus id agere cepisse. Itaque perfracto saxo sortes erupisse in robore insculptas priscarum litterarum notis. Is est hodie locus septus religiose propter Iouis pueri, qui lactens cum Iunone in gremio FORTVNAE sedens mammam appetens castissime colitur a matribus. Eodem tempore eo loco, ubi nunc FORTVNAE sita ades est, mel ex olea fluxisse dicunt, haruspicesque dixisse summa nobilitate illas sortes futuras; eorumque iussu ex illa olea arcam esse factam, eaq; conditas sortes, quæ hodie FORTVNAE monitu tolluntur. Quid igitur in his potest esse certi? quæ FORTVNAE monitu, pueri manu miscentur, atque ducuntur. Quomodo autem istæ posite in illo loco? quis robur illud cecidit, dolauit, inscripsit? nihil est, inquiunt, quod Deus efficere non possit. utinam sapientes Stoicos fecisset*

fecisset, ne omnia superstitiosa solitudine, & miseria crederent. Sed hoc quidem genus diuinationis vita iam communis explosit. fani pulchritudo, & vetustas Prænestinarum etiam nunc sortium retinet nomen, atque id in vulgus. Quis enim Magistratus, aut quis vir illustrior vtiur sortibus? cæteris vero in locis sortes plane refrixerunt. Quod Carneadem Clitomachus scribit dicere solitum: nusquam se fortunatiorem quam Præneste vidisse Fortunam. Quidius Prænestinam Deam vocat ideo Fortunam hi cæ versibus:

Sextus Iunonis mensis fuit, aspice Tibur

L.6.Fastor.

Et Prænestina mania sacra Dea.

Propertius earundem meminit.

L.2.Eleg.32.

Nam quid Prænests dubias, O Cynthia, sortes,

Quid petis Alæi mania Telegoni?

Tiberius Cæsar, vti Suetonius scribit, vicina Vrbi

c.63.Tiben

Oracula discere conatus est: sed maiestate Prænestarum sortium territus destitit; cum obsignatas, deuectasque Romam nõ reperisset nisi relatas rursus ad templum.

Vbi Beroaldus multa notat, & Strabonem laudat, ex eoque affirmat habuisse Præneste Fortunæ templum,

Et in c.79. nec in Aug. & in Propert. ll.

vnde certa edebantur Oracula. apud eundem Suetonium

c.15.Domit.

Domitiano Cæsari Prænestina Fortuna toto imperij spatio annum nouum commendanti lætam, eandemque semper sortem dare assueta, extremo tristissimam reddidit, nec sine sanguinis mentione. Alexandro Augusto Mammææ filio fors in templo Prænestino talis extitit, cum illi Heliogabalus insidiaretur.

Lampr. in Alex.

————— *si qua fata aspera rumpas*

Tu Marcellus eris.

Suprascriptum versum Propertij Beroaldus sic explicat: quid petis Prænestinum secessum, vel Tusculanum? dubias sortes vocitari addens, vt eleuando auctoritatem oraculi citius persuaderetur Cynthia man-

nen-

L. 1. c. 3.

Lib. 8.

Sat. 14.

Al. ab Alex. l. 1.
Gen. Dier. c. 14. &
ibi Tiraquell.

L. 1. Sylu.

Lib. 3.

L. 1. Ode 35. vbi
Acr. & Porphyr.
c. 57.
In Galba c. 18.

nendum in Vrbe: vel quia omnia oracula sunt perple-
xa, adeo vt fors ipsa sæpe referenda sit ad sortes, vt
facundissime scribit Cicero. certe non solum Baccha-
nalianum sacrorum morem nouum institutum, cum ad
perniciosam vefaniam iretur, sublatum refert Valerius
Maximus; sed & Lutatium, qui Punicum bellum con-
fecit, a Senatu prohibitum esse sortes Fortunæ Præ-
nestinæ audire. Auspicijs enim patrijs non alienigenis
Remp. administrari optime iudicabant. Silius ita canit.

*Hinc Tibur Catille tuum, sacrisque dicatum
Fortuna Prænestæ iugis.*

Aedes autem pulcherrima fuit, seu Templum amplif-
simum, atque vetustissimum. alludit Iuuenalis lauda-
tus his verbis, de Centronio ædificante Tiburi, & Præ-
nestæ, ac vincente, vt ipse ait,

Fortuna atque Herculis ædem.

Quo loco videtis veterem scholiasten & Britannicum
fuisse hæc enarrantes. Fuit & multa religione incly-
tum, visebaturque vt miraculum. frequens enim
erat eo concursus vndique consulentium. Ibi sub ima-
gine duarum sororum Fortunam cultam sunt qui opi-
nentur, atque abs illis fusa oracula in fortibus a Nu-
merio illic sitis. vnde Statius in Tiburtino Manlij Vo-
pisci exclamat:

*Quod ni templa darent alias Tyrinthia sortes,
Et Prænestinæ poterant migrare sorores.*

Id est Bona malaque Fortuna. Ibi Calderinus memo-
rat sortes Antiatinas, nam Antij quoque Fortunæ
templum fuit, auctore Tacito, sed Equestris. Hora-
tius hinc accinit:

O Diua gratum quæ regis Antium.

Et Suetonius in Caligula refert monuisse Antiatinas
sortes vt a Cassio caueret. Erat, & Tusculi e Suetonio
& Ferentano in oppido, atque in Algido e Liuiio; sed
& Cæ-

& Cæretum, Falerijs etiam e Plutarcho. afferitque L. 1. Dec. 3.
in Fabio.
 illas geminas, atque simulacra earum moueri quoties
 dant responsa, vultque Martialem has intellexisse Epigr. 1. 1. 5.
 cum pangit:

Seu tua veridica dicunt responsa sorores,

Plana suburbani qua cubat vnda freti.

Quamuis ad Prænestinas retorqueat Beroaldus. Verum vnâ tantum Antij laudat Horatius, duas Macrobius. Vidimus, inquit, apud Antium Fortunarum L. 1. c. 23. Satur.
 simulacra promoueri ad responsa danda. Gemina, refert Ammianus, Fortuna, vti poetæ fingunt; quia sit alijs Lib. 27.
 prospera, alijs infauita. Senatus vterum Poppeæ commendauit Dijs, vtque Fortunarum effigies aureæ in folio Iouis Capitolini collocarentur decreuit, teste Lib. 15.
 Tacito. Fortunæ huic geminæ Templum in Exquilij locatum. Falsus Tacitus nullum Equestris Fortunæ Lib. 3.
 Templum Romæ fuisse censens, sicut erat Antij: eumque iure Lipsius arguit. Equestris enim Fortunæ ad L. 3. c. 2.
 theatrum lapideum Vitruuius meminit. quamuis alij Al. Donat. Romæ.
l. 3. c. 22.
 Tacitum excusare conentur. Falsus Raderus ad Epigrammata Martialis, laudans Strabonem lib. 1. v. cum tantum lib. v. agat de Antio; nec ibi Fortunæ, sed Διοσκύρων Templum fuisse tradat. Sorores Prænestinas potius dictas sortes, quod ex eodem saxo perfimiles eruperint simul, vti sorores eodem ventre prognatæ, sunt qui sentiant. sic sororiare dicuntur mammæ puellarum cum primum tumescunt, & fraterculare, Festo auctore e Plauto in Fribularia. sic in Syria quatuor vrbes Antiochia, Seleucia, Apamea, & Laodicea ἐλέγοντο ἀλλήλων ἀδελφαὶ διὰ τὴν ὁμόνοιαν, propter concordiam; seu quia fuerunt Σελεύκι τὸ Νικᾶτορος κτίσμα, vt Strabo testatur. Statij quidem versus id videntur L. 16. Geogr.
 innuere. Vniuersim profecto Fortuna sortes regere credebatur; quia sortes erant, quæ manu mouerentur,

E siue

siue tesserae ducerentur ex vrna & tabellæ, siue taleæ mitterentur in alueolum, siue iacerentur in fontem, modo id fortuito, & casu fieret. Sed nobis sermo est de sortibus, quas puer mittebat in vnam, mouebat, & ducebat. Parum tamen bello Ciuili Fortunam suis Prænestinis fauisse scribit Lucanus his versibus.

— — — — — *Vidit Fortuna colonos*

Prænestina suos vno simul ense recisos

Vnius populum pereuntem tempore mortis.

Ambigitur autem ex qua materia hæ fuerint sortes, quæue forma effingerentur. si Lipsium audiamus, sortes tabellæ, aut taleolæ, aut furculi e ligno fuere non grandes, quibus litteræ ad diuinandum insculptæ, siue notæ interdum quatuor, aut quinque verba. Eæ priuatim habitæ, eæ publice. sed quæ in publico in primis Religiosæ censebantur, & cana quadam vetustate sacræ: itaque sancte ac religiose in templis ipsis habebantur in arca reconditæ, & nisi fallor, tænijs vitisque laneis seorsum inuolutæ; hac de caussa locis Liuij, in quibus legimus, *Cære extenuatas sortes, & sortes sua sponte extenuatas*, ipse Lipsius legendum putat, *exteniatas*, nempe sponte euolutas, & exutas vittis; quasi Fortunæ ipsius manu sparsæ, atque iactæ fuissent. Eruditissimus Hieronymus Aleander iunior in Observationibus Humanis, quæ manuscriptæ in Barberina Bibliotheca seruantur, mauult retinere vocem, *extenuatas*, & *attenuatas*; legens apud Liuium: *Cære sortes extenuatas*, & iterum; *Cære, vbi sortes extenuatae erant, lecti sternium imperatum.* & alibi: *Falerijs cælum fudi visum velut magno biatu, quæque patuerit ingens lumen effulisse, sortes sua sponte extenuatas, unamq; excidisse ita scriptam: MAVORS TELVM SVVM CONCVTIT:* ex Plutarcho, apud quem hæc ita recensentur: τὸ δὲ ὑπὲρ Φαλαγγίους ἐρανὴν ῥαζήνας δόξαντος

L. 2. Elect. c. 12.

L. 1. Dec. 3.

L. 2. Dec. 3.

In Fabio

ὁξάντος ἐκπίπτειν καὶ διασπείρειν πολλὰ γραμματῶνα,
 καὶ ταυτῶν ἐνὶ γεγραμμένον φανῆναι κατὰ λέξιν, ἄρης τὰ αὐτῶν
 ὄπλα σαλεύει. vnde colligit ingeniose ac solerter, ex-
 tenuatas sortes fuisse siue attenuatas, non cum eua-
 nescerent, vt Gutherius interpretatur, seu quod im-
 minuerentur: puta cum forent crassitudinis quadran-
 talis, apparerent eductæ ex vrna vel cista vncialis tan-
 tum: verum cum non extractæ ex vrna vel cista sua
 sponte elaberentur, & dispergerentur: & proprium
 eius rei verbum fuisse attenuari, vel extenuari: quem-
 admodum & in alijs sacris verba quædam adeo pro-
 pria censebantur, ea vt mutari temere fas non esset.
 Sane proditum a nemine reperitur num furculi illi, li-
 gneæue tabellæ, quæ ad captandas sortes ducebantur,
 in arcam denuo conijcerentur: quod si id non fieret,
 haud absurde tenuari sortes dicebantur, quarum
 scilicet numerus in dies diminueretur, donec de in-
 tegro alijs furculis a sacrorum ministris arca replere-
 tur; si vero ductæ, elapsæue sortes statim reddeban-
 tur arcæ, attenuandi verbum ideo illa in re inductum
 videtur, quia lenia vocabula, & quæ mala omina auer-
 runcarent, adhiberi in sacris solebant, κατ' εὐφημισμὸν,
 vt obseruat Seruius. Hæc Aleander, qui addit: quod
 si quem huiusmodi exempla nihil mouent, is saltem
 inficiari non poterit, complures fuisse in sacris appella-
 tiones, quarum ratio in obscuro videtur esse. atque
 ideo lectionem in tribus Liuij locis, atque in Iulio Ob-
 sequente constantem sollicitare non audet. Ennium
 tamen a Varrone laudatum, & a Turnebo atque Sca-
 ligero interpolatum sic emendat.

L. 4. de Vet. Iur.
Pontific.

In Elog. 8.

Lib. de Prodig.

Lib. 6. de L. L.

Quæ caua ceruleo septo cortina recepit.

Caua cortina dicta quod est inter terram & coelum. Ad 6. Æncid.
 ad similitudinem cortinæ Apollinis, ea a sorte, quod
 inde sortes primum extenuatæ. Lipsio Ludouicus

E 2 Cerda,

L. 2. de Orac. &
Scrib. c. 1.

Cerda, & Iulius Cæsar Bulengerus assentiuntur, si-
gneasque faciunt sortes. quamquam Bulengerus ad-
iungat tabellas, aut taleolas fuisse. Equidem eas sor-
tes non tam furculos, aut taleolas, quam tabellas po-
tius, & quasi assulas, ac breues regulas fuisse dixerim.
Nam Cicero ait fuisse cæsas & dolatas; furculi autem
simplices rami, aut ramusculi sunt detracti ab arbore,
taleolæ vero frusta ligni præcisa, & ad serendum aspe-
ra. Quod si sortes his similes damus, dolatæ, aut
exæquatæ non fuissent, & minus capaces litterarum.
Sunt igitur potius tabellæ, ac regulæ breues, & ex
materia primum lignea, ut idem tradit Cicero: sed po-
stea ex alia solidiore fuisse quis dubitet? nam cum
usus sortium propter superstitionem percrebuisset, multi
etiam priuatim eas domi asseruabant, ut futura diui-
narent, & quid esset agendum ex suo ipsi oraculo di-
scernerent. quare ut diuturniores essent, & corruptio-
nis expertes, non modo e ligno, sed ex ære, aut alio
metallo effictæ sunt. Γραμματεία Plutarcho sortes sunt,
quo nomine non solum tabellæ lignæ, in quibus scri-
bere solebant, sed quiduis aliud scripturæ capax &
litterarum significatur; cuiusmodi sunt æra, quibus
incisæ leges, plebiscita, Senatus consulta, & alia.
Cæterum his in tabellis aliquid notatum erat, aut
sculpta vel incisæ verba, quæ fere nihil ex se significa-
rent, sed ad mentem cõsulentis traducta, vel ad tem-
pus locumue accommodata prætendere aliquid vi-
debantur. Huiusmodi apud T. Liuium fors loco pro-
lato, quæ excidit circa initia Belli Punici: & illa in
templo Fortunæ Prænestinæ Alexandro Seuero e Vir-
gilio dicta, & superius allata. Erant olim apud Ful-
uium Vrsinum veteres duæ ex ære tabellæ, quæ nunc
in ditissimis Farnesianis cimelijs asseruantur, uti scri-
bit Aleander, nescio an ad huiusmodi sortes, an ad
alia

Ex Museo Illmo D. Abbatis Cassiani de Puteo

QUER PETIS. POSTEM PVS. CONSILI
QUOD ROCAS. NON. EST VVM

DE. VERO FALSA. NE. FIA NT
IVDICE FALSO

CONRIGI VIX TANDEM. QUOD TER
CVRVN. EST. FACTVM REDE TER

IVBEO EI. ET. IS. SI FECERIT
GAVDEBIT SEMPER

DE VERO FALSA. WE. FIANT
INDICE FALSO
CORRIGI VIX TANDEN QVOD
QVAM EST FACTVM REDE
INBOE ET IN FICERIT
GAVDEBIT SEMPER

alia oraculorum responsa pertinentes . in altera hæc scripta sunt . LAETVS LVBENS PETITO QVOD DABITVR GAVDEBIS SEMPER . In altera hæc leguntur . NVNC ME ROGITAS NVNC CONSVLIS TEMPVS HABVIT IAM . Ad hæc sortes referenda sunt verba tabellis inferius exhibitis appofita : illæ vero nuperrime Romæ fuerūt inuentæ æneæ . quas amicus , & doctus antiquarius Claudius Metri-er delineavit .

Antiquitatis Claudius Metri-er
dum Fortunæ voce responsa dabatur . Oculum
Tibæ legit inscriptum genitricis . De insigne For-
tunæ . Dux præcipue habitus , cultræque , & circa de-
picta torpedine inuidentur cum clauo , Alexander ab Ale-
xandro , Andreas Alciatus , Vincentius Cartanus ,
Verdenus , Ripa , Prudentius , & in eum VVetanus e
Paulanis multa referunt . Fortunæ variæ effigies ,
& diuersæ cognominæ e hancis nuntio . cor-
lecta mihi exhibuit indagator scerimus
mi curam .

Antiquitatis
dum Fortunæ
Tibæ legit
Fortunæ
Alexander
Andreas
Verdenus
Paulanis
& diuersæ
lecta mihi
mi curam

**
*

Ho- E 3 Tot

Torrentius in Suetonium numisma profert, in quo Sors inscripta inculptaque visitur; cuius en ectypon.

Lib. 5.

L. 1. c. 13. Gen.
dier. Embl. 98.
Imag. Deor. l. 3.
L. 1. aduers. Sym-
mach.
In Imag. Deor.
p. 315.
Iconolog. par. 1.

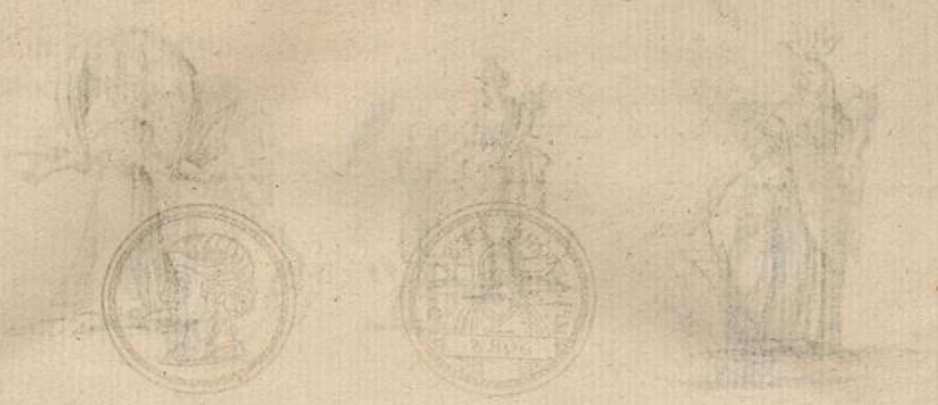
Puer fortes in urnas coniectas mouebat, sed interdum Fortunæ voce responsa dabantur. Oraculum enim erat, ut Strabo testatur: Πραίνεσος δ' ἴστω ὄπου δ' Τύχης ἱερὸν ἱερῶν μόνον ἄνεσσι γὰρ. Præneste est ubi Fortunæ templum insigne oracula fundens. De imagine Fortunæ, quæ Dea priscis habita, cultaque, & cæca depicta rotæque infidens cum clauo, Alexander ab Alexandro, Andreas Alciatus, Vincentius Cartarius, Verderius, Ripa, Prudentius, & in eum VVeitzius & Pausania multa referunt. Fortunæ varias effigies, & diuersa cognomina e statuis nummisq. collecta mihi exhibuit indagator acerrimus antiquitatis Claudius Menetrier, quin e tegulis atque gemmis exprompta; quæ lubentissime hic exprimi curauit.

* *
* *

101

E 3

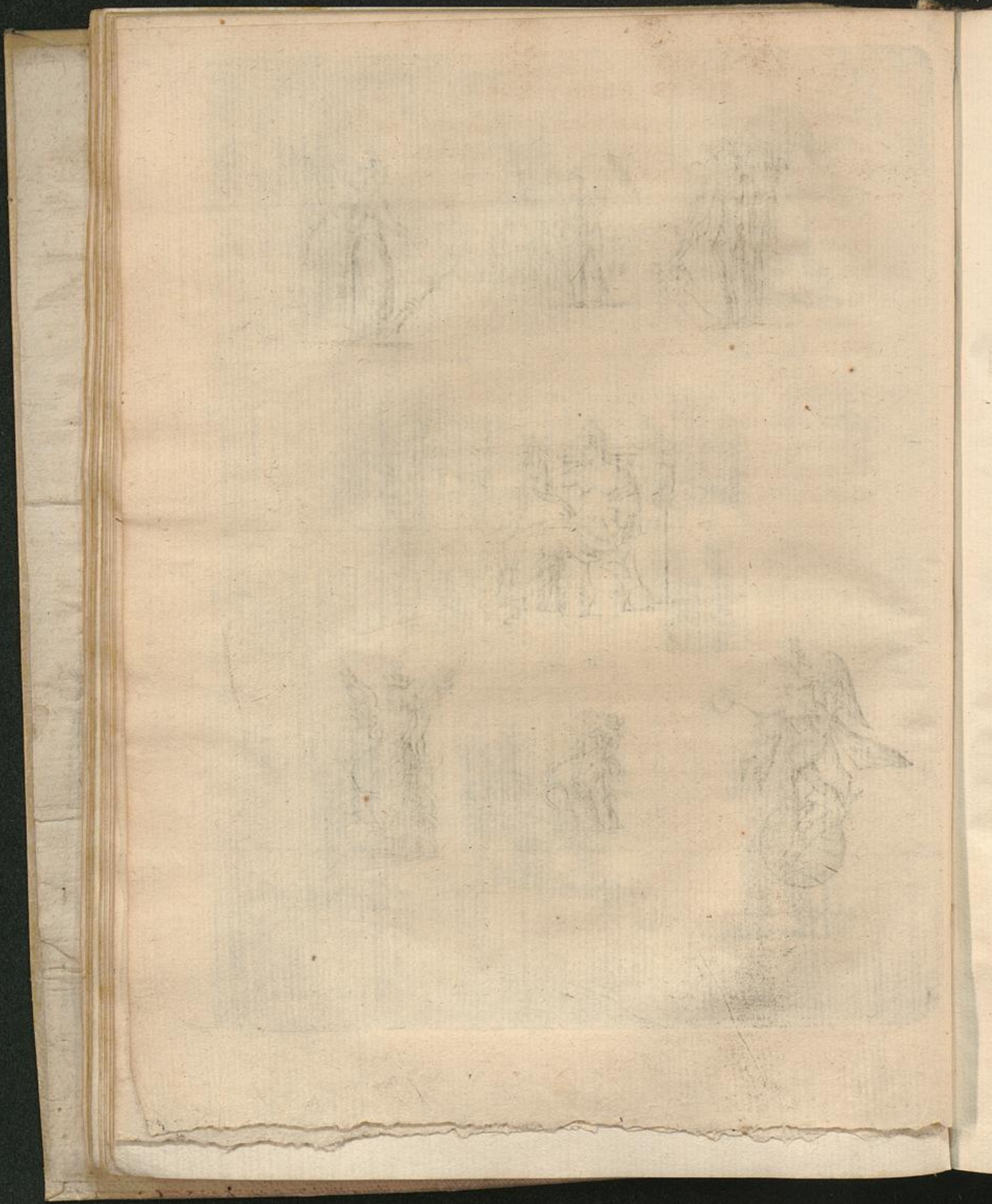
Ho-

Homerus Fortunam Oceani filiam in hymno ad Cere-
 rerē fecit, teste Pausania: quamuis hymnus, qui exstat L. 4. Messen.
 in Δίμπτραν, tres tantum contineat versus, in quibus
 nihil de Fortuna legitur: vnde suspicor illum esse mu-
 tilatum, & μέτρον. legitur quidem hymnus inter illos,
 qui Orpheo adscribuntur, inscriptus Fortunæ. & Ce-
 bes in Πίνακι depingit illam cæcam, insanam, surdam,
 lapidi rotundo, atque volubili insistentem. Bupalus
 delubris ædificandis, & simulacris fingēdis admodum
 solers, cum Smyrnæis Fortunæ signum omnium, quos
 ipsi ex antiquitatis monumentis cognouerimus pri-
 mus estruxisset, capiti polum imposuit, altera vero
 manu Amaltheæ quod Græci appellant Cornu ten-
 entem fecit. ad hunc ille modum Fortunæ munera
 declarauit, mandauit post hunc & alia de Fortuna
 versibus Pindarus, & eam Pherepholin, quod est ac-
 si dixeris, Ciuitatum tutricem appellauit. Hæc Pau- L. 7. Achæc.
 sanias, qui alibi memorat se in Aegiræ ædicula con-
 spicatum esse Fortunæ signum Amaltheæ cornu præ
 se gerens, cui adsistit volucer Cupido. facileque sibi
 persuaderi a Pindaro, vnam esse Parcarum Fortunam;
 eamque potestate sororibus antecellere. Certe Pin-
 darus Fortunam inuocat Iouis filiam. Cæterum For- Olymp Ode 22.
 tunam pingi cum cornu pomis, ficis, aut frugibus au-
 tumnalibus pleno tradit quoque Arnobius. In num-
 mis clauus, seu gubernaculum Fortunæ manu tene-
 tur; quia res humanas ipsam regere, atque moderari
 antiquorum vulgus opinabatur. alij pilam, alij cylin-
 drum, rotam quidam supposuerunt. sunt qui medio
 in mari velificantem expresse-
 rint, vt eius leuitatem, &
 instabilitatem significarent. Eam Romani præcipue
 venerati sunt, eiusque auream statuam in cubiculis
 asseruabant Imperatores. plurima illi templa totam
 per Urbem extructa, cognomina varia imposita. At

nos

L. 1. Retr. c. 1. & 3. nos cum Sancto Aūgustino Fortunam nullam agnos-
L. 1. c. 23. 26. q. 1. & 5. scimus, sed rerum omnes euentus ad diuinam prouidentiam reuocamus, & referimus, cuius nuru omnia vere gubernantur. vetanturq. superstitiones sortium in Concilio Venetico, quod an. CCCCLIIII. in Armerica habitum, & in Synodo Agathen. & passim apud Gratianum. Si plura de sortibus requiras, adi Picum iuniorem de prænotione sortium, vbi earum genera multa enarrat, & confutat; Naudæum virum omnigenæ lectionis, & eruditionis multimodæ, qui de Prænestinis sortibus differit; Iacobum Spiegelium in hocce versus Richardi Bartholini:

L. 1. Auftriad.

————— *Prænestinaeque sorores*

Fatidicam Aëi liquerunt hospitis urbem.

L. 3. Synt. 16. hist. Deor.

Consule præterea Iulium Gyraldum, qui refert antiquum istud Epigramma, quod tum legebatur.

TV. QVÆ. TARPEO. COLERIS. VICINA TONANTI
 VOTORVM. VINDEK. SEMPER. FORTVNA. MEORVM
 ACCIPE. QVÆ. PIETAS. PONIT. TIBI. DONA. MERENTI
 EFFIGIEM. NOSTRI. CONSERVATVRA. PARENTIS
 QVIVS. NE. CAVEAT. MEMORANDVM. LITTERA. NOMEN
 CAESIVS. HIC. IDEMQVE. TITVS. PRIMVSQVE. VOCATVR
 QVI. LARGE. CERERIS. MESSES. FRVCTVSQVE. RENATOS
 DIGERIT. IN. PRETIVM. CVI. CONSTAT. FAMA. FIDESQVE
 ET. QVI. DIVITIAS. VINCIT. PVDOR. IRE. PER. ALTOS
 CONSVETVS. PORTVS. CVRA. STVDIOQVE. LABORIS
 LITTORA. QVI. PRAESTANT. FESSIS. TVTISSIMA. NAVTIS
 NOTVS. IN. VRBE. SACRA. NOTVS. QVOQVE. FINIBVS. ILLIS
 QVOS. VMBER. SVLCARE. SOLET. QVOS. TVSCVS. ARATOR
 QVINTIVS. HIC. ANNIS. VOTORVM. MORE. SVORVM
 CENTENAS. ADICIT. NVMERO. CRESCENTE. CORONAS
 FORTVNAE. SIMVLACRA. COLENS. ET. APOLLINIS. ARAS
 ARCANVMQVE. IOVEM. QVORVM. CONSENTIT. IN. ILLO
 MAIESTAS. LONGAE. PROMITTENS. TEMPORA. VITAE
 ACCIPE. POSTERITAS. QVOD. POST. TVA. SAECVLA. NARRES
 TAVRINVS. CHARI. IVSSVS. PIETATE. PARENTIS
 HOC. POSVIT. DONVM. QVOD. NEC. SENTENTIA. MORTIS
 VINCERE. NEC. PÖTERIT. FATORVM. SVMMA. POTESTAS
 SED. POPVLI. SALVO. SEMPER. RVMORE. MANEBIT

Extat

Exstat etiam num incisum Basi hoc poematum caractere perexiguo in palatio Principis Præneste; illudq; retulere Mazochius in Epigrammatis Urbis antiquæ, Boissardus Antiquitatum Romanarū parte vr. Gruterus in antiquis Inscriptionibus, Leander Albertus in Descriptione Italiae, Reusnerus in Italia, Schottus in Itinerario Italico. Legitur etiam inter Epigrammata vetera, videturque scriptum ævo Valentiniani, aut Gratiani: necdum enim exoleuerat Fortunæ cultus, vt e Symmacho liquet. Ad illum cultum pertinent & hæ Inscriptiones Prænestæ a me ex cippis & tabulis lapideis exscriptæ, vel ab alijs antea obseruatæ.

In Hortis.

FORTVNAE. PRIMIGENIAE
MARCIVS. TELESFORVS
VOTVM. SOLVIT.

In Cæmeterio.

PIETATI
FORTVNAE. PRIMIGENIAE
VOTIS. SVSCEPTIS
SALVIS. AVGVSTIS
M. AVRELIO. ANTONINO. ET
L. AELIO. AVRELIO
FORTVNATVS. VERNA
DISP. EORVM
AVRELIA. RESTITVTA. LIB.
L. D. D. D. D. L.

F E Gru-

E Grutero.

L. DOMITIO
 AGATHEMER.
 PARIDI
 LIB. AVGVST. VI.
 CAESARIS
 ARGENTAR
 COACTORI
 L. DOMITIVS
 EPICTETVS
 ET. CVRTIA
 EVPHRANTIS
 FORTVNAE
 PRIMIGENIAE
 D. D.
 L. D. D. D.

Famofus ille Paris
 cuius Iuuenalis
 meminit.

Ex eodem.

FORTVNAE
 IOVIS. PVERI
 PRIMIGENIAE
 D. D.
 EX. SORTE. COMPOS.
 FACTVS
 NOTHVVS. RVFICANAE
 L. F. PLOTILLAE.

E Grutero.

OPI. DIVINAE. ET. FORTVNAE
 PRIMOGENIAE. SACR.
 IMP. CAESAR. HELVII
 PERTINACIS. AVGVSTI
 V. D. D.
 T. CAESIVS. T. F. HERODES.

In

In Vinea quadam sub mœnibus ad portam, qua Romam itur, Pyrrhus Ligorius Neapolitanus vidit, & excripsit anno MDXLV.

E Grutero.

VENERI. ET
FORTVNAE. PRIMIGENIAE
SACR.
L. CALVIUS. L. F. FAL.
VARIUS
AR. ET. CVPIDINES. II.
D. D.
L. D. D. D.

Ex eodem.

FORTVNAE
PRIMIGENIAE
L. RVFINVS
AEDIL. CVRVL.
V. S.

Item.

FORTVN.
PRIMIG.
L. ARLENO
ADLECTO

Item.

D. FORTVNAE. PRIMIGENIAE
C. VALERIO C. F. MEN.
DOLVTIO. MARTIANO
VI VIR. AVG. DEC.
OMNIBVS
HONORIBVS
CVRIIS. MVNERIBVS
FVNCTO
VESTRIA
SATVRNINA
PATRI
L. D. D. D.

F 2 In

In Basi in Episcopio è Grutero.

FORTVNAE . PRIMIG.
SIGNVM . AEQVI-
TATIS . NIGRINIA
AVXESIS . CVM.
FELICE . AVG . LIB . ET
SVIS . D . D . D . D .

Ibidem .

FORTVNAE
PRIMIGENIAE
TI . CLAVDIVS
THERMODON . ET
METIA . M . F .
LOCHIAS . EIVS
SIMVLACRA . DVO
SPEI
COROLETICA . D . D .

Item .

FORTVNAE
PRIMIGENIAE
Q . LOLLI . APOLLOPHANES
PATER . ET . FILIVS . ET
ALIA . ARCHELAIS
VOTO . SVSCEPTO . L . S .

Mazochius p. 93. Romæ collocat in regione Parionis
in S. Agnete, fortassis illuc aduectum Præneste.

Et

FORTVNAE . PRIMIGENIAE
SIGNVM . LIBERI . PATRIS
PANTHEI . CVM . SVIS . PAREGIS
ET . CVPIDINE 8 . II . CVM . SVIS . LVCNVCHIS
ET . LVCERNA . LARVM
M . POPILIVS . M . F . TROPHIMVS . CVM
POPILIA . CHRESTE . LIB . ET . ATILIO . FILIO .

In

al : 3

In latere huius Inscriptionis

DEDICATVM . IV . ID . AVG .
 IMP . COMMODO . II .
 ET . AVRELIO . VER .
 II . COS .

Et

FORTVNAE
 PRIMIGENIAE
 VOTO . SVSCEPTO
 VALERIA
 TRYPHOSA
 L . D . D . D . D .

E Grutero ante Urbem Praenestæ ad facellum; quod ^{p. 170.}
 est prope Castellum aquarum.

FORTVNAE . SANCTAE
 ATINIA . TYRANNIS
 SEMINARIA . A . PORTA
 TRIVMPHALE
 TARENTIVS . FORTVNATVS
 VIR . CLARISSIMVS
 CVI . GRATIAS . MAXIMAS
 SEMPER . EGI
 CVM
 TARENTIA . FAVSTINA
 FILIA
 DONVM . DEDIT
 L . D . D . D . D .

Hanc Inscriptionem retulerunt Panuinius in Roma,
 & ex illo Bosius in Roma subterranea .

Ex

46 PRÆNESTES ANTIQVÆ

Ex Grutero p. c. lxxvi. in ara marmorea.

IOVI. O. M. ET

FORTVNAE. PRIMIG.

V. S. A. L.

L. PRIMIGENIVS

CVM

FIL. TORQVATO

D. D.

Et in S. Hieronymi.

FORTVNAE. SANCTAE

ATINIA. TVDANINA.

Et in Basi ad Ecclesiam Cathedralē.

C. APPVLEIO. DIOCLI. AGITATORI

PRIMAE. FACTIONIS. RVSSATAE

NATIONE. HISPANO

FORTVNAE. PRIMIGENIAE

D. D.

C. APPVLEIVS. NYMPHIDIANVS

ET. NYMPHIDIA. FILII.

Ex columella in Burgo Gruterus hanc refert p. 57.

L. ANTISTIVS

C. F. AEMIL. VETVS

AVGVR.

FORTVNAE. PRIMIG.

EX. VOTO. SVSCEPTO

Et in Hortis.

FORTVNAE. PRIMIGENIAE

IOVI. PVERO

EX. TESTAMENTO

TREBONIAE

SYMPHERVSAE

ANNIVS. HERMA

HERES

L. D. D. D.

Paſ-

Passimque in fragmentis lapidum FORTVNAE PRIMIGENIAE vota perfoluta leguntur. M. Claudio Marcello, & C. Sulpitio Gallo Coff. siue anno Urbis conditæ DLXXXVII. Rex Bithyniæ Romam venit cum filio Nicomede, a Senatu petijt inter alia, vt votum sibi soluere Romæ in Capitolio decem maiores hostias, & Præneste vnâ Fortunæ liceret; & vota pro victoria Populi Romani de Perseo Rege Macedoniae esse. vt victimæ, aliaque quæ ad sacrificium pertinerent, seu Romæ, seu Præneste immolare vellet, Regi ex publico, sicut Magistratibus Romanis præberentur decretum fuit; vt T. Liuius tradit. Fortunæ templum a Sylla positum vult Nic. Reusnerus sumptu maximo, in quo simulacrum eius fidelissime inauratum fuisse Plinius scribit: a cuius operis præstantia inaurationes, siue bracteæ crassissimæ dictæ sunt. Plinij verba hæc sunt: *Nec aliud (auro) laxius dilatatur, aut numerosius diuiditur: utpote cuius uncia in septuagenas, & quinquagenas, pluresque bracteas quaternum utroque digitorum spargantur. Crassissima ex his Prænestina vocantur: etiamnum retinentes nomen, Fortunæ inaurato ibi fidelissime simulacro. hinc fortasse bracteata Felicitas dicta est.*

L. 45. c. 44.

Ital. l. 2. c. 58.

L. 33. Hist. Nat. c. 3.

De Fortunæ Templo.

CAPVT XV.

ETVSTIVS Prænestinae Fortunæ Templum ipso Sylla fuisse certissimum est, & constat clarissime. *Lithostrota quidem captiuere iam sub Sylla (teste Plinio) paruulis certe crustis, exstat hodieque (ait) quod in Fortunæ delubro Præneste fecit. Sed & huius nostris temporibus*

pars

L. 36. c. 25.

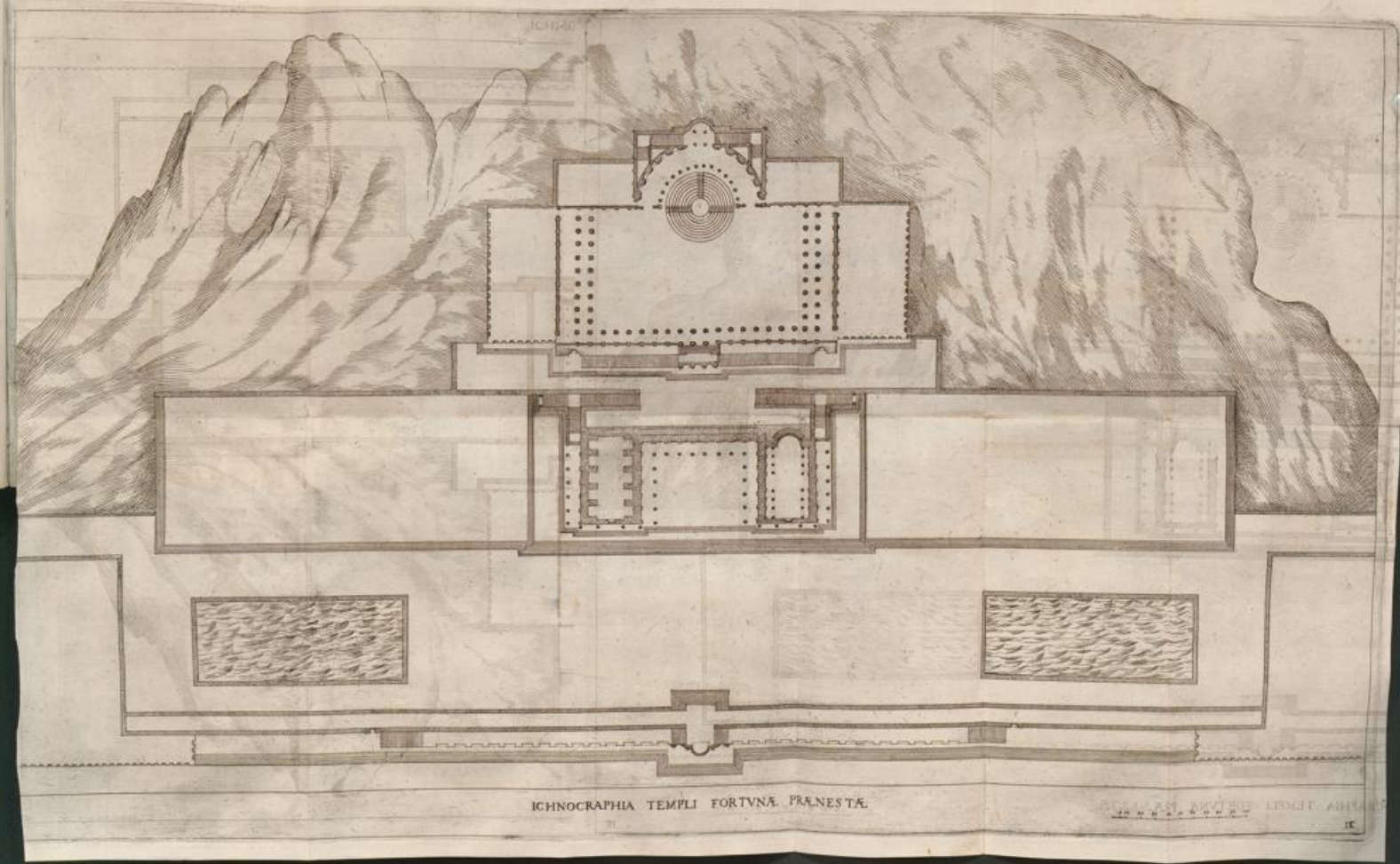
In Etymolog.

pars aliqua spectanda, simulque admiranda remanet in crypta quadam, quæ ad inferiores cellas ædium, Episcopi abscondita est. Illius fragmenta collegit, & delineari iussit Eminentiss. Card. FRANCISCVS BARBERINVS Antiquitatis vindex, non tantum de nostro ævo, verum etiam de superioribus sæculis optime meritis non vno nomine. typis subijcere libet ea expressa. Celebre fuisse hoc Fortunæ sanum Lithostroto, id est, opere composito e crustis paruulis artificiose tinctis in varios colores conspicuum Fungus obseruat. Fortunæ statua, seu signum vestitum plicatili seu rugata veste multis sinibus, seu lacinijs plexa e cinereo lapide, qui attritus manibus odorem emittit sulphuris, priscis sæculis medio fere in templo situm, oraculis nobile, maximeque concelebratum erat. inde sortes expetitæ, illic votiui confestim positi lapides, cuiusmodi dispersos haud quidem paucos in Prænestinis vijs, agrisque legimus, vbi & epigrammata concinna, & alia complura suspicienda, antiquitatis vestigia iacent. Templum, seu templum, potius stupendæ molis omne ferè hodiernæ Ciuitatis occupabant spatium. apposita namque monti deuexis inferioribus partibus, ascensum compositis distinctum arcibus duodecim exhibebant; erectis ad eas per amplis ædibus, diuersis scalarum ordinibus parietibus in vnum beneque elatum prospectum cingentibus multiplici porticu, teatro columnis distincto, cauedio, arcibus spectandis, fontibus, lacusculis, viridarijs. Excisus erat ipse mons, & pluribus quasi planis gradibus sectus in Templi cõscensum: excavatus medio in monte aquæductus piscinas, seu potius lacus in ipso Fortunæ templo constituebat. cortina Templi eminebat in apice, vbi nunc Palatium Principis: incoque summo excitabantur ignes accensis facibus, quæ

quæ nauigantibus etiam in ipso mari noctu religiose
 inspectæ prælucebant; vt inuocandum ipsis Fortunæ
 numen admonerent. Aedificium istud insanum atque
 immane abs inferioribus facellis assurgit quatuor qua-
 dratis molibus, aliarum quarumdam gradibus quasi
 adiectis ad summam vsque in vertice positam obro-
 tundæ in tholum erectionis. Hæc Excellentissimus &
 eruditissimus ille Cæsius Sancti Angeli Princeps in
 Aduersarijs, quæ nobis fides ipsius Acathe, & doctus
 Stellutius perhumaniter præbuit. Idē mox addit: Am-
 plissimi huius ædificij breuiuscula, & superficie tenus
 quædam delineatio nullo pacto à nobis satis elegan-
 ter describi potest, sicut nec vobis non spectanda eius
 scenographica facies: siquidem & ipsi sæpiuscule ve-
 stigijs eius instirimus, rimatique sumus insignes illas
 reliquias, cum Prænestæ commoraremur nuptiarum
 causa, vxorem Artemisiam Columnam Principis fi-
 liam ducentes, & ab Architecturæ haud imperito vi-
 ro, & in similibus parietinis peruestigandis sagaci de-
 signationem multo tempore, magnaque cura elabora-
 tam exquisiimus, quam hic appingere libuit. Super-
 iorum Templi partium satis quidem plena testimo-
 nia in soceri palatio ipsi vidimus, exstantem adhuc
 cum scalis theatri speciem, plateæque situm, inferio-
 rum facellorū quatuor ruinas propè ciuitatis mænia,
 & reliqua apte congruere, quæ medijs in partibus,
 quamuis minus exstantia notantur: ex quibus cryptæ
 Lithostroto pavimento exornatæ locum in columnati
 Cauædij latere comperies. difficillimum autem esse
 quæcūque quomodo fuerint adamussim recognoscere
 omnino cēseas, si quæ sunt ipsa & prostant vix affatim
 comprehendere atque intelligere potueris. Extantis
 modo Lithostroti exemplum habeas, cuius occasione
 Prænestinæ ipsius Fortunæ habuisti. In eo multa qui-

G dem

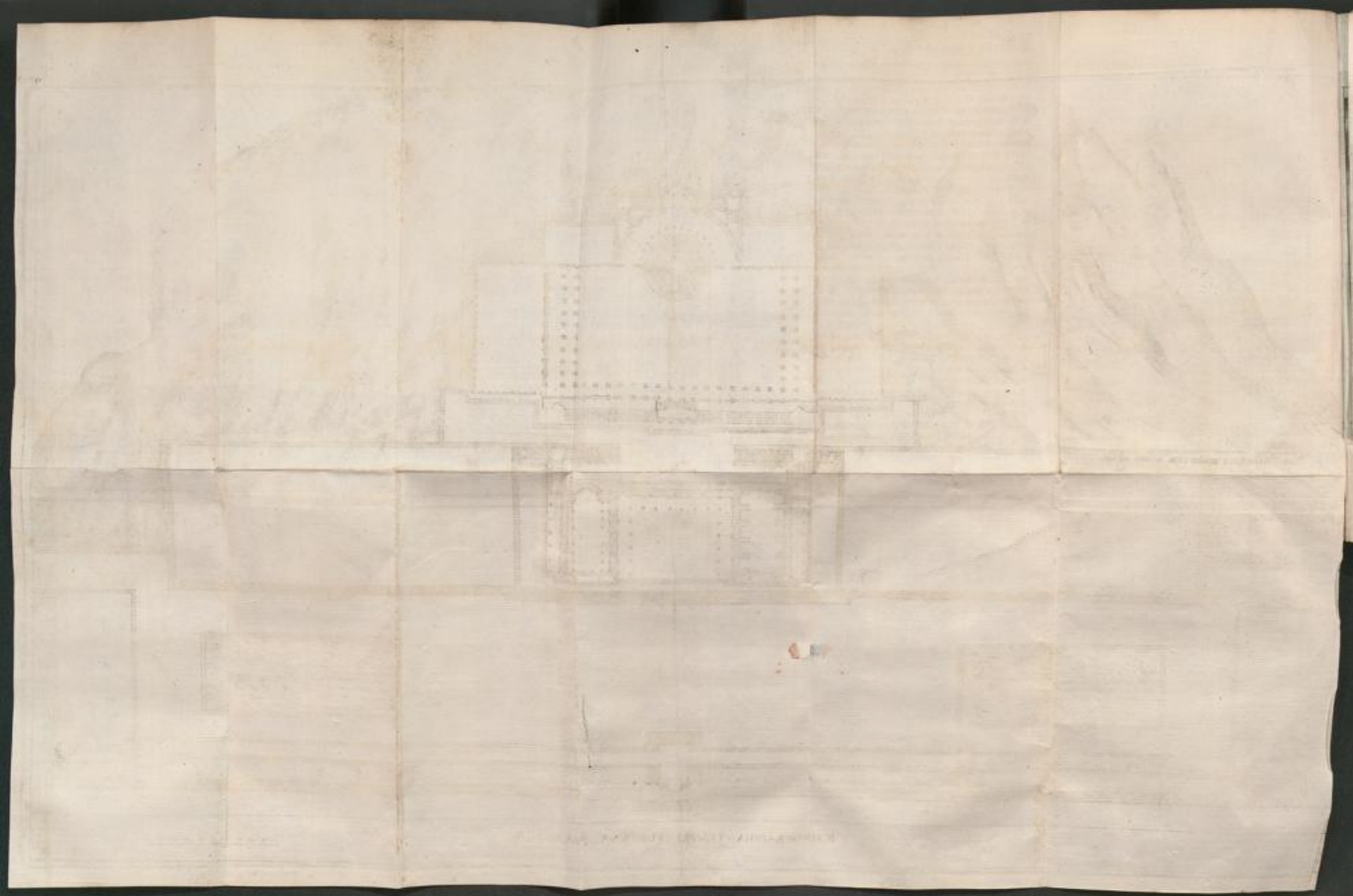
dem perspicienda sunt, quæ lapillorum interrasis miraculis, crustulisque intercisus superstitione sedulitate, summoque otij dispendio conficta apparent. Loco in ipso nonnisi accensis facibus, superaffusaque ad perspicuitatem aqua, & sæpe iterata insperione peruidere, depingereque licuit. Sunt hominum, animaliumque complures imagines; Elephas, Rhinoceros, nomina litteris quibusdam peculiaribus exscripta. sunt & in aquis nauigia, quæ sigillatim summa cum diligentia depicta apud doctrina simul ac nobilitate præclarum Equitem Casianum de Puteo Lynceum collegam nostrum spectare poteris. Inspectis subsiste nauibus. si quid aliud Fortunæ Imperio subiaceret (illis nempe qui Fortunam colebant) hæ maxime videri poterant. Nauibus quippe quid magis immineat, quam Fortuna, vel Infortunium, non facile quis existimauerit. fluctuans, labilis, irrequieta Fortuna ipsis similis fluctibus medio in agmine residet fluctuum. *Sola (Plinio auctore) inuocatur, vel ipsis conuitijs colitur. concludentem audias, lepida comparatione: huic omnia accepta, huic omnia expensa ferri, & in tota ratione mortalium solam utramque paginam facere.* Illius temporis homines in artibus versati magis, vel, si mauius versuti, vt bene in patris facinoribus inuidiam, in male vero gestis reprehensionem effugerent, omnia in Fortunam referebant. ita Romulus, Cæsar, Timoleon; ita Sylla, qui Prænestina Templum vel plurima ex parte constituit. Utinam hæc profus auerruncata nostris temporibus esset superstitione, nec fortes ac Fortunæ quandoque clariorum verbis intermiscerentur, quod sapicule contingere solet. *Destrueta templa Fortunæ Antij, & Prænestæ sunt. Prænestinum Romana in magnitudine nulli secundum ex ruinis spectasse haud displiceat, Lithostroti gratia, si*
ab

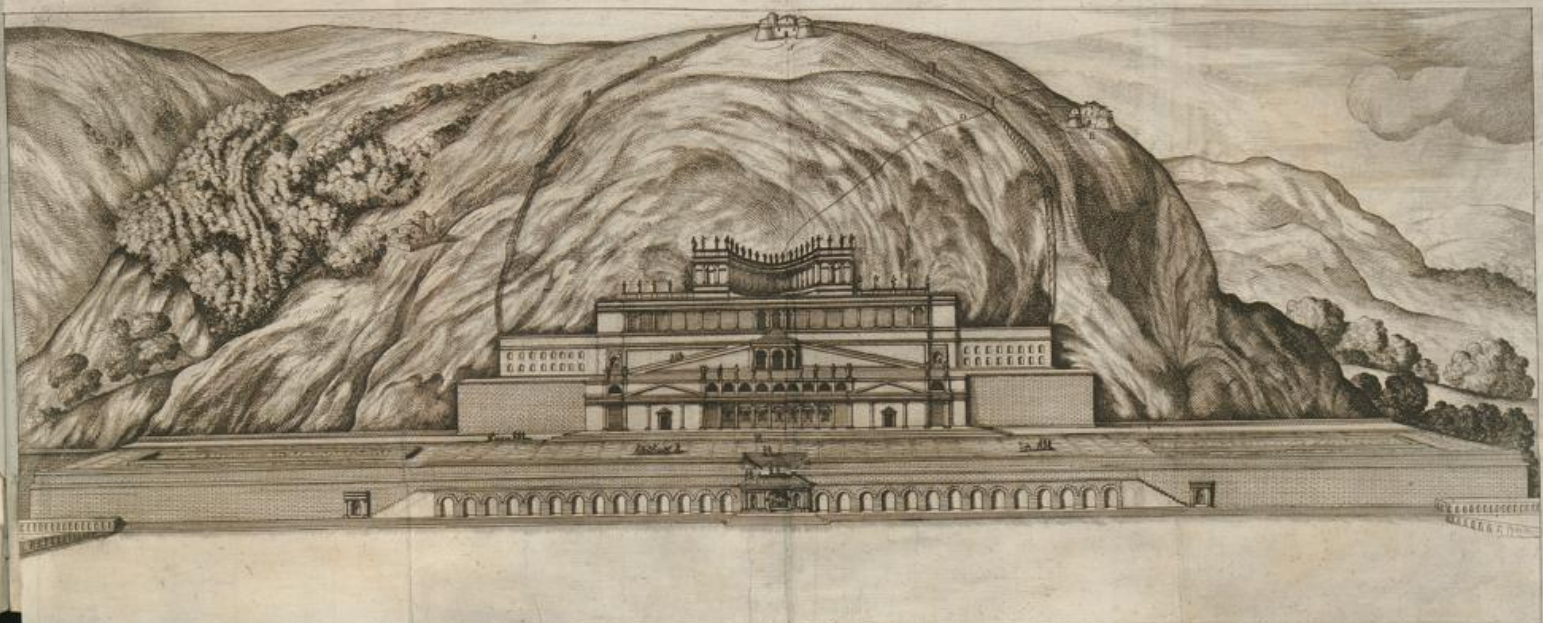

ICHCROPHIA TEMPLI FORTVNAE PRAENESTAE.

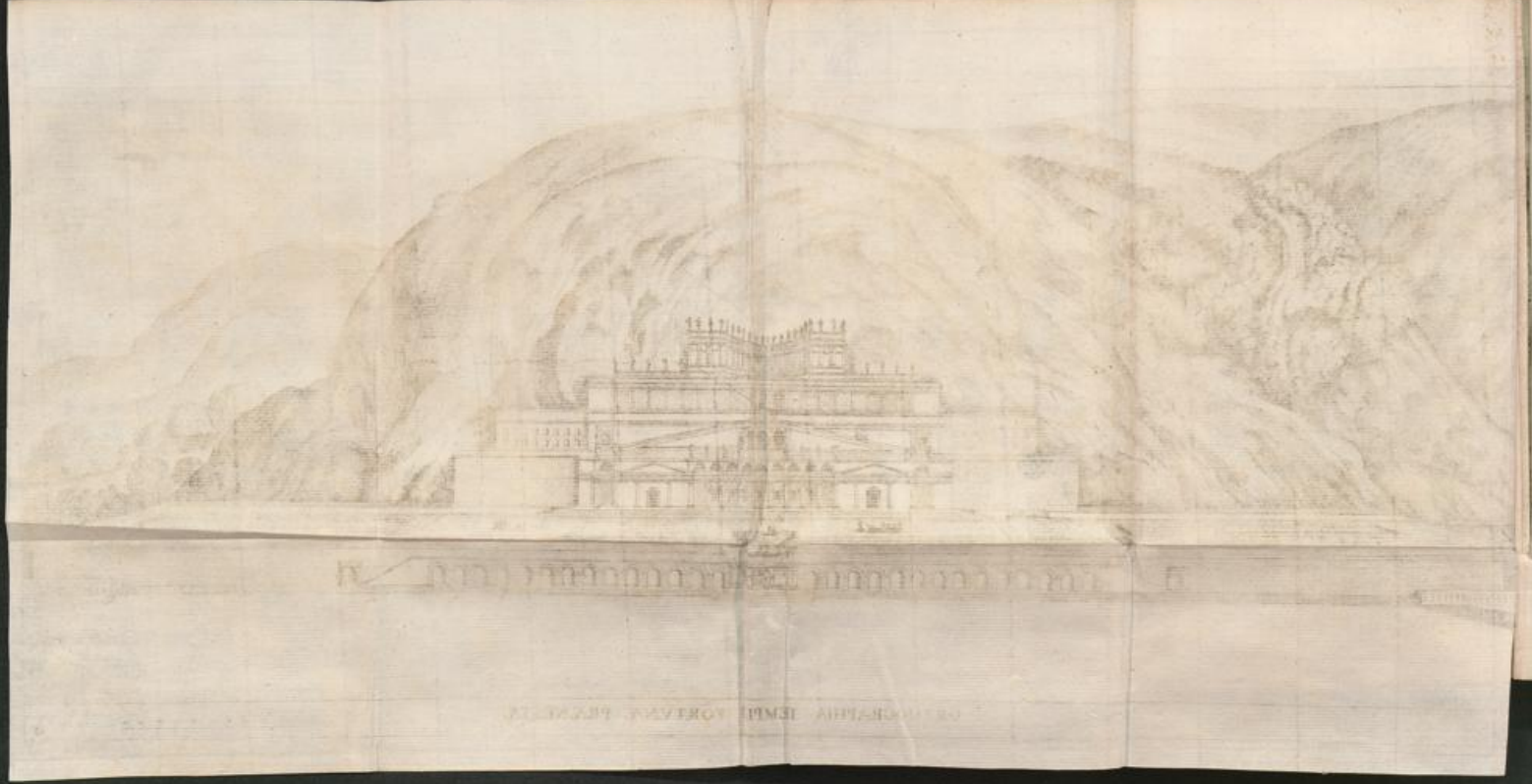
J. J. B. 1788 L. DE W.

ORTHOGRAPHIA TEMPLI FORTVNÆ PRÆNESTÆ.

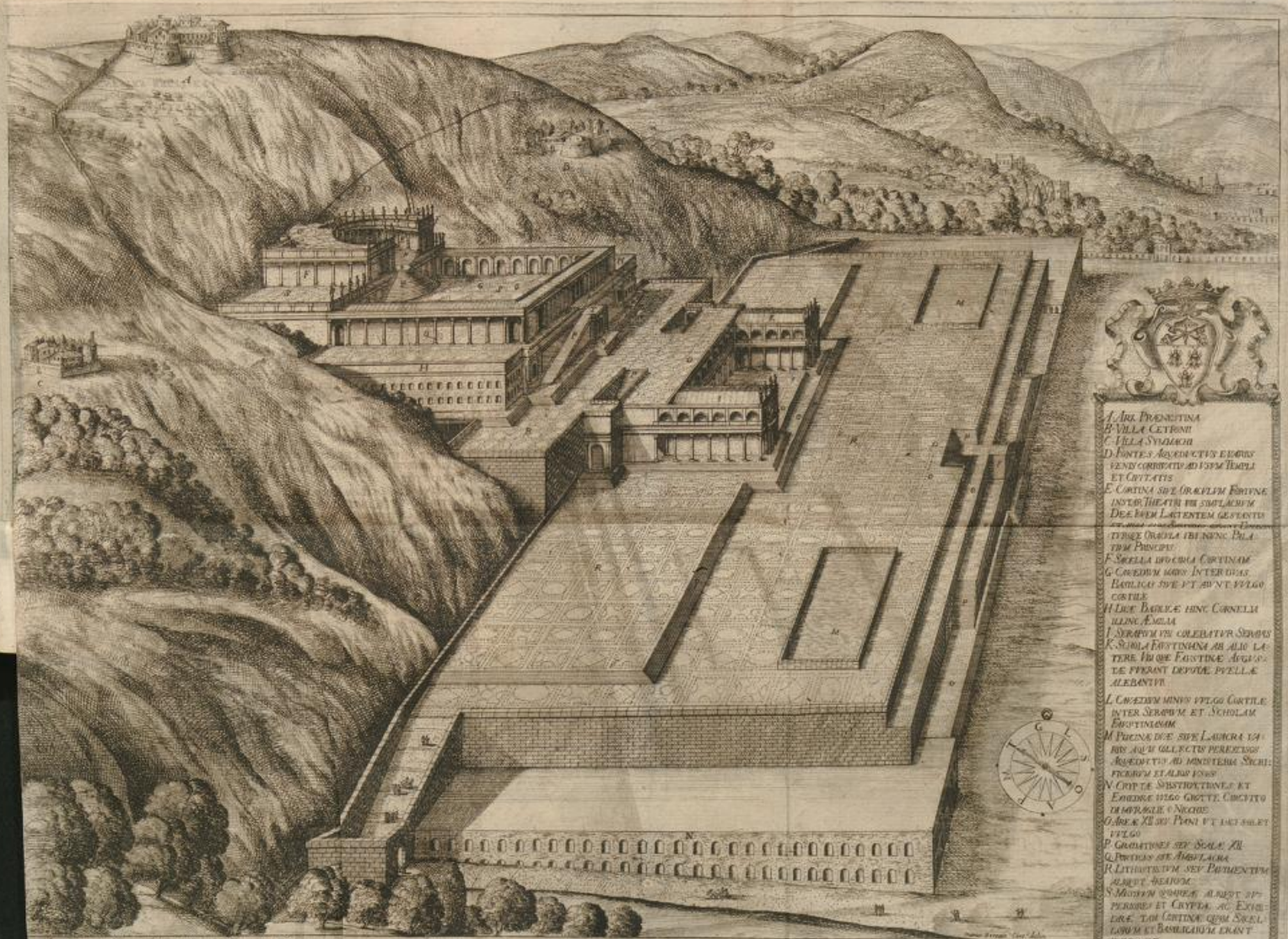

IV. PLAN DE LA VILLE DE PADERBORN. V.

GEORGIUS EMILIO VON DER LINDEN

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

A. ILLA PRÆNESTINA
 B. VILLA CÆSTRINI
 C. VILLA SYMACHII
 D. PONTE S. ANTONII CÆSTRINI
 E. CURIA SIVE ORACULUM FORTVNE
 F. SÆCULA SIVE CURIA SIVE
 G. CÆSTRINI SIVE INTERDUM
 H. ILLÆ SÆCULÆ HINC CORNELII
 I. SÆCULUM SIVE CÆSTRINI SIVE
 K. SÆCULA FORTVNE SIVE ALIÆ LA-
 TERE VBI QVÆ FORTVNE ARGV-
 TE PIGNOR DEPOSITÆ PVLLÆ
 ALERANTV
 L. CÆSTRINI SIVE VILLO CÆSTRINI
 M. PVCA SIVE SIVE LAVRA SIVE
 N. CURIA SIVE SIVE SIVE
 O. SIVE SIVE SIVE SIVE SIVE
 P. SIVE SIVE SIVE SIVE SIVE
 Q. SIVE SIVE SIVE SIVE SIVE
 R. SIVE SIVE SIVE SIVE SIVE
 S. SIVE SIVE SIVE SIVE SIVE
 T. SIVE SIVE SIVE SIVE SIVE

ILLVSTRISSIMO ET EXCELLENTISSIMO PRINCIPI
 MATHÆO BARBERINO
 PRINCIPI PRÆNESTINÆ ERÆTI, ETC.
 Hec Christoph. Martini
 DOMINGVS CASTELLVS D. D. C.

SCIOGRAPHIA TEMPLI FORTVNE PRÆNESTÆ

ab inanibus picturis ad leuiora Fortunæ diuertimus; fructusque inde utinam sit, ut sincera pietate simulacra quæcunque, atque simulationes prætereamus, & Fortunæ imperia, quæ adhuc apud complures vigent, cupiditatum apud nosmetipsos moderatione, prudentiumque actionum regula, exturbata demolitaque prorsus sint; nostraque nedum in mente, sed nec in verbis reliqui Fortunæ tituli nullatenus imposterum remaneant. Hactenus Princeps Cæsius. cuius e pia, veraque Parænesi oculos, & animum conuertamus ad Ichnographiam, & ad effigiem Templi, quas Eminētissimi Cardinalis FRANCISCI BARBERINI munificentia typis expressas subijcimus, cum votiuis simulacris.

De Serapide, eiusque Templo.

CAPVT XVI.

NEQUE solum Fortunæ templum fuit Prænestæ. Nam in Annuntiatae circum vas aquæ iustralis legitur hæc inscriptio:

Γ. ΒΑΛΕΡΙΟΣ. ΕΡΜΑΙΣΚΟΣ. ΕΠΟΙΗΣΕΝ. ΣΑΡΑΠΕΙΟΝ. ΔΙΙ. ΗΛΙΩ. ΜΕΓΑΛΩ. ΣΑΡΑΠΙΔΙ. ΚΑΙ. ΤΟΙΣ. ΣΤΥΝΝΑΟΙΣ. ΘΕΟΙΣ. At alia ex parte: DOMVS. C. VALERI. HERMAISCI. TEMPLVM. SARAPIS. SCHOLA. FAVSTINIANA. FECIT. VALERIVS. HERMAISCVS. DEDIC. IDIB. DEC. BARBARO. ET. REGVLO. COSS. Quos Coss. Barbatum, & Regulum vocat, atque locat ad annum Urbis conditæ DCCCX. e Cassiodoro, Fastis Græcis, & Cuspiniani libro Panuinius in Commentarijs ad Fastos, qui præterea nihil de his compertum habere se fatetur. Nescio, an idem an aliquis eius gentilis sit,

G 2 qui

CHNOGRAPHIAM Tēpli Fortuna, quod olim Præneste ambitioso adurgebat opere, Iulianus Fianbestus Francisci filius, cui sui nobilissimus Architectus, cui a S. Gallo cognomen fuit, calamo delinearat, & illam spectare

licet in Codice vetusto, qui asservatur penes Eminentissimum Cardinalem Iulium Sacchetti, quem uti virtutum omnium exemplar merito boni omnes suspiciunt.

Excuderat Antuerpiæ Sacellum Fortunæ semirutum, ac simulacra cum Templi ruinis, sed & erectum Obeliscum è regione Philippus Gallæus inuentore Henrico Cluense. Excellentiss. Princeps Sancti Angeli Federicus Cæsius sicuti Lithostrophi Syllani duo fragmenta, ita Orthographiam Templi Fortunæ incidi æri curauerat, sed non successit pro voto conatus, quia forsitan minus accuratum, neque satis peritum nactus erat Architectum, quippe qui mensuras parum diligenter obseruauit, nec ad iustam symmetriam opus exegit.

Eminentissimus igitur Cardinalis Franciscus Barberinus illud re demum, suisque numeris omnibus perfecturus, Prænesten deduxit Petrum Berretinum Cortonensem, qui priscis celeberrimis Architectis haud impar (sic enim eloquor, ut amici modestiæ parcam) ætate nostra etiam in arte picturæ principatum tenet. Hic verò, ut acri pollet ingenio, & superscriptum Card. Franciscum Mæcanatem venerabundus amat, lapides omnes è tam immanis, tamquæ insani ædificij strage (ut ita dicam) superstites multo cum labore ad circi-

ci-

cinum, regulamque dimensus, & vel minima-
quæque parietinarum lapsantium vestigia so-
llicitè persequutus (quando semper affectionis
comes est industria teste Vegetio de re militari)
Fortunæ Templum euersum, & iniuria tempo-
rum, variisque casibus labefactatum adamussim
instaurauit, adeò, vt id reedificare visus sit, atque
in integrum penitus restituere.

En itaque hisce tribus in tabulis non Ichno-
graphiam tantùm, verùm Orthographiam anti-
qui Templi Fortunæ, quod Præneste visebatur.
Eas autem cura ductu, atque industria Petri
Berrettini Cortonenfis expressit typis ingeniosus
Architectus Dominicus Castellus ex aula Emi-
nentissimi Cardinalis Barberini -

ab inanibus picturis ad leuiora Fortunæ diuertimus; fructusque inde utinam sit, ut sincera pietate simulacra quæcunque, atque simulationes prætereamus, & Fortunæ imperia, quæ adhuc apud complures vigent, cupiditatum apud nosmetipsos moderatione, prudentiumque actionum regula, exturbata demolitaque prorsus sint; nostraque nedum in mente, sed nec in verbis reliqui Fortunæ tituli nullatenus imposterum remaneant. Hactenus Princeps Cæsius. cuius e pia, veraque Parænesi oculos, & animum conuertamus ad Ichnographiam, & ad effigiem Templi, quas Eminētissimi Cardinalis FRANCISCI BARBERINI munificentia typis expressas subijcimus, cum votiuis simulacris.

De Serapide, eiusque Templo.

CAPVT XVI.

NEQUE solum Fortunæ templum fuit Prænestæ. Nam in Annuntiatae circum vas aquæ iustralis legitur hæc inscriptio:

Γ. ΒΑΛΕΡΙΟΣ. ΕΡΜΑΙΣΚΟΣ. ΕΠΟΙΗΣΕΝ. ΣΑΡΑΠΕΙΟΝ. ΔΙΙ. ΗΛΙΩ. ΜΕΓΑΛΩ. ΣΑΡΑΠΙΔΙ. ΚΑΙ. ΤΟΙΣ. ΣΤΥΝΝΑΟΙΣ. ΘΕΟΙΣ. At alia ex parte: DOMVS. C. VALERI. HERMAISCI. TEMPLVM. SARAPIS. SCHOLA. FAVSTINIANA. FECIT. VALERIVS. HERMAISCVS. DEDIC. IDIB. DEC. BARBARO. ET. REGVLO. COSS. Quos Coss. Barbatum, & Regulum vocat, atque locat ad annum Urbis conditæ DCCCX. e Cassiodoro, Fastis Græcis, & Cuspiniani libro Panuinius in Commentarijs ad Fastos, qui præterea nihil de his compertum habere se fatetur. Nescio, an idem an aliquis eius gentilis sit,

G 2 qui

qui in alio lapide apud Gruterum commemoratur.
 C. VALERIVS. HERMIAS. ET. FLAVIA. IVSTINA.
 Sed quod Prænestinam inscriptionem attinet, per-
 similes omnino recenset etiam Boyssardus Romæ sub
 Par. v. Ant. Rom. arcu prope Theatinos. CTNΘPONOIS. TΩN. EN
 AIGYPTΩ. ΘEΩN. MOYAPIOΣ. AΠOΛΛONIOΣ
 ΠPOΦHTHΣ. Et in columella apud Marium Del-
 phinum. ΔΗ. ΗΛΙΩ. ΜΕΓΑΛΩ. ΣΑΡΑΠΙΔΙ. Et in
 hortis Iulij III. portentosa videtur effigies cum litte-
 ris supra: ΘΕΟΙ. ΑΔΕΛΦΟΙ. Et infra, CTNΘPONOIS
 TOIC. EN. AIGYPTΩ. ΘEΟIC. ICΙΑC. APXIEPEYC
 ANEΘ. Eius quia CTNΘPONOYΣ Deos continet,
 delineationem operæpretium duxi proferre. Ad scho-
 lam Prænestinā spectare videtur Inscrip̄tio, quæ isthic
 visitur penes Philippum de Torgolis, auunculum
 solertissimi, & amicissimi Agapiti Colorsi Prænesti-
 ni, qui per Virtutis templum ad Honoris ædem gra-
 ditur in Eminentissimi Cardinalis FRANCISCI
 BARBERINI nunquam satis laudati comitatu,
 & a Grutero relata fuit.

..... S. PVBLICA. EX. D. D. IN. HON.
 ..... NIFICENTIÆ. INSTEI. T. F. PVP.
 ..... TR. PL. PR. COS. LEG. CONSVLARIS. PROV.
 ... SIS. EIVS. AC. FRATRIS. FILIIQ. ET. VXORIS.
 ... TVM. TABVLIS. HOSPITALIBVS. TRANSFERRI.
 ... L. ANTE. CVRIAM. VEL. IN. PORTICIBVS. FORI.
 .... CAVERAT. SCHOLAM. HANC. DICAVIT.

SARAPION interpretatur lapis ipse *Serapidis tem-
 plum*. Serapium quidem Alexandriae fuit ab Alexan-
 dro Macedone constructum, templum maximum &
 splendidissimum, in eoque celeberrima Ptolemæi
 Philadelphi regis Aegypti Bibliotheca servabatur,
 Ammiano teste. Sinopitam Iouem, de quo Diony-
 sius Afer in perigesi, & Eustathius eius scholiastes
 agit,

Par. v. Ant. Rom.

Par. v. v.

p. 57.

Lib. 22.

agit, eum esse, quem Plutarchus Plutonem, seu Serapidem vocat, & cuius Colossus Ptolemæi Soteris iussu e Sinope Alexandriam deportatus est, (nam & Pluto Ζεύς dictus, & Sarapis fuit, auctore Iuliano Augusto) obseruauit etiam Lud. Carrio: siue quasi Saraphim, voce ab Hebræo detorta; siue quasi Σορός Ἀπίς, id est, Apis sepulcrum; siue quasi Saræ pronepos. Rex Aegypti alijs, qui, dum viueret, dicebatur Apis, post mortem primo Sorapis, aut Sorapis, deinde vna littera, ut fit, immutata Serapis, seu Soroapis. nam vtrumque apud Pausaniam, & alios legitur: licet illud sæpius à Latinis, hoc à Græcis vsurpetur. siue ἀπὸ τῆς σερείης, quod idem est ac mundum gubernare, atque ornare, ut olim volebat Phylarchus apud Plutarchum: siue à Σερεῖς voce Aegyptiaca, quam Plutarchus ipse putat significare gaudium, & lætitiā: siue potius ut conijcit certissime Pontacus ad Chronicon Eusebij ab Apis, & Sor: quæ vox Hebræis bouem denotat. Nemo enim nescit Aegyptios aluisse in septo quodam bouem; quem, ut sanctus Augustinus scribit, delicijs affluentibus venerabantur, cultu, secundum Macro- bium, attonitæ venerationis: prout indicant Herodotus, Diodorus, Cicero, Strabo, Mela, Plinius, Plutarchus, Pausanias, Aelianus, Solinus, Ruffinus, Suidas. sed quis non veterum? Ad imitationem illius Aegyptiacæ superstitionis aut Idololatriæ prisce Hebræi constarunt vitulum aureum, vti docent Sanctus Clemens Romanus Constit. lib. 6. c. 20. his verbis: λαὸς μοσχοποίησε τὸν παρ' Ἀιγυπτίους Ἄπιν. & post eum Lactantius. Eodem Hieroboam vitulos, aut vitulas, vti septuaginta Interpretes vertunt, refert Iosephus. Apim Peloponnesi proditum, & in Aegypto Serapim nuncupatum Arnobius lib. 1. tradit. Macro- bius Sarapim aduenam Deum Aegyptijs fatetur: va-

Theoph. ad An- tholy. c. 1. 1.

Paneg. Solis.

L. 1. c. 1. Emend.

Varro, Suidas, Ruffin. 1. 2. c. 23. Clem. Alex. 1. 1. Strom.

Euseb. 1. 10. Præp. c. 3. S. August. 1. 18. Civ. Dei c. 52.

L. de Mid. & Osir.

L. 1. c. 15. Sat.

Exodi 32.

L. 4. c. 10. diu. In- fit. 3. Reg. 12. L. 8. c. 3. Antiq. Iud. L. 1. c. 7. Sat.

L. 10. hist. Anim.
c. 28.

Lib. 21.

Hom. 34. ad Pop.
Antio. adu. Iud. 1.

L. 17. Geog.

C. 7. in Vesp.
In Caracalla.

L. 2. adu. gent.

Lib. 6.

de fana eius extra pomæria fuere locata; ne sacrificiorum, quibus ille colebatur, cruore polluerentur vrbes, apud quas patrij Dij precibus, & solo thure placabantur. Sed eum Solem vult esse, vel ex ipsius oraculo, & tricipite forma, sicut & Inscriptio probat, & innuit Aelianus. Serapium Alexandriae templum atrijs columnatis amplissimis, & spirantibus signorum figmentis, & reliqua operum multitudine ita exornatum erat, vt post Capitolium, quo se venerabilis Roma in æternum attollit, nihil orbis terrarum ambitiosius cerneret: in quo Bibliothecæ fuerunt inæstimabiles, & septingenta voluminum millia, cum capta fuit à Cæsare Alexandria, conflagrarunt; vti scribit Ammianus. Videtur tamen postea vel restaurata Bibliotheca, vel saltem pars incendio subtracta. nam sacra Biblia in Græcum sermonem versa Ptolemæi Philadelphii regis iussu libris vndique collectis, & accersitis e Iudæa viris, & in Serapidis templo Alexandriae reposita sanctus Ioannes Chrysostomus affirmat, & æuo etiam suo librorum propheticorum interpretationem illic seruata testatur. Serapij Alexandrini meminit & Strabo aboliti cum alijs fanis: sed constat e Suetonio instauratam fuisse Alexandriae Serapidis ædem, seu *ἱεῖον Σεραπίου*, vt Dio vocat. Aegyptia numina, quibus Serapis atque Isis est nomen, post Pisonem, & Gabinium Coss. siue anno V. C. DCXCVI. vt Panuinius putat, relata in Deorum numerum à Romanis Arnobius exclamat: qui Serapida Aegyptium cum mysterijs omnibus atque Iside solutum in cinerem Capitolino incendio testatur. Atque hoc est quod Isidis ac Serapidis fana Romæ consumpta incendio sub Tito Dio narrat. sed Domitianus Isium, ac Serapium postea instaurata peregit, vt Eutropius refert. Aristides oratione in Serapim quadraginta

ginta duo templa in Aegypto illum obtinere scribit. Vnde & in vrbe Canopi τὸ τῆς Σαράπιδος ἱερὸν πολλῆς ἀγλείας τιμώμενον commemorat Strabo. quin & Serapidis maximum Templum fuit Turgatæ, quæ insula est Arabiæ, teste Ammiano. Constantinus quidem Magnus Augustus cubitum, quo mensuratur Nilus, non amplius in templum Serapidis annis singulis, sed in Ecclesias portari sanciuit, Paulo Diacono auctore. Deinde Theodosij iussu Theophilus Archiepiscopus curauit Alexandria Serapium subuerti, seu purgari, atque in Ecclesiam S. Ioannis Baptistæ conuerti, disiecta statua; vti produnt Socrates, Theodoretus, Sozomenus, Ruffinus, atque sancti Patres Hieronymus, & Augustinus, quos laudat Cardinalis Baronius ad Martyrologium xvii. Martij. Romæ ab Alexandro Seuero Isium ac Serapium, quæ struxerat Caracalla, legimus decenter exornata signis, & Deliacis, seu vasis, quæ Deliaca imitarentur, & omnibus mysterijs additis, quibus Serapis colebatur. Ea vero in Regione ix. locat auctor descriptionis xiv. Regionum Urbis. quamuis aliæ essent in Regione iii. & in v. Serapidis ædiculæ: quo loco fusillime agit de sacris Aegyptijs sæpius in Urbem inductis, & sæpius reiectis Pancirolus. de Mneui, deque Api bobus Ammianus, quorum alterum Heliopoli, alterum Memphi nutritum censet Strabo. Bos immolatur apud Iudæos, quam Aegyptij Apim colunt, inquit Tacitus. In peragrandia Aegypto Augustus paululum deflectere ad visendum Apim superfedit, teste Suetonio: λέγων θεῶ, ἀλλ' ἐν βῆς προσκυνεῖν ἐπέειπεν, vt Dio loquitur. Sed postea Vespasianus cum de firmitate Imperij capturus auspiciū ædem Serapidis semotis omnibus solus intrasset, ac propitiato multum Deo se conuertisset, verbenas, coronasque, seu panificia, vt illic assolet, Ba-

Lib. 17.

Lib. 23.

L. 11. Hist. Misc. c. 16.

Lampr. in Alex. Seu. vbi Caiaub.

p. 164.

Lib. 17.

L. 5. Hist.

In Aug. c. 23.

c. 7. in Vesp.

filides

filides libertus obtulisse visus est, ut Suetonius recen-
 set, addens debili crure, atque oculis orbo demonstratum a Serapide per quietem, fore ut valetudini
 restituerentur a Vespasiano. Sacra Serapidis a vulga-
 ritate Pelusij submouit M. Antoninus inhibitis flagi-
 tijs, quæ vulgo patrabantur; siue ut arbitror, non pa-
 lam & in propatulo, sed clam & religiose illa peragi
 fanciendo. Titus Alexandriam petens in consecran-
 do apud Memphim boue Apide diadema gestauit, de
 more id quidem, rituque priscae religionis. Apis bos
 diuersis genitalium notarum figuris expressus, maxi-
 meque omnium corniculantis Lunæ specie latere dex-
 tro insignis: qui cum post viuendi spatium præstitutū
 sacro fonte immerfus e vita abierit, nec enim ultra
 eum trahere licet, ætatem quam secreta librorum
 præscribit auctoritas mysticorum, nec nisi semel in
 anno bos foemina inuenta cum notis certis effertur.
 alter cum publico luctu quæritur, & si omnibus signis
 consummatus reperiri potuerit, defertur Memphim
 urbem præstantem, præsentiaque numinis Aescula-
 pij claram: cumque initiante antistitem numero cen-
 tum inductus in thalamum esse cæperit sacer, conie-
 cturis apertis signa rerum futurarum dicitur demon-
 strare; & adeuntes quosdam indicijs auertere vide-
 tur obliquis, ut offerentem cibum aliquando Ger-
 manicum Cæsarem, sicut lectum est, auersatus por-
 tenderat paulo post euentura, ut Ammianus tradit.
 Hinc antequam caperetur a Cæsare Alexandria, mu-
 gitus ingentes at miserabiles edidit Apis; ac vim la-
 crymarum profudit, si qua fides Dioni. Eudoxo Gni-
 dio in Aegypto agenti, ac Memphi Apim consulenti
 καλλιτέρως τείρος portendit celebritatem, sed &
 breuitatem vitæ vestem eius lingendo. Hadrianus
 profecto Serapin summum Aegyptiorum Deum lucu-
 len-

Capitol. Anton.

Sueton. Tit. c. 5.

Flin. l. 8. c. 46.
Hist. Nat.

Lib. 27.

Epiq. Gr. l. 1.

Diog. Laert. l. 8.

Ienter ostendit in epistola ad Seruianum: & Seuerus Augustus iucundam sibi peregrinationem Aegypti propter religionem Dei profitebatur: & Caracalla profectiois Alexandrinæ causam prætulera, τῷ θεῷ ἁγῶν ὅν ἐκεῖνοι (Alexandrini) σέβουσι ἐξαιρέτως, apud Herodianum: & Serapidis in æde diuersatus ipsi ensem, quo fratrem interfecerat consecrauit; qui mox incenso Templo & illæso solus flagrauit, & absumptus est, vt testatur e Dione Xiphlinus. Iouis quidem fratrem Serapim Iulianus in Cæsaribus nuncupat; quem alij Saturnum, multi Aesculapium quod medeatur ægris corporibus, quidam Osirim antiquissimum illis gentibus numen, plerique Iouem vt rerum omnium potentem; plurimi Ditem patrem insi- gnibus, quæ in ipso manifesta, vel per ambages coniectant. Plutonem ex Archemacho, & Heraclide Pontico Plutarchus, Eusebius ex Porphyrio, Artemidorus, & Clemens Alexandrinus asserunt. Eius fani aream in Emporio locat Vitruuius, quod opum atque diuitiarum præses haberetur, vt sentit Brodæus. sunt qui Nilum putent: nam modium, & cubitum gestat in capite, mensuram aquæ: in his Suidas, & Cardinalis Baronius, ex eoque doctissimus Præsul Apamiensis Spondanus. Non desunt qui Iosephum suspicentur. Iulianus Cæsar hunc ex Orpheo verum adducit:

Εἰς Ζεὺς, εἰς Ἀΐδης, εἰς ἥλιος ἐστὶ Σάραπις.
addens Cyprios sacerdotes Soli communes cum Ioue aras exstruere, atque Apollinem συνεδρεύοντα τῷ θεῷ τῷ δὲ παρακαλέσαντας μάρτυρα. Idem epistola II. ad Alexandrinos sic scribit. ὑπάρχοντος δὲ ὑμῖν πολιέχου θεῷ τῷ βασιλέως Σαράπιδος ἅμα τῇ παρέδρω Κόρη καὶ τῇ βασιλίδι τῆς Αἰγύπτου Ἰσίδι. id est, Præside vero urbis existente vestra Deo Rege Serapide cum Assidente Proserpina, & Regina Aegypti. mox culpam illis remittit

H tic

Vopisc. Saturnia.
& ibi Salmast.
Spartian. in Seuer.

Lib. 4.

I. Moschus prat. 5
c. 72.

Tacit. l. 4. Hist.

L. de Isid.

L. 4. Præp. Eu.

Oneiro. l. 5. c. 26.

& 94.

L. 1. Protrep. & 14

Stromat.

In l. 1. Epigr.

Græc.

V. Sarapis.

An. C. 380.

Paneg. Solis.

tit αἰδοῖ τῆς μεγάλης θεῆς Σαρὰπιδος. Vnde perspicue
 liquet, quinam fuerint σύνναοι, siue σύνθρονοι, σύνεδροι,
 aut πάρεδροι Serapidos Dij; quique Consentes, siue No-
 uensiles, vt Marius Victorinus exponit; quæ Synodus,
 aut quod Concilium Deorum in Serapio. Proserpina
 nempe atque Isis. σύνθρονος τῶν ἐν Αἰγύπτῳ θεῶν vocatur
 etiam in Romana inscriptione Antinou, ab Hadriano
 relatus inter Deos, vt Iustinus Martyr, Clemēs Alexā-
 drinus, & alij recensent. atque adeo canit Prudentius:
Quid loquar Antinoum caelesti sede locatum?
 Qui postea lepide ridet quod in Actiaco prælio,
Nil potuit Serapis Deus, & latrator Anubis.
 Serapidis effigiē marmoream non ita pridem in Vrbe
 effossam asseruat Eminentissimus Card. ANTONIVS
 BARBERINVS, quam depictam exhibet Alexander
 Donatus Senensis in veteri Roma, vbi de templis Isi-
 dis, quæ in Vrbe fuere, differit. At Sibylla Ifidis &
 Serapidis templa in Aegypto casura, & incendio pe-
 ritura prædixerat: cuius versus intexuit Protreptico
 suo Clemens Alexandrinus. Thebis delubrum Serapis
 Basalten lapidem habebat Memnonis statuę dicatum,
 quem quotidiano Solis ortu radijs contactum crepa-
 re dicunt, Plinio auctore; non Osiridis, vt Donatus
 opinatur. Apion cognominatus Plistonices scriptum
 reliquit esse etiam in labyrintho Aegypti colosseum.
 Serapis e smaragdo nouem cubitorum, penes ipsum
 Plinium. Sed Apidis, Serapidis, Osiridis, Ifidis, An-
 nubis, Hori, Canopi, Marnæ, & si quæ alia fuerunt
 in Aegypto portentosa idola, Christo illuc aduenien-
 te diffuxere, iuxta vaticinium Esaia, & collapsa sunt,
 cessaruntque oracula & præstigiæ, Dæmonibus vndi-
 que contremiscentibus: & ingrediēte Domino Aegy-
 ptum commota sunt simulacra a facie eius, vti com-
 memorant Socrates, Nicephorus Callisti, Vincen-
 tius

Apud Casaub. in
 Hist. Aug.
 Apol. 2. Protrept.
 L. 7. contra Sym-
 mach.

L. 2. c. 21.

L. 36. c. 7.

L. 37. c. 5.

C. 19.

Hist. Trip. l. 6.
 c. 47.
 L. 10. c. 38.
 L. 7. Sp. Hist.
 c. 94.

tius Bellouacensis, Petrus de Natalibus, & alij: mox ^{In Vita S. Aphro-} superstitionis insanæ vice per Aegyptum effloruit ve- ^{dij.}
 ra Religio pinguescentibus speciosis deserti præ Mar-
 tyrum, & Anachoretarum multitudine, quam obser-
 uant Rosuueydu in Vitas Patrum, & linguarū scien-
 tissimus Athanasius Kircherus nobis coniunctissimus
 in Prodomo Copto. adeo vt Serapis ipse Christianus
 factus sit vt loquitur S. Hieronymus. Verum vt ad ^{Epist. ad Letam.}
 inscriptionem Prænestinam redeamus, a qua nos Se-
 rapis velut in Labyrinthum deductos, atque errantes
 tamdiu abstraxit, hæc est eius explicatio. C. Valerius
 Hermaiscus anno Urbis conditæ cmx. siue a CHRISTO
 nato clix. qui incidit in xx. Imperij Antonini Pij, vt
 putat Cardinalis Baronius, domum suam vertit in Se-
 rapium, seu templum Serapidis, & scholam Fausti-
 nianam in honorem Faustinae vxoris Antonini Pij; ^{Capitolia. in Pio.}
 quam tertio Imperij anno amissam Senatus consecra-
 uerat delatis Circensibus, atque templo, & flaminic-
 is, & statuis aureis, atque argenteis. Ipse quidem
 Antoninus puellas alimentarias in honorem Faustinae ^{Capitol. ibid.}
 Faustinianas cõstituerat, sicuti M. Aurelius Antoninus
 Philosophus nouas puellas Faustinianas instituit po-
 stea in honorem alterius Faustinae Pij filiae etiã vxoris ^{Capitolin. in M. Philos.}
 suæ mortuæ. Urbini apud D. Clemetem Bartholū hæc
 incisa marmori exscripsit, mihiq. cõmunicauit antiqui-
 tatis peritissimus & eruditissimus Federicus Vbaldinus

T. AELI. HAD. ....
 ANTONINI. ....
 PII. PONT. M. ....
 TRIB. POTE. ....
 IMP. II. COS. III. P. P.
 FILIO
 PVERI. ET. PVELLAE.
 ALIMENTARI.

104 H 2 Cl. Me.

Cl. Menetrier numum hunc argenteum ostendit.

Idem in lapide apud Pacificum Romæ indicavit sculptas puellas XIII. duabus a Faustinis, ut videtur, in podio stantibus spicas prima excipit, alio in lapide puellæ floreas coronas gestantes exprimuntur. Traianus primus quinque mille pueris alimenta detulit, ut Plinius in Panegyrico prædicat. idemque beneficium S. P. Q. R. in arcu Beneventano Traiano Cæsari erecto ad posteritatis memoriam sculptum reliquit, ut V. Cl. Lucas Holstenius oculatus testis mihi retulit: qui inter prima orbis spectacula illud Traiani monumentum numerandum censet. Hadrianus deinde pueris ac puellis incrementum liberalitatis adiecit, uti Spartianus obseruat: docentq. copiose Lipsius, Cuiacius, & Salmasius. Neruam tamen comperio puellas, puerosque natos egestuosis parentibus sumptu publico per Italiæ oppida alendos curasse apud Victorem relatum a Bulengero. & Aurelianum auxisse numerum puerorum ac puellarum, quibus alimenta data, apud Vopiscum legimus. Hos æmulati Christiani Imperatores Orphanotrophia, & Brephotrophia instituerunt, & Orphanotrophos priuilegijs ornarunt. In hoc

L. 1. Elect. c. 8.
Ad l. pueri 204.
D. de verb. signif.
Ad Hist. Aug.

L. 6. de Impen.
Rom. c. 13.

L. Orphanotr. C.
de Episc. & Cler.

hoc autem Serapio Prænestino Bibliothecam fuisse non inani coniectura ductus suspicor, cum simulacrum atque effigies quædam esset Alexandrini, cui adiunctum erat Museum, & illa celeberrima Bibliotheca, de qua Lipsius ex A. Gellio, Seneca, Tertulliano, & alijs. nam Prænestæ quoque schola fuit Faustianiana, in qua non tantum alerentur pueri, puellæque in honorem Faustinae, sed etiam erudirentur. Nam & mulieres olim liberalibus artibus instituebantur. Suetonius in libro de Grammaticis ait Attici filiam M. Agrippæ uxorem institutam fuisse a Q. Cæcilio Epirota Grammatico Attici liberto, & Iulianus Iurisconsultus mercedis a tutore præceptoribus datas ut pupilla liberalibus artibus imbueretur, iure computari censuit.

Syntagm. de Bibliothecis.

L. qui filium 4.
D. ubi pup. educ. deb.

De Basilicis, & Solario.

CAPVT XVII.

VERE quoque Prænestæ Basilicæ, ut liquet e Varrone. *Meridies* (scribit ille) *ab eo quod medius dies*. D. antiqui non R. in hoc loco dicebant, ut Prænestæ incisum in solario videtur, quod Cornelius in Basilica Aemilia, & Fulvia innumbravit. Solarium denotat hic locum Soli expositum, in quo horæ inspiciebantur, eratque in foro inumbra- tus, secundum quem homines animi causa convenire solebant, uti Turnebus colligit e Plauti versibus ab A. Gellio laudatis, e Cicerone, atque hoc e Varro- nis loco. Græci dixerunt *ἡλιακόν*, vel *ἡλιαστήριον*, Gal- lique Græcissantes vocant les Hales, ut Harmenopus usurpat, & Cyrillus in Lexico exponit. Erat Basilica ædificium testudinatum altis columnis suffultū, qualia hodie templa fiunt, quæ inde Basilicæ appellantur. eam Virgilius describit:

L. 5. de L. L.

L. 18. Adu. c. 27.

L. 2. Nat. Deor. & Or. pro Quintio.

7. Æneid.

H 3 Tem-

Templum augustum ingens centum sublime columnis.
 Latini Regiam nuncupant. Romæ in ea causas exer-
 cere, Legatos audire, & negotia publicâ tractare
 solebant. circum etiam tabernas habebat, in quibus
 vel argentea vasa, vel vestes, aliaque venalia erant.

Vitruv. l. 5. c. 10.

De Foro, & Statuis.

CAPVT XVIII.

De Ill. Grammat.

ORVM Præneste tribuit Suetonius. nam
 ut ipse narrat, Verrius Flaccus statuam
 habet Præneste in parte inferiore fori cō-
 tra Hemicyclum, in quo Fastos a se ordi-
 natos, & marmoreo parieti incisos publicarat. Hic Li-
 bertinus decessit sub Tyberio ætatis exactæ. refert ista
 Iosephus Scaliger, & præfigit eiusdem Verrij frag-
 mentis, legens, *Pro Vestæ*, & non Præneste. certe Ro-
 mæ in parte inferiore Fori templum exstabat Vestæ.
 P. Octavius, & Faernus emendarât antea, prope ædem
 Vestæ. & docuit postea euentus: nam Verrij Fasti ibi
 reperti sunt in Vrbe, sicuti Panuinius enarrat. Forum
 tamen Præneste fuisse T. Liuius testatur, in eoque
 statuas collocatas. Quin Præneste in Kalendarij frag-
 mento legebatur.

Procem. Fast.
 L. 2. Dec. 3.

NON . N. CONCORDIAE
 IN . ARCE . FERINAE . EX
 S . C . QVOD . EO . DIE
 IMPERATOR . CAESAR
 AVGVSTVS . PONTIFEX
 MAXIMVS . TRIB . POTEST
 XXI . CONSVL . XIII . A . SENATV
 POPVLOQVE . ROMANO . PATER
 PATRIAE . APPELLATVS .

Va-

Varijs autem statuis ornatum fuit Prænestinum Forum: nec enim stetit ibi sola Manitij Prætoris Prænestini, (scriba is ante fuerat,) qui reducerat Prænestinos illos strenuos Casilini propugnatores Præneſte, loricate, amiſta toga, capite velato. ſtabant & tria ſigna cum titulo laminæ æneæ inſcripto, MANITIVM. PRO. MILITIBVS. QVI. CASILINI IN. PRAESIDIO. FVERINT. VOIVM. VOVISSSE. Idem titulus tribus ſignis in Aede Fortunæ poſitis fuit ſubiectus. ſtabat & ſtatua L. Aeliani, quæ refertur e baſi marmorea apud Gruterum.

P. 347.

L. AELIANO. L. F.
AN. PROVINCIALI
EQVO. P. ORNATO
LUPERCO. DESIG.
HVIC. ORDO. DECVRION
STATVAM. DECREVIT
L. AELIANVS. VERECVNDVS
H. V. S. R. L. D. D. D.

Forſitan hic Aelianus, a quo in agro denominatur Collis d'Aliano. fuit ſcriptor Polyhiſtoris, & aliorum operum: qui Ἀρχαίρεὺς Suidæ, quia Lupercus deſignatus erat, & Præneſtinus. Αἰλιανός, inquit Suidas, ἀπὸ Πραίνεσθ τῆς Ἰταλίας Ἀρχαίρεὺς, καὶ σοφιστὴς ὁ χειμαπίσας Κλαυδίω, ὃς ἐπακλήθη μελίγλωστος ἢ μελίφθογγος, καὶ ἐσοφίσευσεν ἐν Ρώμῃ αὐτῇ ἐπὶ τοῦ μεταὶ Ἀδριαδὸν χρόνον. quæ Voſſius repetit. Romanum licet ſe vocitet Aelianus lib. x. r. i. Polyhiſtoris ſui, ubi de clarorum virorum adiutoribus agit; idemque profiteatur Philoſtratus, γινικῶς nempe. Aelianus, inquam, qui Latinus Græce ſcripſit Polyhiſtor, de animalibus, & de inſtruedis aciebus, ubi præfatur ad Hadrianū, ſe Neruæ ſalutandæ viſendique cauſſa diuertiffe Formij apud Sextum Iulium Frontinum virum conſula-

L. de Hi. Græc

In Vit. Sph.

rem,

rem, qui de aquæductibus, & strategematis libros cō-
posuit. Assurgebat ibidem Anatellontis statua, de qua
extat decretū ita conceptum apud Gruterum, quam-
uis e stylo mihi suspectum falsi :

P. 379.

EXEMPLVM. DECRET. Q. F.
Q. IVNIO. SYLLANO. ET
L. SEPTIMIO. VALERIANO. COS.
POSTVLANTE. CLAVDIO. MARONE
VTI. LOCVS. AD. STATVAM. PONENDAM
OPTIMAE. MEMORIAE. VIRO. QVONDAM
FILIO. AELI. AVG. LIB. ANATELLON.
AMANTISSIMO. REIPVBLICAE. NOSTRAE
PLACVIT. ET. IN. HONOREM. ANATELLIONTIS
SEMPER. ET. VBIQ. DE. REPVB. OPTIME. MERITI
ET. IN. GRATIAM. CLAVDI. MARONIS
LOCVM. AD. STATVAM. PONENDAM
AD. ELECTIONEM. IPSIVS. ARBITR. DARE.
Et Flaviae Rufinae apud eundem.

P. 374.

FLAVIAE. RVFINAE

M. BARBI. FASTI

CONSVLARIS

PATRONI. COLONIAE

PRAENESTINORVM

FILIAE. OPTIMAE

D. D.

Et P. Martij, cuius basis Ostiae eruta epigraphem
istam habet :

P. MARTIO. QVIR. PHILIPPO
CVRATORI. VIAE. PRAENESTINAE
AEDILIO. CVRVLIV. Q. AB. AERARIO
TRIBVNO. FABRV. NAVALIVM
OSTIENS. QVIBVS. EX. S. C. COIRE. LICET
PATRONO. OPTIMO

P. P.

Ac

At a latere dextro.
 DEDIGATA. III. IDVS. APRILIS
 SCAPVLA. TERTVULO. ET. TINEIO
 CLEMENTE. COSS. CVRAM. SIC.
 AGENTE. VALERIO. GALAGAERO. LIB.
 ET. C. VETTEIO. OPTATO. M. CLODIO.
 MINERVALES
 Q. Q. PER.

De Via Prænestina, & de Porta Urbis.

CAPVT XIX.

In superiori Inſcriptione viæ Prænesti-
 Curator enuntiatur P. Martius. ea Roma
 Prænesten ducebat, eratque frequentibus
 ſepulcris celebris. ſepulcrum in ea Q. Attæ
 locat Moreſtellus, Eccleſiam S. Ianuarij; S. Gregorius
 Magnus, eiufque Græcus interpres Zacharias Papa :
 Villam Gordianorum Capitolinus hiſce verbis: *Do-
 mus Gordianorum etiamnum extat, quam iſte Gordia-
 nus pulcherrime exornauit, & Villa eorum via Præne-
 ſtina ducentas columnas in tetraſtylo habens (alias Peri-
 ſtylo,) quarum quinquaginta Caryſtiæ, ſeu marmore vi-
 ridi, atque ſtucibus concolori; quinquaginta Claudianæ,
 quinquaginta Synnades candido marmore, ac purpureis
 orbiculis interſtincto, quinquaginta Numidicæ pari men-
 ſura, in qua Baſilicæ centenariæ tres, (a centum pedum
 menſura, vt apud Suetonium Porticus milliaria Ca-
 ſaubono.) Cætera huic operi conuenientia, & Thermæ,
 quales præter Urbem, vt nunc, nuſquam in Orbe terra-
 rum. In ea via anno ab Vrbe condita CCXXXIII. Vrbs
 erat Latini nominis Albanorum Colonia GABII, ad
 centeſimum a Roma ſtadium. Sed deſerta poſtmo-*

*Pompæ Ferali. 4.
 c. 8.*

Dialog. 1. 4. c. 27.

*In Gordiano 3.
 vbi Caſaub. &
 Salmaſ.*

I dum

Lib. 14. Antiqq.

dum ea tantum parte habitabatur, quæ ad publicam viam obuersa frequentabatur diuersorij, vti scribit Dionysius Halycarnasæus, τὴν ὁδὸν Πραίνεστον φέρουσαν vocans, vti Zacharias Πραίνεστίνην ὁδὸν. Huius viæ caput & initium statuitur à Suburra ad arcum Gallieni, trophæa Marij, Basilicam Caij & Lucij: tum ea flecitur ad Portam Exquilinam, vnde exit cum Labicana via, quæ ad dexteram porrigitur, at ad læuam Prænestina. alij volunt viam Prænestinam post arcum Gallieni ante Marij Trophæa incipere, & ad læuam

Lib. de VII. Urbis
Eccles.

dirigi, ac exire per Portam quæ nunc Sancti Laurentij nuncupatur, vt R. P. Seueranus refert. Extra Portam Exquilinam Labicana via est, & Prænestina. In Prænestina AQVA Claudia ab Appio Claudio in

Plin.

Urbem ducta sumit initium. In eadem via AQVA Virgo militibus olim demonstrata ex eo loco in Ur-

Lib. 7. Ant. Rom.
Topogr. c. 16.

bem deducitur, teste Marliano. Eam viam sic describit Peutingeriana Tabula. *Via Prænestina Gabios XI. Præneste XI.* at Itinerarium Antonini ita: *ab Urbe m. p. idest mille passus seu millia. pass. XII. Gabios m. p. XI. Præneste,* tum Beneuentum vsque. Sed excurrentem me longius ad viam Prænestinā reuocat Obeliscus inuentus secus illam eo loci, vbi castra Prætoria ponit, & metatur Ligorius, e Circo in quo erectus erat, & in Barberinum palatium transfuectus. litteris ignorabilibus, & notis Hieroglyphicis insculptis insignis: cuius eruditam explicationem scripsit antiquitatum reconditarum peritissimus P. Athanasius Kircherus. Sed & aliud Obelisci fragmentum Præneste visitur in hortis Principis. Cæterum plura habent de via Prænestina Bosius Romæ subterr. c. 31. l. 3. Pancirol. in Notit. Imper. Io. Seueranus de 7. Eccl. Marlianus l. 1. c. 7. Topographiæ Urbis, quos vide. Prænestina Urbis Porta hinc nomen repetit, quæ

Esqui-

Esquilina, & Labicana quoq. dicta a Plinio, a via quæ per eam exibat. Procopius Penestrinā seu Prænestinam ter appellat. Sed ab altera etiam via Labicana dicta fuit. nunc Maior dicitur. a Belisario ibi locatam credit Godleueus, quo tempore Urbis muros a Gotthis dissectos restituit: Maioremque dictam ab ædificij, castelli nempe Aquæ Claudiæ magnificentia, cui supposita est πόλις καλεμένη πανεστίνη Romæ, in qua Belisus custodias agebat. Gotthi certe Urbem obsederunt a Porta Flaminia ad Prænestinam, quæ ibi πανεστίνη vocatur. Ortelius miscet eam cum Aesquilina, vt exarat. Loca deputata syluestribus animalibus viuaria dicebantur, erantque in angulo Urbis in regione v. prope Portam Prænestinam, vt prodit Procopius, ex eoque Cardinalis Baronius.

Procop. l. 1. Gotthi

In Thef. Geogr.

Lib. 1. Gotthi.
Ad Martyrol. 16.
Ioan.

De Signis, Sacrarijs, & alijs locis publicis.

CAPVT XX.

IN & statuæ Prænesti visebātur Trophimi, Agilij, Munij, & Anonymi, qui muneribus editis placuerant populo, vti superius ex Inscriptionibus claruit. Erat & ludus gladiatorius, atque spoliarium, vnde Theatrum ibidem extitisse reor. Erant & signa, vt liquet ex his inscriptionibus.

SECVRIT. AVG.

SACRVM

DECVRION. POPVLVSQ.

Item.

PACI. AVG.

SACRVM

DECVRION. POPVLVSQ.

COLONIAE. PRAENESTINAE.

I 2 Erant

Erant & sacraria Penatum, & restantur id inscriptio-
nes. Quarum prima.

PENATIBVS. SACRARIVM
..... ANVS. PONT. MIN. PATRON.
T. REIQ. PVBLICAE. DO.....

Secunda inscriptio in Episcopio in ara mormorea.

T. MANLIVS
[seu MASCLIVS]
QVINTVS
SACRVM.

Quã Treuius in Miscellaneis refert, vt probet Quin-
tum cognomen esse.

Quin & ædes, quod ex illa liquet:

C. SAVFEIVS. C. F.
M. SAVFEIVS. L. F.
PONTENVS
AID. EX. S. C.

Nisi potius Adiles isti fuerint.
Et Porticus. en testimonium ex alia.

..... LA. POM.
TRIB. MIL. II. IL.
DI. I. AVG. NERON.
PRAEFECTVS. TESTAM.
.. POMPEIA. MYMMI
..... VMMA. PORTICVM. AB.
..... RE. ALBARIO. ADIECTA
..... OVINO. PASSV.

De Præneste Colonia, & Municipio.

CAPVT XXI.

REGNUM fuisse olim Prænesten constat ex Herilo eius Rege, quem Euander strauit, Virgiljo teste versibus superius laudatis: qui Feroniæ filius erat. Feronia autem Nympha Campaniæ, Dea Libertorum, cuius in templo pileum raso capite accipiebant, e Plauto in Amphitrione. in huius templo Tarracinae sedile lapideum fuit, cui versus iste incisus erat: *Benemeriti serui sedent, surgent liberi.* Varro Libertatem Deam quasi Fidoniam dictam putat, uti Seruius adnotat. Fuit postea colonia Albana. regnante quippe Latino Siluio Alba deductæ sunt coloniae, Præneste, Gabij, Tusculum, Cora, Pometia, Locri, Crustumium, Cameria, Bouillæ, cæteraque oppida circumquaque, quemadmodum refert Auctor Originis Romanæ gentis e veteribus auctoribus collectæ; siue ille Sextus Aurelius Victor est, ut tradit Andreas Schottus, siue alius: earumque ciues prisca Latini dicti sunt, teste Liiuo: qui a Latino Siluio Ascanij filio colonias aliquot deductas asserit. at Latinum Siluium fratrem Ascanij, & filiū Aeneæ posthumum e Lauina filia Latini, Albæque secundum Regem tradit Dionysius Halycarnasæus Iulo filio Ascanij prælatum. Albæ Siluius deinde regnat Ascanij filius, casu quodam in syluis natus, is Aeneam Siluium creat: is deinde Latinum Siluium, ab eo Coloniae aliquot deductæ, prisca Latini appellati. Latinum regem Laurentum memorat Bonifacius ex Vbertis Florentinus vernaculis his versibus Prænestes cōditorem, siue potius Coloniae ductorem.

L. 7. c. 13. Dic. mundi

*La Città de Preneſtre fecie all'hora**E' per Lauina hedificoe Lauino,**E Re tre anni e ſei meſi dimora.*

L. 17. c. 15.

In Coſmograph.

L. 16. c. 13. Noſt. Attic.

Merula, & God- leu. in 8. l. Liuij.

L. 4. Gen. dic. c. 19.

Postea cum Latio vniuerso Præneste quoque in Romanorum potestatem cōcessit. ab hisce Q. Fabio Maximo V. & Q. Fulvio Flacco III. Cōſſ. xxx. Colonias deductas testatur Liuius, quibus tamen Præneste non accenſet. vnde Coloniam a Romanis eo tantum deductam post Bellum II. Punicum colligo. Non desunt qui Coloniam deductam a Sylla opinentur, vti Manutius l. de Ciuitate Rom. Antiqui certe lapides litterati, quos superius exhibui, & quos Paulus Merula profert, Prænestinam Coloniam nuncupant; sed incertum tempus deductionis ipsi Merulæ. Municipium postea fuit. nam Prænestinos refert Diuus Hadrianus in Oratione quam de Italicensibus, vnde ipse ortus fuit, habuit in Senatu, maximopere a Tiberio Imperatore petiisse, orasseque vt ex Colonia in municipij statum redigerentur, idque illis Tiberium pro referenda gratia tribuisse, quod in eorum finibus sub ipso oppido ex capitali morbo reualuisset. A. Gellio teste. Atque hac de causa in Sexti Iulij Frontini libello de Colonijs, Neruæ Imp. tempore scripto, Præneste non Colonia, sed oppidum simpliciter appellatur. Festus autem, siue epitomator eius Paulus Diaconus, hæc scribit: *Tertio municipium desinitur id genus hominum, qui ad ciuitatem Romanam ita venerunt vt essent municipia sua cuiusque Colonia, vt Tiburtes, Prænestinique, &c.* Ex his Tibur, & Præneste, quæ Ciuitates foederatæ Latinæ erant, & Arpinum municipium suis legibus relicta sunt, aliæ Coloniae deductæ erant. Fuscus autem de Municipibus Prænestinis agit Alexander ab Alexandro. probatq. id insertum parieti Ecclesiæ Cathedralis Prænestinæ epigramma.

GEN.

GEN.

MVNICIP.

C. TALONIVS . CYPARVS

PATER . ET

C. TALONIVS . CYPARVS

FILIVS

D. D.

Primi qui Romani ciues renuntiati fuerunt e Latini- nis populis, cum illi defecissent, ab Appiano dicun- tur Tiburtes atque Prænestini: Municipales tamen re- mansere suæ Ciuitatis. Erant autem liberi, neque so- lum foederati antea, cum exulibus Romanis Prænestæ commorari liceret, vt antea obseruauimus e Poly- bto, & honoris cum Populo Romano participes: Di- ctatura nempe gaudebant.

L. 2. Bell. Ciuil.

Regius pempt. 1. Tiburt. Hist.

Idem l. 2. c. 6. pempt. 1. Et l. 3. c. 1. ex Liuius l. 23. & 42.

De rebus gestis a Prænestinis ad annum

V. C. CCCLXXIV.

CAPVT XXII.

ilubeat urbem introspicere, atque res domi forisque gestas pernoscere, politi- am urbis inquirere decet. sub Regulis, seu Toparchis primum administrata fuit.

Ex his Herilum vnum nouimus, cui tres animæ fuere. de illo iam supra egimus. postea Colonia eo ex Alba deducta Albanis Regibus paruit. sed Albæ regno Romam translato, euersaque Alba mansit in Lati- norum foedere seu Republica. Apud Dionysium Halycarnasseum Tullus Fufecius Albanum sic allo- quitur.

L. 1. Antiq. Rom.

Γχαναί δὲ τεκμηριώσαι τὸ κράτος αὐτῆς πολλὰ πόλεις ἐκ τῆς Λατίνων ἔσαι γένεσ, καὶ τὴν κτίσιν ἀφ' ὑμῶν ἔχουσαι, καὶ τὴν ὑμετέραν ὑπεριδέσαι πόλιν, ἢ αὖν θεωροῦ- χαρήκασι,

χωρήκασι, κὲ ὑπὸ Ρωμαίων ἀρχαῖα μᾶλλον ἀξίωσιν ἢ
 ὑπὸ Ἀλβάνων. Idem auctor ubi agit de Alba diruta
 scribit: Ἡ τὰς πρὸς ἄλλα Δαλνίων ἀποικίσεις πόλεις,
 κὲ πάντα τὸν χρόνον ἤγασα μὲν ἢ πᾶ ἔθνεσ ὑπὸ τῆς ἐσχάτης
 ἀποικίσεως καὶ διαίρεσίν. Certe omnes Latini abs Al-
 ba oriundi, & ab Tullo res omnis Albana cum colo-
 nis suis in Romanum cessit imperium. Anno xv. post
 Albæ excidium Romani bellum intulere Latinis, seu
 Dionys. Hal. 2. 3. xxx. illis Albanorum colonijs, ac per quinquennium
 gessere. pax mox inita, donec a Tarquinio prisco
 prælijs attriti Latini Romanorū in societatem & ami-
 citiam recepti fuerunt imperata facturi. Hinc Romæ
 L. 1. dec. 1. c. 38. Tarquinius Priscus triumphavit de priscis Latinis, te-
 ste Livio. & in conventū Ferentino Tarquinius Su-
 perbum Urbis Regem gentis ἡγόμενα, id est Ducem
 seu Principem Latini constituerunt: sicut Tarqui-
 nium eius avum, & Tullum. vnde Sexus iactabat
 se Lucretiæ: *Imperabis mecum Romanis, Latinis, Etru-
 scis, &c.* Idemque Livius refert, Tarquinium Super-
 bum edixisse ad Lucum Ferentinæ in conventu La-
 tinorum, tamen foedus renouasse. Anno ab Vrbe
 Lib. 4. condita cclv. Coss. fuere T. Aebutius, & P. Veturius.
 L. 1. c. 52. his Consulibus Fidenæ obsessæ, Crustumeria capta,
 Præneste ab Latinis ad Romanos desciuit. nec ultra
 L. 2. c. 19. Latinum bellum gliscens iam per aliquot annos di-
 Dio 1. 5. latum. verum anno sequenti ab Vrbe condita cclvi.
 Dionys. Hal. post deditos Lartio Consuli Fidenates Latini omnes
 apud Ferentinum conveniunt, initoque foedere con-
 spirant in Romanos, eisque bellum indicunt. In hoc
 foedus nomina & iururandum dedere proceres Ari-
 cini, Bouillani, Buletani, Corani, Cornerani, Gabini,
 Laurentini, Lanuini, Lauinienes, Labicani, No-
 mentani, Norbani, Prænestini, Pedani, Querquetu-
 lani, Satricani, Scaptini, Serini, Tellini, Tiburtini,
 Tuscu-

Tusculani, Trebani, Veliterni, ex his omnibus populis delectu iuniorum habito, tantū copiarum contractum iri, quantum Octauio Manilio, & Sexto Tarquinio satis videretur; & vt honestam belli causam prætenderet, Legatos Romam miserunt nobilissimos viros ex vno quoque populo. Tandem victi Latini, & Castores visi Romanis fauere ad lacum Regillum: & ab his renouatum fœdus cum Latinis anno V.C. CCLVIII. biennio post, V.C. CCLX. L. Lucretio Tricipitino, & T. Veturio Gemino Coll. *Veturius missus in Volscos ad bellum ultrò inferendum. Tricipitinus populationibus arcendis sociorum agro oppositus non ultra quàm in Hernicos procedit. Veturius primo prelio hostes fundit, fugatque: Lucretium, dum in Hernicis sedet, prædonum agmen sefellit supra montes Prænestinos ductum, inde dimissum in campos vastauere agrum Prænestinum, Gabinumque ex Gabino in Tusculanos flexere colles. Vrbi quoque Romæ ingens præbitus terror; magis magis in re subita, quàm quod ad arcendam vim parum virium. Q. Fabius præerat Vrbi, is armata iuuentute, dispositisque præsijs tuta omnia ac tranquilla fecit.* Neque poterant assuescere Romano iugo Latini; Nam defecere anno V.C. CCCLXV. Tribunis Consulari potestate A. Valerio Publicola iterum, L. Virgino, P. Cornelio, A. Manlio, L. Aemilio, L. Postumio, qui post pugnam ad lacum Regillum factam per annos propè centū, nunquā nisi ambigua fide, in amicitia Populi Romani fuerant. Anno V.C. CCCLXIX. defecere rursus: sed anno V.C. CCCLXXI. de Prænestinorum quoque defectione fama exorta primū, arguentibusque eos Tusculanis, & Gabinis, & Labicanis, quorum in fines incursum erat, ita placidè abs Senatu responsum est, vt minus credi de crimini-

K bus,

Dionys. l. 6.

Liu. l. 3. c. 8.

Pighius Fast.
Liu. l. 6. c. 2.

Liu. l. 6.

Liu. l. 6. c. 27.

Liu. c. 22.

Righ. p. 237.

In Camillo.

bus, quia nollent ea vera esse, appareret. Insequenti anno Sp. & L. Papirio Tribunis Consulari potestate ab V. C. CCCLXXII. ad Velitras aduersus maiora poenè auxilia Prænestinorum, quàm ipsam colonorum multitudinem secundo prælio pugnatum est. ita ut propinquitas Urbis hosti & causa maturioris fugæ, & vnum ex fuga receptaculum esset. Oppidi oppugnatione Tribuni militum Consulari potestate, qui Legiones eò duxerunt Sp. & L. Papirius, collegis quatuor Ser. Cornelio Maluginense quartum, Q. Sernilio, C. Sulpitio, L. Aemilio quartum Tribunis ad præsidium Urbis, & si quis ex Etruria noui motus nuntiarentur (omnia enim inde suspecta erant) relictis, abstinere; quia & anceps erat, nec in perniciem Coloniam pugnandum censebant. Litteræ Romam ad Senatum cum victoriæ nuntijs acriores in Prænestinum, quàm in Veliternum hostem missæ. Itaque ex S. Cōsulto, populique iussu bellum Prænestinis indictum; qui coniuncti Volscis anno insequenti Satricum Coloniam Populi Romani pertinaciter à Colonis defensam vi expugnarunt, foedeque in captos exercere victoriam. Eam rem ægrè passi Romani M. Furium, Camillum sextum Tribunum militarem cū L. Furio, & alijs creauere, anno V. C. CCCLXXIII. Volscum bellum M. Furio Camillo decretum, & L. Furius adiutor datur, qui impatiens Volscos ad Satricum aduersus, abs illis primùm fugatur; sed Camillo iuante mox fundit, uti Plutarchus narrat. Anno V. C. CCCLXXIV. post victos Latinos à Manlio Consule, cum Decius se deuouisset, Prænestini, ac Volsci cum ingenti exercitu deuastarunt agros sociorum Populi Romani, & Lucium Furium, eis opem dum ferret, represserunt, verùm à Camillo collatis mox signis vincuntur, & illorum magna strages fuit edita.

De

*De rebus gestis Prænestinorum ab anno
V. C. CCCLXXVI. ad annum CCCLXXXV.*

CAPVT XXIII.

Insequente anno V. C. CCCLXXVI. Camillus consilio, & virtute in Volſco bello, felicitate in Tuſculana expeditione, vtrouque ſingulari aduerſus collegam L. Furium Medullinum patientia, & moderatione inſignis magiſtratu abiit, creatis militaribus Tribunis in annum inſequentem: in quo excitata ſeditio à Tribunis plebis, quia Cenſores abdicauerant magiſtratu, cauſati ſunt illi, fugere Senatū teſtes tabulas publicas cenſus cuiuſque, quia nolint conſpici ſummam æris alieni, & alia: obæratam plebem obiectari alijs, atque alijs hoſtibus, bella quæri, Latinis, Hernicis, Præneſtinis iam intentari arma, vt teratur plebs, conſenſuque plebis impediri cæptum quominus ad Præneſtini famam belli, ſicuti cenſuerant Patres, ſcriberentur nouæ legiones. Erat enim cura Patribus delectus, quippe iam à Præneſte profectos hoſtes in agro Sabino conſediſſe nuntiabatur, neque aliud ad ſeditionem exſtinguendam in Vrbe, quàm propè illatum mœnibus ipſis bellum valuit. Nam cum eſſet Præneſtini nuntiatum nullum exercitum conſcriptum Romæ, nullum Ducem certum eſſe, patres, ac plebem in ſemetipſos verſos, occaſionem rati Duces eorum raptim agmine facto peruaſtatis protinus agris, ad portam Collinam ſigna intulere. Ingens in Vrbe trepidatio fuit, conclamatum ad arma, concurſumque in muros, atque portas eſt: tandemq; ab ſeditione ad bellum verſi Dictatorem T. Quintiū

Liu. l. 6. c. 18.

Liu. l. 6. c. 10.

c. 28.

K 2 Cin-

Cincinnatum creauere . Is Magistrum equitum,
 A. Sempronium Atratinum dixit. Quod vbi audi-
 tum est (tantus eius magistratus terror erat) simul
 hostes à moenibus recessere, & iuniores Romæ ad edi-
 ctum sine detractioe conuenere. Dum conscribitur
 Romæ exercitus, castra interim hostiū haud procul
 Allia flumine posita. Inde agrum latè populantes fa-
 talem se Vrbi Romanæ locum cæpisse inter se iacta-
 bant, similem inde pauorem, ac fugam fore ac bello
 Gallico fuerit. Etenim si diem contactum religione,
 insignemq; nomine eius loci timeant Romani, quan-
 tō magis Allienfi die Alliam ipsam, monumentum
 tantæ cladis reformidatuos species profectō his ibi
 truces Gallorum, sonumque vocis in oculis, atque
 in auribus fore? Has inanium rerum inanes ipsas vol-
 uentes cogitationes Fortunæ loci delegauerant spes
 suas. Romani contrà vbi cum que esset Latinus hostis,
 satis scire eum esse quem ad Regillum lacum deui-
 ctum centum annorum pace obnoxia tenuerint, lo-
 cum iusignem memoria cladis irritaturum se potius
 ad delendum memoriam dedecoris, quam vt timorē
 faciat ne qua terra sit nefasta victoriæ suæ; quin ipsi
 Galli si offerantur illo loco se pugnatuos vt Romæ
 pugnauerint in repetenda patria, vt postero die ad
 Gabios tunc cū effecerunt ne quis hostis, qui mœ-
 nia Romana intrasset, secundæ, aduersæque Fortunę
 nuntium domum perferret. His vtrunque animis ad
 Alliam ventum est. Dictator Romanus postquam in
 conspectu hostes erant instructi, intentique. *Videsne.*
Tu (inquit) A. Semproni loci Fortune illos fretos ad
Alliam constituisse, nec illis Dij immortales certioris
quidquam fiducia, maiorisve quod sit auxiliij dederint
At tu fretus armis, animisque concitatis equis inuade,
mediam aciem: ego cum Legionibus in turbatos, trepi-
dant.

dantesquè inferam signa. Adeste Dij testes fœderis, & expetite pœnas debitas, simul vobis violatis, nobisque per vestrum numen deceptis. Non equitem, non peditè sustinuere Prænestini primo impetu, ac clamore dissipati ordines sunt, deinde postquam nullo loco constabat acies, terga vertunt, consternatique, & præter castra etiam sua pauore prælati, non priùs se ab effuso cursu sistunt, quam in conspectu Prænestæ fuit. Ibi ex fuga dissipati locum, quem tumultuario opere communirent, capiunt, ne si intra mœnia se recepissent, extemplò vreretur ager, depopulatisquè omnibus obsidio Vrbi inferretur. Sed postquam direptis ad Alliam castris victor Romanus aderat, id quoque munimētum relictum, & vix mœnia tuta rati oppido se Prænestæ includunt. Octo præterea oppida erant sub ditione Prænestinorum, ad ea circumlatum bellum, deincepsquè haud magno certamine capta. Anno V. C. CCCLXXIV. Velitras exercitus ductus, eæ quoque expugnata; tum ad caput belli Prænestæ ventum, id non vi, sed per deditiōem receptum, est. T. Quintius semel acie victor, binis castris hostiū, nouem oppidis vi captis, Prænestæ in deditiōem accepta, Romam reuertit; triumphansque signum Prænestæ deuectum Iouis Imperatoris, qui ibi colebatur, in Capitolium tulit, dedicatum est inter cellam Iouis, & Mineruæ, tabulaque sub eo fixa (monumentum rerum gestarum) his fermè incisa litteris fuit

IUVPPITER ATQVE DIVI OMNES HOC
DEDERVNT. VT. T. QVINTIVS. DI-
CTATOR. OPPIDA. IX. CAPERET.
DIE. XX. Cincinnatus verò tum Dictatura se abdicavit. Anno à Nino MCCCCLX. Prænestinos à Ro-

Liu.

In Chronica

Ibid.

ghius

Lib. 2. Fast.
Lib. 3. vol. 1.
Lib. 1.
Mar. Hiftor.
Co. Vat. 4993

ghius e Fefto: quidam feptem oppida numerant, alij octo, vt Ioannes Columna referens ad Artaxerxis tempora. L. Florus hæc fcribit: *Hætenus pro libertate, mox de finibus eisdem Latinis affiduè, & fine intermissione pugnatum eſt. Sora, quis credat? & Algidum terrori fuere: at Satricum atque Corniculum, Prouincia. De Veijs, & Bouillis, pudet, fed triumphauimus. Tibur nunc suburbanum, & æſtiua Præneſte delicia, nuncupatis in Capitolio votis petebantur.*

*De rebus geſtis ab anno V. C. cccclxxxv.
ad annum dxl,*

CAPVT XXIV.

VErū extremo anno CCCLXXXV. tumultuatum quod Præneſtini concitatis Latinoꝝ populis rebellarūt. Anno CCCCXLV. Gallos Boios Præneſte veniſſe, atque inde cōfediſſe circa Pedum auditum eſt. Dictatorem dici C. Sulpitium placuit, qui eos fudit. Coniurant rursus Latini ad Lucum Ferentinae Coss. L. Furio Camillo, & App. Claudio Craſſo, in eos deſciſcentes, & æquo iure cum Romanis imperare cogitantes bellum decernitur. Pugnatum hand procul radicibus Veſuij montis, qua via ad Veſerim, (ſeu Verreſtim fluuium, cuius ſuperius memini) ferebat, vincunturq; Latini Decio ſe deuouente, deditioemque faciunt. Coss. T. Aemilio Mamerco, & Q. Publilio Philone, ſiue anno V. C. CCCCXIV. Aemilius ad Pedum exercitum duxit, Pedanos tuebatur Tiburs, Præneſtinus, Veliternusque populus. Bellum infectum omiſſum à Conſule præ cupiditate triumphī. Anno inſequenti CCCCXV. cum Senatus Pedum expugnandum, ac del-

Cap. 25.

Lib. 8. c. 3.

Reg. Antiq.
Tiburt. lib. 2.
c. 14.

Liu. c. 8.

lendum censuisset, non nisi à paucis populis Pedani adiuti sunt. Tiburtes, Prænestinique, quorum ager propior erat, Pedum peruenere. L. tamen Furius Camillus vi cœpit. tū Latium omne subegit: multi traducti in Urbem, Tiburtes, Prænestinique agro multati, vt superius obseruauit. Anno V.C.CCCCLXXIII. Pyrrhus Rex Epiri τὴν Καμπανίαν ἔξεπολιόρκησεν, ἢ καὶ ἐπὶ τὴν Πραινεσον τῆς πόλεως ὀκτοκἀδεκάτῳ σιμείῳ ἀφειδῶσαν. vt Pænius, qui æuo Theodosij vixisse videtur, vertit Eutropium, quæ refert Paulus Diaconus hisce verbis. *P. Valerio Lauino, & T. Coruncano Coss. post nobilem Lauini Consulis cum Pyrrho Rege ad Heracleam fluium (non Vrim, vt legitur in Paulo Diacono) pugna, qua prima Romanorum cū transmari- no hoste fuit.* Post id Pyrrhus coniunctis sibi Samnitibus, Lucanis, Brutijsq; Romani perrexit: omnia ferro, ignique vastauit. Campaniam depopulatus est, atque Prænestem venit milliario ab Urbe XVIII. mox terrore exercitus, qui cum Coss. sequebatur, in Campaniam se recepit. *Victor (scribit Florus) primo praelio Pyrrhus totam trementem Campaniam, Lirim, Fregellasque populatus: prope captam Urbem à Prænestina arce prospexit, & à vicefimo lapide, (seu CCC. stadijs) oculos trepida Ciuitatis fumo, ac puluere impleuit.* Epitomastes Liuij, vt Pyrrhus ad Urbem processerit populabundus refert, vt per agrum Fregellanum vsq; Penestrum veniens ipsam Romanam Urbem cõtemplatus fuerit Ioannes Columna prodit. *Videri possunt Plutarchus in Parallelis, Orosius, Pausanias in Atticis, Zonaras, & ipse Cicero in Offic. Flaminio, & Seruilio Coss. Q. Fabius Maximus Dictator accepto à Fulvio Flacco Legato exercitu, per agrum Sabinum, Tibur, quo diem ad conueniendum edixerat nouis militibus, venit, seu seruili agmine adiun-*

Reg. c. vit. 2.

Lib. 3.
In Hist. Mi-
scell.

Lib. 13.

Cod. Vatic.
4963.

Liuij. 1. 22.

Forstian.
Aberrant.

Liu. l. 22.
c. 14.

Cap. 15.

Liu. l. 23.
c. 14.
Cap. 17.

adiuncto, inde Præneste transfuersis tramitibus in
viam Latinam est regressus, breuiquè propè Arpos
peruenit oppidum Apuliæ, & ad Hannibalis castra
contendit. Hannibal anno V. C. DXXXIII. seu
DXXXIV. post victoriam ad Thrasymenum mo-
nitus vt in agrum Casinatem duceret; Punicum* ab-
horrès ab Latino nomen, Casilinū pro Casino accipe-
re ducem fecit, tum cognito errore, virgisque cesso duce
ad reliquorum terrorem in crucem illum sustulit. Fa-
bius Casilinum occupat modicis præsijs, quæ Vrbs
Vulturno flumine dirempta Falernū à Capano agro
diuidit. Coss. M. Attilio Regulo, Cn. Seruilio Gemi-
no, seu anno V. C. DXXXIV. postea L. Aemilius
Paullus, & M. Terentius Varro cum suffecti essent,
cladem ad Cannas ab Hannibale acceperunt. Mar-
cellus Claudius Casilini cum exercitu consistens
Nolæ opem fert. *Hinc Annibal Acceris direptis, at-
que incensis, cum à Casilino dictatorem Romanum,
Legionesque nuntij accipi nuntiaissent, ne quis tam
propinquis hostium castris Capuam quoque recurrat,
exercitum Casilinum ducit. Casilinum eo tempore
quingenti Prænestini habebant cum paucis Romanis,
Latiniquè nominis, quos eodem audita Cannensis clades
contulerat. Hi non confecto Præneste ad diem dele-
ctu seriùs profecti domo, cum Casilinum antè aduer-
sæ pugnae famam venissent; & alijs aggregarent sese
Romanis, sociisque profecti à Casilino cum satis ma-
gno agmine irent, auertit eos retrò Casilinum nuntius
Cannensis pugnae. Ibi cum dies aliquot suspecti Cam-
panis, timentesquè cauendis, ac struendis inuicem
insidijs traduxissent, iamque de Capuæ defectione agi,
accipiquè Hannibalem satis pro certo habuere, interse-
ctis nocte oppidanis parem Vrbs, quæ citra Vulturnum
est (eo enim diuiditur amni) occupauere, idque præ-
sidium*

fidium Castilino habebant Romani . Vnde Silius arguitur mendacij à Regio, cum Prænestinos in Cannensi prælio pro Romanis pugnantes inducit tam fusè . Pempr. Tiburt. l. 3. l. 8. de Bell. pun.
narrat quidem alibi vt Hannibal Acerris incensis, & Nuceria solo æquata ,

*Post Castilina sibi, multum oblectatus iniquis
 Defendentum armis , agrè referoauerat astu
 Limina , & obsessis vitam pensauerat auro .*

Sed Liuium audiamus . Additur & Perusina cohors , d. l. c. 18.
homines CCCCLX. eodem nuntio , quo Prænestini paucos ante dies & Castilinum compulsi, & satis fermè armatorum ad tam exigua mœnia , & flumine altera parte cincta tuenda erant. penuria frumenti nimium etiam vt videretur hominum efficiebat . Hannibal cum iam inde haud procul esset , Getulos cum Præfecto nomine Isalca præmittit : primò si fiat colloquij copia verbis benignis ad portas aperiendas , præsidiumquè accipiendum perlicere iubet . Sin in pertinacia persistent , rem gerere , ac tentare , si qua parte inuadere Urbem possit . Vbi ad mœnia accessere, quia silentium erat , solitudo , visa, metuquè concessum Barbarus oratus moliri portas, & seras , claustraquè effringere parat . cum patefactis repente portis cohortes due ad idipsum instructa intus ingenti cum tumultu erumpunt , stragemquè hostium faciunt . Ita primis repulsis Maharbal cum maiore robore virorum missus nec ipse eruptionem cohortium sustinuit . Postremò Hannibal castris ante ipsa mœnia oppositis paruum Urbem , paruumquè præsidium summa vi , atque omnibus copijs oppugnare parat . ac dum instat laceffitquè , corona vndignè circumdatis mœnibus, aliquot milites, & promptissimum quemque è muro turribusquè ictos amisit . semel ultrò erumpentes agmine elephantorum opposito prope interclusit , trepidosque

L com-

compulit in urbem; satis multis, ut ex tanta paucitate, interfectis. plures cecidissent, ni nox praelio interuenisset. Postero die omnium animi ad oppugnandum accenduntur, utique posteaquam corona aurea muralis proposita est: atque ipse dux, castelli plano loco positi segnem oppugnationem Sagunti expugnatoribus exprobrabat: Cannarum, Thrasymenique, & Trebia singulos admonens uniuersosque. Inde vinea quoque coepit agi, cuniculique; nec ad varios conatus hostium aut vis ulla, aut ars deerat; socij Romani propugnacula aduersus vineas statuere; transversis cuniculis hostium cuniculos excipere, & palam & clam coeptis obuiam ire, donec pudor etiam Hannibalem ab incepto auerit, castrisque communitis ac praesidio modico imposito ne omissa res videretur in hyberna Capuam concessit: vbi Campana illum fregerunt deliciae, eiusque exercitus luxu diffuens dissolutus ac eneruatus est, uti fuse describit T. Liuius: qui rursus memorat mitescente iam hyeme ducto ex hybernis milite Hannibalem rediisse Casilinum. vbi quamquam ab oppugnatione cessatum erat, obsidio tamen continuata oppidanos praesidiumque ad vltimum inopiae adduxerat. Romanis castris praerat T. Sempronius, Dictatore auspicioꝝ repetendorum causa profecto Romam. Marcellum & ipsum cupientem terre auxilium obsessis Vulturis amnis inflatus aquis, & preces Nolanorum, atque Acerranorum tenebant Campanos timentium, si praesidium Romanum abcessisset. Gracchus assidens tantum Casilino, quia edictum erat Dictatoris, ne quid absente eo rei geteret, nihil mouebat: quamquam quae facile omnem patientiam vincerent, nuntiabantur a Casilino. Nam & praecipitate se quosdam non tolerantes famem constabat, & stare inermes in muris nuda corpora ad missilium telo-

Liui. c. 29.

telorum ictus præbentes, Ea ægrè patiens Gracchus, cum neque pugnam conferere Dictatoris iniussu auderet, pugnandum tamen esse, si palàm frumentum importare vellet, videret; neque clam importandi spes esset, farre ex agris vndique conuecto cum complura dolia compleisset, nuntium ad magistratum Casilinum misit, vt exciperent dolia, quæ amnis deferret. Insequente nocte intentis omnibus in flumen ac spem à Romano nuntio factam, dolia medio missa anni defluerunt, æqualiter inter omnes frumentum diuisum, id postera quoque die, ac tertio factum est, nocte & mittebantur, & perueniebant, & custodias hostium fallebant. Imbribus deinde continuis citatior solito amnis transuerso vortice dolia impulit ad ripam, quam hostes seruabant. ibi hærentia inter obnata ripis salicta conspiciuntur, nuntiatumque Hannibali est, & deinde intentiore cura cautum ne quid falleret Vulturno ad urbem missum. Nuces inde fusæ ab Romanis cum medio amni ad Casilinum defluerent, cratibus excipiebantur. postremò ad id ventum inopiæ est, vt lora, detractasquæ scutis pelles, vbi feruida mollissent aqua, mandere conarentur, nec muribus, aliouè animali abstinerent; & omnium herbarum, radicumquæ genus aggeribus infimi muri eruerent. & cum hostes obarassent quidquid herbidi terreni extra murum erat, raporum semen iniecerunt, vt Hannibal, Eonè vsque dum ea nascantur ad Casilinum sessurus sum? exclamaret. & qui nullam antea pactionem auribus admiserat, tum demum agi secum est passus de redemptione liberorum capitum, septunces auri in singulos pretium conuenit. Fide accepta sese tradiderunt, donec omne aurum persolutum est in vinculis habiti. tum remissi Cumas cum fide. id verius est, quam ab equite in-

L 2

abeun-

Valent. 63.
coronatos.

abeuntes immisso interfectos. Prænestini maxima pars fuere. ex quingentis septuaginta, qui in præsidio fuerunt, minus dimidium ferrum famesquè absumpsit, cæteri incolumes cum Prætoris suo Manitio (scriba is antea fuerat) redierunt. Statua eius indicio fuit Prænestæ in foro, cuius superius memini, & tituli, ac trium signorum. Casilinum oppidum redditum Campanis est, firmatum septingentorum militum de exercitu Hannibalis præsidio: ne ubi Pœnus inde abscessisset, Romani oppugnarent. Prænestinis militibus Senatus Romanus duplex stipendium, & quinquennis militiæ vacationem decreuit. ciuitate cum donarentur, non mutauerunt. Perusinorum casus obscurior fama est, quia nec ipsorum monumento ullo est illustratus, nec Decreto Romanorum. De obsessis in Casilino ab Hannibale Prænestinis, seu Penestriuis, Frontinus. Valerius Maximus, & CCC. eos numerat cum Verderio. ab his coactum Hannibalem ut obsidionem solueret vult Ioannes Columna. à Pœnis obsessam Prænestem Reusnerus hallucinatur, eoquè tempore fide fuisse singulari erga Romanum Populum. Vide Boccacium.

l. 2.

c. 14. & 15. &

l. 4. c. 5.

l. 7. exempli.

c. 6.

l. 5. var. Lect.

c. 12.

Cod. Vatican

4963. f. 88.

l. 2. Ital. c. 58.

de vit. Illustr.

*De Prodigijs Prænestæ visis,
dequè Magistratibus.*

CAPVT XXV.

ANNO Urbis Conditiæ DXL. Coss. Q. Fabio Verrucolo, & M. Claudio Marcello, hasta Martis Prænestæ sua sponte mota, uti refert T. Linius; & Iulius Obsequens inter prodigia recenset: subditq; anno V. C. DLXXXVIII. M. Marcello, P. Sulpitio Coss. in Prænestino cruenti exci-

l. 24. c. 10.

c. 34. de Prodig.

exciderunt imbres A. DCXVII. M. Aemilio, C. Hostilio Mancino Coss. Præneste fax ardens in caelo visa. A. DCXXXVII. L. Aurelio, L. Cæcilio Coss. lacte pluit. & anno DCLXI. C. Valerio, M. Herennio Coss. lana volitauit. Verum hæc futilis superstitionis obseruatio iurè in historijs reprehenditur. sed ne quid penitus antiquitatis omittram, casus istos inserui. Captiuos Pœnos Prænestæ collocatos ob operum indictorum labores excitasse tumultū Regius asserit. L. Postumio Albino, & M. Popilio Lænatæ Coss. Senatui placuit Postumium Consulem ad agrum publicum e priuato terminandum in Campaniam ire, & alia. Hic iratus Prænestinis, quod cum eò priuatus sacrificij in templo Fortunæ faciendi causa profectus esset, nihil in se honorificè neque publicè, neque priuatim factum à Prænestinis esset, priusquam ab Roma proficisceretur, Litteras Præneste misit, vt sibi magistratus obuiâ exiret, locum publicè pararet vbi diuerteretur, iumenta que, cum exiret inde, præsto essent. Antè hunc Consulem nemo vnquam socijs vlla in re oneri, aut sumptui fuit. Ideò magistratus mulis, tabernaculisquè, & omni alio instrumento militari ornabantur, ne quid tale imperarent socijs: priuata hospitia habebant, ea benignè, comiterquè colebant: domusquè eorum Romæ hospitibus patebant, apud quos ipsis diuerti mos esset. Legati, qui repente aliquà mitterentur, singula iumenta per oppida, iter quâ faciendum erat, imperabant. aliam impensam socij in magistratus Romanos non faciebant. Iniuria Consulis etiam si iusta, non tamen in Magistratu exercenda & silentium nimis aut modestum aut timidum Prænestinatorum ius velut probato exemplo magistratibus fecit grauiorum in dies talis generis imperiorum. Hæc Liuius. Magistratus autem Prænestinus; Prætor

c. 71. 85. & 96

Pemptad. Tiburtin. p. 29.

Anno V. C. DLXXX.

L. 42. C. 1.

erat,

erat, vti Manilius de quo superius. De alio narrat
 Lib. 9. c. 16. idem Liuius haud iniucundum acroama. *Prænesti-*
nus Prætor per timorem segnius ex subsidijs suos duxe-
rat in primam aciem; quem cum inambulans antè ta-
bernaculum L. Papius Cursor comis idem, & iocorum
studiosus Dictator vocari iussisset, Licetorem expedire
securim iussit, ad quam vocem exanimi stante Præne-
stino, Agedum Licetor, excide radicem hanc, inquit, in-
commodam ambulantis, perfusumquè ultimi suppli-
 c. 3. l. de Vir. *cij metu multa dicta dimisit.* Referunt illud Sextus
 Ille vbi Sch. *Aurelius Victor, & Valerius, atque Ammianus.*
 Exempl. l. 30. *Erant & Decutiones Prænestini, vti probant Inscrip-*
tiones allatæ, & quæ exstant in margine marmoreæ
mensæ Episcopij à Grutero prolatae litteræ, DECV-
RIONES POPVLVSQ. Ordo Decurionum passim,
Quæstores, Aediles, II. VIRI, FLAMINES,
VI VIRI Augustales, Curatores annonæ, & Viæ
Prænestinæ, Luperci, Archieres, Curatores mune-
ris publici. vnde Decuriones, populusquè coloniæ
Prænestinæ statuas decorabant, seu Respublica Præ-
nestinorum postulatu populi. In columna propè Pa-
latium Principis legitur.
 Q. EX S.C. POPVL..... VI..... RESTITVIT
 ERAT.....

De Moribus, & Idiomatico.

CAPVT XXVI.

QUOAD Populi mores, Nonius in voce
 Opino pro Opinor adducit hunc versum
 e Bacchidibus Plauti: *Prænestinum opino*
esse, ita erat gloriosus. Verum nullibi Plau-
 tinarum comoediarum comparet hic versus Hora-
 tius

tius agens de lite Rupilij & Persij coram Bruto :

*Tum Prænestinus falso , multumquè fluenti
Expressa arbuſto reperit conuitia .*

Satyr. 7.
l. 1. Serm.

Plautus certè in Captiueis inducit Ergastulum para-
fitum iurantem vñ τὰν Πραινεſτῶν Barbaricam urbem, Act 4. Scen. 2
id est, Italicam Taubmanno: vti Soram, Signium,
Fruſinonem, Alatrium, &c. nam Hegio ſenex re-
ſpondet: *Quid tu Barbaricas urbes iuras ?* ille inquit;
*quia enim item aſpera ſunt, ut tuum victum autumas
eſſe.* Idem in Truculento hæc affingit Stratilaci ſer-
uo: *Vt Prænestiſ Coniã eſt Ciconia.* irridet Præne- Act 3. Scen. 2
ſtinos vt parum Latinos, qui Latina vocabula de-
curtabant per apocopen, ſic Spania pro Hispania,
Syria pro Aſſyria, vti diſcimus ex Capella, & Gloſ-
fario; Striculus Hiſtricus Tertulliano. Attius apud
Feſtum: *Tammodò inquit Prænestiſtus pro tantum-
modò. At nunc Roma paſſim.* Quintiliano *Verba
aut Latina, aut peregrina ſunt. peregrina porrò ex
omnibus propè dixerim gentibus, ut homines, ut inſti-
tuta etiam multa venerunt. taceo de Thuriſcis, & Sabi-
nis, & Prænestiſtis quoque. Nam ita eorum ſer-
mone utentem Vectium Lucillus inſectatur,*

Cofmograph.

l. 1. c. 5. Inſt.

*quemadmodum Pollio deprebendit in
Liuijo Patavinitatem: licet omnia
Italica pro Romanis
habeam.*

De

De Collegijs & Epitaphijs.

CAPVT XXVII.

RANT & Collegia Fabrum, aliaque corpora, vt inscriptionibus claret. hanc intexit Gruterus, pag. 410.

DIS. MANIBVS

L. FLAVI

APOLLINARIS

PRAEF. FABR

T. FLAVIVS

PRISCVS

PATER: FILIO

PIISSIMO

FECIT

Ista in S. Petri Praenestæ visitur.

VENANDI. STUDIOSO

TI. CLAVDIO. NICOSTRATO

IIIIII VIR. AVG. QVINQ. PERPETVO

COLLEG. FABR. PRAENESTINOR

ANNIA. PROCILLA. CONIVX. ET

CLAVDII. NICEPHORIANVS

PROCVLVS, ET. ANNEIANVS

FIL

Ad alia corpora aut familias pertinere arbitror istas, in quibus nuda tantum exstant nomina: vt hæc in Ecclesia cathedrali.

C. MESSIENVS. TROPHIMVS.

C. MESSIENVS. ROMANVS

C..... S. EM. FILIVS.

C. MESSIENVS. C. L. LICINVS.

MESSIENA. ROMANA.

Item

Item. L. SALVIVS. ANTIGONVS
 CORNIFICIA. L. L. SELENIVM
 L. CORNIFICIVS. APTVS
 OPPIA. C. L. VRBANA
 BILLIENA. C. L. TERTIA
 COSENTANVS. HILARVS
 CORNIFICIA. DAPHNE
 V. S. A. HILARVS

Item. PLOTINA. L. L. COMPSE
 PLOTINVS. L. L. IACCVS
 PLOTINA. L. L. RVFA
 PLOTINVS. V. LALAVGV

Epitaphia hæc Præneste leguntur .

I. C. TERENCE. ANENCLETI
 TERENCE. GENESIS
 TATA. FECIT

II. Item. CAESARII.

III. In Palatio Principis.

D. AVRELIVS VITTALIO. HANC
 MEMORIAM. CVM. SOLARIO
 ET. CVVICVLO. A. SOLO. FECIT
 SIBI. ET. AELIAE. SOFIADI. CONIVGI
 SVAE. ET. FILIIS. SVIS. ET. AVRELIO
 MERCVRIO. FRATRI. SVO. CVM
 FILIIS. SVIS. ET. AVRELIO. BERNE
 CVM. SVIS. FILIIS. VLPIO. SECVNDINO
 COGNATO. MEO. CVM
 FILIIS. SVIS. MEIS. FRATRI
 BV. ET. LIBERTIS. PATER
 NIS. ET. LIBERTABVSQVE

M

S E T.

SET. ET. MEIS. POSTERISQVE
 OMNIVM. Aeorvm. ET. QVI
 BV. ME. VIVO. LOCA. DONA
 VI. IVRE. ITVM. AMVITVM
 VNIVERSOS. ABERE..... ET
 HOG. PETO. AECAS. SYNCRA
 TIVS. A. BOBIS. VNIBERSIS
 SODALIBVS. VT. SENE. BILE
 REFRIGERETIS. SYNCRATIO
 RVM -

In tabula marmorea summi templi à Grutero re-
 fertur ista, quæ nunc quoque in pavimento Cathedra-
 dralis legitur.

IV.

* Alij BAK-
 LATVS Alij
 BANATVS.

D. M
 T. POPILIO MI. LIB
 EPITYNCHA
 IIIII. VIR. AVG
 BANAVSVS. LIB. ET. HER.
 SIBI. LIB. LIBERTABVS. POST
 EOR. OSSA. HIC. BENE. QUIESC

seu TIBI. V.

forte E.

C. SEPTIMIO
 C. F. PVBTIV
 SEVERO
 PATRONO. MVN
 T. SENTIDIVS. T. F.
 PAL. IVLIANVS
 AMICO. OPTIMO
 VI. extra Præneste via publica Sublaci Grut, p. 549.
 DIIS. MANIBVS
 L. IVNIVS. L. F. PALA
 TINA. OGVNIVS
 MIL. LEG. II. PARTH

S E T

M

MIL.

LIBER PRIMVS. 91

MIL. ANN. XIIX
VIX. ANN. XXXXVI
H. F. C

VII. Ex eodem pag. 735. in agro Prænestino.

P. PEDANIVS. S. P. F.
SATVRNINVS
PATRI

VIII. Subtus Prænestæ in facello, quod est in via,
qua Albam itur.

CAIO. VALERIO. L. F.
QVIR. FLORINO
PRAEF. COH. II. THRAC
SYRIACAE
TRIB. MIL. LEG. VII
CLAVD. PIAE. FID
PATRI. OPT
B. M
PROCVLVS

IX. Inter Prænestæ & Zagarolum e Grutero pag. 912.

DIS. MANIBVS. S
T. FLAVIVS. T. F. PONT
SABINVS

X. In vinea Ioan. Baptistæ Colorsi.

M. ABENNA. M. L. PRINCEPS
TESTAMENTO. FIERI. IVSSIT. SIBI. ET
M. ABENNAE. SABINAE. PATRI
ABENNIAE. M. L. FLORAE. MATRI
M. ABENNAE. M. L. FAVSTO. LIBER
L. ABENNAE. M. L. HEIMO. LIBER.

M 2

In

XI. In alia vinea .

L. POPILLI. SEX. MEI .

XII. In agro Prænestino sub ipsa vrbe via publica
in cippo , e Grutero pag. 986.

SEX. NAEVIVS

SEX. L. PHILEMO

NAEVLA. SEX. L

TVSCVLA

IN. F. P. X V

IN. AG. P. XIX

XIII. Corocollo translatum in Carpenfes hortos,
refert Gruterus. nunc est in Palatio Principis.

MANILIAE. LVCILLAE. C. F

MATRI. PISSIMAE. ET. INCOMPARABILI

CAESONIUS. LVCILLVS

V. O. C

FILIVS

VIX. ANN. LXVI. M

VII. D. VIII. HOR

VIII

H. S. E

XIV. In stylobate sub altare S. Petri legitur, & istud.

P. AEL. P. F. PAL

TIRONI

SALIO. ARCIS

ALBANAЕ. QVEM. IMP. CAES

ANTONINVS

AVG. PIVS

GERM. SARM. BRIT

AGENTEM. AETATIS

ANNVM. XIII

MILI-

MILITIA. PRIMA
 PRAEFECTVRAE
 EQVIT. BRAVCO
 NVM. EXORNARI
 DIGNATVS. EST
 DEC. DEC
 BLANDVS. PATER
 PRO. AMORE. CIVI
 TATIS. SVMMAM. ET
 SVMPTVM. OMNEM
 . . . . .

Inscriptiones Prænestinas passim laudat Manu-
 tius: sed post hanc messem Inscriptionum, quam col-
 legi Prænestę iterum allegatus Eminentissimi Me-
 cenatis Francisci Barberini Cardinalis mandato cū
 Angelo Paracciano, qui & amicitię nexu, & libera-
 lium artium coniunctione mihi deuinctissimus, de
 omnibus bene merendo sibi omnium amorem con-
 ciliat, stipulas illectas à me relictas sublegi posse non
 dubito: imò eruenda Epitaphia plurima Eminentif-
 simi Cardinalis suprascripti auspicijs auguror. Vt
 enim illi cura maxima est ne quid lateat profuturum
 sic ipsi tellus ipsa effuso sinu, quascunque occulue-
 rat opes expandit vltro.

In Orthogr.

De Viris Illustribus Prænestinis.

CAPVT XXVIII.

IC vides Tribunos, Aediles, & alios Ma-
 gistratus, Sacerdotes, atque milites egre-
 gios Prænestę ortos. In vetusto Codice
 Vaticano Terentij e membrana, Phormio-
 nis

Cod. 3868.

Religio mihi
est mutare
quamvis er-
ronea, adeo
veneror an-
tiquitatem.

nis calci adscripta hæc sunt: *Acta Ludis Romanis*
L. POSTVMIO. ALBINO. L. CORNELIO ME-
RVLA. *Aedilibus Curulibus, egere L. Ambibius Tur-*
pio, L. Attilius Prænestinus, modos fecit Flaccus Claudij
Tibijs imparibus, tota Græca Apollodori Epidicazome-
nos. facta 1111. G. Fannio. M. Valerio Coss. Initio Adel-
phorum: egere L. Atilius Prænestinus. Initio Heauton-
timorumeni. L. Attilius Prænestinus modos fecit acta
111. M. Iunio. T. Sempronio Coss. Initio Eunuchi
L. Attilius Prænestinus egere. M. Valerio. C. Fannio
Coss. Terentius etiam agit de Lucio Statio Præne-
stino actore, quem eximium, atque præstantem fuisse
suspicio. Ludos primum Romæ anno V.C. CCCCLX.
editos M. Atilio Regulo Prætoris T. Liuius obseruat.
superius ludos Prænestæ celebratos adnotauimus.
At Theatrum Prænestæ fuisse, in quo exhiberentur,
conijcio, & infra patebit. Sed in ludis Agilium.
Pantomimum sui temporis primum iam commemo-
rauimus, & Trophimum Euaristum, & Voesium Cura-
tores; in sortibus Numerium, & illi adiungimus Ano-
nimum, cuius vrna marmorea in Recolletorū Præ-
nestæ visitur, cui Tripus insculpta cum Delphi-
no. in Serapio ædificando C. Valerium; in
bellis Cæculum, & Herilum; Casilini
præfidiarios, & Manitium Præ-
torem; in litteris Aelianum
quo ciues habuit, qui-
busq; meritò glo-
riatur.

De

De C. Mario C. F., obsidione,
& excidio à Sylla.

CAPVT XXIX.

FORTVNAE quidem templo clara fuit Præneſte, ſed infortunio, atque clade Mariana nobiliſſima. Sanctus Auguſtinus illius meminit hiſce verbis, quæ ſupra inuimus. *In cæde, atq; proſcriptione Syllana ſubbaſtata ſunt etiam tamquam villa quædam nobiles Ciuitates, una verò, velut vnus reus duci iuberetur. ſic tota iuſſa eſt trucidari.* Florus exprimit contrahens more ſuo. *Sylla iuſſu municipia Italiæ ſplendidiffima ſubbaſta uenerunt Spoletum, Præneſte.* tum ſubiungit quatuor mille ciues Præneſtinos in via publica cæſos. Seneca exclamat. *Ingratus Sylla, qui patriam durioribus remedijs quàm pericula erant, ſanauit. qui cum à Præneſtina arce uſque ad Collinam portam per ſanguinem humanum inceſſiſſet, alia edidit in Vrbe prælia, aliàs cædes. legiones duas, quod crudele eſt, poſt victoriam in angulum congeſtas contrucidauit, & proſcriptionem commentus eſt.* Aurelius Victor ad annū V.C.DCLXI. C. Marius (inquit) filius Præneſte refugit, ubi per Lucretium Ofellam obſeſſus tentata per cuniculum fuga, cum omnia ſepta intelligeret, iugulandum ſe Pontio Teleſino præbuit. C. Mario Præneſte interfecto Cornelius Sylla ſe Felicem edicto appellauit. Sed qui attingat ad titulum Felicitatis nedum repertum eſt, & qui felix cenſeri iure debuerit. Namque Cornelius Sylla dictus potius eſt quam fuerit Felix. ſolum certè beatū Cortina Aglaum iudicauit, qui in anguſto Arcadiæ angulo

l. 2. de Ciuit.
Deic. 28.

l. 3. c. 2.

lib. 5. de Pe-
nefic. c. 16.

De Vir. Illuſt
c. 68.

c. 75.

Solin c. 7. vbi
Ioa. Cameris,

1: Bell. Ciu.

angulo pauperis foli dominus, nunquam egressus paterni cespitis terminos inuenitur. Appianus, & Plutarchus hæc fusè narrant. Et ille quidem de Marianis agens post amissam Setiam ad Sacriportum.

Κοπή ὁμοιοι γὰρ εἰς Πραηνεσὸν ἔφθλον ἅπαντες ἐπορεύε τῆ Σύλλα σὺν δρόμῳ· καὶ οἱ Πραηνέσιοι ἑὸν μὲν πρῶτος αὐτῶν εἰσεδέξατο, Σύλλα δ' ἑπικύμαρος τὰς πόλιν ἀπέκλεισε, καὶ Μάριον καλωδίους ἀρμήσατο, &c. utq; Marium intra Præneste obsederit Sylla vallo, atque fossa e longinquo oppidum ingens, preposito huic operi Lucretio Ofella: & ut fame laborantem Marium eximeret obsidione Prænestina Carbo collega miserit Marcium, cum octo Legionibus, deque Lamponio Telesino, & Gutta, & Damasippo, & Prænestinatorum circum moenia latis capitibus, vnde se dediderunt. Μαρίν καταδύπτει εἰς τὰ φρεσὶ ὑπονόμους, καὶ μὴ βραχὺ καὶ ἀγρόν τεινέων, deque cede Prænestinatorum: ut Sylla κατακόντισεν ἅπαντας, καὶ πλὴν πόλιν διέπρασε πολυχημάτων ἐν τῆς μάχης αὐτῆς ἑα. ibidem fusissimè, utque indulserit aliquibus χρησίμοις, deque dicto Sylle ad caput Marij ἐρέτω δὲ πρῶτα γενέσθω πρὶν πηδάλιος ὀπιχέειν quod disticho carmine ita vixi,

Ante Mari remum Romæ tractasse decebat

Quam clauum ignava vel tetigisse manu.

Plutarchus de Marij filio, qui primum Martis, tum Veneris filio appellatus est: utque εἰς Πραηνεσὸν κατακλεισθεὶς ὑπὸ Σύλλα, καὶ πολλὰ φιλοψυχίας μαίτην ὡς ἑὸν ἀφύκτα πῆς πόλεως ἀλισιομένης αὐτὸς αὐτὸν ἀπέκλειεν. rursus ut Marius iste victus Præneste fuga delatus, cum portas iam clausas offendisset, demisso è muro funiculo alligarit se, atque ita eo receptus sit, utque Samnis Telesinus properarit cū Lamponio Lucano ad eripiendum obsidione Marium. Σύλλας δὲ εἰς Πραηνεσὸν ἐλθὼν animaduertit primum cognita causa in singu-

singulos. deinde quasi non vacaret, cunctos vnum in locum contractos confici iussit, ad XII. millium numerum: vni hospiti concessit incolumitatem, qui sane quam generose Syllæ dixit, nunquam se patriæ suæ homicidæ gratias acturum, vnâque cum illis trucidatus fuit. Hoc facinus idē Plutarchus alibi reponit.

Ο δὲ Σύλλα, inquires, ζένθησεν ὁμοίᾳ μὲν ἀρετῇ τοῖς ἑχθροῖσι, ἀλλὰ μὲν οὐκ ὡς ἐπὶ τοῖς φίλοις ἐτιμώθησεν. Ἐπεὶ γὰρ ἐλθὼν Πρανεστῶν, ὁ Σύλλας ἐμύλησεν ὅτι ἄλλως ἀπαντᾶς δαποσφάττειν, ἔνα δὲ ἐκείνων ἠφίεθ' ἑξ ἑτέρων ζένθαι, εἰπὼν, ὡς ἔβέλει σωτηρίαι χάριν εἰδέναι τῶν φονεῶν τὴν πατρίδα, αἰεμίξεν ἑαυτὸν, καὶ συγκατεκόπη τοῖς πολίταις. At Sylla hospes simili virtute apud dissimilem usus virum, nobili letbo extremum visa diem confecit. Cum enim Præneste capta statuisset oppidanos omnes Sylla interficere; at soli isti ob hospitij usum parcere, tantum fatus, nolle se patriæ suæ interfectori salutis suæ gratiam agere, permiscuit se popularibus, atque vna cum illis peremptus est. Serui quoque fides emicuit. Consulem enim C. Marium, Prænestinæ obsidionis mirabilem exitum sortitum, cuniculi latebra frustrâ euadere conatum, leuique vulnere à Thelesino, cum quo commori destinauerat, perstrictum seruis suis, vt Syllanæ crudelitatis expertem faceret, gladio traiectum interemit; cum magna præmia proposita videret, si eum victoribus tradidisset. cuius dexteræ tam opportunum ministerium nihil eorum pietati cedit, à quibus salus dominorum protecta est: quia eo tempore Mario non vita, sed mors in beneficio reposita erat, vt Valerius Maximus auctor est: cui consentit Epitomastes T. Liuij: Sylla C. Marium exercitu eius fuso deletoque ad Sacriportum, in oppido Præneste obsedit, tum erumpere tentantem repulit, omnesque Prænestinos inermes concidi iussit. C. autem Marius

N Pra-

In Helog.
L. 17.

Mar. Histor.
Cod. Vat.
4963. p. 157.

L. 5. c. 22.
Chr.

L. 2.
L. 6.
L. 6. de Caff.
Vir. Illustr.
In Festa.
2.

Præneste obsessus à Lucretio Ofella Syllanarum partium viro, cum per cuniculum captaret euadere, septus ab exercitu mortem sibi consciuit in ipso cuniculo, cum sentiret se euadere minimè posse, cum Pontio Thelesino fuga comite stricto utrinque gladio concurrir, quem cum occidisset saucius impetrauit à seruo, ut se occideret. Succinit & Diod. Siculus: Ο δὲ Μάριος μάχη τῆ μετὰ Σύλλαν γενεῆς ἀγωνισάμενος νόμως ἠττηθεὶς κατέφυγεν εἰς Πραεστες ὅν ἀμα μυσταῖς πινθακισχιλίοις. συλλελαθεὶς δ' εὐαυτῆ, καὶ χρόνον ἄκ ὀλίγον πολιορκηθεὶς ἑωσπύκαθη, παύτων αὐτὸν εἰς ἀλιπόντων, καὶ μηδ' ἐμίας σωτηρίας ὁδὸν καθορῶν τὴν ἐνὸς οἰκίτης τῆ πύλων χεῖρα εἰς λύσιν τῆ δεινῶν ἑσθλα καλῆ. καὶ ὁ γε πειθεὶς, ἢ μία πληγῆ τῆ βίβ τον δεαποτλε ἀπαλλάξας εαυτὸν ὅπικα τὸ φαζε. Ioannes Columna ita profequitur: Sylla Marium alterum (scilicet Marii filium) Præneste persequutus obsedit: qui longa obsadione maceratus desperans ne in Sylla potestatem veniret, cum Thelesino Duce Samnitū mutua morte concurrir. dumq; violēter ipse in currentem currens manus attingeret, circa vulnus suum manum percutientis hebetavit. Itaque cadente Thelesino & ipse leuiter vulneratus ceruicem seruo præbuit. Sylla autem post Marii necem ciuitate capta omnes Marianæ partis principes, qui ad ipsam confugerant, hoc est, Legatos, Quæstores, Præfectos, Tribunosque iussit occidi. Eadem ferè prodit Orosius: quamuis ipsum Marium sibi manus intulisse violentas Plutarchus, & Appianus superscripti vellent. Adde his Velleium, Eutropium, Boccarium, licet filium cum patre confundat, Panuinium, Sigonium ad annum V.C. DCLXXI. Strabo Marium iuniorem perijsse in vno è cuniculis Prænestes memorat. Præneste oppidum opibus affluens maximis hostiliter direptum à Sulla: cuius ciues, quod Mariū filium obnixè tutati essent, quodque aduersus Sul-

lanos

lanos fortiter pugnassent, fuere crudeliter, etiam si
Vrbem suam, arma, & seipfos dediderint, enecati;
mulieribus tantum liberè, quo vellent abire, permis-
sum. earum plurimæ Tibur, quod calamitarum mi-
nus acceperat, vt ad sacram arcem, cum filijs confu-
gerunt, teste Regio. Vide Paræum, & Clauellam.
Lucanus cladem istam deplorat & versu:

1.3. Pempt. v.
Medull. Hist.
1. 2. Arpin.
Ant.

*Vidit Fortuna colonos
Prænestina suos vno simul ense recisos.*

Vt superius Plinius narrat Romæ quidem non fuisse
aurum, nisi exiguum longo tempore. certè cum à
Gallis capta Vrbe pax emeretur, non plus quam mil-
le pondo efficipotuerit. Ergo vt maximè duo tan-
tùm millia pōdo cū capta est Roma, anno CCCLXIV.
fuere: cum iam capitum liberorum CLV. millia, quin-
genti LXXX. In eadem post annos CCCVII. quod ex
Capitolinæ ædis incendio, cæterisq; delubris omni-
bus Marius filius Præneste detulit tredecim millia
pondo, quæ sub eo titulo in triumpho transtulit Syl-
la, & argenti VII. millia. Idem ex reliqua omni vi-
ctoria pridie transtulerat auri pondo XV. millia, ar-
genti pondo cētum & XV. millia. Frequentior autem
vſus, non antè Cn. Flauium Annij filium deprehendi-
tur. Hic namque publicatis diebus Fastis, quos po-
pulus à paucis Principum quotidie petebat, tantam
gratiam plebis adeptus est, alioquin libertino patre
genitus, & ipse Appij cæci scriba, cuius hortatu ex-
ceperat eosdem consultando assidue sagaci ingenio,
promulgaueratquè, vt Aedilis Annalis crearetur
cum Q. Anicio Prænestino, qui paucis antè annis ho-
stis fuisset, præteritis C. Petilio, & Domitio, quorum
patres Consules fuerant.

1.3. C. r.
natur. Hist.

De Catilina & Fulvia, cum
Anacephalaeosis.

CAPVT XXX.

DOSTEA coniurans in patriam Catilina oppidū Præneſte, ab Vrbe non multum diſtans, ipſa natura, ac loco ſatis munitū conſtituit propter plurimas belli opportunitates Kal. Nouemb. vno impetu inuadere. ſed M. T. Cicero Conſ. hoc animo proſpiciens, illam Coloniam armatis hominibus compleuerat. Quamobrem Catilina id facinus fruſtra ſuſcepit, vt Conſtantius Felicius Durantinus reſert. Sed præſtat ipſum Conſulem Ciceronem audire. *Quid cum te Præneſte Kalendis ipſis Nouembribus occupaturum nocturno impetu eſſe conſideres; ſenſiſtine illam Coloniam meo iuſſu, meis præſidijs, cuſtodijs, vigilijsque eſſe munitam?* Silet quidem hanc rem Salluſtius iniquior Ciceroni, glorioſum eius facinus ſupprimendo. Cum verò Florus municipium vocet, quo tempore ſub hoſte periit à Sylla capta Præneſte, Cicero Catilinæ conſpirantis æuo Coloniam, pedibus eo in ſententiam Manutij, & à Sylla Coloniam deductam arbitror; cum præſertim ciues omnes conſecri mandaffet, æquum erat, vt ciues illi novos aſſignaret. illex ſeditionum, atq; bellorū fuiſſe tunc videtur Præneſte; nam rursus bello ciuili conualeſcente vxor Antonij Fulvia belli ſedē Præneſte ce-
pe-

In Coniurat.
Catil. Cod.
Vatic. m. 50.

perat, auctore Velleio. Fulvia (inquit) uxor M. Antonij, & socrus Octauij Cæsaris, qui tamen eius cū filia diuortium fecit, Præneste occupata, & ad suam societatem pertracta, Senatores & Equites à se stantes habebat, cum illis inibat consilia, & edicta proponebat identidem contra Octauium cum Lucio Antonio coniu-rans. quod mirandum non est, cum & gladio se accin-xerit, & tesseram militibus dederit, ut legitur apud Dionem. tandem aufugit ad virum. L. Antonius Consul M. Antonij frater vxore Marci Ful-^{1. 48.} uia consulente, bellum intulit Cæsari receptis in- suas partes populis, quorum agri veteranis assignati erant. sed dimisit eam M. Antonius, ut in Epitome T. Liuij comperio. Lucius Antonius se-^{1. 115. & 127} cessit Præneste, dicens se timere Cæsarem pro ma- gistratu munitum satellitibus, ut prodit Appianus. Locus iudicio definitus est Gabij (Vrbs Romam inter & Præneste media) illi rursus Præneste ad-^{1. 5. Bel. Ciu} uolant, Lucius tantum Cæsari respondit. Fulvia demum fugit cum suis liberis Puteolos post incen- sam Perusiam. Erat illi bucca altera inflatior Plinio memorante. Plura superius ubi de agro, & Nuculis.

Neque verò repetam quæ sub Augusto, Nerone, Domitiano, Hadriano, Aurelio, imò & Valentinia- no iam recensui ad historiam profanam spectan- tia. Regionem indicaui, conditorem, nomen, etymom protuli: situm, agrum, Asylum descripsi: arbores, aquas, fluuium, vina, latifundia, flores, rosas, fru- ctus, nuces demonstraui. secessum, ludos, Fortunæ sortes exhibui: Fortunæ templum, Serapidis, Basili- cas, Solarium, Forum, Statuas, viam, portam Urbis, signa & sacraia instaurauit. Colonia, municipij iura restitui: magistratus mores, idioma, collegia, res

res gestas, viros illustres enarraui. ex omnigenis
 scriptoribus quidquid pertinere visum est, concin-
 nans, & consuens. Ad sacra lubet animum, sti-
 lumque conuertere, utque verae fidei sy-
 dera in istius Urbis horizonte reful-
 serint & coruscauerint, inue-
 stigare & litterarum, mo-
 numentis confi-
 gnare.

FINIS LIBRI PRIMI.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY
1100 EAST 58TH STREET
CHICAGO, ILL. 60637

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

ANTIOQUA

Liber Secundus

Antiochia, in Syria, a few miles from the coast, was the seat of a famous school of philosophy, founded by the philosopher Antiochus of Ascalon, who was a pupil of the Stoic philosopher Panaetius of Rhodes.

CHRYST. PRIMVS

In the year 324, the Emperor Constantine the Great, who had just converted to Christianity, issued a decree which gave the Christian religion the same legal status as the pagan religions. This decree, known as the Edict of Milan, was a turning point in the history of the Christian Church, as it allowed Christians to practice their religion openly and without persecution. The Emperor Constantine also played a major role in the development of the Christian Church, as he called the Council of Nicaea in 325, which was the first of the seven ecumenical councils of the Christian Church.

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

IOSEPHI MARIAE SVARESII

EPISCOPI VASIONENSIS

PRAENESTES

ANTIQUAE

Liber Secundus.

*Roma Sancti Petri, & Pontificum Ma-
ximorum Sedes electa
diuinitus.*

CAPVT PRIMVM.

REGNUM Romanum, quod in
Rempubicam conuersum, ad
Monarchiam, denuo redactum
fuit, per octo ferè sæcula Deus
Optimus Maximus præparauit,
& adactum victorijs, opibusque
ditatum varijs ditionibus adiun-
ctis propagauit; imò Regna quamplurima vno con-
foederauit, atque contesserauit Imperio, vt citò
per-

O

Ser. 7. de Na-
tal. Apost.

1. 18. de Ciu.
Deic. 27.

2. 2. q. 174. ar.
6. & ibi Caie-
tanus.

S. Auguf.
C. Perron.
in Conc. ad
3. fiat.

pfal. 92.

eleg. 5. lib. 2.

peruios haberet populos fidei Christianæ persuasio; & lux veritatis, quæ in omnium gentium reuelabatur salutem, se ab ipso capite per totum Mundi corpus effunderet, quemadmodum docuit Sanctissimus Papa Leo. Hinc Thomas Doctor Angelicus Diuinum Augustinum sequutus obseruauit prophetiam ab Esaia scribi cœptam, quo tempore condita fuit Vrbs Roma, ab Esaia inquam, qui μεγαλοφώ-
votatos, & potius Euangelista, quam propheta videtur, quia sub florentissimo Romæ Imperio Christus Dominus secundum oracula prophetica in orbem terrarum veram doctrinam inuecturus erat. Decuit, siquidem simul incipere scripturam, & Imperium, cui scriberetur. Israëlita, nempe gens scriptura non indigebat, sed Romana, quæ à Christo adiuuanda, & beanda erat. Quamobrem scriptura prophetica, & Roma simul exortæ sunt.

Nec enim ob eximias tantum virtutes, & Heroica facinora ciuium, Deus Romam cæteris excellere, atque dominari Urbibus voluit; verum etiam quia sedem illam adornabat Vicario suo, quem mundo imperaturum constituerat, iuxta vaticinium editum à Rege Psalte, dum sacro afflatus spiritu cecinit: *Parata sedes tua ex tunc, vtq;* ita reliquæ gentes affuetæ Romanum venerari nomen, quod fatale terris regendis asseruit Poeta Tibullus, Romanam quoque Religionem libentiùs amplecterentur, colerent propensius, & retinerent firmitus. Ea verò fuit semper Romani nominis magnitudo, & veneratio, vt illud Vrbes, & Prouinciæ omnes regnatrices sibi ambitiosè, ac vltro adscriberent, & vsurparent. Sic Roma noua Constantinopolis, & Thracia Romania, sic Aquileia Roma altera, sic Arelate Roma Gallula, & Augustodunum Roma Celtica, (vt alias
omit-

omittam) vocabantur. Idquè contigit etiam, postquam Roma capta, direpta, & excisa fuit à Barbaris. Etenim quæ victrix terrarum, & domina fuerat, cuius iugo populi omnes colla submisserant, & spolia, prædaque fuerant, populorum omnium spoliū, ac præda tandem exstitit. Mox Deo suauiter omnia disponente illi, qui potissimum ipsam varijs attritam cladibus vastarant, atque diruerant, quasi poeniteret eos operis tam admirandi labefactati, & destructi, summa illud ope reparare, aggressi præcorum Romanorum memoriam litteris mandando, resquæ abs illis præclarè, fortiterque gestas cum domi, tum foris, atque immania ædificia passim excitata eleganter delineando, & ad amussim describendo, Romam solidiùs, & feliciùs instaurarunt. Quia præterea Religionis fuit domicilium Roma, & pietatis armamentarium, vbi semper asseruatum fuit diligentissimè fidei Christianæ depositum, vbi tot Sanctorum virorum sanguine proprio effuso pro Christi nomine purpuratorum gloriosa pignora quiescunt, & signis admirabilibus clara coluntur, maximus toto ex orbe concursus factus est certatim ad illam illustrandam magis, ac magis, & ad sacra Principum Apostolorum inuisenda limina variarum gentium Imperatores, & Reges vndeque confluere cœperunt, impletumque fuit luce clarius effatum Esaiæ: *Et venient ad te curui filij eorum, qui humiliauerunt te, & adorabunt vestigia pedum tuorum, qui detrahebant tibi,* teste Francisco Petrarcha ante annos CCC. Scitè Sanctus Thomas Aquinas laudat sermonem Ephesini Concilij, seu, quam Theodotus Episcopus Ancyræ habuit, homiliam in Natali Saluatoris nostri Iesu, quæque lecta fuit in Ephesina Synodo, in qua dicitur. Si

cap. 61.

l. 2. ep. senil.

part. 3. q. 35. art. 7.

p. 3. Concil. p. 597. & 621.

Christus patriam sibi ciuitatem delegisset maximam Romam, potentia ciuium demutasse orbem terrarum, & ad Christi cultum traduxisse putaretur; si filius fuisset Imperatoris, potestati humanæ ea res adscribi posset. Sed vt Diuinitas cognosceretur orbem transformasse terrarum, pauperulam elegit matrem, & pauperiorem patriam. Eligit autem, 1. ad Cor. 2. Deus infirma mundi, vt confundat fortia (vt testatur Apostolus,) & ideò vt suam potestatem magis ostenderet in ipsa Roma, quæ caput mundi erat, etiam caput Ecclesiæ suæ statuit in signum perfectæ victoriæ secundum illud Esaiæ: *Ciuitatem sublimem humiliabit, & conculcabit eam pes pauperis, scilicet Christi, & gressus egenorum, id est, Apostolorum Petri, & Pauli, quorum trophæa ibi statuit, vt exinde fides in vniuersum mundum deriuaretur.* cap. 26.

Ad hanc igitur Imperij arcem vindex noster Iesus Christus designauit Petrum, quem appellare possumus Regem sacrorum. Et certè Romæ Regibus expulsis Regium nomen translatum ad Pontificem è patribus electum portendebat Regnum Urbis, & Orbis ad Pontifices Maximos sacrorum præfides transferendum; Petrum (inquam) cui præmium confessionis, & amoris detulerat cum cæli clauibus Ecclesiæ vniuersæ clauum, & Apostolorum principatum. paruit Christo, & accinxit se Petrus itineri, & quia præfecerat Hierosolymitanæ Ecclesiæ Iacobum, præfecit Antiochenæ, in qua septennio subsederat, Euhodum, diùque peregrinatus feliciter, & salutariter circumiit Siciliam, mox oram Campaniæ legens Neapolim appulit, ibique tinxit sacro Baptismate Candidam, & Asprenem; ac Fanum Apollinis in Ecclesiam vertit, hodieque Thom. Costa p. 1. 2. hist. Neap. p. 119. Padronanza di S. Frances. di Paula Neap. p. 3. ibi Monasterium amplissimum exstat, & Sancti Petri

tri ad aram nuncupatur, quia in ara inibi erecta sacrum incruentum Sanctus Petrus obtulerat. illiq; anno Christi MCCCXXXVI. præerat Abbas Ordinis Sancti Augustini. Inde vi ventorum delatus ad portum Liburnum Pisas conscendit, illicque ordinato Petrino Episcopo sacris etiam operatus est exstructo altari ad Arni ripam, quod cum Ecclesia, quæ adhuc visitur, & Sancti Petri ad gradus dicitur, Clemens Petri successor solemnè deinde ritu consecrauit. Gradus autem vocabantur pontes ad Littora, vel ad fluminum ripas constructi, vnde naues commodiori conscenderentur ingressu, & ad quos appellerent. vt explicat Surita in Itinerarium, vbi Antoninus meminit gradus Massylitanorum, à quo per fluuium Rhodanum Arelatum, vsque numerat passuum millia XXX. At Ammianus Rhodanum Gallico mari per patulum sinum ad gradus concorporari scribit XVIII. ab Arelate lapide, ac etiamnum ostia Rhodani appellantur ab accolis. Gras auctore Merula. Hinc ad Gradus vocitatur insula sita in sinu Hadriatici maris propè ostium Natisonis, ad quam Paulus Aquileiensis Patriarcha metuens Longobardorum barbariem confugit thesauris Ecclesiæ deportatis, & in qua deinde scissus in duos à Romanis Patriarchatus constitutus fuit, cum in vetere quoque Aquileia retineretur à Langobardis, qui postea Lupum Ducem Foroiulensem sequuti deprædati sunt ipsam Insulam equestri exercitu perstratam, quæ antiquitus per mare facta fuerat (sic loquitur Paulus Diaconus,) & superscriptos thesauros abstulerunt. Sanctus quidem Chrysogonus Martyr Christi securi percussus est ad aquas Gradatas Diocletiano Augusto Aquileiæ commorante. Sed vt è sermone regrediamur in viam, & ad Sanctum

Pe-

Mirrus de
cap. vindel.
p. 36.
Bened. 12.
Bull.
Ciac. tom. 2.
vit. pontif.
Card Bar. ad
7. c. 44. in an-
nal.
De Spina tr.
de strigib. vi-
uian.
De iur. patr.
Gentil. Epif.
Aretin. in or.
pro Florent.
ad Alex. 6.
Const. Caiet.
in vit. Gel. 2.
p. 115.
In itin. An-
tonin. comm.
p. 650.
lib. 15. hist.
p. 35.
p. 2 Cosmoge
l. 3. q. 5. p. 3.

Paul. Diac. de
gest. Langob.
p. 1138. 1160.
& 1172.

Ado in Mar-
tyrol. 6. Kal.
Dec.

Petrum redeamus . metam ille demum peregrinationis Romam peruenit , & ingressus est die xv. Kal: Februar., seu xviii. Ianuarij, in quam incidit feria vi. dum Claudius Cæsar imperaret, iamque annos duos, menses iii. exegisset siue anno XLIV. à Christi Natali (sunt qui XLV. putent.)

Fr. Balduin.
in ll. Romu-
li p. 13.
Crisp. in l. r.
xij. tab.
lib. de spect.
1. Const. 96.
dist. apud
Gratian.

Quæ autem Vrbs erat ἐπιτομή τῆς Διοσδαμονίας, (vt quidam è Christianis scriptoribus illam appellarat, & Tertullianus adnotarat conuentus in ea Dæmoniorum confedisse, curiamque Deorum vocarat Capitolium, id est Idolorum) esse coepit ἐπιτομή δ' εὐσεβείας, καὶ ὁρθοδοξίας, & quæ sedes Imperij eadem sedes Ecclesiæ diuino nutu euasit, inque septem illis collibus, in quibus septem vitia grassata fuerant, oriri coepit Christianæ Religionis, & septem Sacramentorum iubar, atque auctoritas Ecclesiastica præfulsit. *Nata quippe Vrbs ad imperandum, vt omnibus panè dominabatur gentibus, ita omnium gentium seruebat erroribus. His ergo Petrus mendacis philosophiæ contriuit, & dissoluit opiniones, hic perduellium Dæmonum vanissimos cultus confutauit, hic nefandam sacrilegiorum impietatem destruxit, vbi diligentissima superstitione habebatur collectum, quidquid vsquam fuerat vesanis præstigijs institutum: vt vbi caput erat falsitatis, caput quiesceret sanctitatis, & vbi gentilium Principes habitabant, illic Ecclesiarum Principes morarentur, vti Sanctus Maximus Taurinensis Episcopus eloquutus est. Exclamare profectò Romæ iure licebat, quod impudenter gloriabatur impuritas, ipsam Urbem tam præsentibus plenam esse numinibus, vt faciliùs posset quis Deum, quàm hominem inuenire; erat ibi proh pudor! silva simulacrorum, & copiosissimus populus statuarum, teste*

S. Leo Papa
55. ll.

Hom. 5. de
SS. Apost. Pe-
tro, & Paulo.

Petron. Arbit.
p. 12.

Caf.

Cassiodoro, & Idola Deorum, siue statuae septuaginta tres mille numerabantur, harum verò fragmentis, qui à Belisario in Hadriani sepulcro collocati milites Urbem tuebantur, validè, strenuèque vibratis, & coniectis Gothos repulerunt, vti narrat Procopius, ita fractæ, atque comminutæ, ac abiectæ Romanis vtiliores fuere, quàm integræ, erectæ, atque cultæ, nihil enim tunc profuerant, iuxta fabulam Aesopicam; quin potiùs statim atque concisa, dissectaque sunt inania illa falsorum numinum simulacra, Sanctus Petrus veri Dei certus, ac supremus Vicarius à Romanis iam agnitus, & inuocatus tutelam Urbis suscepit, & sese murorum debiliorem partem defensurum ad *πύλιδα πικιδώνν*, vsque pollicitus fidem datam luculenter exsoluit, & præstitit, vt ipse Procopius est auctor; Videant ergo, & maturiùs expendant Græci, ac Eoi populi, qui à Romanâ sese tam leuiter, & pertinaciter auerterunt Ecclesia, illam quasi Occiduam despicientes, cum tamen Christus moribundus ad eam se vertirit, & inclinato capite spiritum emittens direxerit innuens ipsam à se constitui Petro, eiusque successoribus, qui vices suas gererent: *Mansutam in sacula sedem*. E qua sacrorum iura peterent quicumque Christiano censentur nomine, & cum qua totus Orbis commercio Formatarum in vna communionis societate concordaret, Videant (inquam) & ad Sancti Petri niueas caulas, atque ad piæ, benignæque matris sinum conuertantur.

Tertull. l. 1.
c. 12. adu. nat.
ibiq. Gotho-
fred. e plin.
p. 122.

Maiol. to. 2.
canicul. dier.

lib. 1. de bell.
Goth. p. 200

fab. 128.

Molan. c. 4.
hist. fac. imag.
e Sedulio, Be-
da, Io: Dama-
sceno, Hesse-
lio Montano.

Optat. l. 2.
p. 48.

A San-

*A Sanctis Petro, & Paulo Euangelium
Christi Praenestae disseminatum, &
Episcopum constitutum fuisse
se comproba-
tur.*

CAPVT II.

Arnob. l. 2.
adu. Gent.

Lactant. l. 4.
instit. c. 20.

Clem. l. 6.
Const. Apof.
c. 8.

Greg. Turon.
p. 1. hist. c. 25.

Tertull. l. 4.
de Baptismi.

oprat. ll.

Acta S. Mar-
tial. in Cod.
Later.

Bosius Rom.
Subter. p. 26.

Martyrol.
Rom. & ibi
Card Baron.
19. Ianuar. &
20. Iunij.

VM igitur Princeps, & Corypheus
Apostolorum Petrus Christianam
fidem in Vrbe Orbis Principe
docuisset populorum turmas eru-
diens in Vaticano, & veridicus
Simon Magicis fallacis Simonis
artibus discussis non iam in mari

Tiberiadis pisces captans retibus, sed expiscans ho-
mines hamo Verbi Diuini, & illiciens esca veritatis
in Tiberi quamplurimos sacro Baptismate abluisset,
& in domo Pudentis ad Thermas Nouati, siue in Vi-
co Patricio ad radicem collis Viminalis, & in Tran-
stiberina regione, vbi synagoga Iudæorum erat;
cumque firmissima fundamenta iecisset Ecclesiæ re-
liquarum magistræ quæ mox tantum excreuerunt
in molem, noluit intrâ Urbis moenia continere præ-
conium Euangelij, sed in vicina excurrens oppida,
virosque pietate insignes ad longinqua delegans, il-
lud longè, latèque propagauit, & quasi pomœrium
protulit, dum Episcopos per diuersa loca LIII. ordi-
nauit, seu potius Episcopales sedes LIII. funda-
uit, & erexit, Antistites ibi constituens, vel mittens.

In

In Sicilia quidem Insula, quæ quia modico freto abs Italia diuiditur, inter continentes Prouincias, quæ nempe Italiae sunt coniunctæ, ab Vlpiano censetur, & pars Italiae existimatur, Tauromenij Pancratium, siue Maximum, Syracusis Marcianum, Catanæ Berryllum vel ordinauit, vel destinauit. in Narbonense Prouincia, quæ continens etiam dicitur Italiae, Zachariam Viennæ (licet Paulo Apostolo tribuat Ioannes à Bosco) Trophimum Arelatæ, Aphrodisium Biterris; & ne commemorem quos in Gallias, & Germanias, quosque in Hispanias direxit ad Euangelium disseminandum, & quos vniuersum per Orbem terrarum instituit, in Italia Barnabam præfecit Mediolani, Hermagoram Aquileiæ, posteaquam Marcum legasset Alexandriam, Rauennæ Apollinarem, Neapoli Asprenem, siue Asprenatem, cuius superius memini, Capuæ Priscum, Lucae Pandinum, Veronæ Eupropium, Patauio Prosdocium, Ticino Syrum, inque regionibus suburbanis Terracinæ Epaphroditum, Aequicolis populis Marcum alium ab Euangelista superscripto, Nepæ Prolemæum, & Fefulis Romulum, aliosque alibi, quos percensere nimis longum esset.

Conijcere verò licet haud incertis argumentis Sanctum Petrum Prænesten quoque adijisse, vt vbi Fortuna tam supersticiosè colebatur, Diuinam prouidentiam assereret, & religiosè promulgaret. Nam quæ perstat adhuc in summo Prænestini montis iugo Ecclesia Deo dicata est in honorem Beati Petri Apostoli, sicut & Monasterium situm in monte, qui Prænestinae Vrbi præeminet, vbi viros Dei memorat habitasse Sanctus Gregorius M. ad annum à Christo nato DC. qui ab his audiuit mira olim patrata, quæ, sicut & ipse retulit, mox subijciam. Ad-

P

huc

Martinet. de vic. patric. Card. Baron. ad an. 44. annal. Eccles. e Symeon Metaphr. Const. Caier. in præfat. ad Gel. 2. Clac. vit. Pöt. Ia. 2. §. continentes d. deo verb. signif. Martyr. Rom. 3. Apr. Card. Baron. ad 8. 44. & 45 in annal. ecc. Clac. in S. Petri. I. Insula D. de Iudic. 1. Antiq. m. f. Viennæ. & Martyr. Antiq. Vien. ep. Epif. Arelat. ad S. Leonem pp. Card. Baron. in Martyrol. Galefin. & Maurol. ad 4. Iun. Niceph. 1. 2. eccl. hist. c. 35 Ferrar. in Topogr. ss. mart. Synaxarium, & Menolog. m. f. Coriol. in Breuiar. Concil. Card. Baron. in notis ad Martyrol.

lib. 3. Dialog. c. 23.

Torrig. Crisp.
Vatic.

In Apol. pro
Synodo.

Anast. Bibl.
ex eoque Tor-
rig. in m. f.

Torrig. Crisp.
Vatic.

Seueram. de
7. Eccl.

huc ea in Ecclesia imago Sancti Petri, seu statua colitur instar illius, quæ in Basilica Vaticana ex ære perstat, siue illam Leo M. e Iouis Capitolini æneo simulacro conflatam posuit ob repressum Attilam anno Salutis CCCCLIII. Et verò Symmachum Primum tutatus Ennodius exclamat (*de veteri Tonante noua meritò vascula preparantur*) siue Honorius Primus Papa, qui tegulas æneas è templo Romuli sustulit, & his Basilicam suprascriptam contexit anno à Virginis partu DCXXVI. siue Gregorius Secundus, ad quem cum Leo Isauricus Imperator scripisset: *Romam mittam, & imaginem Sancti Petri confringam*, respondit: *si quempiam ad evertendam imaginem Sancti Petri miseris, vide, protestamur Tibi, innocentes sumus à sanguine, quem susuri sunt, verum in ceruices Tuas, & in caput Tuum ista recident*, exstat epistola Gregorij Secundi Græcè, ac Latinè in Tomis Conciliorum, quæ Romæ sunt edita. & videtur exarata ad annum DCCXXVI. Prænestinæ quippe imagini, siue statuae, quæ Sanctum Petrum refert, protenso pedi capita submittentes, & quasi succollantes incolæ, aduenæque Senatus Apostolici Principem eodem, quo Romæ, ritu venerantur. Suadet hunc Beati Petri aduentum Prænestinæ pietas Excellentissimæ Gentis Columnensis, quæ assiduum Heroum seminarium fuit, & è qua Christianæ Reipublicæ propugnatores innumerabiles prodierunt; illi etenim cum ipsorum in ditioe foret Præneste, Sancti Petri iudicio eam sortiebantur (si qua fides est adscribenda Ludouico Monaldesco Vrbeuetano auctori Annalium ab anno *Θεοφανίας* MCCCXXVII. conscriptorum, quem confictum quàm vereor, sed aliquid veri permistum commento nullus dubito, dum Stephani Columnensis meminit,

minit, cui nihil mirum (scribit) si Præneste obtigerit, quia cui Sanctus Petrus benedixerit, obuenire solebat sorti eius obnoxia, ad annum salutis MCCCXXXII. Traductę scilicet fuerant sortes impię in benedictionem piam per saluberrimam metamorphosim, & felicem commutationem. Vsitatę quidem illę apud Gręcos, & Romanos legitimę in hereditate diuidenda, quam ideò illi κληρονομίαν nuncuparunt, & in dubijs casibus, imò & temerę in magistratibus dandis, inque ducendis vxoribus vsurpatę; quin ipsi Hebręi res commiserunt sortibus, cum aliquid, si ex hominum arbitratu fieret, offensionem futurum credebatur esse, vel inuidię, siue cum sic esset res incerta vt humano consilio, & solertia explorari non posset, iuxta illud Prouerbium. Sortes mittuntur in sinum, sed à Domino temperantur. Ita casus Achan super anathemate, ac Ionathę super melle deprehensi sunt, de sorte iacta pro Ionatha, qui fauam mellis degustarat, fusę Sanctus Ioannes Chrysostomus in Homilijs. Deus etiam infidelium hominum sortes à se regi docuit in Iona, & Aman, certę suborta procella circa Ionam ἔβαλον κλήρας miserunt sortes nautę, vt recenset etiam S. Ioannes suprascriptus de sorte ad iactandum in mare aliquem euectis, quoties incubuisset tempestas, videndus Eustathius. Festum Hesther, seu Mardochei dicitur apud Hebręos Festum sortium Sigonio teste. Romani obseruabant in contiuuijs etiam omina, & sortes, vt prodit Lampridius. Sortes verò dicuntur proprię, quę non consilio, aut ratione produnt ea, quę sunt ambigua, sed casu tantum, atque fortuito, seu potius Dei nutu, fiuntque vel coniectu, vt cum quis talos iacit, vel eductu, cum ex vrna, vel sinu extrahuntur nomina, vel nota iam, & consti-

l. i. C. quand.
& quib. 4. p.
l. sed cum am
bo D. de iud.
l. generalit. s.
quis ergo D.
de fideiuss.
libert.
l. si quę sunt
D. de famil.
ercisc.
Plaut. in Ca-
sina.
Balduin. in S.
opt. instit. de
legat.

Prou. c. 16.
Iof. c. 7.
lib. i. Reg.
c. 14.

Ion. c. 1.
Hest. c. 3.
Homil. i. de
pœnit.

in amorib.
Iimen. lib. 11.
cum not.
Gaulmian.

l. 3. de Rep.
Hebr. c. 17.

Hist. Aug. ubi
Cafaub. &
Salmas.

c. 1. Actos. vbi
Sanctius.
lib. 1. paralip.
c. 24.

2. q. 95. ar. 8

tuta Symbola; & hoc modò Apostolos comperi,
dum Sanctum Matthiam cooptarunt in Apostolicum
Collegium, Diuinam voluntatem consuluisse eo-
rum exemplo forsitan, qui sortes miserant ad fami-
lias, & vices sacerdotum diuidendas; sed cum po-
stea Diuinus spiritus in Apostolos illapsus esset, in-
ter ipsos, fidelesque ceteros sortium vsum desijisse,
ac exoleuisse obseruant Beda, & Sanctus Thomas,
quamuis non desint qui sortes improprie, ac meta-
phoricè ibi accipiant pro modis, quibus obscura
hominibus à Deo significantur, & declarantur, siue
per instinctum internum, mentemque ab ipso im-
missam, & lucem, qua illuminati ad notitiam per-
ueniunt, siue per signum visibile, quo quid fieri ve-
lit Deus ostendat, & opinantur huiusmodi sortem,
seu signum visibile cecidisse super Matthiam, vt
Apostolus eligeretur.

Ab Ecclesia quidem licet Cleri nomen, & Cleri-
corum retineatur & probetur, quia Clerus, & Cle-
rici sunt fors Domini, in eamque vocati, versantur-
que in eius funiculis, & Dominus illorum fors est,
& pars hereditatis, tamen sortium vsum meritò fuit
reiectus, & improbatus, & sortilegi condemnati
fuerunt, vt superiori libro adnotaui, cum de Præ-
nestinis sortibus dissererem; de quibus copiosius
agunt Franciscus Polletus, Petrus Crinitus, & Po-
lydorus Vergilius, qui distinguit illas in Humanas,
& Diuinas; atque pereruditus Sirmondus.

1. 5. c. 7. Hist.
Fori Rom.
1. 22. c. 3. de
honest. disc.
1. 3. de 'pro. l.
in Sidon.
2. Acmejd.
1. 5. pareg.
iur. c. 22. ad c.
clot. dist. 21.

Laocoon ductus Neptuno sorte sacerdos.

Decantatur à Virgilio, vbi Seruius hæc addit, sorte
ductus est, vt solet fieri, cum deest certus. de Cleri-
cis agunt Alciatus, & Cuiacius.

Milites, qui Christum Dominum crucifixere, vestes
seu pallium quatuor in partes disseuissè, ac inuicem
diui-

diuifisse abs Euangeliftis difcimus, ſuper tunica ve-
 rò, quæ ἀρεός erat, & inconſutilis, ſortes miſſiſſe,
 ſiue micando digitis, ſiue alio genere ſortis, ar-
 guere iure licet falſi narrationem, quæ Prochori
 nomine circumfertur, cum in ea legatur, miſſas abs
 Apoſtoliſ ſortes ad Prouincias, & regionis Orbis ter-
 rarum fortiendas; Spiritus enim veritatis illos illu-
 ſtrabat, & dirigebat tam certè vt non egerent in-
 certarum ſortium ſubſidio. Scio quidem in Euan-
 geliorum, & Pſalterij Codicibus apertis, vt quid-
 que primò ſe ſubijceret oculis pro ſorte, atque ora-
 culi loco diù habitum apud aliquos Chriſtianos
 Rabbiorum æmulatores, atque Græcorum, qui
 ſelectos verſus Homericos, vel Virgilianos in pyc-
 cijiſ deſcriptos conijciebant in ſitulas, vt his eductis
 ſorte ſucceſſus explorarentur, vel exarabant in ta-
 bula, vt talorum arbitrante alea Diuinitate perage-
 retur; aut acceptum temerè Homeri, ſiue Virgilij
 poema referabant, & è verſu, in quem primum in-
 currebant, omen captabant euentus, quem requi-
 ſierant. Verum à pijs omnibus Σιχομαγνίαι illæ fue-
 runt ſemper exploſæ, & videntur à Beato Petro in
 benedictionem certam conuerſæ hæ ſortes incertæ.
 Sic ſana Idolorum non deſtructa, ſed in Eccleſias
 redacta cum ſparſione aquæ benedictæ, fixo Crucis
 venerabili ſigno, & erectis altaribus, illatiſque Re-
 liquijs ſanctorum, ſic in conuiuia caritatiua, & Aga-
 pas ſacrificia ſanguinolenta etiam apud Anglos de-
 mutata è Sancti Gregorij M. inſtituto in epiſtola,
 quam ad Mellitum Abbatem ſcripſit, direxitque
 vt Auguſtino Epifcopo porrigeretur. Sic ἑρμῆων,
 ſiue aceruorum Mercurij, & ſtatuarum Hecates, at-
 que Dianæ Triuiæ, ac Vibiliæ vice in Vijs, & Triuijs
 inſignia ſalutis humanæ ſigna nimirum Sacroſanctæ
 Cru-

æ c. 1. de vit.
 & hon. citr.
 Matth. 27.
 Marc. 15.
 Luc. 23.
 Ioan. 19. vbi
 Nonnus.
 Salmaf. in
 Vopiſc.
 in Tertull. de
 pallio.
 Eulenger. in
 Caſaul diat. 3
 de veſt. Pon-
 tif. c. 29.
 Lanoue l. 2.
 c. 143.
 Antig. de per.
 Eulenger. de
 ſortib. l. 2. c. 7.
 apud hiſt. ſa-
 cram.
 Laur. de la.
 Barra p. 1.
 hiſt. s. Ioanni
 s. Aug. l. 4 c. 3
 conf.
 Greg. Turon.
 p. 4. tuem 16.
 & l. 5. fo. 49.
 Greg. l. 3. te-
 nen. 4.
 Metaphraſt.
 de s. Cypr. &
 de s. Theodo-
 ra Alexandr.
 Caſaubon. in
 Hadrian.
 Spartian. p. 6.
 in Lamprid.
 Seuer. in.
 Claud. poll.
 Nicol. ad Bul-
 gar. Cedren.
 in Heracl.
 ſociat. in hi-
 ſtor. eccl.
 Raynulphi l.
 7. c. 6. polyc.

Zenar. & B-
gnat. in Ma-
crin. & Diog.
Fulgos. l. 1. i.
memorab.
Maiol. to. 2.
dier. canicul.
ep. 7. l. 9. Re-
gilt. s. Greg.
de fortibus in
libris consu-
le vitas. Au-
tonini, Agrip-
pinen.
Polydor. de
Inoesn. er.
serran l. de
y. eccl.
Jac. de Vora-
gin. c. 109. le-
ge aurea.
Ciac. n. 400.
sist. 3. vit.
Pont.
l. 4. antiq. Ro-
man. c. 12.
salmal. in He-
liogabal.
Lamprid.

sigebert. in
chron. ad 8.
c. 438. de Kal.
Aug. & Fl.
Blond. in Ro-
ma instaurat.

Crucis, & Eeatissimæ semper Virginis Deiparæ ve-
ræ *ὀδύνητας* substituta surrexerunt, sic litui Augu-
rales baculi à summo leuiter inflexi versi sunt in vir-
gas Pontificias; Iubileus annus successit Ludis sæcu-
laribus, omnium Sanctorum commemoratio Pan-
theo, ac Panhagijs, & Fidelium Defunctorum Fe-
ralibus sacris, atque Silicernijs. Sic Sanctorum ca-
nonizationes Diuorum consecrationibus, & Apo-
theosis, aliaque id genus; non possum tacitus
præterire Ludos, & Ferias Kal. Sextilibus, siue Au-
gusti ob Actiacam Victoriâ celebrari solitas in-
Festum diem Vinculorum Sancti Petri transijisse.
Cardinalis tamen Baronius omnes errare affirmat,
qui putant eas Kalendas Augusto consecratas; quæ
enim Equestrina certamina Kalendis Augusti, qui
dies est Natalis Claudij Imperatoris, exhiberentur,
instituta sunt, quod ea die consecrata sit ædes Mar-
ti, vt Rosinus etiam contendit. Iuuat & adscribere
Bibendi Regna, & Imperia, Saturnaliaque, & *Συμ-
ποσιαρχίας*, quæ sortibus conuiualibus ducebantur,
& in solemnitatem Epiphaniæ traductæ sunt pia cu-
ra Pontificum præsertim Romanorum, qui sensim
populos à profanis ritibus depulerunt, & auerterunt
indulgentes vt ab Ethnicis aliqua mutuarentur, ve-
lut abs Aegyptijs Israelitæ aurea vasa, & instar A-
pum, quæ amaris è floribus expressos delibant suc-
cos, & ex his mella dulcissima fingunt; imò quem-
admodum peritissimi Medici, qui venenatis è ser-
pentibus Theriacum excerpserunt præsentissimum
aduersus venena ipsa Antidotum. Elucet verò illa
pietas Principum Columnensium insuper in Petri
nomine toties repetito per nobilissima capita stirpis
tam memorabilis, à Petro illo, qui sub Paschale Se-
cundo Pontifice abs Historicis prædicatur. Roma-

nis

nis arcibus à Sancto Petro trophæum Crucis illatum fuisse disertè testatur eloquentissimus Antistitum Leo, at Prænestinam arcem à Floro dictam iam obseruauit. Quin & Sanctum Paulum in sacra ista expeditione mihi nefas videretur à Sancto Petro dissiungere, asseruabatur etenim Prænestina in Ecclesia ingentis pretij, fideique monumentum Crux ænea (si non prisca illa, saltem priscae vicaria) quam Sanctum Paulum prædicando seu concionando totum per Orbem gestasse fama erat, & inde translata Cornetum, ibi etiam visitur. At è Sancti Pauli duobus dentibus vnus Beneficio Eminentissimi Cardinalis Francisci Barberini Prænestæ restitutus rursus emicat argenteo in ferculo, quod auro superfusum, & Dynastarum Columnensium gentilitijs insignibus iam diu exornatum est. Superesse Corneti de offibus Sancti Petri Apostoli Præneste delatis liquet ex Indice Reliquiarum. Apostolica (scribit auctor Hierarchiæ subcœlestis nondum editæ typis) sedes dicitur quandoque Romana Ecclesia quia tam ipse Petrus, quam Coapostolus eius Paulus Romanum populum, & adiacentem fide, non tamen primò (vt hic ad Corinthios perscripsit) sed principaliter doctrina, & moribus instruxerunt, ibi Salmasius adiacentem populum explicuit Græcè *τὰ περιπόλιον χωρία, τὰς ἐπὶ πόλιν χιόρας, τὰς περὶ πόλιν ἰπαρχίας*, Anastasius Bibliothecarius vocitauit adiacentia loca, Suburbicarias etiam regiones Salmasius laudatus exponit Suburbana populi Romani, & subiacentia Castra rursus Anastasius. Has autem intra regiones, & castra quin Præneste comprehendatur quis inficias ire potest? cum XX. tantum ab Vrbe distita sit lapide, Tiburque suburbanum, & æstiuas Præneste delicias Florus denominet.

Serm. 55.

2. ad Cor. c. 1.
vbi glos. ord.Nicol. de Lyra
in ep. ad Roman.

Salmas. Euch.

l. 1. c. 21.

Hic-

In propemp.
lib. de suburb.
bic. in præf.

S. Anael. ep.
3. to. 1. Conc.
Conc. Flor.
to. 2. collat. 2.

Morin. in
exercit. eccl.

in ep. ad De-
cent. Episc.
Eugubinum.

lib. 1. ubi not.
Episc. Aurel.
Albaspinei.

l. 9. c. 201. Re-
gest.

optat. Mile-
nit. l. 1.

Hierarchiæ Ecclesiasticæ forma, & series à propa-
gatione Fidei Christianæ orta est, nec enim Eccle-
siasticæ, atque ciuiles dignitates vsquequaque sibi
consonant, neque Politico semper conforme repe-
ritur sacrum regimen, vti Sirmondus, & Aleander
Junior adnotauerunt, vnde non tam iura Regno-
rum quam sedium attenderunt patres. Fluxit au-
tem primariè à Sancto Petro tamquam à fonte sacra
omnis iurisdictio, Hinc tres tantum initio exstitere
Patriarchicæ sedes, Romana nempe, cui Petrus po-
stremum insedit, & quam suo cruore in Europa
consecrauit; Antiochena, in qua primum ille sedit
in Asia; & Alexandrina in Africa, cui Marcum fi-
liolum, seu filium suum iustitiam, fidumque inter-
pretem preposuit, imò in qua Petrus ipse per Mar-
cum sedit. Certè Innocentius Primus à Beato Pe-
tro, aut abs eius successoribus in Italia, Gallijs, Hi-
spanijs, Africa, Sicilia, Insulisque interiacentibus
Ecclesias omnes institutas tradit, & Optatus Mile-
uitanus vocat Cathedram Carthaginensem, Cathe-
dram Petri, quia Petrus eam genuit, vt loquitur
Tertullianus, & Sedem Apostolorum Principis in
tribus locis vnus esse Sanctus Gregorius edixit.
Hæc omnia qui sedulo dispiciet, ac examinabit,
Beatum Petrum venisse Præneste, & fascino Ido-
latriæ obcoecatos ciues illuminasse ac à veneratio-
ne Fortunæ coecæ abduxisse, cultumque Dei viuen-
tis, atque videntis, cuius nutu iustissimo librantur,
& temperantur res omnes, persuasisse, atque ipsis
prefecisse sacrorum Præsulem, seu Episcopum faci-
lè dijudicabit. Eius tamen nomen intercidit, in-
tercidere quoque nomina successorum ad Secun-
dum vsque, qui Concilio Romano interfuit anno
à Virginis partu CCCXIII., & Melchiadi, seu Mil-
tiadi

radi Papæ assedit, siue id euenerit Tyrannorum
immani sæuitia, qui bacchati sunt in sacra etiam
monumenta, & codices ipsos sacros, instrumen-
taque Legis Diuinæ flammis abolere tentarunt; si-
ue modestia primæuorum fidelium, qui nomina
sua in libro vitæ, atque in coelis scribi, quàm mun-
do innotescere maluerunt; sciebant enim mortem
suam hic litteris etiam esse, nam ut accinit ille.
Mors etiam faxis, nominibusque venit.

Prudent. in
Hymno ss.
Hamiter, &c.

*De Sancto Agapito Martyre Præ-
nestæ.*

CAPVT III.

LATENT præterea quæcumque
à Christianis piè, fortiterque Præ-
nestæ gesta fuisse verisimile est, ex
quo S. Petrus ibi pedem fixit, vsq;
ad celeberrimum certamen, quod
pro Christi fide generosissimus
puer Agapitus intrepidè subijt
Consulibus Antiochiano, & Orfito, siue anno Vr-
bis conditæ MXXIII. à Christo nato CCLXXII. Au-
reliano Augusto Imperante sub Antiocho Præside,
seu Flauio ipso Antiochiano Præsfecto Urbis (Nam
sæpè Præsfecti Urbis Præsides appellantur in Marty-
rologijs, eorumque ditio ad centesimum ab Vrbe
lapidem protendebatur, vnde sacris in Historijs le-
guntur ipsorum sententia condemnati Martyres In-
teramnæ, & alibi) cum exarsisset aduersus Chri-
sti cultores persecutio nona (vt putat Sanctus Au-
gusti-

Panuin. in
Fast. Card.
Bellarmin. in
Chronolog.

Panuin. &
Contel. in
lib. præf. urb.

lib. 18. c. 32.
de Ciu. Dei.

Q

ser. 3. de pen-
tescofte.

Vopisc. in
Aurelian.

Martyrol.
Rom. Card.
Baron. Ado.
Beda, Vfuard.
Molan. Gale-
fin. Mauro-
lyc. Rosve.
Topogr. vet.
Petra. de Na-
tal. lib. 7. Ca-
talogi ff. Fer-
rar. innoua fl.
Topograph.

in Anthro-
polog.

Bulfenger. c. 8
de vest. pont.
sirmond. &
saur. in ep.
Sidonij 3. l. 6.
& 8. l. 7.
Lacerda. cap.
137. Aduerf.
facr. c. 6.
Martyrol.
Rom. 20. Au-
gusti.

§ Matth. c. 10
Orig. c. 32. in
Ioann.
Clem. Alex.
l. 4. Stromat.
Tertull. lib.
de fuga.
Coriolan. in
Breviar.
Chronol.

gustinus) aut octaua (secundum Sanctum Leonem) edicto Aureliani, qui eo anno x. Kal. Martias electus fuerat Augustus, & ferocior timeri malebat quam amari. Agapitus puer quindennis (quamuis illi per errorem Volaterranus XIV. tantum annos tribuat, alij verò XII.) feruens amore Christi, cui se obrulerat holocaustum, & ex asse deuouerat paternis abdicans se fortunis, indoluit auspicia noui principatus tam impia sauitia contaminari, & operæpretium ratus, si se murum pro Dei domo animosè opponeret, si flammæ diri furoris sanguine suo restingueret, aut saltem, Tyranni rabiem satiaret, vtque fidei, constantiæque suæ specimen præbens alios fideles exemplo suo confirmaret obtestatus per coronam, siue (vt interpretor) per auctoritatem, ac dignitatem sacerdotalem Porphyrium hominem Dei, à quo fuerat in fide, atque doctrina Christi eruditus. (*Vltro, inquit, nos offeramus,*) & Imperatorem adire, deducereque à cruento, & iniquo cœpto decreuit Sancti Spiritus instinctu peculiari afflatus, nam alioqui disciplina prohibet ne quis se offerat, & Catholici parati quidem semper ad vitam pro fide profundendam, latebris tamen aut fuga se à persequentium crudelitate subducebant: iusta ratione vel ex Euangelij præcepto, nisi Spiritus Sancti Oeconomia impellerentur ad aliud. Miratur audaciam pueri sponte se sistentis, vtque reuocaretur Edictum aduersus Christianos promulgatum suadentis Aurelianus Augustus, & vesanum, verbumque compellat. Sed Agapitus se non esse vesanum refert, quippe qui suam omnem spem in Christo Domino collocauit, interrogantique Aureliano de Natalibus, & ætate, se Christianum respondit, genere nobilissimo prognatum, & annum XV. inijsse,

inijisse, ac in foro ius edidicisse, siue more illius æui, quo cruda adhuc studia in Forum propellebantur, siue quod præcox ingenium Agapiti iam effloresceret, cum alia vix gemmare cœpissent; certè Nerua filius XVII. anno, aut paulò maiore ætate fertur publicè de iure responsisse. Addit Agapitus se à parentibus in Ecclesiam deductum, ibique veritatem edoctum colere Deum verum, ipsique soli seruire, à quo creatus sit. Increpat illum Aurelianus his verbis: *Agapite, obaudire Te oportet, accede ergo, & sacrifica Magno Deo Ioui inuictissimo*, (quem in gremio Fortunæ lactentem coli superstitiosè solitum Præneste iam prodidi) tum nisi paruerit atroces poenas, & necem illi comminatur, neque se nobilitatis, aut ætatis rationem ullam habiturum; perstat Athleta validus, neque se gradu dimoueri patitur, Christum sibi fauentem, atque propitium confidens, iussusque teneri, & cædi non puerili verberare, vel habena, siue ferula, sed neruis crudis; irrisit tormentum Agapitus, *nec enim cædor, ait, sed refrigeror, quomodo se pueri manibus in area cadunt, sic ego deludior à ministris Tuis*. Indignatus Aurelianus Præfecto Urbis Agapitum tradidit, nisi Dijs sacrificaret, interficiendum. Erat ille Flavius Antiochianus, qui superiori anno, & iterum anno V. C. M. XXV. Præfectura Urbis, quæ Imperium sine Purpura dicebatur, functus est, Consulatus etiam fascibus tum ornatus eminebat. Obstupuit tamen ad pueri patientiam, & Præfectorios milites nempe, atque apparitores officij sui alloquens exclamauit: *O Iupiter! O Mercuri, quibus nos vacamus? ut Agapitus XV. annorum dicat, non sentio quod milites Tui me cruciant, detrudite illum in carcerem, illius congressu omnes prohibete, quatri duo integro nullus illi ci-*

Q 2   bus

Petron. p. 1.
Satyr. Theon
Sophist.

I. I. D. de po-
stul.

Ado, & Sur.

Tacit. lib. 5.
Annal.
Vlpian. l. 1. &
I. excipiuntur
D. ad s. C. Si-
lanianum.

Casaub. in
Hist. Aug.

Bulenger. c.
14. l. 2. de
Imp. Rom.
l. 13. D. de iu-
re iur. l. 2. C.
de reb. jcred.
l. 2. C. ad 5.
Iul. Maieft.
l. si quis ma-
ior C. de
transact.
suet. in Cali-
gul.
Terrull. c. 28.
Apolog.
Cafaub. in
Claud.
Sueton.
Alciat. c. 2. l.
4. difpunct.
Erafmi adag.
77. chil. 4. l.
qui per falu-
tem D. de iu-
re iur.
Cuiac. c. 7. l.
8. obferu. tac.
l. 2. §. 1. inftit.
de fideicom-
miff. hered.
Firmic. l. 1.
Mathef.
Lacerda ad-
uerf. fact. c.
186. nu. 1.
Bof. in paff.
5 Cziliz.
Card. Baron.
in Martyrol.
21. Aug.
Notit Imper.
Occid.
Iuret. in ep.
56. symmac.
lib. 10.

bus inferatur ut fame pereat. Attalius, siue Anasta-
sius Cornicularius Christianæ fidei desertor, & per-
duellis interea pollicitus est Præfecto se persuasu-
rum puero ut sacrificaret. Iuravit Præfectus per
Iouem, perque Genium siue salutem inuictissimi
Principis, (quod solemne, ac grauissimum erat iu-
siurandum) id si præstaret fore ut ad Præfecturam
etiam eueheretur. Cornicularium autem vocatum
comperio illum, qui aderat maioribus Iudicibus,
dum iura reddituri publicè sedebant, & cornibus
secretarij proximè adstabat, cuique damnatorum
cura committebatur, inerat etiam ille quæstioni-
bus, reosque solebat alloqui, cum torquerentur,
& in officio Præfecturæ Urbanæ numerabatur. Per-
tentat igitur Attalius blandis sermonibus demulce-
re Agapitum iacentem in carcere, sed elata vsque
in coelum mente. *Recede (inquebat) Agapite à
Stultitia Tua, lita Dijs, &, ut quid vis in tormentis
mori? & perdere florem gratissima iuuentutis tuae? Ego
autem sicut & Tu Christianus eram, verum defeci, &
immolauit Dijs, ac modò sum Minister, & Dominus,
siue Dominicus.* Respuit sacrilegas voces Agapitus,
& horrescens perfidiam scelerati transfugæ. *Vides
me puerum (dixit,) in hac tenera nihilominus ætate
non insanio. Tu verò desipis (infelix) qui iam adul-
tus surda, muta que Idola humanis manibus efficta pro-
nus adoras, & Demonas malos derelicto vero, ac bono
Numine, atque mortalium liberatore Christo.* Insta-
bat Attalius frustrà, cum Præfectus opinatus (ut
homines quod volunt facillè credunt) Agapitum
forsitan Attalij alloquijs conuulsam, ac permotum
flecti posse, traducique faciliùs, iussit illum è carce-
re protractum exhiberi, dumque deduceretur, e-
missa est vox præconis: *Agapitum Deos blasphemantem*

tem

zom noui, exquisitisque supplicijs, & pœnis crucian-
 dum esse, vt magis, magisque perterreretur. Et ex
 more, quo illis, qui cædebantur, vel necabantur
 per præconem superdici solebat. *περπέτως μή ὄμνε;*
ἴσομοφαιτήσας; fumo punitur qui fumum vendidit;
 imposturam fecit, & passus est; Legatum Populi
 Romani homo plebeius temerè amplecti noli.
 Agnem sacrilegam Virginem Dijs blasphemiam in-
 ferentem scortum Lupanaribus datam. Deos bla-
 sphemare nolite. Pare Præsidi, & Dijs sacrifica-
 præpotentibus; Deos, Deasque blasphemare noli.
 vt stetit ante Præfectum pro Tribunali sedentem
 Agapitus, rogatur ab eo, fatifne cogitauerit, anne
 constituerit ipsius amicus esse, cumque profanam
 Idolomaniam constanter auersaretur, imponi ar-
 dentes prunas eius capiti mandauit Præfectus, qui-
 bus ille veluti corona, seu Diademate gloriosè re-
 dimitus dixit. *Gloria Tibi Deus, qui me fecisti proba-
 ri, coepitque psallere, propter Innocentiam Tuam sus-
 cepisti me, & confirmasti me in conspectu Tuo in ater-
 num.* Iussit insuper Præfectus Agapitum flagellis
 cædi, at ille contempfit pœnas vt leues, & refrige-
 rari se iterum affirmavit, cum tortores ternis qua-
 ternionibus eum flagellis diuerberantes (siue duo-
 decim ita dispositi vt quaterni simul inuicem ter fi-
 bi succederent) palam edicerent: *Noli Præsidi fa-
 cere iniuriam, noli Deos blasphemare.* Nec satis, fu-
 mum tetrum excitari Præfectus ingeniosus in tor-
 mentis præcipit, & Agapitum nudum capite deor-
 sum verso suspendi; dictum, factum, itaque suspen-
 so Agapito Præfectus insultans obloquitur: *Sapien-
 tia Tua, & vanitas Tua in fumo laborant, omnes
 abeunt procul, nemini licet eum alloqui, nulli da-
 tur ad eum accessus; exacto quatrinduo Attalius, siue*
 Ana-

l. 13. D. de
 iureiur. Cu-
 iac. Bl.
 l. fustibus C.
 ex quib. caus.
 infam. iero-
 getur.
 Lamprid. in
 Ale.
 spartjan. in
 seuer.
 s. Ambros. in
 ser. 90.
 Acta s. Laur.
 & s. Ananix
 apud sur.
 Bosius in s.
 Cæcilia poff.
 Brasin. Chil.
 l. cent. 3. adag
 41.
 Cuiac. c. 3.
 l. 13. obf. iur.
 Nicer. Cho-
 niat. hist.
 Ioseph.
 Arrian.
 Plato.
 Petron.
 Suid.
 Zonar. 11.
 philin.

sanctius in
 c. 12. Aq. Ap.
 gloss. ordin.
 Lyrar. Lacer-
 da c. 32. n. 2.
 Aduers. sac.

Anastasius Cornicularius exploraturus an adhuc vi-
 ueret, ipsum adit, & solutum ab Angelo reperit, at-
 que deambulantiem in veste candida, qui canebat:
*non moriar, sed viuam, & narrabo opera Domini,
 Transiui per ignem, & aquam, & eduxisti me Domine
 in refrigerium.* Admirabundus Anastasius renuntiat
 id Praefecto, cui etiam percunctanti quid opus fa-
 cto, Magnum Agapitum, Magnum Agapiti Deum
 à se agnosci, seque lubentissimè capitalem sententiam
 subiturum ne Sanctus, & iustus puer excru-
 ciaretur affirmat. Triumphante præ gaudio, Nu-
 minique agente gratias Agapito, Praefectus eò gra-
 uius excanduit, & vestibis scissis ita vociferatur!
*O Dij immortales cur vires vestras non exseritis, &
 ostenditis aduersus sacrilegum, & blasphemum? nec
 ulciscimini, quas vobis intulit, iniurias, Agapitus,
 (qui respondit) Cur sic irasceris? O Praefecte, Dissi-
 que Tuis conuicia facis? An ignoras simulacris uti s-
 licibus sternendas esse vias, atque munienda compita
 quò lutum euitetur, & illa sic à prætereuntibus, atque
 à Teipso conterenda, cum Praefectus hoc responsum
 vix caperet, ab Agapito requirit, vnde illi tam ma-
 tura sapientia suppeteret in ætate tam acerba. At
 Agapitus regerit. Dominus, qui nouit omnium cor-
 da, scit quomodo credam in eum corde puro, illi ego as-
 siduas habeo gratias, & ipse de altis diuitijs, deque
 abyssis sapientiae suae riuulum etiam in me deriuare,
 scintillasque interdum diffundere dignatur. Praefe-
 ctus sciscitatur quis iste sit Dominus, auditque
 Deum esse admirabilem, virtute inuictum, cui ser-
 uiunt Angeli, famulantur Archangeli, qui coelum,
 terramque condidit è nihilo, mare, ac omnia, quæ
 in his sunt, cui coelestes Genij, fidelesque mortales
 iugi concentu psallunt. Haud tulit id Praefectus ca-
 ligans*

ligans ad Solis adeò fulgentis obtutum, iubet Agapitum spoliari rursùs, inque nudam aluum diffundi præferuidam, & bullientem aquam, atque accini Epiphonema: *Noli quasi puer multum verbosus esse, nec iniurias inferre Præfecto.* Verùm Agapitus ad milites. *Quid est (inquit) calidamnè aquam emisistis in corpus meum? putabam vos inspersisse frigidam, quia Dominus meus, propter quæ patior ista omnia, refrigerium mihi præstitit.* Hinc ad Præfectum conuersus. *Vel sic (ait) crede quia tormenta nihil me afficiunt.* Furit ad ista Præfectus, & imperat confringi maxillas eius, & dixit. *Nescis ante quem stas, & indisciplinatè loqueris;* Excipit Agapitus, *iam erubesco faciem Tuam sacrilegam intueri; Iure (subdit Præfectus) ita loqueris, quia vitam Tuam adhuc protraxi. complicantur atque accumulentur (addit Agapitus) in me tormenta, quacumque Busrides, & Phalarides, quacumque Lanij, atque Carnifices excogitarunt, cliens sum patroni potentissimi, configo illius ductu, sub eius præsidio cum homine vesano, & victoriam reporto.* Irrisit Præfectus, *& si credam (subijcit) an videbo Dominum istum Tuum?* Adhæc Agapitus. *Diabolus olim tentare ausus est Dominum nostrum Iesum Christum, sed repulsam tulit, cum responso. Vade retro Sathana, non tentabis Dominum Deum Tuum, Tu quoque Dei famulum non tentabis, ne dum vis tentare, à Diabolo ipse tenteris.* Vix eloquutus erat Agapitus, cum præceps è Tribunalis solio concidit Præfectus, & collisus, atque à Ministris ægrè collectus, in lectoque repositus hos in clamores erupit. *Currite, ardeo, subuenite mihi, nihil enim sunt Dij nostri, quos immeritò veneramur, sed Dominus Agapiti magnus est, & aternus, nunc autem iustas luo pœnas, quia Dei puerum iniquissimè diuexavi, & spiritum cum*
voci.

in Comment.
ad 14. Regio.
Vrb.

lib. 1. cap. 23.

Gallon. de
Cruciat. Mar
tyr.

Balenger. lib.
de venat.
Circi. c. 33.

a. Ignatius in
ep. ad Rom.

Tertull. c. 39.
Apologet.

vocibus istis vltimum emisit. Vnde vel biennio toto detentum in carcere, tortumque Agapitum, vel anno V. C. MXXV. Antiochiano iterum Præfecto comprehensum tantummodò, passumque fuisse consequitur, nisi alius sit iste Præfectus Vrbis Antiochianus, qui anno V. C. MXXV. nominatur, ab illo, qui anno MXXIII. Præfectus etiam erat, falsusque sit Onuphrius, qui eundem arbitratur; de Antiochiano, eiusque Balneo in Vrbe Pancirolus differit. Intereà referunt ea, quæ contigerant, attoniti milites Aureliano Augusto, qui nihilò mitior tot perfunctum poenis subijci Leonibus mandat Agapitum; deducitur intrà Prænestinum oppidum innocens, & Sanctus puer, vbi paratum erat Amphitheatrum, in quo ludi & munera gladiatoria edebantur, vt visum est superius, ac spectante populo feris Leonibus è cauea emissis subijcitur. Erat hoc grauissimum supplicij genus, nam parricidis, noxijs, & vilissimis mancipijs irrogabatur. Christiani certè quantumuis innoxij, nobiles, atque pij solebant ad bestias dari, atque Leonibus obijci iam inde à Sancto Ignatio Episcopo Antiocheno, vnde Populus Romanus acclamabat, *Christianos ad Leonem*. Mansuescunt subito Leones, sanctique pueri pedes innocenter lambunt mirante populo, ac vociferante. *Non est alius Dominus, nisi quem Agapitus profitetur, & appositè succlamante Agapito. Credite in Christum, vt salua fiant animæ vestrae, quia quæ mundus hic magni facit, caduca sunt & peritura. beati eritis, perpetuaque fruimini felicitate, si credideritis in Dominum viuum*; abducitur ex Amphitheatro raptus Agapitus Ministrorum Diaboli (quos Fortunæ sacrificulos opinor) furore, atque productus extra oppidum, vbi sunt duæ columnæ, genu posito percutitur gladio

dio, emeritamque animam Laurea Martyrij decoratam direxit in Coelum die XV. Kalendas Septembres. Qui verò fideles Prænestæ habitabant noctu Sancti Pueri corpus more Christiano elatum ad primum ab oppido Lapidem in recenti Sarcophago tumularunt, gloriantes, quod illum sibi dignum Martyra Deus elegisset, vt Prænestæ benediceretur, eiusque sanguine consecraretur elutis impuræ superstitionis, quæ tum ibi vigeat, sordibus, fortibus nempe Fortunæ; & Idololatræ complures ad veram Fidem eius exemplo, precibusque transferunt. Hactenus ex Actis Sancti Agapiti, quæ Monbrius retulit, & Surius ex Adone contracta, sicut & auctor Romani Martyrologij, Vsuardus, Beda, Petrus Episcopus Equilinus, Molanus, Rosveydus, Ferrarius, Maurolycus, Galefinus, & alij. Acta illa fuisse admodum deprauata Cardinalis Baronius indicat; mutila etiam ne sint vereor, cum in ipsis non comperiam Martyrium Porphyrij, quod descriptum in illis Baronius superscriptus asserit. idcirco ea expositiui, quoad potui, & interpolauit, nec enim ferendum erat, vt Monasterium pro Ecclesia, Præses pro Præfecto, Antiochus Rex pro Aureliano Imperatore, aliaque id genus intexerentur. Agonem autem istum Prænestæ peractum fuisse summo scriptorum consensu proditur, & Regino Prumiensis Abbas testatur, licet perperam appingat annū à Virginis partu CCXXVI. sicuti Philippus Bergomas CCXXVIII. Aurelianum Imperatorem tunc Prænestæ fuisse diuersatum, vt Fortunam coleret, eique vota persolueret, ac hostias immolaret censeo. Reducem quidem Fortunam summoperè venerabatur; arguit id Numus eiusdem Aureliani, cui Fortuna insidens rotæ insculpta cum lemmate (*Fortuna Redux,*) quod

S. Antonia.
to. 1. chron.
§. 3. t. 8. c. 9.

to. 1. vit. 22.

ad 18. die Au-
gusti catalog.
ss. p. 7. c. 70.

in not. ad 10.
Aug. Martyr.
Rom.

lib. 1. chron.
to. 1. Germ.
pistor.

in supplem.
chron.

Martial. l. 8.

lib. 54.

Lipf. in Tac.

lib. 1. Annal.

Rosin. l. 2. c.

17. antiq.

Roman.

Pa. egypt. de

6 Consul. Ho

norij.

Sext. Aurel.

Victor. epit.

cognomen haud illi primus tribuit Domitianus, etsi templum exstruxerit, aram enim τὴν ἐπιναγωγῶν statui passus erat Augustus Dione teste, & Claudianus canit.

Aurea Fortuna Reduci si templa priores

Ob reditum vouere Ducum, &c.

Aurelianus autem iuxta Metaurum flumen, Fanumque Fortunæ victoriam insignem retulit, & Gordianus Augustus Fortunæ Reducis effigiem suis etiam in Numis usurpauit. Vt sit Sancti Agapiti memoriam, & Lipsana fideles populares summo prosequuti sunt honore, ac venerabundi asseruerunt.

De Sancti Agapiti Basilicis Præneste.

CAPVT IV.

INCERTVM mihi est, neque planè liquet quo tempore Deo fuerit excitata, & ædificata in honorem Sancti Agapiti Ecclesia, seu Basilica Præneste, peruetustam opinor fuisse, cum anno Salutis publicæ DCCCXVI. Leo Tertius Pontifex Max. in Basilica Beati Agapiti Martyris in Ciuitate Prænestina fecerit vestem de stauracium periclisi de fundato, & in media Cruce de Chrysoclauro, & prædictus venerabilis Pontifex facta tecta Basilicæ Beati Agapiti Martyris, quæ ponitur in Vrbe Prænestina, necnon & facta tecta alterius Basilicæ iuxta eandem Basilicam, quæ iam præniua vetustate ruitura erant, in melius restaurauit.

Hinc

Anast. Bibliothecæ in Leone III.
Card. Baron. ad n. 816. in Annal. Eccl. to. 9.
Alem. dissert. de later. pariet.

Hinc geminam Basilicam fuisse constat, vtramque
 verò consecratam docuit nos Inscriptio prolata su-
 periori libro. altare, scilicet, atque cryptam à Co-
 none Prænestino Episcopo, anno à Natali Christi
 MCXVI. at Ecclesiam altiorem, atque altare Beati
 Agapiti Martyris à Paschale Secundo Pontifice Ma-
 ximo anno Epochæ Christianæ MCXVII. Oddo
 Columnensis (vt reor Cencij Camerarij subnixus
 auctoritate) seu Carsidonij frater circa annos Aerae
 Christianæ MCLI. & MCLII. siue pater Iacobi, qui
 S. R. E. Cardinalis, dictusque videtur Infans in Ho-
 magio Comitis Ildebrandini sub Innocentio Tertio,
 floruitque sedente Gregorio Nono, anno Christi
 nati MCCXXXII. molas, sacrosque agros aulae, seu
 Basilicæ Sancti Agapiti contulit, vti colligitur ex
 Epitaphio, quod incisum legitur in vestibulo supra-
 scriptæ Basilicæ cum hisce siglis.

lib. 1. c. 11.

lib. de censib.

A P ω

M. A. Q AD FAB Sancti Martyris Agapiti.

id est (vt auguror) Monumentum aquarum quæsit-
 arum ad fabricam Sancti Martyris Agapiti.

Virginis Egregia nato præbente Mariæ

Hic Dux Hesperia Lux latet Italia;

Fama namque Paris, fuit Hector & undique claris.

Armis emicuit, moribus enituit.

Oddo suos fortes (sicut Leo) terruit hostes,

Ductor militiæ magnanimus propria;

Iste molas, sacros huic aula contulit agros.

Pro quo nunc Sanctus flagitet Agapitus.

Pænis indemnis, maneat cui vita perennis,

Detur & alma quies, & sine nube dies.

R 2

Ex

Bulenger. de
vest. Pont. c.
51. & 52. & c.
48.
Salmas. in
hist. Aug.
in Vopisc. in
pollion.
Torrig. Cryp-
Vatic.

Ex his dotem, instaurationem, consecrationem, vestem, & antiquitatem huius Ecclesiæ discere facile est, & vestis quidem illa de stauraci, seu stauracina fuit plumatum Babylonicum acu pictum auro, & serico pampinatum, corymbiatum, filicatum, vel quadrapolum à forma pallij quadrata, siue à quatuor tabulis, seu quatuor angulis textis auro, aut argento, bombycino, serico, byffino, quod è varijs locis Anastasij collatis patet, vel octopolum. Illam verò vestem ambibat circum limbus, sic enim periclisis hic accipitur, seu circumtextura in orbem de fundato, siue auro texto acu picto, illicque mediæ effigies Crucis è clavis aureis contextæ assuta erat, & hi clavi aurei voce Græco-latina Chrysoclavi nuncupabântur, in Donatione Tiburtina anno Christi CDLXXI. pallium holosericum agnaphum auroclauum, & vela auroclaua memorantur, & clauatura varia. ingentis fuisse pretij vestem illam non dubitarim cum persimiles à Pontificibus Romanis missas ad Imperatores Anastasius passim tradat, & ab Imperatore Constantinopolitano Michaële missum ad Beatum Petrum inter alios dona velum de stauraci vnum cum Cru-

Diatrib. de
vest. litterat.

ce de Chrysoclauo iam è Cardinali
Baronio adnotaue-
rim.

*De Reliquijs Sancti Agapiti, & aliorum
Sanctorum Præneste.*

CAPVT V.

ACRIS ossibus Sancti Agapiti delatum honorem in ipsis Ecclesiæ incunabulis neminem latere potest, illius etenim caput Præneste asportatum fuit, missumque Theodosio Imperatori Bisuntium, seu Vefontionem (ea in Gallia Metropolis est Sequanorum, quos Burgundos nunc vocant) agente Galla Placidia Valentiniani Augusti Tertij matre, Sanctusque Celidonius Archiepiscopus Bisuntinus XV. in medio choro superioris Ecclesiæ Sancti Stephani (Cœmeterium Archiepiscoporum dicitur) erecto ibi altari, & grandibus aduolutis saxis Lipsana, seu pignora veneranda recondidit, diu post inuentum caput Sancti Agapiti ab Hugone Primo Archiepiscopo die XX. Aprilis, qua & colitur ibidem, atque à Sancto Leone Papa intra maius Altare Sancti Agapiti nomine insigne fuit repositum. Vvaltherus profectò seu Galtherus XLVII. Archiepiscopus ope Sancti Agapiti mirabiliter curatus legitur. In Latiensi Cœnobio ad Helpiam fluuium non procul ab Auenna oppido Hannoniæ, veneratio Reliquiarum Sancti Agapiti Martyris anno ætatis XV. Præneste pro fidei constantia iussu Aureliani Imperatoris diris cruciatibus necati die XVIII. Augusti celebratur. in sacrario Agrippinen-

fis

Chiffet. Vefontion, sacr. par. 2. nu. 15. die 18. Aug.

el. lib. lect. ecc. s. Ioann. & s. Steph. Chiffet. in Valthero nu. 47. plurib.

And. de Saufay in Marc. Gall edit. Paris. 1637. à Rob. Steph.

sis Ecclesiæ, seu in Cemeliarchio Summi Templi Colonia colitur brachium Sancti Agapiti Martyris Prænestini. eadem die vt R.P. Odo la Motthe Benedictini Ordinis lumen, virque multiplicis eruditionis, quem acerba mors rapiens præclaros conatus interrupit, per litteras mihi affirmavit. Ioannem tamen de Vitellensibus Cornetanum Patriarcham, Alexandrinum euerfa Præneſte caput Sancti Agapiti tranſtulisse in patriam, donasseque ibi ſodalitio, seu Conuentui Patrum Franciscanorum aſſeritur in Epigraphe ſigni argentei, seu thecæ An. MCDXXXV. ipse Iulius Secundus Pont. Max. caput illud excuſo ad viuam effigiem argento recluſit, & veniam largitus eſt anno MDIII. exſtant apud eoſdem Franciſcanos in arcula argentata Sancti Agapiti varia oſſa. in Eccleſia Corneti Cathedrale Sanctæ Margaritæ dicata theſaurus eſt opulentiffimus Reliquiarum, quas veluti ſercula Triumphii ſui vnà cum tintinnabulis maioribus, ſiue Campanis è deuicta Præneſte deuexerat Ioannes ille Vitellensis. Theſauri huius indicem exſcriptum è Cornetana Margarita (ita vocatur Codex perantiquus, in quo chartæ omnes ad Corneti publicam rem ſpectantes relatæ calamo exaratae ſunt) quamquam ille index mixobarbaro ſtylo concinnatus ſit, ſubiicere viſum eſt.

In nomine Domini amen. Anno à Natiuitate eiufdem MCCCCXLVI. Indictione IX. tempore Sanctiſſimi in Chriſto patris, & Domini Eugenij diuina prouidentia Papa Quarti, die verò XXII. Auguſti. hoc eſt Inuentarium omnium, & ſingularum Reliquiarum exiſtentium in Eccleſia Sanctæ Mariæ, & Sanctæ Margaretae.

In primis in quadam caſſetta, ſeu caſſella, ſiue arcula cum duabus clauibus, quæ venerunt ex Ciuitate

Pe-

*Pelestrina tempore Domini Ioannis de Vitellensibus de
 Corneto Cardinalis Florentini, & tunc temporis Aposto-
 licae Sedis Legati. Vnum pedestallum argenteum cum
 gangia (idest) maxilla Sancti Apostoli Philippi supra
 deauratum. Item vnum pedestallum argenteum super
 deauratum cum digito Beati Stephani Protomartyris,
 (sed error hic irrepfit nam in titulo legitur.) *λειφα-
 ρον Ματθ. Γεωργιου, seu Reliquia Sancti Georgij Martyris.*
 Item vnum pedestallum argenteum supra deauratum
 cum duobus dentibus Beati Pauli Apostoli, item quod-
 dam crystallum, seu vasculum e crystallo cum puluere
 corporis Beati Ioannis Baptista. Item quaedam Crux,
 in qua est de ligno vera Crucis; Item quoddam vas por-
 fideum, seu e marmore porphyretico, argento exornatum,
 supra deauratum, in quo sunt de Reliquijs Beati Bar-
 tholomaei Apostoli, item quaedam tabulata posita in qua-
 dam vexina, seu vettina, quasi vegetina, imperat ar-
 genti subito vegetem fabricari, canit ille, seu vrceo-
 lo, quem βόσινον vocabant olim Tarenrini, vt obser-
 uat ex Hesychio Salmasius, in qua sunt de Reli-
 quijs, scilicet de ossibus Sanctae Margaritae Virginis,
 Sanctae Luciae Virginis, Sanctae Barbarae Virginis, &
 Sancti Martini Episcopi, & Confessoris, & de Lacte
 Sanctissimae Virg. Mariae, & de ossibus Sancti Lau-
 rentij, Sancti Petri Apostoli, lac autem Beatissima Dei-
 parae crystallino guttulo inclusum est, de Reliquijs etiam
 S. Andreae Apostoli, & S. Thome Apostoli, de oleo S. Ni-
 colai Episcopi, & S. Georgij Mart. & S. Blasij Martyris.
 Item quoddam Crystallum cum ligno Crucis, item aliud,
 in quo est de Velo Beatiss. Dei Genitricis Virg. Item in
 quodam vase vitreo, siue Crystallino est de brachio S.
 Andreae Apostoli. Item quaedam B. Pauli Apostoli Crux,
 quam portauit praedicando Fidem Catholicam per uni-
 uersum orbem ex are Litoneo, siue orichalco fictizio, sed
 sup-*

Domnizo scilicet de vita
 Mathild. li. i.
 inde dogave-
 get. Barthol.
 Cuiac. Sal-
 mas. & Turn.

in not. ad hi-
 stor. Aug.

suppositam fuisse suspicor verè vice. *Item quoddam vas vitreum, in quo est de pera Iacob, de Sepulchro S. Marthæ, & de Reliquijs S. Ioannis Chrysofomi. Item in quodam panno serico est de arsuræ B. Laurentij Martyr. Item in quodam bosulo auoley, siue pyxide eburnea est de Lacte Beatissimæ Virginis Mariæ. Item in quodam cofino è corio sunt de Reliquijs B. Guarini Episcopi, & Confessoris, S. Stephani Papæ, & Mart. & XL. Martyrum, SS. Primi, & Feliciani, & Artemiæ Mart. Item quoddam vas vitreum, in quo sunt quædam vclamenta SS. & de ossibus SS. quorum nomina non reperiuntur.*

pemptad.
Tiburt.

1. 2. de Imag.
& Reliq. c. 4.
& 5.
Basil in orat.
ad 40. mart.
Theod. 1. 9. de
mart.
Ioan. Chryf.
in 1. quod
Christus sit
Deus.
in disquis.
Reliq.
Ferrar. in
Topogr. ss. in
Augia, & Cõ
stancia.
Faucher. in
Carolo M.
B. Rhenan.
lib. 3. rer.
Germ.
Seb. Munster
in Cosmogr.
Mart. Rom.
31. Janu. vbi
Card. Baron.

Haëtenus Index ille, ne verò quis proteruior forsitan exquirat; qui fieri possit, vt Sancti Agapiti Caput & Bisuntij apud Sequanos, & Corneti apud Ethruscos exstet, atque colatur, nec enim biceps erat; præterea Corpus Sancti Agapiti Romæ in præcipuo Sanctæ Mariæ de Consolatione altari quiescere affirmat Regius. quod hæreticis obgannientibus respondit eruditissimus, & Religiosissimus Cardinalis Bellarminus, & eiusdem Societatis, multiplicisque doctrinæ Ferrandus apponam; synonymia multos fuisse deceptos, adhæc varijs in locis non integra Corpora, seu Capita Sanctorum inueniri, sed partes eorumdem Corporum, atque Capitum diuisas, atque distributas, & à parte totum denominari. sic ossa Sancti Marci Euangelistæ in Augia maiore, seu diuite (Monasterium est Benedictinorum celebre, ac opulentum Richenavv vulgò dictum in insula lacus Veneti, seu Constantiensis in Sueuia Germaniæ Prouincia, cuius Abbas fuit Hatto Basileensis Episcopus, qui auctor Operum, quæ in Vaticano Codice 1145. continentur, certè Basileensi Episcopatu adhuc annexum est, in eoque sepultus iacet

iacet Henricus Foroiulienſium Dux, qui opes ingentes attribuit) vbi legitur Sequentia Sancti Evangelij ſecundum illum, intento ad Sancti Marci loculum digito, exſtare dicuntur, cum tamen Venetijs, vbi fuerunt Alexandrina ex Vrbe primaria Aegypti translata, in Eccleſia Cathedrale colantur. Sic Sancti Dionyſij Areopagitæ Lipſana Coenobitæ cognomines haud procul Lutetia Pariſiorum penes ſe aſſeruari gloriantur, Ratiſponenſes nihilominus in Bauaria Corpus Sancti Dionyſij ab Imperatore Arnulpho eò translatum anno 896. venerantur, & diploma proferunt Leonis Noni Pontificis Max. anno 1052. datum, ſeu Stephani Decimi anno 1053. (quod commentitium eſſe Rigordus docet) quo in templo Sancti Haimerani, ſeu Emerani Reginoburgi in Bauaria ſupraſcripti Dionyſij corpus requieſcere teſtatur; Caput certè Sancti Dionyſij Areopagitæ in Coenobio propè Lutetiam, Caput Sancti Dionyſij Corinthij in Eccleſia Pariſienſi ſancitum eſt exiſtere. Neue referam controuerſias Viennenſium cum Arelatenſibus de Lipſanis Sancti Antonij Abbatis Aegyptij; Caſinenſium cum Floriacenſibus de Corpore Sancti Benedicti Monachorum Heſperiorum Patriarchæ, Vizeliacenſium cum San-Maximianis de Sanctæ Mariæ Magdalænæ Reliquijs, quas ſunt qui vindicent iniuſtiſſimè primùm Ephesijs, tum Constantinopolitanis, vt in Diſſertatione probaui; Beneuentanorum cum Romanis de Sancti Bartholomæi Apoſtoli oſſibus. Nonne Caput Sancti Ioannis Baptiſtæ Romæ in Sancti Silueſtri Monasterio delatum è Constantinopoli; Angeliaci in Gallijs Alexandria translatum, Auguſtæ Prætorix in finibus Subalpinorum, Lugduni, Ambianique anno 1206. à Vvalone deſcriptum eſſe dicitur, cum pars Cranij

De geſt. Phil.
lip. Aug. an. 5.
Hier. Ziegl.
c. 24. Illuſtr.
vir. Germ.
Mar. Hiſp. to.
2. et. 9. c. 85.
& 93.
Henric. Panr.
in proſopog.
Card. Baron.
Annal. eccl.
an. 1052.
Auentin. in
Annal. Boio-
rum l. 4.
Raphael C.
ſtos Antuc
in effigie. 5.
Lucius plac.
cur. l. 1. tit. 2.
Cratius l. 4.
c. 15. Meer.
Ciac. vit. pör.
vet. edit.
Chron. Caſſi-
nen l. 2. c. 24.
Bibl. Floriac.
Cæſnoſtrad.
p. 2. hiſt. pro.
f. 109.
Card. Baron.
die 29. Aug.
in Marty. Ol.
Vvalſingham
in Hypodig.
Neuſtr.
Barrius in
Calabr.

S missa

missa ab Imperatore Copronymo ad Pipinum Regem Francorum Angeliaci, Romæ in Sancti Siluestri pars altera Cranij, Augustæ Prætoriam mentum, seu maxilla, eius pars Lugduni, alia itidem Septi in Calabria, facies verò excepto mento superiori vsq; ad partem frontis Ambiani afferuentur. Eodemque modò Sancti Agapiti Capitis, seu Reliquiarum pars Corneti, pars alia Capitis Bisuntij, altera Reliquiarum in Lætiensi Coenobio, altera Romæ in Sanctæ Mariæ Consolatricis exstare iure definietur. Ioannes de Vitellensibus Cornetum inuexerat (diruta Præneste) pretiosa ista Ceimelia, sed instaurata Præneste Præstantissimus Heros, & Eminentissimus S. R. E. Cardinalis, & Episcopus Prænestinus Marcus Antonius Columna Cranij partem reuexit, at Eminentissimus pietatis, & doctrinæ vindex Franciscus S. R. E. Cardinalis Barberinus Vicecancellarius (cum Prænestinus Principatus in Excellentissimi Principis Thaddeï fratris sui ditionem transisset anno MDCXXXIII.) *λείψανον μεγαλομάρτυρος Γεωργίου*, Reliquiam magni Martyris Georgij, fragmenta duo maxillæ Sancti Philippi Apostoli, dentem Sancti Pauli Apostoli cum ferculis argenteis deauratis, & insculptis insignibus Columnensium Principum, præterea fragmenta sex Reliquiarum Sancti Vberti Confessoris, Sanctæ Barbaræ Virginis, & Martyris, Sancti Martini Episcopi, Sanctæ Agathæ Virginis, & Martyris, atque Sanctorum Cosmæ, & Damiani, tibiam Sancti Agapiti cum duobus fragmentis, quatuor fragmenta Sancti Gordiani Martyris, tibiam Sancti Abundij cum duobus fragmentis, quæ ex Ecclesia Cathedrale, quæ è Coenobio Sancti Francisci recepta ex consensu Illustrissimi Domini Cecchinelli Episcopi; & Capitanei, atque Consulis, & Populi
Co.

Cornetani, me sedulam etiam nauante operam, iussit Prænesten reportari, quibus vicissim sacras alias Reliquias cum pegmatis, & ferculis argenteis arte summa elaboratis, & pretiosioribus dono dedit. in Sanctæ Crucis in Hierusalem Romæ in concha lapidea ex Indice refert Seueranus seruari corpus Sancti Cæsarij, item Sancti Anastasij Martyris, quod creditur illius, qui Martyrio Sancti Agapiti Prænestini interfuit, & Cornicularius dicitur, vnde consequitur eum ob Christi fidem Martyrio affectum, quod haud dubiè in Actis Sancti Agapiti exstabat, & nunc desideratur.

De 7. Eccl.

De Nomine, ac laudibus Sancti Agapiti.

CAPVT VI.

AGAPITI nomen Græcis idem quod Latinis dilectus significat; Agapetum enuntiandum plerique censent, sicut & paracletum, sed non est nouum, & inusitatum vt in Græcum per i Latinum reddatur ob soni similitudinem, vt videre est in vocibus huiuscemodi Θεοδώρητος, Ἀγαπητός, & stilus, ἄπο τῆς σιλῆς deducitur, imò, & Heraclitus, qui Græcis Ἡρακλῆύτης, & Iconomus, qui οἰκόνομος, & Heptaticus, qui ἑπτάτευχος, sic ει, οι, & ευ dipthongi Græcæ resoluuntur in i Latinum, paracletus quidem, & Agapitus secundum accentum Græcum, non autem secundum quantitatem

Philelf. l. 13
ep. f. 163.Paschas. l. 5.
Disqu. Gall.
c. 19.Pontac. in
Chron. Euf.

Alicat. l. 9. c.

3. parerg. iur.

Polyd. Verg.

de inuen. rer.

Sidon. in An

them paneg.

vbi Sauro.

Iuo Carnot.

ep. 83. vbi Iu-

ret.

Novell. Ius

Tinian. Inter-

pret.

S 2 tatem

Laur. Vall
in c. 14 Ioan.
Guilliaud.
Belloiuc. in
ep. s. Ioan.
Aubert. in in
situt. linguæ
Græcæ.
Anast. Bibl.
in Felice 3.
Hadr. s. Leo-
ne 3.
Seuer. de 7.
Eccl.
Romæ 'Sub-
terr. & l. 3. c.
17.
Martyrol.
Rom. 6. Aug.
vbi Car. Bar.
Diar. m. In-
fessuræ.
Mart. Rom.
16. Martij, vbi
Card. Baron.
& 24. Martij.
& Suida.

Pollad. l. 8. de
vit. patr. c. 19.
Card. Baron.
in Ann. eccl.
an. 408.

tatem à Latinis pronuntiantur, Eo nomine com-
plures insigniti sunt. Elucet post Prænestinum San-
ctus Agapitus S. R. E. Diaconus, & focius Sancti
Sixti Papæ Secundi in Martyrio sub Valeriano Au-
gusto, cuius in honorem Felix Tertius Papa Deo Ba-
silicam extrà muros Urbis via Tiburtina iuxta San-
cti Laurentij ædificauit, quam Hadrianus Primus,
dein Leo Tertius instaurarunt, quique sepultus in
Coemeterio Prætextati dicitur, huius fuisse credide-
rim ossa, quæ anno 1491., dum renouaretur Eccle-
sia Sanctæ Mariæ in Via Lata, reperta sunt in concha
porphyretica, in qua recondita fuerant à Leone
Noho Papa anno 1049. erantque inuoluta panno,
& laminæ plumbeæ illis impositæ inscriptum lege-
batur: *Istud est corpus Sancti Agabiti*, (sic Agapi-
tum efferebat sequior ætas,) repositæ verò fuerunt
in eadem concha; huius quoque Reliquiæ in Ania-
nensi Monasterio coluntur, vt R. P. Odo la Mothe
iam laudatus mihi per litteras significauit. Tabulæ
quoque Ecclesiasticæ meminerunt Sancti Agapiti
Rauennatis Episcopi, & Confessoris, qui adfuit Ro-
mano Concilio, quod Sanctus Iulius Papa Primus
habuit anno CCCXXXVII. à Christo Nato; memi-
nerunt & Agapiti Synadæ in Phrygia Episcopi,
qui sub Maximino Augusto montes transtulit, mor-
tuos ad vitam reuocauit, & alia mirabilia facinora
patrauit: Sanctus Agapitus Papa Romanus in has
quoque relatus est, *qui Vas Catholicum, Euangelij
tuba, præco iustitiæ sacra altaris, sedisque velamina,*
(Melania iunior mundo renuntians *ἠνείκετα ἅπαντα τὰ σαρ-
κεῖνα ἠμφορέα καλύματα τοῖς θυσιαστηρίοις ἐδωκέναι*,
omnia sua serica superhumeralia tegumenta, seu
amica donauit altaribus, fecit & hoc Olympias, &
Fl. Valila *ad ornatum Ecclesie, & celebritatem myste-
rij*

rijs sacrosancti impendit in pallijs, & pro ara ora vela, quæ relata sunt in charta Donationis anno à Christo Nato 471. subscriptæ, & à me prolatae, sed & Bulengerus de linteaminibus Ecclesiarum plurima congerit, cathedræ verò velatæ adhibebantur Episcopis, eratque sedile fortuito linteo contactum, vt & sub ictu passionis Sanctus Cyprianus Episcopus honore frueretur) *velamina inquam sacrilegis Anthemij fabulis infecta*, immò Anthimi, *deleuisse* dicitur, in Regeſto Sancti Gregorij M. *suis Catholicis precibus ſupraſcriptus Agapitus*, id eſt expurgatſe Anthimus autem è Trapezuntis Episcopatu translatus ad Constantinopolitanum Patriarchatum, quia Monophyſitarum hæreſim ſectabatur, ab eodem Agapito Constantinopolim profecto, ex illo Patriarchico folio deiectus fuit, atque depositus anno 536. quam deſiſitionem ſanxit Iuſtinianus Auguſtus edita poſtea Conſtitutione, quam ex Iſidori libris recognitam Contius latinè publicauit, at Haloander Græcè, vbi Ἀγέμετος, & Ἀγέμετος nominatur. Hunc Agapetum eſſe Diaconum ſanctiſſimæ Eccleſiæ Matris Dei, cuius ad Imperatorem Iuſtinianum exſtat ἐκδρασίς, quique poſtea euectus fuerit ad Pontificatum Romanum, ſenſit Alciatus, ſed addubitat, & iudicandum relinquit Card. Baronius, vbi fuſè res ab eo piè, ſanctèque geſtas proſequitur. illius etiam meminere Ioannes Moſchus, Caſſiodorus, & Procopius diſfuſiſſimè. Fuit & alter huius nominis Papa Romanus, qui iunior, ſive Secundus Agapitus vocitatus anno 946. ſedere cœpit, & Eccleſiam prouidentiſſimè adminiſtrauit. Nullum finem facerem ſi Agapitos omnes enumerare vellem. Agapetæ occurrerent virgines, & ſorores adoptiuæ, quando vndique pulſæ ſunt, & à cle-

l. 1. de veſtib.
pont. 6. 55.

S. Auguſt. not.
ad c. 49. l. 7.
Niceph. Cal.
liſt. liſt.

Pontius Diaconus
in vit. s. Cyprianus.

c. Agap. diſt. 1.
de conſecr.

Niceph. l. 17.
hiſt. eccl. c. 7.
8. 9. vbi male
Agathon pro
Vigilio.

Ciacon.

Novell. 42.

Orat. ad F. a.
ciſc. I. Regè
Franc. to. 2.
oper. in calce
ad an. 527.

in Annal. ec.
& ex his
Spondan. in
Epitome.

Vir. patr. l. 10
c. 149. prat.
Florit.

Card. Baron.
Ciac.

Card. Baron.
eo an. n. 19.
Roma Subt.
e s. Hieron.
lib. 4. c. 34.

in 4. an. Chri-
sti 1594.

Clericorum consortio, quos decolorabant, auulsæ, atque à S. Ioanne Chrysoft. sublatae Constantinopoli anno à C. N. 398. Agapæ nos inuitarent, sed peculiarem de his conscripsi Dissertationem. Redeundum ad Agapitum Prænestinum, quia de dilecto nunquam satis, de illo præsertim, qui dilectus Deo, & hominibus, cuius nomen non solum in prænomen adsciuerè sibi Columnenses Proceres, & hos inter celeberrimus S. R. E. Cardinalis, & Eminentiss. Agapitus, qui dum nefando schismate laceraretur Ecclesia, Urbanum Sextum Romanum Pontificem sequutus summa fide, atque pietate præfulsit; verùm & passim Prænestini ciues, qui patronum ipsum adoptauerunt, & per felicem experientiam agnoscunt; apud quos Orationes binæ in laudem Sancti Agapiti à Pomponio Brunello dictæ fuerunt Romæ, quæ typis excusæ circumferuntur. Sed & Nouarienses in Insubribus portam Vrbls suæ nomine Sancti Agapiti munierunt. Quam verò R. P. Marina-rius Carmelita mihi peramicus perscripsit, Oratiunculam hic lubentissimè subderem, nisi sperarem me ab eloquentissimo, atque modestissimo Theologo tandem impetraturum, quod iamdudum efflagito, nimirum ut eam cum permultis alijs ipse publico bono in lucem emittat, illi verò titulus est præfixus. Agapitus Prænestinus David Palæstinus.

De

De Prænestinis Episcopis .

CAPVT VII.

NARRAT Optatus Mileuitanus ,
Constantino Tertium, & Licinio Tertium Coss. Nonarum Octobrium die
 feria sexta conuenisse tres Gallos Episcopos , & Italos XVI. ad Urbem
 Romam in domum Faustæ in Laterano ut dijudicarent causam Cæciliani , quem , aliòsque eius collegas , & ordinatores non confessos , imò absentes , & incognita causa Episcopi fermè LXX. (nam libra testium exigitur in Episcopi condemnatione , seu LXX. vel LXXII. testes requiruntur (quot aureos nempe pendet auri libra in Occidente , vnde libræ Iudicium dicitur) Iudiciumque Marcellini Papæ LXXII. comparentibus testibus ab ipsomet Marcellino peractum fuisse legitur . totidem Iudices , vel Episcopi desiderabantur in exauguratione , nam Chronopius ex Antistite fuit damnatus in Iudicio LXX. Episcoporum) temerè damnarant Secundo Tigisitano , qui tunc agebat in Numidia primatum , tenente principatum , quasi traditores , per sententias eorum , quibus præsentibus , & confessis ignouerat in anteriori Concilio ; Rogarant quippe Donati asseclæ Constantinum Augustum vt de Gallia Iudices ipsis dari pietas eius præciperet , quia potissimum ab hoc facinore , scilicet à traditione sacrorum librorum in persecutione , cuius facinoris abs ipsis infimulabatur Cæcilianus , siue à schismate , quod Donatus inchoarat , Maiori-

no

Lib. r.

I. quotiescūq;
 C. de suscept.
 & arcar.
 l. 19. C. Theodof. quor. appell non recip.
 Cuiac. c. 9. l. 17. obseruat. iur.
 Capitular. Caroli M.

lirr. des Grä-
deurs de l'E
glie.

no contra Cæcilianum ordinato, immunis erat Gal-
lia, vnde corruius penitus Reu. P. Morini alio-
quin doctissimi coniectura circa Baptismum Con-
stantini I. *Cumque consedissent anno à Christi Natali
CCCXIII. Miltiades, seu Melchiades Episcopus Vr-
bis Romæ, & Reticus Eduensis, seu Augustodunensis,
& Maternus Agrippinensis, siue Colonienfis, & Mari-
nus Arelatensis Episcopi Gallicani, assederunt & alij
Antistites Florianus à Cesena, Felix à Florentia Thu-
scorum, siue Tuscorum, Secundus à Præneste, Maxi-
mus ab Ostia, Euandrus ab Urbino, &c. absolutum,
& in Episcopatu confirmatum Cæcilianum, Dona-
tum autem damnatum, improbatumque in eo Ro-
mano Concilio constat, quamuis appellarint Do-
natistæ Constantinum, qui ob appellationem indi-
gnatus est, rem tamen omnem permisit Concilio,
quod Arelatæ Præsidentibus Legatis Siluestri Ro-
mani Pontificis anno à Virginis partu CCCXIV.
coactum sententiam Romani Concilij collaudauit,
& in quo non Siculi dumtaxat, & Galli, verum
etiam Itali, Hispani, & Africani aderant Episcopi.
Itaque plenarium illud Concilium iure à Sancto Au-
gustino nuncupatum fuit. Hos autem inter tacitus
haud prætermittam Damasum, seu Damnam, siue
Dafnum Episcopum, & Victorem Exorcistam de
Ciuitate Vasionis, seu Vasionense Prouinciæ Vien-
nensis, à quo seriem antecessorum meorum (Damaso
nimirum) ad me vsque adhuc omnium peripsama
concinnatam proferre in lucem gestiebam. sed com-
modum Reu. P. Columbi Societatis Iesu hanc mihi
palmam præripuit, & eorum Nomenclatorem age-
re non est dedignatus; lubenter igitur illi lampada
tradidi, nam vt acri pollet iudicio, & eloquentia
præstat, Spartam illam haud dubiè ornabit. Caussa-
ti*

Albaspin. in
obseru. ad
optar. Ro-
svveyd c. 4.
de fid. hæret.
se. u.

Sirmond. to.
1. Conc. Gall.

ti autem fuerant Donatistæ se à Romano Præsule sus-
 pecto, neque cum eo Episcoporum numero, quem
 præscriperat Constantinus, reiectos, ut ex epistolis
 Constantini apud Nicephorum etiam Xanthopu-
 lum liquet, è quibus etiam Caluini sacrilegi hære-
 siarchæ, & versatilis Balduini fraus arguitur, qui
 Arelatensem, & Syracusium Episcopos Romano
 prælatos à Constantino ineptissimè contendunt in
 isto iudicio; causa etenim retractata quidem in A-
 relatensi Concilio fuit, sed præsidentibus Legatis
 Pontificis Ecclesiæ Romanæ, *in qua semper Aposto-
 lica Cathedra viguit Principatus*; & tantum assistenti-
 bus Episcopis Arelatense, ac Syracusio ad promul-
 gandam potius, quàm approbandam Romani Pon-
 tificis sententiam; nec enim sententia Romani Pon-
 tificis approbatione illorum egebat, imò Patres
 Concilij Arelatensis per epistolam à Siluestro Papa
 ratum Concilium ipsum Arelatense haberi suppli-
 ces postulant, & id patet ex Epistolis Sancti Augu-
 stini. Post centum dein, & quatuor annos supra
 quinquaginta plus minus, Ianuarius Prænestinus
 Episcopus in Concilio quoque Romano sub Hilario
 Papa sedit, eiusque Decretis subscripsit. Basilisco, &
 Herminero Cos. VV. CC. siue anno *Θεωρονίας*
 CCCCLXV. seu CCCCLXVI. Anno certè CCCC.
 LXXXVII. Synodo Romanæ sub Felice Papa Ter-
 tio, cum Fl. Boetius Consul esset, interfuit Romu-
 lus Prænestinus Episcopus, qui Synodo insuper Ro-
 manæ sub Symmacho Papa Primo coactæ. Auieno
 Juniore Consule, siue anno Salutis DII. quæ Palma-
 ris dicta fuit, subscripsit, & alteri Synodo Romanæ
 sub eodem Papa collectæ anno subsequenti DIII.
 At anno DLVI. Maurum Episcopum Prænestinum
 fuisse didici è Pelagij Papæ diplomate, quod erudi-

ep. 162. & 166

Codex Rom.
Eccl.

Concil. Bin.

Codex Rom.
Eccl.

T tione

lib. 3. c. 103.

tione illustrissimus omnigena Lucas Holstenius Bibliothecę Vaticanę Custos mihi exhibuit è Collecti-
one Canonum Deusdedit S. R. E. Cardinalis deprom-
tum, en illud.

lib. 2. Regest.
indict. 10. ep.
38.

Pelagius Mauro Episcopo Prænestino. Inter cetera. Didicimus de patrimonio Hildiuade ante quidem de prima, & secunda, & tertia Indictionibus Ampliato quondam Presbytero, & Stephano Diacono vices Pontificis in Vrbe Roma agentibus quod exegisti, fide media persoluisse; de quarta verò Indictione secundum ordinationem filij nostri viri Religiosi Narsę S. Palatij (Patritio Anugnostico, vt ex alijs litteris Pelagij constat) filijs nostris Dulcitio, Felici, & Ioanni Presbyteris, quod exactum fuerat, intulisse. Superuenientibus verò nobis, & per Dei gratiam ordinatis intulisti de eadem quarta Indictione, & infra, ideòque supplicante dilectione Tua ex omnibus suprascriptis IV. Indictionibus fraternitatem Tuam hac securitate credidimus munendam, vt nulla caritati Tuae imposterum à quolibet calumnia moueatur. Postea comperio apud Sanctum Gregorium Magnum Papam anno DXCIII. Priuilegio, quod ab eo indultum fuit Monasterio Sancti Medardi in Gallia, subscripsisse Sergium Episcopum Ecclesię Prænestinę. carpit quidem Blondellus in suo Pseudo-Isidoro subscriptiones huius priuilegij, sed ineptè, dum Ciuitatis vel similem vocem deesse Prænestinę Ecclesię monet, appingens Prænesten Urbem esse Latij Suburbicariam, Albęque Colonię, Proculum Prænestinę Ecclesię habenas moderatum anno DXCV. docens è Concilij Romani subscriptione, & an iste Proculus Sergio successerit, iudicandum peritis relinquens. Successit enim & subscripsit Proculus Episcopus Ciuitatis Prænestinę Decretis Romanę Synodi, quę à Gregorio Magno

co-

coram Sanctissimo Petri Corpore Romæ habita anno XIII. Imperij Mauritiij Augusti, quem putat à Christo nato DXCVI. Onuphrius Panuinius, at Coriolanus DXCV. die V. Iulij Indictione XIII. quæquæ inserta, & repetita est in Epistolis ipsius Sancti Gregorij, qui de istius Proculi fortassis absentia, seu negligentia, deque Emolitana Ecclesia eius in territorio vendicata conqueritur in epistolis ad Saurinum Subdiaconum Regionarium.

ep. 89. l. 4. &
in ep. calce.

ep. 29. & 30.
lib. 11. Reg.
indict. 6.

*De Sancta Herundine, deque miraculis
in Monasterio Sancti Petri Præneste
patratis.*

CAPVT VIII.

T RIBVS illis Sæculis IV. V. & VI. quàm vberes fructus protulerit Christiana Religio Præneste, vel hinc arguitur, quod in eius territorio fundi, possessionesque variæ à Constantino Augusto, tum à Sixto Tertio Pontifice Maximo, quæ titulo Sancti Siluestri, quæ Basilicæ Liberianæ fuerint adsignatæ, vt superiùs memoravi. Constantinus præterea inter alia obtulit Sancto Fonti in Lateranense Basilica donum Massæ Festi Præpositi Sacri Cubiculi in territorio Prænestino præstantis solidos trecentos anno Christi ortus CCCXXIV. vt ex Anastasio tradit Cardinalis Baronius. Erat & patrimonium S. R. E. vti liquet ex Epistola Pelagij: sed & Christianæ Fidei progressus colligitur, quod Herundo magnis virtutibus pollens suprâ Prænestinos

in Annal. ec.
clef.

T 2 mon-

Dialog. 1.4.
c. 15. & Ho-
m. 40. in
Euangel.

montes Eremiticam vitam duxisse fertur, cuius discipula Redempta in sanctimoniali habitu constituta anus iuxta Beate Marię semper Virginis Ecclesiam in Vrbe manebat, anno scilicet reparatę Salutis DLXX. magistraque fuit Romule, quam mirabili luce coelitus illustratam ę vita discessisse Sanctus Gregorius Magnus enarrat. Harum Trium Virginum ossa in Sancti Laurentij Tiburi recondita olim tribus in altaribus, nunc tribus in arculis coluntur, vt coram vidi, & hęc Inscriptio docet, quam suis cum nauis, & cum squama sæculi Latinam linguam corrumpentis intexo exscriptam Tiburi, vbi legitur.

✠ *Attendite lumen cuncti, qui cernitis banc Fulbi domum, quam sarcire curauit Egreg. P. Magister militum, cultor Ecclesiarum, & largitor pauperum eò magis seuum tempus transferat, quod huius vetusta fabrica casu ruitura multis esse videbatur; nunc ea facit Vigil P. cum hac natos suos pro redimendis facinoribus suis, seu & pro anima coniugis suę Agathe sacaciter amphiuit à solo vsque ad summum, & picturis harys decorauit. Itaque obnixè queso. O Christe; & Genitrix Virgo, simulque Beate Paule vā electionis, socijque Tui Romula, Redempta, Erundoque, quarum Corpora recondere in tribus sacris altaribus studuit, vt suscipere dignemini hoc exiguum munus, quod ad vtilitatem Templi exhibuit, id est Patenam, Calicem, Cortinas, Candelabra, Thuribulum, Cantbara ex argento, Canistrum ex ære, Vestes, Cortinas, Codices, Imagines, tribus cum Signaculis ad resonandum laudem Dei, quę super camera istius templi statuerę feci. Casas vero fundum Valuiianum, simulq; Vineam in Laureto, & silua, & in Baruatiana Petia de terra, & Clausuram, Pergulasque vnā, & in prata*

aguato suo.
ligaciter.
varia.
fortē coro-
nas.

pra-

pratum. Si quis de his donis, quæ ego offerre curavi, aliquid suptrahere presumpserit, siue Episcopus, siue magna, paruaque persona heredes meos in sua teneat potestate. nunc autem qui aliquod temerari eorum praestiterit, sit illi alienum Regnum Dei, & à trecentorum decem VIII. Patrum, sententia seu Decreto, anathematis vinculo subiaceat, & cum Iuda traditore Domini partem omnem habeat. Felices, qui hic ingressuri estis, pro me (quæso) orate, & gaudere temporibus multis donet Dominus ut hic celere mente deprecari eum valeatis. M.... Amen. Factum temporibus Domini Gregorij Quarti Papæ Roma per Indictiõ. III. siue, vt putauit Marinus Farina anno Christi DCCCXXX. Certè nisi Christiani fuissent Prænestini, illorum in territorio constituti fundi, possessiones, & patrimonia, qui potuissent ab Imperatoribus, & Pontificibus vtiliter adtribui Ecclesijs? Etenim si Coloni, vtque tunc vocitabant, Massarij, & Censiti, Pagani siue Idololatræ existissent, nec ex fide rura excoluissent, neque pensiones vel census Clericis persoluissent, imò detrectassent illorum dominium. Labet hic paulò nitidiora Sancti Gregorij Magni verba è Dialogis eius appingere. Prænestina Vrbi mons præminet, in quo Beati Petri Apostoli Monasterium situm est virorum Dei, quorum relatione adhuc in Monasterio positus (inquit eximius Doctor) audisse me contigit magnum hoc, quod narro miraculum, quod eiusdem Monasterij Monachi nosse se testabantur. In eo namque Monasterio fuit pater vite venerabilis, qui quondam Monachum nutriens vsque ad reuerendos prouexit mores, eumque cum in timore Domini videret excreuisse in eodem sibi Monasterio tunc Presbyterum fecit ordinari, cui post ordinationem suam, quia non longè abes-

abisset eius exitus per reuelationem indicatus est. A predicto autem patre Monasterij petijt, quatenus ei concederet ut sibi sepulcrum pararet, cui ille respondit, ante Te quidem ego moriturus sum, sed tamen vade, & sicut vis prepara sepulcrum Tuum; recessit igitur, & preparauit, cum non post multos dies senex pater febre praeventus ad extrema peruenit, atque assistenti Presbytero iussit dicens, in Tuo sepulcro pone me, cumque ille diceret. scis quia ego modò Te sequuturus sum, utrosque capere non potest. Abbas protinùs respondit dicens. Ita fac, ut dixi, quia sepulcrum Tuum ambos nos capit. defunctus itaque est, atque in sepulcro eodem, quod sibi Presbyter parauerat, positus, mox quoque, & Presbyterum corporis languor sequutus est, quo languore crescente citiùs Presbyter vitam finiuit, cumque ad sepulcrum, quod sibi ipse parauerat, corpus illius fuisset à fratribus deportatum aperto eodem sepulcro viderunt omnes, qui aderant, locum non esse, ubi poni potuisset, quia corpus patris Monasterij, quod illic antea positum fuerat, omne illud sepulcrum tenebat, cumque fratres, qui Presbyteri corpus detulerant, factam sibi sepeliendi difficultatem viderent, vnus eorum exclamauit dicens! O pater ubi est quod dixisti, quia sepulcrum istud ambos vos caperet, ad cuius vocem subito cunctis videntibus Abbatis corpus, quod illic antè positum fuerat, & supinum iacebat, sese vertit in latere, & vacan-tem sepulcri locum ad sepeliendum Presbyteri corpus praebuit, & quia utrosque locus ille caperet, sicut viuus promiserat, mortuus impleuit. Haftenùs Sanctus Gregorius, qui hoc apud Praenestina Vrbem in Beati Petri Monasterio gestum repetit, in eoque se diuersatum initio narrationis satis innuit, vnde patet illi Monasterio Abbatem praefuisse vitae vera-

nera.

nerabilis, ac Monachos in eo habitasse, è quibus ille, qui ad reuerendos mores prouectus fuerat, Presbyter ordinatus sit. Regulam siue institutum Sancti Benedicti professos eos crediderim, quando illud tunc præcipuè vigeat in Italia, numerum Presbyterorum succreuisse, illisque Præfectum Archipresbyterum docet Inscriptio ante decennium in Ecclesia ipsa Beati Petri reperta incisa lapidi, qui tumulis impositus, & obuersus iacebat, illam, vt exscripsi, repræsentò.

ARC PBR GG.

PBR RICCARDVS.

PBR BON' HO.

PBR AMDRIC'.

PBR NYCOLAVS.

BEN. DIACALBT' D.

Presbyteris additi sunt, & Diaconi: characteres videntur esse posterioris aui, & ad nonum, seu decimum sæculum eos facillè referrem.

De

*De Prænestinis Episcopis ab anno Christi
DCXLII. usque ad annum M.*

CAPVT IX.

To. 2 Concil.
Binij.

Action 4.

IN Synodo Romana, quæ habitæ
est sub Martino Papa Primo ad-
uersus Monothelitas anno Impe-
rij Constantini *πρωγονδης* IX. Indi-
ctione VIII. die III. Non. Octo-
bris, siue anno Publicæ Salutis
DCXLII. resederunt Maiurinus
Episcopus Prænestes, qui & Maiorianus dicitur,
Deodatus Spoleti, Deodatus Amerinus, Bonus Fi-
coclensis, Martinus Centumcellensis, & alij, qui
Græcè nominantur in Vaticano Codice MDCLV.
quem exscriptum Eminentissimi Cardinalis Fran-
cisci Barberini liberalitate, Latioque donatum cum
Martini Papæ sanctitate celeberrimi vita euulgare
fuit animus. Synodo quoque Romanæ sub Agatho-
ne Papa Primo ad explodendum penitus suprascri-
ptorum hæreticorum errorem collectæ anno Chri-
stiano DCLXXX. subscripsit Stephanus *ἐλάχιστος ἐπί-
σκοπος τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας Πραηνεστίνης*. (vt loquuntur Acta
Oecumenici Concilij VI. Constantinopoli habiti)
minimus Episcopus Sanctæ Ecclesiæ Prænestinæ.
Sic opposuit se murum pro domo Domini, & con-
trà Monothelitas è Præneste alter hic emicuit pu-
gil orthodoxæ veritatis assertor. Leonis Tertij Au-
gusti anno VI. Christi DCCI. subscriptione sua Sy-
nodum Romanam sub Gregorio Secundo Papa ce-
lebratam aduersus illicita coniugia confirmavit Ser-
gius

gius Prænestinus Episcopus. Paulo post Venantius, seu Valentius Penetri, seu Prænestæ, seu Penestræ, & Sanctæ Ecclesiæ Prænestinæ Episcopus (viti variant Codices) Synodo Romanæ sub Zachariâ Papa Primo interfuit, atque subscripsit anno à Christo Nato DCCXLIII., & Synodo præterea II. sub eodem Papa congregatę anno DCCXLV. Diplomati verò, seu Epistolæ Pauli Papæ Primi datæ anno XVI. Constantini Copronymi, qui incidit in annum Christi DCCLVII. subscripsit Gregorius humilis Episcopus Ecclesiæ Prænestinæ, à quo (vt opinor) a ius est Georgius, qui Gregorius fortasse traiectis litteris per errorem, siue per ἀγνοήτων (viti ius vis, δίκες nares, μὲρον forma, Crispus Priscus) ab Anastasio Bibliothecario interdum appellatur, & à Mariano Scoto ad annum DCCLXVII. atque Prænestinus Episcopus, seu Prænestæ narratur metu compulsus post Pauli I. Papę obitum Constantinum fratrem Totonis Ducis Nepefinę Ciuitatis per vim intrusum in Apostolicam Sedem Clericum, Subdiaconum, atque Diaconum, & Pontificem denique consecrassę. Apponam verba S. Antonini. *Paulo Papa I. defuncto, Toto, seu Dodo quidam Dux Nepefinę Ciuitatis, qui magnas diuitias sibi conseruauerat, & multos tam è nobilibus, quàm è populo in Ciuitate Romana fautores habebat, congregata è Ciuitate Nepefina, tum ex alijs Ciuitatibus Tuscię vicinis, militum, & peditum multitudine, in Urbem venit, vbi à populo, quibusdam sibi adherentibus suggestione Diabolica Constantinum fratrem suum adhuc Laicum in Papam eligi curauit, quem cum armis, & tumultu in Ecclesiam Lateranensem milites introduxerunt, & accersito Gregorio, siue Georgio Prænestino Episcopo, illum compulerunt vt dictum Constantinum in Clericum tonsuraret, qui cum se ab il-*

V lis

Binius, & Co
dex canon. u.

Binius to. 1.
Conc. e m. f.
Calicea.

Suid. Cuiac.
in obser. iur.

13 chronio.

lis arctari vidisset, se ad pedes nefandissimi illius Constantini prostravit, adiurans illum per omnia Diuina Mystera, ut à tam impia presumptione cessaret, ne per eum tam inaudita temeritas in Ecclesia Dei inciperet pullulare, sed cum circumstantes armati illi nisi hoc faceret minarentur, facta oratione illum Clericum ordinavit, & sequenti die Diaconus ordinatus ab eodem postea Dominica sequente cum multitudine armatorum ad Ecclesiam Beati Petri properans ab eodem Gregorio, seu Georgio Praenestino Episcopo presentibus Albanense, & Portuense Episcopis, Episcopus est ordinatus, atque consecratus, & per annum unum Apostolicam Sedem tenuit, Presbyteros VIII., Diaconos IV., & Episcopos VIII. per diuersa loca constituit. Anastasij quoque verba subiiciam ad annum Christi DCCLXXIX. Antedictus verò Georgius Episcopus Praenestinus, qui eum Diaconem, & Pontificem consecrauit, non post multos dies valida, & pessima aegritudine praecipuus immobilis factus est, & postmodum Missarum solemniam nequaquam celebrauit, eius enim dextra manus aruit, atque contracta est, quam etiam nec ad os suum afferre valuit, sicque tremens, & languens vitam finiuit, quæ refert Cardinalis Baronius in Annalibus Ecclesiasticis. Stephanus Episcopus Praenestinus, seu Praenestinae Ecclesiae anno Christi DCCLXXI. memoratur in monumentis exaratis calamo Cœnobij de Aniana Magalonensis Diœcesis, quæ mihi suspectissima sunt, ex quo illorum exemplum integrum vidi. Successit Andreas Episcopus Praenestinus, qui sub Stephano IV., seu V. vixit, & dein ab Hadriano Primo Papa missus fuit anno DCCLXXIII. vna cum Eustathio, seu Eustratio Albanense, ac Theodosio, seu Theoderico Tiburtino Episcopis Interannam ad Regem Longobardorum Desiderium,

In Steph III.
seu IV. edit.
Megunt.

ad illos an-
nos.

Torrig. in-
Crypt. Vatic.
Sigon. l. 3. de
Reg. Ital.

vt ingressu Romanæ Regionis illi grauissimis pœnis
 propositis interdiceret. Episcopum Prænesten-
 Codex Vaticanus MDCCLXII. m. f. scribit, filium
 Spentonis asserit Zazzera e M. Curtij Carmelitani
 libro de rebus Interamnatium, sed fides sit penes
 auctorem. Fortè hæc Iteramne fluminea, seu In-
 teramne Palestina, seu Plestina Picini, seu Pice-
 nensis, aut Teramne, quin & Interamnja Ptole-
 mæo, & Interamnium, vulgò Teramo in Piceno Su-
 burbuario, cuius Episcopus subscripsit Concilio
 Romano Tertio, sub Hilario, nunc in Aprutio; alia
 est Interamna in Vmbria, cuius Episcopus Felix
 subscripsit Concilio Romano Tertio sub Symma-
 cho, de hac Plinius agit, inter amnis Naris cornua
 sita in planitie vulgò Terni. alia Interamna ad Li-
 rim. Neque in Prouincialibus tantùm Synodis
 operam strenuam Ecclesiæ Catholicæ nauarunt E-
 piscopi Prænestini, sed etiam in Oecumenico Con-
 cilio VII. anno Christi DCCLXXXVII. subscriptum
 comperio Ioannem Episcopum *πραινέτις*, pro *πραινέ-
 τισ*, vti iam monui, quod Nicææ aduersus Iconoma-
 chos conuocatum, & habitum fuit, cuique præse-
 derunt Hadriani Papæ Primi Legati, assederunt ve-
 rò Episcopi CCCL., & interfuit ipse Constantinus
 Imperator cum Irene Augusta; imò videtur potius
 hic Ioannes Urbis Præneti in Bithynia Episcopus,
 cuius meminit Palladius, in ea Thermæ celebres
 erant, de quibus auctor Epigrammatum ca nit; cer-
 tè v. Synodo Oecumenicæ Constantinopolitanæ
 subscripsit Sisinnius misericordia Dei Sanctæ Eccle-
 siæ Præneti Ciuitatis Episcopus. Sæculo Nono in-
 eunte, siue anno 804. Christi, Stephanus Episcopus
 Ecclesiæ Prænestinæ interfuisse consecrationi Sancti
 Saluatoris de Aniana in agro Magalonensi traditur

Anast. in Ste-
 ph. IV. & Ha-
 driani I.
 p. 2. della No-
 bilità d'Italia
 in famigl. de'
 Castell.
 Iul. Front. de
 Co. o. i. inter
 auctores sin.
 reg. n. 1. x
 lib. Baldi Pro-
 uinc. Picini
 not. Rigaltij.
 l. 3. c. 1. Geo.

l. 3. c. 28.

Act. 7.

in vit. s. Ioan.
 Chrystost.
 Græc. Epigt.

Collat. 8.

num. 194.

supraſcriptis in tabulis Conſtantine Epifcopus Prae-
neſtinus interfuit Concilio Romano ſub Eugenio
Secundo anno 826. apud Baronium ex Vghello.
Hic verò ingens hiatus, ſeu lacuna patens uſque
ad 963. annum ſarciri à me, nullo modo potuit
penuria monumentorum, quæ Barbariem tunc
has oras peruadente intercidiſſe opinor. Con-
queritur anno 876. Ioannes Papa Octauus, ſcribens
ad Carolum Imperatorem illo æuo. *Sanctam Ro-
manam Eccleſiam periclitari, & in nouiſſimum dedu-
ctam exitium videri, hinc inde non ſolum hanc Idumæo-
rum, & Iſmabelitum tabernaculis, & Agarenis quoti-
diano gladio, & captiuitate in interitum impellentibus;*
*verùm etiam falſis filijs Sarrae in prædam, & direptio-
nem miſerabiliter immittentibus, ita ut & illi ſepè ad
muros Urbis quamuis clandestinis horis peruenerint,*
*ſed & Tyberinum fluuium, qui Albula dicebatur, iux-
tà Sabinorum conſinia pertransferint, & iſti, qui vicini
nobis ſunt ex altera parte, ita ſeuiant, & debacchentur,*
*ut non hominem, non agrum, non iumentum, non pe-
cus, non quidquam ex hæc, quæ iuris Sancti Petri exi-
ſtunt, dimittere patiantur; ſed omnia, quæ oculo vi-
dent, manu diripiant.* Anno certè 846. ſedente Ser-
gio Secundo Saraceni prædæ libidine ſtimulati, claſ-
ſem inſtruxerunt, egreſſique Africa excurrerunt, &
Siciliam, vicinasque inſulas depopulati, adpulerunt
ad littora Romana, & ad Urbem ipſam properan-
tes Baſilicas Sanctorum Petri, & Pauli diripuerunt,
& ablatiſ, aſportatiſque ornamentis, ipſiſque valuis
argenteis Baſilicæ Vaticanæ, caſiſ, vel abductis
multis ciuibus Appia Via digreſſi, Fundoſ, & obuia
quæque ferro, ac flamma vaſtantes propè Caietam
conſederunt, Romæ, Latioque infeſti, donec Anno
95. à Ioanne Decimo, ſiue Vndecimo Papa re-
preſſi,

10.1. Ital. Sac.

fortè immi-
nentibus.Leo. Offien.
ſiue Marciſ.Deſiderius
Caſinen. m. ſ.
in D. al. Cod.
Vatic. 1103.

pressi, cum Sancti Petrus, & Paulus Apostoli visi sunt adesse pugnantibus, in Montem Garganum refugere coacti sunt. Nihil igitur mirum si sævientibus, & grassantibus tam immaniter Saracenis perierunt Acta, & auctores, è quibus Prænestinorum Præsulorum nomina, resque gestæ poterant innotescere, imò ne Prænestes quidem nomen hocce caliginoso tempore vllibi memoratur. Vnus Ioannes Geometra, qui anno 940. scribebat, vt ex eius Carminibus in Nicephorum Phocam, & Ioannem Tzimiscem, & Polyeuctum Patriarcham Constantinopolitanum colligi videtur, Prænestinum vinum, & oleum celebrat hisce versibus.

Ἰωάννης τὸ Γεωμέτρει εἰς αἶνον τὸν Περγινεσίτην

Ὡ καρπὸς ἡδύς Περγινεῖε πανταγέτης;

Ὡ νέκταρ, ὕψις ὅ τις Θεοῖς Γανυμήδης

Κέρνα νέκταρ, ὧ δὲ γανυῶσαι θρόνος.

Τέτις πῖάν τις αἶμα φησεὶ κυρία.

Τὸ Κυριώτε τῶτα μικρὰ φροντίδες

Ὁ Κυριώτης τῶτα μέγιστα σχέδην.

Τὸ αὐτὲ,

Τρεῖς δ' ἐλάμων εἰσὶν εὐφυῆ πόλεις,

Νίκαια, καὶ Πρανεσῶς, ἢ τ' Ἐρεχθεῶς.

Νυσίς vel Νυ-

σίς vel Νυσέως

1. Bacchi in

Nysa monte

nati.

Lib. 1. c. 1.

Scio ab Athenæo vinum Prænestinum inter alia melioris notæ commendari, & a Bacchio, iam adnotauimus; addubito tamen ne vinum Prænetites hic dilaudetur, cum Prænetus Bithyniæ Vrbs, de qua egi, fit vicinior Constantinopoli, & in Obsequij Themate posita sicuti Nicæa, vinum, oleumve potuerit Aulæ Constantinopolitanæ pendere, atque suppeditare. Quamuis ipse Ioannes fuerit Patria Byzantius, nihilominus Leo Allatius Græciæ ocellus, & lumen

Lib. 1. c. 1.

an aliquam ob caussam venerit ille in Italiam, & vino Prænestino degustato carmina ista effuderit dispiciendum, & anquirendum proponit; quin & Constantinopoli cum alijs mercibus vinum, & oleum è Præneste deuehi potuit, ibique ab eo tam præclaro elogio prædicari.

Card. Baron.
to. 10. anal.
Luitpr. Le-
uita Ticinen.
l. 6. c. 6. inter
Germ. Scrip.

Edit Franco-
furt. a. 1607.

par. 2. Biblio-
thec. hist.

to. 10. anal.
eccles. ad an.
964.

l. 4. c. 10. Sa-
xoniz.

Conciliabulo Romano aduersus Ioannem Duodecimum Papam interfuit, & subscripsit anno à Christi Natali 963. inter cæteros Theophylactus Episcopus Prænestinus sub Imperio Augusti Othonis. Græcum id nomen, vel ἑλληνα, vel φιλέλληνα ipsum arguit, vnde Ioanni Geometræ, vel popularem, vel peramicum conijci potest, & fortassis è Magna Græcia Italiæ, quæ tot Pontifices, tot Ecclesiæ Romanæ administratos protulit. Leo Octauus Antipapa in Bulla, quam edidit cum scholijs Theodorici à Niems inter Imperialia Statuta à Carolo Magno ad Carolum Quintum compilata damnatus auctor Melchior Goldastus, cum alia, quæ Romanæ Ecclesiæ à Iustiniano Imperatore, Ariperto Rege Longobardorum, Pipino, atque Carolo Magno donata fuerant, refundit, atque largitur Othoni Augusto, tum territorium Prænestinum, adiungiturque subscriptio Gratosi Prænestini Episcopi. Verùm diploma hoc Leonis Octaui falsum suspicatus est Vignierius, etsi suspectus scriptor, e Luitprando, Reginone, atque Onuphrio Panuino. Cardinalis verò Baronius falsi omninò arguit. Illius suspicionis argumenta sunt, quod 6. Indictio pro 7. sit supposita, sed apud Crantzium deest Indictio, & in numero labi potuerunt operæ; quod Venetiarum Insula, Histria, & Dalmatia Romano Pontifici donatæ recenseantur, nomineturque Ferrariæ Ducatus, & Capitanata, neque cum formula Donationis à Ludouico

donico Pio Augusto facta, & à Sigonio prolata conueniat; quod Rupertus Rex, qui donasse Romanæ Ecclesiæ narratur, ignoretur; sed Aripertum Regem Longobardorum reponendum vel è Crantzio constat, & Donationem Patrimonij Alpium Cottiarum, quæ quondam ad ius pertinuerant Sedis Apostolicæ, sed à Langobardis multo tempore fuerant ablata, aureis exaratâ litteris Aripertum direxisse Româ affirmat Paulus VVarnefridus. A Græcis in territorio Histriensi residentibus Mauritium Episcopum Histriensem pensiones exigentem Beati Petri in scripto territorio malè mulctatum oculis erutis queritur Hadrianus Papa Primus; Prouinciæ Venetiarum, & Histriæ continentur in Donationibus Pipini apud Leonem Ostiensem, Caroli Magni apud Anastasium Bibliothecarium; Ludouici Pij, & Othonis Primi Donationes confirmant eas, quæ priores erant, Venetiarum nomen exstat in Inscriptione Neapolitana, quam refert Doctissimus Aleander, & apud Aethicum, S. Ambrosium, Sempronium, Cassiodorum, Iustinianum Augustum, atque Iordanem, diuisa enim erat Venetia Prouincia in superiorem, & inferiorem è Notitia Imperij. Sigonius recens est auctor, & omittere potuit aliqua; singularum Urbium ditiones, quia regebantur à Ducibus, appellabantur Ducatus, sic Perusinus Ducatus, Nepefinus, & alij passim apud Anastasium. Ferraria, igitur, quæ Vrbs constituta dato Episcopo à Vitaliano Papa, Ducatus dici potuit. At Cardinalis Baronij rationes sunt quod Leonis Octauæ diploma fuerit datum anno Christi 964. die 3. Kal. Maij, cum tamen Otho non sit Urbem ingressus vnâ cum Leone Octauo Antipapa, nisi ad diem 9. Kal. Iulij; quod Cardinalium, & Episcoporum nomina sint immu-

tata.

lib 6. de Geff
Langobard.

Volum. epist.
Rom. Pont. à
Gretsero ed.
Ingolstadt. in
4. an. 1613.

l. 1. c. 7. seu 9.
Chron. Cafi-
nen.
in vita Had.
I. Gretser. lib.
de munif.
Princ. in sed.
Apost.
Aleand. in
Obseru. m. f.
in Cosmogr.
ic ep. ad Ec-
cles. Verzell.
de diuis. Ital.
l. 12. ep. 24.
Nouell. 29.
de reb. Getic.
Papyr. Mas-
son. in vic.
Episc. Urb.

tata, aliaque à nominibus eorum, qui anno superiori interfuerant Conciliabulo aduersus Ioannem Duodecimum; ita vt tot Cardinales, & Episcopos tam breui temporis spatio interiisse fingendum sit; id autem incredibile videtur: quod tituli Ecclesiarum Romanarum ignoti, & inauditi tribuantur Cardinalibus, quod ipsius Othonis constitutioni aduersetur, quod Iustinianus Augustus nihil Ecclesiae Romanae donarit. Iustinianum Secundum, seu Πινόντιον hic intelligi vult Goldastus dubius, qui Bullam Leonis Octavi proteruè tuetur, sicuti Theodericus à Niems, à quo exhibita fuit integra, & cum scholijs adiectis. Crantzius ex ea tantum aliqua frustra refert. Iustinianum quidem Iuniorem, siue Secundum confirmasse vetera priuilegia Romanae Ecclesiae à prioribus principibus concessa, quo tempore Constantinus papa illum adiit, testantur summo consensu Historiographi. Iustinianum vero Primum Dei ministris Ecclesias edificando multas opes donasse VVerne- rus scribit, sed hinc ab his Romam, Italiaeque Pro- uincias pontifici Romano concessas non infertur. Catapani nomen, quo Magistratus impositus Apulie, & Calabriae à Cesare Constantinopolitano anno Salutis DCCCCLXXXIII. vocitabatur, & à quo regio Catapanatæ, seu Capitanatæ contractis, atque immutatis litteris cognomentum tulit, eo tantum anno exortum est. Falsi autem conuincitur, atque planè commentitia, & adulterina manifestè proditur Faustini Capituli Senatus Exconsulis, & Probini Exconsulis de palatio Luciano testium Laicorum subscriptione. Nam hæc nomina Exconsulum è Vitis pontificum, quæ Damasi nomine circumferuntur ab Anastasio collectæ, desumpta hic attextæ sunt intempestiuè, atque mendosè per foedissimum

VVerne-
Fascic. Temp.
commemo-
rat.

S. Antonin.
Chron. Reicherspergen.
Platin.
Panuin.
Ciac.
Fascic. Temp.

Sigon. l. 7. de
Reg. Ital.

Ferron. in
Lodou. XII.

mum ἀρεθόνισμον. Illi enim vixerunt circa Salutis annum CCCXCIIIX. sedente Sancto Symmacho Pontifice, vti patet ex eodem libro, apud quem Festus Caput, seu Princeps Senatus Exconsul, & Probinus Exconsul, aduersarij Sancti Symmachi dicuntur pugnasse cum alijs Senatoribus, & maximè cum Fausto Exconsule. Itaque Vignerius, Baro-
 nius, eiusque defensor Gretserus, & Frizonius contra Platum imposturam spuriam, & fictitiam esse Leonis Octaui Pseudo-Papæ hanc Sanctionem asserunt, illamquè meritò rejiciunt. Gretserus præsertim pro Theophilo, seu Theophylacto Prænestino Episcopo Gratiofum excogitatum, & substitutum affirmans. De hoc igitur Gratiofo tamquam intruso, & ὑποβολιμαίω, quia non liquet, anquirendum amplius. Certissimus est Stephanus anno à Christo Nato 988. cuius diploma è Sublacensi tabulario hic exscribo, sed defæcatum paululum abstersa stili rubigine.

c.9. Apolog.

In Gall. Purpur.
lib. de Card. Officio.

*Anno Deo propitio Pontificatus Domini Ioannis Summi Pontificis XV. Papæ in Sede Beati Petri Apostoli III. Indiçt. I. Mensis Aprilis die XXIV. Placuit igitur cum Christi auxilio, atque conuenit inter Dominum Stephanum Domini gratia Episcopum Prænestinensis Ecclesiæ consentiente sibi cuncto Clero eiusdem Episcopij, & è diuerso Stephanum Presbyterum eiusdem Venerabilis Episcopij, & patrem in cuncta Congregatione Monachorum fratrum, qui ad regulam pij Patris Benedicti Abbatis vitam duxerint introeuntes, & in Dei seruitio permanentes in subscripta Ecclesia in perpetuum, vt cum Domini adiutorio suscipere debeant à superscripto Stephano Domini gratia Episcopo, sicut suscepit prædictus Stephanus Presbyter, id est Ecclesiam vnã in integro in honorem Sanctæ Dei Genitricis Virginis Maria, Sancto-
 X rumque*

rumque Martyrum Christi Stephani, atque Laurentij
 Leuitarum Christi, quam Tu superscriptus Stephanus
 Presbyter de proprijs Tuis sumptibus, vel expendijs à
 fundamento edificasti, & cum vineis, & terris, & hor-
 tis, atque domibus, & cum ingressu, & circuitu, quos
 ipsa Ecclesia habere videtur, quam de Tuo iusto pretio
 habes emptam à Leone conductore Petri Medici filio, qua
 est posita territorio Praenestiniensi in fundo Colle, qui vo-
 catur de Quarangulo, & habet affines ab vno latere
 vineam de Gisa, & à secundo latere Domicium Presby-
 terum, & Ioannem Rinctum, & à tertio latere vineam
 Vrsi Zappacineri, & à quarto latere viam iuris Episco-
 pi, ita ut suo studio, suoque labore superscriptus Ste-
 phanus Presbyter, eiusque successores iamdictam Eccle-
 siam cum omni sua pertinentia, siue offerta, qua à Chri-
 stianis vtriusque sexus ibidem offertur viuorum, vel
 mortuorum omnium in usum Monachorum ibidem com-
 morantium, & Deo seruientium pro sustentatione eorum
 corporum absque vlllo litigio, vel contentione, siue etiam
 excommunicatione à me, meisque successoribus in per-
 petuum habeant, pro qua etiam superscripta Ecclesia cum
 omnibus ad eam pertinentibus, ut superius legitur, da-
 re, atque inferre debeat superscriptus Stephanus, vel
 Monachi, successoresque eorum superscripto Episcopo
 singulis quibusque Indictionibus sine aliqua mora, vel
 dilatione pensionem denarium vnum. Hac omnia, que
 huius perpetualis seriei textus eloquitur, inuiolabiliter
 obseruare vtraque pars, & adimplere promittat. Quod
 si quisquam eorum contra hanc perpetualem chartam,
 in toto, parteuè eius quolibet modo venire tentauerit,
 tunc non solum periurij reatum incurrat, verum etiam
 daturus se, successoresque suos promittat partem parti
 fidem seruanti antè omne litis initium pœna nomine
 auream vnã libram obryzã, & post absolutam pœ-
 nam

nam huius perpetualis chartæ series in sua nihilominus maneat firmitate. Has autem duas chartas uniformes vno tenore conscriptas per manum Ioannis Scriniarij pariter dictauerunt, easque proprijs manibus roborauerunt, testibus ab eis rogatis obtulerunt, & sibi inuicem tradiderunt sub stipulatione, & sponfione solemniter interpositis. Actum Romæ die, anno Pontificatus, mense, Indictione suprascriptis primum. † Stephanus Domini gratia sanctissimus Episcopus Sanctæ Prænestinensîs Ecclesiæ consentiente sibi cuncto Clero eiusdem Venerabilis Episcopij in Te Stephane Presbyter, & in cunctam Congregationem cunctorum Monachorum presentium, & successorum hanc chartam perpetualem proprijs manibus meis scripsi, & testes, qui scriberent, rogavi. † Sergius Presbyter in hanc chartam consensit, & manu mea scripsi. † Franco Presbyter in hanc chartam consensit, & manu mea scripsi. † Christophorus Nob. vir testis rog. interfui, & manu mea scripsi. † Crescentius de Bonizo interfui, & manu, &c. † Petrus de Ortano interfui, &c. † Ego Ioannes Scriniarius Sanctæ Romanæ Ecclesiæ post omnium testium subscriptiones compleui, & absolui. † Andreas de Mira testis. † Dominicus de Romano testis. † Ego Beñ in Dei nomine Scriniarius Ciuitatis Prænestinæ post omnium testium subscriptionem, & Indic. compleui, & absolui.

Decimum sæculum claudit, & aperit vndecimum Petrus S. R. E. Cardinalis Episcopus Prænestinus, qui Sanctæ Sedis Apostolicæ Bibliothecarius fuit anno 996. teste Ferdinando Carolo, Sergij Papæ IV. diploma datum anno Pontificatus III. Indictione X. die V. Kal. Martij fuit per manus Petri Episcopi Sanctæ Prænestinæ Ecclesiæ, & Bibliothecarij Sedis Apostolicæ exstat illud in Chronico Monasterij Sancti Vincentij ad Vulturum, annusque is putatur

X 2

Chri-

lib. m. f. de
Biblioth.

10. 11. annal.
eccl.

Vghel. 10. 1.
Ital. Sac.

Christi MXIV. , legitur aliud diploma Benedicti Octani Papæ datum per manus Petri Episcopi Prænestinæ Ecclesiæ, & S. R. E. Bibliothecarij apud Cardinalem Baronium anno Christi MXVII. reperitur, & subscriptus Petrus Episcopus Prænestinus cuidam privilegio Gregorij Quinti indulto Abbatia Sancti Salvatoris de Monte Amiato. Ad hunc Petrum scriptam à Petro Damiani suspicor XIX. Epistolam suspicor, cum esset adhuc Diaconus, & Cancellarius. Ad Petrum quidem Canonica Lateranensis Archipresbyterum misit, idem Petrus Damiani Opusculum XVIII. contra Clericos intemperantes.

De sex Episcopis Cardinalibus S. R. E. è quibus vnus est Prænestinus.

C A P V T X.

1. 4. c. 2. des
considerat.

LERVM illum ordinatissimum esse decet, ex quo præcipuè in omnem Ecclesiam Cleri forma processit, vti docet Sanctus Bernardus ad Eugenium Papam de Clero Romano agens. In illo autem ipsis ab incunabulis Episcopus vnus esse debebat, conspiciebantur Presbyteri XLVI. , Diaconi VII. Subdiaconi VII. Acolythi XLII. , Exorcistæ, & Lectores cum Offiarijs LII. , viduæ cum indigentibus MD. quos omnes Deus alebat teste Cornelio Papa in Epistola ad Fabianum, seu Flavianum Antiochiæ Episcopum, vnde florentissi-

tiffimum Clerum Romæ cum Cornelio Papa Præfidentem vocitat Sanctus Cyprianus: nullum tamen arduum negotium ab Urbis Episcopo, atque ab eodem Clero peragebatur nisi adhibitis Episcopis. Ipse Papa Cornelius cum schismaticos Confessores ad unitatem recepit; Omni actu (scribit) ad me perlato placuit contrahi Presbyterium, id est Presbyterorum Senatam, seu Concilium cogi; adfuerunt etiam Episcopi V., qui & hodie præsentibus fuerunt, ut firmato consilio quid circa personam eorum observari deberet, consensu omnium statueretur, Presbyteri verò, & Diaconi Romæ consistentes cum quibusdam Episcopis vicinis sibi, & appropinquantibus, & quos ex alijs Prouincijs longè positis persecutionis ardor eiecerat. Lapforum curam temperandam credunt, & nihil innouandum antequam Episcopum constituerent, vacabat enim sedes; vnde liquet perpetuam ferè Synodum Episcoporum Romæ fuisse cum Episcopo ipso Urbis, cumque Clero etiam in Pontificio interregno degentium. Concilio Romano, quod à Sancto Siluestro Primo Papa intrà Thermas Domitianas, quæ Traianæ cognominabantur, congregatum CCLXIX. seu CCLXXII. siue CCLXXVII. imò potius CCLXXXIV. Episcoporum, è quibus CXXXIX. ex Vrbe Roma, vel non longè ab illa euocati aderant, & CXXXIII. plus minus è Græcia, & alijs è regionibus subscripserunt. Præterea interfuere Presbyteri Urbis Romæ XLII., seu XLV. Diaconi VI., Subdiaconi VI. Acolythi eius consilio facti XLIV., Exorcistæ XXII., Lectores Urbis XC., Notarij XIV. Actum adscribitur XIII. Kal. Iuliarum, seu III. Kal. Iunij die, & anno Christi CCCXXIV. Cons. Crispo Cæs. III. & Constantino Cæs. III. Urbis conditæ MLXVI.; cum anno superiori

Euseb. c. 33.
l. 6. eccl. hist.

Ep. 55. ad S.
Cornel.

S. Cornel. in
ep. 46. ad S.
Cyprian.

ep. 31. ad S.
Cyprian.

Panvin. in
Fast.

rioni

rioni abrogata fuissent antiqua sacra; nec enim Pri-
 sco Cos. legendum cum sit operarum error, & ἀν-
 σοιχίων, quemadmodum in Suida, neque mirandum
 quod CXXXIX. Episcopi vel ex Vrbe, vel è vicinia sint
 collecti. In Codice namque Prouinciali numeran-
 tur adhuc Episcopi Romanę Prouincię LXXV. in Su-
 burbicarijs verò, Urbicarijsque Prouincijs plures ex-
 stiterunt, è quibus multi nunc desiderantur, vastatis
 eorum sedibus, variosque ob casus desertis, & exci-
 sis. Ecclesia quidem Christiana nata est sub Descr-
 iptione Italiae ab Augusto distincta in XIV. regiones,
 vt apud Plinium videre est, & Archiepiscopi, ac
 Episcopi constituti sunt vbi præfetti Prætorio, Pro-
 consules, Prætores, alijque Magistratus residebant,
 Sed Hadrianus Augustus Italiam in XVII. Prouin-
 cias diuisit, tum Constantinus, deinde Theodosius.
 Erant autem sub Urbis Vicario Consulares Campa-
 nię, Tuscię, Vmbrię, Piceni Suburbicarij, & Si-
 cilię; ac vicissim sub Archiepiscopo Romano quam-
 plurimi Episcopi, neque LXX. tantum in V. Regionibus
 circum Urbem, quibus l'Eschaffier putat suc-
 cessisse LXX. Cardinales S.R.E.; sed longè plures se-
 derunt, quamuis non semper vsquequaque Politi-
 cum ordinem, ac regimen sectata sit Ecclesia, imò
 potius (vti iam monui) seriem disseminati Euange-
 lij. A Nicænis namque Patribus, tum à Sancto Leo-
 ne Papa Ecclesiasticę Prouincię, ac Dioceses fuere
 potissimum stabilitę. In Electione quidem Bonifa-
 cij Papæ Primi subscribere plus minus LXX. Presby-
 teri adstantes, & IX. diuersarum Prouinciarum Epi-
 scopi, & ex Epistola Cornelij Papæ laudatę Presby-
 teros XLVI., Diaconos VII., totidemque Subdia-
 conos in Ecclesia Romana fuisse constat, vnde patet
 Presbyteros S. R. E. Cardinales Episcopis Prouincia-
 rum,

Rebuff.

Miraus in
Notit. Epif.p. du Four.
Leontij Fo-
roul.l'Eschaffier
de Reg. Sub-
urb.Elesac. de
auct. Epif.Relat. in Au-
ctar. Sym-
mach.

rum, seu Regionum Vrbicariarum non successisse, sed ex antiquissimo Instituto persistere, illorumque numerum, qui hodieque à Sixto Quinto præscriptus, & definitus viget, à vetusto non discrepare. Id euincitur, & è Romano superscripto Concilio, in quo XX. canones editi sunt, damnatique Hippolytus Diaconus Valentinianista, & Callistus Sabellianus, & Victorinus Episcopus non Pictauiensis Vrbis, sed petauionensis, seu pitabionensis, vti Sanctus Hieronymus, & Sophronius asserunt. Petouion, autem seu Pætouio est oppidum Pannoniæ superioris Ptolemæo Petouium, seu Πάττιον. Pætouion Tacito, Pitybion Sancto Athanasio, Petobion Ammiano, qui locat in Noricis, Lazius, Rhenanus, & Ortelius in Styria exstare adhuc tradunt, & Episcopatum fuisse, sicuti Ferrarius, qui Galestinum reprehendit, & ab Episcopatu Patauiensi sito in Vindelicis disertè distinguit, hallucinatus est (pace tanti viri sit dictum) Cardinalis Baronius, dum Victorinum Episcopum pictauiensem in Gallia opinatus est, & Canonem secundum irrepisse putat, illapsunque huius Concilij, quod secundum vocat (cum sit primum Romanum sub Siluestro primo) Canonibus, nam Iouianus, seu Iouinianus, & Victorinus Episcopus Petouionensis damnati edicuntur, quia dicebant Pascha non venire die suo, seu Quartodecimani erant. Victorinum verò eo in errore versatum crediderim, quia Millenariorum errorem sequebatur, ita docet Sanctus Hieronymus, atque hac de causa Victorini opera, vt Apocrypha reijcit Gelasius papa primus, & licet Cardinalis Baronius ad tempora vsque Damasi Papæ primi Ecclesiam suspensio iudicio supersedisse damnationi Millenariorum, seu Chiliastarum dogmatis putet, & quando Apol-

lib de script.
Eccles. seu
Vir. illustr.
l. 3 Geograph
c. 15.
Græc. edit.
Paris.
l. 3. histor.
In Apolog.
ad Constant.
l. 14. hist. l. 12
Comm. Reip
Rom. c. 5.
sect. 4.
l. 3 rer. Ger-
manic.
in nou. Topogr.
in pi-
tau & pita-
bion.
in not. ad
Marty:ol. 2.
Nouemb.

de Scriptor.
Ecc. in Pa-
pia.

c. S. Romana
ditt. 15.

Apollinaris Laodicensis Episcopus eiusdem Sectator à Damaso condemnatus fuit, illud quoque damnatum arbitretur; & Sancti Hieronymus, atque Augustinus propter auctoritatem verustatis, & reuerentiam asseclorum Papiæ (scilicet) Irenæi, Iustini, Victorini, & Lactantij, vt Tertullianum, & Nepotem omittam, ac Seuerum, qui postea vixit, damnare penitus non sint ausi, quamuis incessant, passimque irrideant. Quia tamen Cerinthus Hæresiarcha opinionem Millenariorum promulgauerat, & Legalium Præceptorum obseruationem Iudaicam reducebat, atque Luna XIV. Paschalem solemnitatem cum Iudæis obseruabat, vti Philastrius narrat, & Sanctus Gregorius Nazianzenus scribit, quia etiam Dionysius Alexandrinus Episcopus libris duobus superscriptum Nepotem Millenarium confutauit. A Siluestro Papa Primo Victorinum Episcopum Millenarium quasi Quartodecimanum, & Cerinthianum damnatum in isto Romano Concilio censuit; tametsi Victorinus postea suo sanguine maculas illas eluisset sub Diocletiano ad annum Christi CCCIX. Martyrio coronatus, & Sanctis adscriptus, inque Fastos Ecclesiasticos deinde fuerit relatus, sicuti Sanctus Cyprianus Episcopus Carthaginensis, qui opinionem de rebaptizandis hereticis tam acriter, ac proteruè professus fuerat. Legitur etiam nunc Victorini Commentariolus in Apocalypsin, quo Chiliastarum error refellitur, ita vt purgatum, & emendatum illum fuisse Sixtus Senensis sentiat; Cardinalis Baronius in Annalibus Victorinum damnatum à Siluestro in hoc Concilio alium fatetur à Pictauiense, & ab eo, qui Cyclos Paschales concinnauit, & ignotum esse, sicut & Callistum, atque Hippolytum, & Iouianum, seu Iouinianum.

Ve-

lib. de hæresibus c. 37. & Coriol. Chronolog.

Epist. 2. ad Cleod.

I. Bibl. Sac. a. uot. 273. & 277.

ad annum Christi 324.

in Euxini pe-
ripla.

Can. 20.

Dion. & Ap-
pian.

Lamprid. in
Alexan. hist.
Aug.
Auchent. Iu-
tiuran. col-
lat. 2.

Chron. Fran-
cisc.

dextera manu protensa iniicientis. Pacorum Re-
gem Ladis, siue Lazis datum ab Antonino Pio Ca-
pitolinus asserit. Exhibuit mihi vir antiquariae rei
peritissimus Leonardus Augustinus Senensis aeneum
quoque Numisma Traiani, cui auersa in facie cir-
cumscriptum est (*Regna adsignata.*) Arrianus
Regem Machelorum, & Heniochorum Anchia-
lum, Regem Lazorum Malassam, & alios enume-
rat, qui à Traiano, & ab Hadriano Regna obtine-
bant; Prusiam Regem Bithyniae, Cottium Regem
Alpium Romani memorant Historici. Præterea
Constantinum, eiusque filios βασιλεύς, id est Reges
Græci omnes Scriptores vocant, è Græco Latinè
redditum Concilium istud nunc dumtaxat haberi
declarabo inferiùs. Tertium, quod illi subscripserit
Sancta Helena Augusta Mater Constantini post Dia-
conas, & Constantinum ipsum, patet quam sit im-
belle, quando, vt anteriori libro notauimus, Fulvia vxor
Antonij Edicta proposuit, Alexander Seuerus in
Mammæam matrem vnice pius omnia ex eius con-
silio egit, subscripsisse Iustiniani Edictis Theodoram
vxorem, & vnà iussurandum à Magistratibus exe-
gisse constat; Pulcheriam Martiani coniugem inter-
fuisse Concilio Chalcedonensi probant Acclama-
tiones *εἰς εὐλὴν* ipsi attributæ. Imperasse Irenen,
ac Zoen foeminas Constantinopoli certū est. In Cō-
cilio quoq; Pontigonensi anno Christi DCCCLXXVI.
Richildem Augustam Caroli Calui Imperatoris con-
iugem à Legatis Apostolicæ Sedis eò deductam,
quamuis corona redimitam stetit affurgentibus il-
li Episcopis à Faucheto traditur. Quartum de So-
lœcismis, adscribendum est imperitiæ Librariorum,
aut Interpretis, quia Concilium istud è Græco ver-
sum, & translatum fuit in Latinum sermonem, cum-
que

que habitum sit anno Christi CCCXXIV. Crispo Cæsare III. & Constantino Cæsare III. Coss. Anno, qui consequutus est, CCCXXV. coactum fuit Nicænum Concilium Oecumenicum, & secundum etiam Romanum ab eodem Siluestro Papa congregatum præsentem Constantino Aug. cum CCLXXV. Episcopis intra Thermas quoque Domitiani post Synodum Nicænam, quæ ab illo sancitur, in quo septem tantum Canones, & mentio Arij, Photini, & Presbyteri Ariani, nullæ verò subscriptiones Episcoporum reperiuntur, vnde appingendi sunt huic secundo Romano Concilio Coss. Paulinus, & Iulianus, qui Consulatum gesserunt anno Urbis conditæ MLXVII. & Christi CCCXXV. quo Silvester accepit epistolam à Patribus Nicæni Concilij ad se directâ, datamque 13. Kal. Nouembr., & ijsdem Coss. Anno autem V. C. MLXVIII. Christi CCCXXVI. Constantinus Pater VI., seu VII. Consul fuit cum Constantino Cæs. Iuniore; rescripsit tunc Silvester ad Patres Nicænos, & vtrumque Concilium Romanum misit ad ipsos vt è Siluestri responso liquet. Græcè igitur ambo conuersa fuere, indeque rursus quasi postliminio donata Latio, vel à Dionysio Exiguo, vel ab Isidoro Hispalensi, vel ab Anastasio Bibliothecario, & infelicibus, quæ successere, sæculis exscripta sunt, vt etiam visum est Lazio; atque idcirco scatent mendis. Collector Conciliorum, siue Auctor Epilogi veteris in Editione præposterè Romana ista Concilia posuit, primum nempe posterius, & secundum prius, ὡς ἔργον πρότερον, vtrumque miscens, & confundens, atque primo perperam è Mariano Scoto Coss. Paulinum, & Iulianum attribuens, qui secundo sunt vendicandi. Quod attinet ad sextum obicem, nihil ille moratur eruditos,

Y 2 nam

Contras in
Fastis.

Fonto Du-
caus in plef.
saum.

lib. 2. Comm.
Reip. Rom.

anni 1528.

S. Hieron. ep.
ar. l. b. 10.

Salvian. in-
epist.

in ep. 4. & 25.
Iuon. Carnot

in histor. Au-
gust.

in Ephef.
Congl.

a. 3. 7. & 11.
c. a Subdia
con. 93. dist.

nam Domni vox, unde Domnio, & Domnula nomina propria, non mediæ tantum ætatis est, & frequens Scriptoribus Ecclesiasticis, quibus visa solius Dei propria vox Domini, quam Tertullianus tribui nolebat Imperatoribus, & quam è Paganis Cæsari- bus nonnulli etiam sunt auersati, ut Iuretus obseruat, addens Domnum scribi, cum de Ecclesiasticis agitur, cum de Laicis, Dominum, verum etiam ante Constantinum, atque Seuerum nomen Domini contractum fuit in Domnum, sic Domnædium pro Domino ædium dicebant, ut è Glossis probat Salmasius, qui florenti adhuc Imperio Domni, & Domnæ nomina priorum vice usurpata passim à Latinis, Græcis, Syris, & Aegyptijs è Photio, & ex Inscriptione Græca demonstrat, & Iuliam Domnam Seueri Augusti uxorem cognominatam ex Oppiano, & Inscriptione Albæ Iuliæ. Numus quidem, aneus me penes hinc illam profert, circumque insculptum Elogium *Iulia Domna*, inde (*Veneri Vitrisci*) ut ut sit mendum esset exscriptoris, vel mos sæculi, quem retinent adhuc Ecclesiastici, & Monachi omnes, ut Domnum efferant pro Domino. Domnum vocari gaudet Ecclesiæ Antiochenæ sacerdotem Sixtus Papa. Elisis igitur hisce strophis, quas excogitatas potissimum existimo, quia hoc in Concilio Cardinalium nomen in primis eluxit, & Subdiaconis, Diaconis, atque Presbyteris Ecclesiæ Romanæ primùm adtribuitur. Nam Diaconus Cardinalis, seu Cardinalis constitutus Urbis Romæ legitur in Epilogo, & Presbyter Cardinalis, & Cardine constrictus, seu constructus, & Cardinalis Subdiaconus. Perstringit quippe oculos inuidorum Ecclesiæ Romanæ perduellium fulgor tantæ dignitatis, & vel nominis splendor eos vrit, qui non à profanis

mtu

fanis Magistratibus ad ipsos Ecclesiasticos transijt, uti Lazio visum, & Alciato, sed propriè illis cessit.

Voce Cardinalis primus ex his, quos legi, vsus est M. Vitruuius, qui Tiberij Augusti æuo vixit, ita ut ferè simul cum Christo Domino, cumque Sancto petro exorta esse videatur; vocat ille Scapos Cardinales, Cardinatas trabes, Cardinata ligna, quæ sunt compacta, inserta, annexa, & incorporata, vnde Diaconi, & Presbyteri certis Diaconijs, vel Titulis annexi, inserti, & incardinati ad eorum ministerium Cardinales nuncupati fuerunt, quia fixi erant, & stari. Sic venti Cardinales quatuor à Seruio dicuntur certi non vagi, & erratici. Sic æternas rerum causas quodammodo Cardinales Sanctus Augustinus appellat. Scio Panuinium, & Panciroolum post Alciatum, & Lazium cum Gothofredo, Duareno, Spiegel, Erasmo, & Caluino Catholico explicare Diaconos, & Presbyteros Cardinales maiores præ cæteris Ministris, qui eisdem Ecclesijs inseruiebant, & Antonium Augustinum in Leonis Noni diplomate intelligere sacerdotes Cardinales primos sacerdotes non Urbis tantum Romæ, sed quarumcumque aliarum Ecclesiarum, quibus Tituli, id est Parochiæ committebantur. La Cerda insuper obseruare dictos Cardinales, quod licèt diuersis in locis agerent, vnus tamen Ecclesiæ, eiusdemque primariæ nomine continerentur, & à Matrice penderent Ecclesia, velut à Cardine ostium, cui Frizonius accedit. Non me latet à Leone Papa Nono in Apologia contra Michaellem Episcopum Constantinopolitanum scriptum, quia sicut Cardine totum ostium regitur, ita Petro, & successoribus eius totum Ecclesiæ deponitur emolumentum, hinc Clerici Cardinales dicuntur utique illi, quo cætera mouentur, viciniùs inhaerentes. Cardinalis

l.4. de Archi.
tect. c.8.

lib. 1. Aeneid.

lib. 9. c. 22. de
ciuit. Dei.

in voc. obsc.
Ecll. interp.
v. Card. &
Tituli.
Thesaur. var.
lect. c. 19.
in Lexico Iu.
ris. vbi perpe
ram laudat
Plinium, &
alia insulsa
præterit:
l. 7. Decretal.
Antiq. Colle.
tit. 16. cap. 2.
not.

Aduers. sac.
c. 94. n. 2. &
c. 15. n. 11.
in Gall. Pur
purat.

to. 3. Decret.
& Frizon.

zo. 1. controu.
lib. 1. de Cle.
r. c. c. 16.

ca. 1. 54.

apud Ant. Au-
gust. l. 1. c. 4.
de offic. Ar-
chipsr.

ep. 6. c. 19.

lib. 2. c. 5. vit.
S. Bernardi.

cap. 41.

dinalis Bellarminus vult eos illo nomine appellatos, quod alijs præessent, nam ante Sanctum Siluestrum id nomen impositum loco primùm, vnde ad personas transijt, & existimat vocitatos Diaconos, & Presbyteros Cardinales à Diaconijs, & Titulis, qui Cardinales nuncupabantur, quia potiores erant, laudatque Concilium Meldense, ac Ioannem Diaconum, sed cum illud non fuerit collectum nisi an. DCCCXLV. hic verò post an. DCCCLXXIII. floruerit, & antea personis solummodò nomen Cardinalis adsignatū sit, à personis potius ad loca migrasse, seu translatum fuisse crediderim, Titulorum certè minorum meminit, (si viculos legere non oporteat) Ioannes Decimus in Synodo Rauennæ habita, cui etiam Lambertus Imperator interfuit, sedem Cardinalem memorat Hincmarus, & alueum Cardinalem, id est fixum, præcipuum non deductum Bernardus Bonauallis. Diu post Synodum Romanam sub Siluestro Papa Primo habitam animaduerto dumtaxat Cardinalis vocem à profanis Magistratibus vsurpata in Breuiario Theodosij, siue Notitia Imperij Orientis, (quam sub Valentiniano Tertio, & Martiano concinnatam censet Pancirolus) Magister Militum in præfenti alter officium habuisse dicitur Cardinale, & Officium Magisteriæ per Orientem potestatis habetur Cardinale, hoc est non præcipuum, seu principale, vt exponit Pancirolus perperam etiam laudans Plinium; sed firmum, atque fixum, cum alij Magistri militum Officium haberent in Numeris Militaribus, qui sæpè mutari solebant. In formula de Principatu Urbis Romæ apud Cassiodorum, qui sub Iustiniano Augusto vixit, & Theoderico Gotthorum Rege. *Cum in Vrbe Roma (scribit) plurima fieri censeamus, & necesse sit potestatem*
ibi

ibi esse Comitiaci Officij, ut utilitates publica videantur impleri, nostro more prospeximus, ut quia Principem nostrum Cardinalem obsequijs nostris deesse non patimur, Tu eius locum Vicarij nomine in Vrbe Romana solemniter debeas continere. Quibus è verbis liquet Cardinalis nomen non inter dignitates prerogatiuam denotasse, sed ipsa in dignitate stabilitatem. Cum plerumque contingeret Magistratus, vel ob Legationes, vel propter expeditiones bellicas, vel alijs de caussis peregrè proficisci, sufficiebantur illis alij, qui vices ipsorum gererent, seu Vicarij substituebantur. Interea verò ipsi retinebant suos Magistratus, nec illis se abdicabant, aut abibant; vnde Cardinales quasi annexi, Cardinique inhærentes appellabantur; Cardinalibus verò Vicarij opponebantur, sicuti nunc Locumtenentes, seu Coadiutores principalibus, ut vocant, sic Gelasius Papa Cardinalem Pontificem nominat non Chorepiscopum, neque Coadiutorem, sed certum. Quem admodum in Ecclesijs, cum eueniret ut interdum abessent iustis è caussis Presbyteri, & Diaconi, subrogabantur, qui eorum munia obirent, alij Vicarij, nec illi, qui aberant, Presbyterijs, seu Titulis, aut Diaconijs cedebant, sed illas retinebant, & Cardinales nuncupabantur. Sanctus Augustinus Sanctæ memoriæ Hieronymum Presbyterum Cardinalem vocitat, & interpretres Latinus Neo-Cæsarensis Synodi fortè Dionysius Exiguus, Canone XV. Presbyterum Cardinalem enuntiat, testisque mihi est Iuretus, quamuis in Codice Canonum Ecclesiæ Romanæ sint tantum XIV. Canones, & in XIV. mentio dumtaxat existet Diaconorum VII. isque à Gratiano refertur, & XV. numeratur Græcè apud Balsamonem, addubito ne lapsus sit vir eruditus. Nam verba, quæ affert, sunt pura

lib. 7. Variar.
ep. 31.

ep. ad Episc.
Cælest.
Fidesac. de
fac. Episc. auc.

Enchirid.
c. 86.

ep. 131. Iuon.
Camoten.

c. 93. Diaconi
93. dist.

l. 2. ep. 9.

Chil. centur.
I. Adag. 19.& apud File-
fac. de sac.
Episc. auct.l. r. c. 6. de
baptif.l. 2. c. 9. l. 7. c.
71. l. 8. c. 3. l.
11. c. 34.

pura puta Sancti Gregorij ad Castorium Episcopum Ariminensem. Certissimum etiam est vocem Cardinalis pro primario, à quo cæteri pendent velut à Cardine fuisse acceptam, sic Sanctus Ambrosius virtutes IV. Cardinales dixit; sic liber Sancto Cypriano adscriptus de Cardinalibus Christi operibus inscribitur, cuius auctor è stylo recentior mihi videtur, quamuis coæuum Sancto Cypriano Pamelius putet. In Virgilianum hemistichium, *haud tanto cessabit Cardine rerum*, Seruius notat Prouerbum, *res est in Cardine*, id est articulo, *in eo Cardio rei vertitur*, id est tota res inde pendet; e Quintiliano, & Cicerone fusiùs illud exponit Collector Adagiorum; Cardines quoque limites celebrantur ab auctoribus finium, regundorum, a Frontino, atque ipso à Plinio. Petilianum de numero suorum, cum sit Cardinalis, atque authenticus, Scriptor Collationis Carthagenensis cum Donatistis, enuntiat; Sanctus Augustinus præcipuos partis Donati Cardinales Donatistas appellauit. Verùm Sanctus Gregorius Magnus Oratoria consecrari (priuata vt arbitror) ab Episcopis Ariminense, Firmano, Neapolitano varijs in locis iubet, ita vt ibidem nec temporibus futuris Baptisterium construatur, nec Presbyterum constituent Cardinalem; At Episcopo Syracusano commendat Cosmam è Subdiacono Ecclesiæ Syracusanæ, in possessione, quæ Iuliana dicitur, ordinatum Presbyterum, vt ipsum reducat in Ecclesiam Syracusanam, atque illic Presbyterum constituat Cardinalem. Hinc liquet Presbyteros Titulis, siue Baptismalibus Ecclesijs addictos, & infixos dictos Cardinales, quia vero illi reliquis anteponebantur Presbyteris, ideò pro primario, & præcipuo Cardinalis sumi cœpit. Innuit id Sanctus Gregorius scribens ad Ianuarium

Ar-

Archiepiscopum Calaris Sardiniae, vt Liberatus, l. i. c. 8.
 qui Diaconij fungi perhibetur officio, si à decessore
 ipfius non est factus Cardinalis, ordinatis ab eo Dia-
 conis nulla debeat ratione præponi, & passim de il-
 lius incardinatione agit. Fortunato etiam Episco-
 po Neapolitano concedit Gratianum Diaconum,
 Ecclesiae Venafranæ ab hostibus detentæ Cardinan-
 dum Ecclesiae Neapolitanæ, vtque constituat Car- l. 5. c. 111.
c. fraternit.
71. dist.
 dinalem, auctoritatem impertitur, Decreto Gratia-
 ni hæc Epistola est inserta. Cardinalis quidem Ba-
 ronius obseruauit, in locis illis, vbi Romana Eccle-
 sia possidebat Patrimonia, constitutas fuisse Diacon-
 nias, sicut in Vrbe, in quibus eleemosynæ à Subdia-
 cono Rectore Patrimoniij, & Dispensatore solerent to. 9. Annat.
Eccl. ad anne
C. N. 715.
 erogari (eorum namque Ministrorum fuisse munus
 curam gerere pauperum, pluribus Sancti Gregorij
 litteris admonemur datis ad Anthemium Subdiaconum
 eo tempore Neapoli eodem fungentem munere)
 profertque hoc Epitaphium, *Theodimi Sub-
 diaconi Regionarij, & Rectoris S. Sedis Apostolicae, &
 Disp. huius Diaconiae Beati Andreae*, e tabula marmo-
 rea, quæ est ante altare in Ecclesia Sancti Andreae
 ad Nidum dicta, quæ Diaconia tunc erat. Quo-
 ties verò Sanctus Gregorius Episcopus ad alias Ec-
 clesias vacantes transtulit, necessitatis causa, eos in-
 cardinari Ecclesijs, ad quas translati sunt, in eis-
 que Cardinales constitui dixit, siue infigi, innectique.
 Nam & Martinum Episcopum Tamitanæ Ecclesiae, lib. 1. c. 77. &
79.
 quæ hostili feritate occupata, & diruta fuerat, in
 Ecclesiam Sagonensem iamdiu Pontificis auxilio de-
 stitutam translatum, Cardinalem constituit sacerdo-
 tem, seu Pontificem, & Paulum Coepiscopum suum
 à Neapolitanis Cardinalem Episcopum desiderari lib. 2. c. 6.
 refert. Ioannem insuper Lysitanæ Ciuitatis ab ho-
 stibus

Z

stibus

- lib. 1. c. 25.
 can. pastor-
 lis 7. q. 11.
 c. relati 20.
 q. 1.
 lib. 2. c. 52. &
 53. seu 13. &
 14.
 Ant. Aug. lib.
 1. de emend.
 Grat. dial. 2.
 ep. 8. 11. 14.
 37. 112. & 113.
 can. 54.
 lib. 3. c. 10.
 apud Card.
 Baron. 10. 12.
 Annal. eccl.
 Iuret. 11.
 Vicecomes
 de Riib. ant.
 Baptif.
 l. 8. de Regn.
 Ital.
 & l. 7.
- fibus captiuata Episcopum in Squilatina, seu Scyl-
 latina Ecclesia Cardinalem constituit sacerdotem,
 ita tamen, vt si Lysitana Ciuitas ab hostibus libera-
 retur, ipse ad eam reuerti deberet, sin secus, in hac,
 in qua incardinatus est, permaneret. Inseruit &
 hanc Epistolam Decreto suo Gratianus, & aliam San-
 cti quoque Gregorij, qua is Agnellum Fundensis
 Ciuitatis clade hostili percussæ Episcopum in Eccle-
 sia Terracinense Cardinalem constituit Sacerdotem,
 sic vt Fundensis Ecclesiæ Pontifex esse non desinat,
 quem imitatus multis post annis Ioannes Octauus
 successor Frotharium Ecclesiæ Burdegalensis à Nor-
 mannis vastatæ Archiepiscopum vacanti Bituricensi
 Ecclesiæ incardinauit, in eaque Cardinalem fieri
 decreuit. Vnde patet nomen Cardinalium non Ro-
 mæ tantum, sed totum per Orbem in Cleri Ordine
 vsurpatum, & locis impositum seriùs. Patres Syno-
 di Meldensis laudatæ superiùs in Gallia statuerunt,
 vt Episcopi Titulos Cardinales in Urbibus, vel Subur-
 bijs constitutos ordinent, atque disponant, & Ioannes
 Diaconus post annum DCCCLXXIII. tradit in S. Gre-
 gorij vita ipsum Cardinales violenter in Paroecijs or-
 dinatos in pristinum Cardinem reuocasse. Aquile-
 ienses, autem Rauennates, Mediolanenses, & Com-
 postellani Canonici hodieque Cardinalium nomine
 sunt insignes; Paschalis Secundus in Epistola ad Di-
 dacum Compostellanum Episcopum. *Cardinales*
(scribit) in Ecclesia Tua Presbyteros, seu Diaconos ta-
les constitue, &c. In Cæremoniali Ambrosiano Be-
 roldus passim vocat Canonicos Mediolanenses Car-
 dinales, Sigonius meminit Ambrosij Cardinalis Ec-
 clesiæ Mediolanensis, in qua fuisse Scholam Sancti
 Ambrosij, & XXII. Cardinales ordinarios recenset.
 Beneuentani quoque Canonici Cardinalium nomi-
 ne

ne decorati fuere. Redeundum ad Romanos, de quibus Stephanus Papa non Primus, (vt existimauit Coriolanus) neque Tertius (vti Ciaconius putauit) sed Quartus anno DCCLXIX. sanxit in Synodo hisce verbis. *Oportebat vt in Apostolatus culmen vnus à Cardinalibus Presbyteris, aut Diaconis consecraretur.* Leo IV. anno DCCCXLIIX. Anastasium Presbyterum Tituli S. Marcelli Cardinalem per annos v. Parochiæ suæ contra statuta Canonum desertorem abiecit, & deposuit in Synodo LXXVI. Episcoporum, quã habuit in Ecclesia B. Petri consilio Lotharij, & Ludouici Imperatorum; vnde conuincitur eius Leonis IV. esse capita secundũ, & tertiũ de Officio Archipresbyteri, vbi de vicibus sacerdotum Cardinalium, & Mysterio, atq; Officio agitur, quæ tamen Leoni IX. præposterè adscribuntur. Ioannes dein VIII. Constitutionem de iure Cardinalium edidisse dicitur, in qua cautum est, vt ad Palatium Sacrosanctum illi bis in hebdomada iuxta Leonis Quarti Decretum conuenirent propter sollicitudinem omnium Ecclesiarum, & Clericorum disciplinam, & Laicorum querimonias definiendas. Demum in Concilio Lateranensi Nicolaus Papa Secundus anno MLIX. mense Aprili Indictione XII. Clericis, & Episcopis Cardinalibus Sanctæ Romanæ Ecclesiæ cum Pontificis Comitibus permisisset propositis Sacrosanctis Euangelijs in Basilica Patriarchij Lateranensis, & adiectis varijs maledictionibus; tunc translata in eos potestate deligendi Papam, aucta est Cardinalium Sanctæ Romanæ Ecclesiæ dignitas, vtque Papæ nomen, quod Episcoporum omnium erat olim commune, propter excellentiam Romanorum Pontificum proprium factum est, idque sancitum Decreto Gregorij Septimi in Synodo anno MLXXX. ita Cardinalium nomen promiscuè Presbyteris

Mich. Mon.
in Sanct. Ecc.
Caquan.

Chron. Cœc.

vit. Pont. f.

c. oportebat,
c. nullus, c. si
quis 2. 79. dist.

c. 2. de Cler.
non ecclid.

Frizon. c. 2.
Appar. Gall.
Purpur.

c. in nomine
23 dist.

S. Hieron.
S. Augustin.
Sid. Apollin.
Card. Baron.
in Notis ad
Martyrol.

teris omnibus Parochias obtinentibus concessum, & Canonicis, Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales Presbyteri, atque Diaconi fecere suum, non Decreto, quod sciam villo, sed veneratione, atque vsu, quem penes arbitrium est, & vis, ac norma loquendi, quique legis vicem obtinet. Illud verò colligo, quia Cardinalium nomen indulgere Romani Pontifices varijs Canonicis, & Præsulibus honoris ergò. Leo Nonus Presbyteros, seu Canonicos Cardinales VII. cum Sandalijs instituit Vefontioni, Coloniae, Remis, vti Chiffletius è V Viberto, & ex Inscriptione docet, qui vestibus purpureis vti solebant. Hartmanno verò Coloniensi Archiepiscopo, & successoribus Cancellarij S. R. E. officium tribuit cum Ecclesia Sancti Ioannis ante Portam Latinam. Cluniacenses Archimandritæ Callisti Papæ Secundi priuilegio Romæ Cardinalium officio fungebantur; in Italia Rauennates Antistites, in Hispania Compostellani Cardinalium titulis ornabantur. Remenses Archipræsules in Gallia Cardinales Tituli Sanctæ Sabinæ, Vindocinenses Cœnobiarchæ Tituli Sanctæ Priscæ, & alij alibi vocitabantur. Agendum quod instat, & quando Presbyteris, & Diaconis Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus accesserint, adiunctique fuerint, & incardinati etiam suprascriptæ Ecclesiæ, alij Episcopi, nominatique Cardinales perscrutandum.

Ex Epistolis profectò Sancti Cypriani, & è Concilio Romano sub Sancto Siluestro iam probauimus Romæ, vel haud procul sitarum, & longinquarum, etiam Ecclesiarum Episcopos plures Episcopo Urbis assiduos adstitisse præsertim in arduis quibusque negotijs conficiendis, imò & electioni Pontificis Romani adhibitos liquet è Sancto Cypriano, vbi Cornelium

V Vibert. li. 2.
vit. Leonis.
de Vefon. p. 2

Frizon. Gall.
Purpur.

Bibliotheca
Cluniacens.

Ep. ad An-
tonianum.

nelium factum Urbis Episcopum fuisse à plurimis Collegis suis, qui tunc in Vrbe Roma aderant, & ad ipsum litteras honorificas, & laudabiles, & titulo prædicationis illustres de eius testimonio miserunt, attestatur, & postea illos numerat ad XVI., & in Electione Bonifacij Papæ Primi subscribere IX. diuersarum Prouinciarum Episcopi, vt superius adnotauimus, neq; suspicandum est vel Nouatianos, vel Donatistas, vel Arianos Episcopos fuisse. Exhorruit etenim, & execratus est semper Romanus Pontifex Hæreseon portenta, nec Ecclesiam suam Hæreticorum contagio pollui, vel minima peruersarum Sectarum labe aspergi, aut attaminari vnquam passus est, totam pulchram vnicam Sponsam Christi sine macula, sine ruga seruauit, neque commercio tam foedo decolorari voluit, paratus ad impiorum detruncationem gladio Petri dextras omnium armare Antistitum: Clerici etiam Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, qui Præpositi videntur esse, ac vice Pastoris custodire gregem, Hæreticos penitus auersati sunt, & Nouatiani è Schismate in Hæresin prolapsi, cum ab Ecclesia Romana turpissimè per deformem ambitionem desciuissent

ὀκισκον τῶν ἐαυτοῖς δομισαμένοι, οἱ καὶ τοῖς ἐπιτιμωσάσιν συνέβαι, καὶ συνέβαι ἐκ ἡνεσχοντο, ædiculam sibi quãdam extruxerunt, ita vt cum his, qui lapsi erant, & sacrificauerant, ac immolarant, quantumcumque pœnitentiam egissent, conuenire, ac simul offerre, atque consecrare recusarent Eulogio Alexandrino teste. Cornelius autem Papa Concilio Romæ coacto Nouatum hostem Ecclesiæ iudicatum, eiusque Sectatores damnauit, atque ab Ecclesia repulit, & licet Theodosius Augustus Symmacho ad Ecclesiam Nouatianorum Romæ profugo precibus Leontij eorū Pseudo-Episcopi pepercerit, Cælestinus tamen,

S. Prosper cōtra Collator. Capell. de Appell. Eccl. African.

S. Cypr. ep. 4.

apud Photiū Cod. 182. & Cod. 280.

Niceph. Calist. l. 12. c. 27. hist. eccl.

Epiph. Scho-
last. hist. Tri-
partit. lib. 9.
c. 22.

lib. 11, c. 10.

lib. 2.

Hist. collat.

tamen, simul atque Pontificiam Sedem conscendit, Nouatianis Ecclesias Romæ abstraxit, eorumque falsum Præsulem Rusticulum in occulto coegit celebrare Collectas. Denique ante annum V. Imperij Theodosij Secundi Nouatianis ademptas Ecclesias Romæ, inque locis obscuris compulsos eos fuisse suos agere Conuentus, ac in iudicium protractos Niphorus prodit, nec ullus è Clero Romano se illis commiscere umquam ausus est. Ad Donatistas quod attinet, quàm animosè obijcit illis Optatus. *Ecce presentes sunt ibi, Romæ nempe, duorum Memoria Apostolorum, dicite si ad illas ingredi potuit Macrobius (Donatistarum Pseudo-Antistes) ita ut obtulerit illic, ubi Sanctorum Memorias esse constat, & postea: Erat ibi (Romæ scilicet) Victor (Primus Donatistarum Pseudo-Episcopus) filius sine patre, & Pastor sine grege, Episcopus sine populo; non enim grex, vel populus appellandi fuerunt pauci, qui inter LX., & quod excurrit, Basilicas, locum, ubi colligerent, non habebant, sic speluncam quamdam foris à Ciuitate gradibus sepe- runt, ubi ipso tempore Conuenticulum habere potuissent, unde Montenses appellati sunt.* In Collatione prima Carthaginense cum Donatistis, cum Felix quidam se Episcopum Urbis Romæ iactaret, & Petilianus Episcopus Nobilitatem omnem ibi esse Romanam turbine delatam; Aurelius Episcopus præiudicari absenti obtestatus est, & Marcellinus exclamauit. *Sine præiudicio Episcopi Urbis Romæ, & rursus Aurelius dixit: Abundat nos Innocentium dixisse Urbis Romæ esse Episcopum.* hic verò Felix intrusus à Donatistis Episcopus Romæ, Vrbe à Gotthis capta in Africam traiecerat, uti Balduinus censuit, & refugerat cum suis, è Sancto Augustino constat illum missum ex Africa fuisse Romam. Exclamat enim
Do-

Doctor eximius: *Ecclesia non est in sola Africa, vel solis Afris Episcopum Romam paucis Montensibus* (quos alibi Rupitanos vocat) *vel in Hispaniam domui, seu Patrimonio vnius mulieris ex Africa mittentibus.* fuisse videtur ea mulier Lucilla Hispana, quæ damnationem Cæciliani emerat ab Episcopis, quia verum prædicans ei factus fuerat inimicus, vt idem Sanctus insinuat, & Optatus illam nutricem Hæreseos Donatistarum asserit. Gregorius Magnus Donatistas etiam in Africa comprimi curauit. Ariani verò adeo fuerunt Romanis Pontificibus, & Clericis exosi, vt Liberius Papa munera, quæ Eusebius Eunuchus à Constantio Imperatore missus Templo Sancti Petri obtulerat, increpito custode, quod id non prohibuisset, procul vti victimam illicitam abiecerit, & solidos Decretos iussu Constantij, totidemque mandato Augustæ, ac alios ab Eunuchio Eusebio sibi porrectos pro com meatu exilij generosè recusarit, solumque vertere quàm styllum maluerit, nec Arianis communicarit, vel tantillum. Clerus verò, populisque insuper Romanus Felicem Diaconum, quamuis Orthodoxum, quia tamen Arianorum communi-
 one se foedarat, in Liberij locum auctoritate Cæsarea inductum adeo detestatus est, vt nullus Basilicam ingressus vumquam sit, dum Felix intus adstaret; cumque post biennium Liberius Edicto Constantij Matronarum precibus adducti reuocatus in Urbem, atque regressus esset ea lege, vt vnà cum Felice administraret Ecclesiam, exclamauit populus passim: Vnus Deus! Vnus Christus! Vnus Episcopus, vt solus Liberius Cathedram obtineret. Verùm vbi quæ compulsus minis, quæ blanditijs Constantij corruptus, & illectus Liberius, siue tædio victus exilij subscripsit Athanasij condemnaotini, atque permissus

lib. 2. contra
litt. Petil.

lib. 1. de vnit.
Eccles.

lib. 3. contra
Crescon.

l. 3. c. 32. 35.
l. 4. c. 136. &
163.

S Athan. in
ep. ad solit.
vit. agentes.

Hist Tripart.
lib. 5. c. 17. &
18.

Exod. c. 15.
Indith. c. 5.
Eecl. c. 38.
Exod. c. 25.

Anast. Bibl.
in Felice.

Mart. Rom.

Mart. Rom.
8. Kal. Oct.
vbi Car. Bar.

Binius in 10.
Conc.

Card. Baron.
ad an. 482.

S. Gregor.
lib. 2. c. 58.
lib. 3. c. 79.

stus est Arianis. Felix è contactu Cathedræ Petri
hausta virtute mutatus in alium virum in filiente Spi-
ritu Domini in eum, perinde ac si Cathedra illa
compacta foret è ligno, quod Deus ostenderat Mofi,
vt eo misso in amaras aquas ipsæ in dulcedinem ver-
terentur, vel è ligno Setim, è quo Arcam Domini
fabricatam fuisse sacri libri testantur, quia erat in-
corruptibile, imputribile, atque (vt Græci loquun-
tur) ἀσπιδίον; nunquam enim corruptarum, & pu-
tridarum opinionum, atque Sectarum perfidia po-
tuit ad illam Cathedram habere accessum, & si quos
illa tetigit amaros sessorum, protinùs edulcauit. Felix
(inquam) secessit illicò ab Arianis, & coacto Con-
cilio abstinendum ab his palam edixit. Itaque Libe-
rio sic excidente, Felix illi subrogatus est Cleri, po-
puli que consentientibus suffragijs, donec Martyrij
coronam adeptus fuit. Quo in articulo mirum di-
ctum, resumpsit pristinam sententiam, pristinosque
animos Liberius, & abrumpens in itam cum Arianis
communione, ab omnibus legitimus, & iustus
Pontifex agnitus rursùs colligens Ecclesiam discif-
sam, & Catholica dogmata propagans Cœlestem
promeruit beatitatem. Nullum dicendi finem fa-
cerem, si recenserem quæ Liberio suffecti Damasus,
Leo, Ioannes, alijque fortiter gessere, dum Heruli,
seu Eruli, qui Ecclesiæ Catholicæ non communica-
bant, vtpotè qui Ariani essent, è septem Regioni-
bus sacris tres occuparent, Odoacrum Regem sequu-
ti circa Christi CCCCLXXVI. annum; mox à Gotthis
Arianis Diaconiam Sanctæ Agathæ in Suburra de-
tentam fuisse certum est, Ricimeris auctoritate, vt
etiam illius Apsidis ab ipso exornatæ Opere musiuo
Inscriptio significabat. Detinebant Ariani præterea
Ecclesiam positam iuxta Domum Merulanam Re-
gione

gione tertia, sed vtramque Gregorius Magnus depulſis, & extinctis Arianis vendicatam Catholicis confecrauit ſolemni ritu. Episcoporum quidem Arianorum, qui Romæ ſederunt neque nomen, neque monumentum vllibi reperitur; eſſi non tantum Conſtantinopoli, ſed & in Hiſpania, in Gallia, Mediolani, Capuæ, perque totam Italiam duo Episcopi, Catholicus alter, alter Arianus diuerſarentur in ſingulis Ciuitatibus. Iura quidem Canonum, & faſacerdotij ſingularis (vt docet Pacianus ad Sympronianum) non patiuntur, vt eodem tempore duo ſint Episcopi eiſdem Eccleſiæ: Nicæno quippe id Concilio vetabatur, ſed Tyrannorum furor, & Hæreticorum rabies iura illa ſacra reſoluit, & violauit, atque pacis fouendæ cauſa tolerauit Eccleſia Catholica Nouatianos, Donatiſtas, & Arianos ad ſuum gremium reuerſos, Episcopos haberi, ita vt altero decedente ſolus ſuperſtes Episcopatu præſſet, vel prior illam teneret, aut alteri in ordine manenti plebs alia regenda committeretur. Neque cenſendum Chorepiscopos fuiſſe, qui Romano Pontifici, vel Clero aderant. Nam Chorepiscoporum munus, atque nomen Eccleſia Romana damnauit, atque reiecit, vt patet è Sancti Damasi, & è Sancti Leonis Decretis, præterquam quod in vicis illi, & in villulis dumtaxat collocabantur.

Romana quidem Eccleſia Episcoporum ſemper aſylum fuit, & Antiftites ſuis è ſedibus expulſi à Barbaris, & ab Hæreticis ad Sedem Apoſtolicam, tamquam ad ſacram anchoram confugere ſolebant, ibique, vt ex Epistoſa Ioannis Papæ liquet, alebantur pane Sancti Petri ipſi Hæretici reſipiſcentes, vti Pyrrhus Conſtantinopolitanus Patriarcha: præcipuè verò proximi Vrbiſ Episcopi Barbarorum in-

A a   curſibus

lib. 3. Diſt.
c. 30.
Ioan. lib. 2.
vit. S. Greg.
c. 31.
Card. Baron.
an. 591.

Hiſt. Tripart.
l. 4. c. 8.
Mendoza de
confit. conf.
Illiberit.

S. Ambr. de
non trad. Ba-
ſil. hæret.

Capac. Hiſt.
Neap.

VVarnefrid.
de Geſt Lan-
gobard.
ſirmond. in
Sid. Apollin.
Can. 8. Nic.
Conc.
Fileſac. de
ſac Episc. au-
ſtor.
Balduin. in
Delibat. Hiſt.
Aſſican.
& in Hiſtor.
Collat.

Damaſ. oper.
Leo .

Gratian. in c.
Chorep. & c.
quamuis diſt.
68.
apud Iuoanē
in c. plurimos
in prolog. de
diſpenſatione.
Anaſtaſ. in
Colleſt.

ad an. Christi
769. in Ann.
Eccl. ex Ana-
stas. in vit.
Pont.

in vit. Rom.
Pont. f.

l. 1. ep. 70.
l. 2. ep. 1.

Annal. Eccl.
10. 21.

in No. ad
Martyr. Kal.
Noemb.

curfibus fugati dirutis fuis Urbibus, & plebibus ex terminatis Romæ profugi fuffentabantur, & incardinabantur Titulis Regionum Urbis fæpius, quæ profanæ XIV., fed feptem facræ numerabantur. Cardinalis certè Baronius obferuat à Stephano Papa IV. statutum vt omni die Dominico à VII. Epifcopis Cardinalibus Hebdomadarijs Miffarum folemnia fuper altare Beati Petri celebrarentur, hicque mentionem primam Epifcoporum VII. Cardinalium reperiri, horum fcilicet, qui proximos Vrbi Epifcopatus haberent, & affifterent Pontifici eiuſdem Sanctæ Romanæ Ecclefiæ annexi Cardini, vicemque Pontificis explerent facris operando fuper altare Beati Petri, quem numerum inductum opinor inftar eorum VII. quos in Apocalypſe compellat Sanctus Euangelifta Ioannes Angelos, & ftellas, ac illorum Eccleſias Candelabra aurea, quorum in medio fimilis filio hominis ipſi viſus dictauit Diuinam illam prophetiam, ſiue pro numero Regionum facrarum Urbis. Luitprandus à Stephano quoque Papa Quarto Cardinales Epifcopos VII. delectos tradit, qui alternatim in Eccleſia Sancti Petri Apoſtoli Hebdomadas celebrarent, & Hymnum Angelicum in Miffarum folemnijs decantarent. Diu poſt ſub Nicolao Secundo Lateranenſis Eccleſia VII. Cardinales Epifcopos habuit, quibus ſolis poſt Apoſtolicum, id eſt, Papam ſacroſanctum illud altare licet accedere, ac Diuini cultus Myſteria celebrare, vt adnotat Petrus Damiani, ex eoque Cardinalis Baronius ad annum MLVII. qui recenſet Ordinem Romanæ Eccleſiæ illo æuo, nempe LIII. Cardinales in ea miniſtraſſe, VII. ſcilicet Epifcopos, Presbyteros XXVIII., Diaconos XVIII. (Erant & XXII. Abbatia, & in Vrbe XLII. Cœmeteria, foris quoque ad LXXIX. referunt

Boſius,

Bosius, Seueranus, & Coriolanus.) In ara Principe Basilicæ Lateranensis Papa celebrabat quibusdam Festis diebus, & Stationum; alijs Episcopi VII. Cardinales, scilicet Dominica Ostiensis, FERIA II. Sanctæ Ruffinæ, III. Portuensis, IV. Sabinensis, V. Prænestinus, VI. Tusculanus, Sabbatho Albanus, qui Papæ sacra facienti etiam assistebant cum Abbatibus designatis. Codex insuper Sacrorum Rituum per antiquus Vaticanus præscribit formam Ecclesiæ Romanæ circa MCXIX. annum Christi. *Sunt in Ecclesia Romana, Romæ nempe quinque Patriarchales Ecclesiæ. Prima est Lateranensis, quæ & Constantiniana, & Basilica Sancti Saluatoris dicitur, in qua sunt Episcopi Cardinales VII., qui appellantur Laterales, & Hebdomadarij, eò quod singulis Hebdomadibus per vices implent munus Pontificis nempe Ostiensis, Portuensis, Sanctæ Ruffinæ, siue Siluæ Candidæ, Albanensis, Sabinensis, Tusculanus, Prænestinus. Secunda Patriarchalis Ecclesia Sanctæ Mariæ Maioris, in qua VII. Presbyteri Cardinales, nempe Sanctorum Apostolorum Philippi, & Iacobi, Sancti Cyriaci in Thermis, Sancti Eusebij, Sanctæ Pudentianæ, Sancti Vitalis, Sanctorum Petri, & Marcellini, & Sancti Clementis. Tertia est Sancti Petri, in qua sunt VII. Presbyteri Cardinales, & quarta Sancti Pauli, in qua VII. Presbyteri Cardinales; Quinta Sancti Laurentij extra muros, in qua sunt etiam VII. Presbyteri Cardinales, unde colliguntur tantum XXVIII. Tituli Presbyterorum. Sancti Laurentij extra muros Abbas Cardinalis erat, sicut & Abbas Sancti Pauli. Has ipsas Patriarchales Ecclesias Romæ recenset Innocentius Papa Tertius, & in tribus Lateranense scilicet, Vaticana, & Liberiana suscipere solitum Papam insignia Pontificatus, & solum in earum altaribus celebrare; Cardinalem verò non*

Panciroi. ne
Tefori nasc.

Torriq. in
Crypt. Vatic.

Ciacop. in
Callisto I.

Nos. m. f. Tor
riq. de Cœ-
met. Thraſon
Rom Subter.
chron conc.
Conſt. Caier.
in Commēt.
de vit. Gel. II.

Pauin. m. f.
l. 2. c. 61. ex
eoque Seuer.
de 7. Eccl.

in epist.

Serran. lib. de
7. Eccl.

lib. 2. hist. c. 4.

Juret. in ep.
238
Iuon Carnot

3. c. 5. Obf.
Franc.

lib. de 7. Ec-
clief.

in vit. Steph.
III seu IV.

nisi eius venia per Breue, seu Diploma concessa, quod obseruabatur quo tempore Pontifices Romani subsidebant Auenioni. Vnde videtur iam inde à Stephano Quarto fuisse VII. Cardinales Episcopos in Sancti Petri Basilica. Narrat Glaber Rodolphus Monachus Cluniacensis, qui vixit sub Roberto Rege Francorum filio Capitonis, seu Caputij, vbi agit de Monasterio Lucacensi exstructo à Fulcone Comite Andegauensi, cuius Basilicam Hugo Archipræsul Turonensis, in cuius Dicecese constituta fuerat, sacrare distulit, nisi Fulco restitueret prædia, & mancipia, quæ iniuste diripuerat Matri Ecclesiæ Sedis sibi commissæ, Fulconem perrexisse Romam, ac obtinuisse à Ioanne Papa, vt misso Petro Cardinale postulata Fulconis intrepidè explerentur. Quem Petrum vnum ex illis, qui in Beatissimi Petri Principis Apostolorum Ecclesia Cardinales vocantur, fuisse Paschasius affirmat. Heriueus Remensis Archiepiscopus apud Hincmarum nominat Stephanum Petri Apostolorum Principis, & Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalem. Licet ex his conijcere illos Episcopos è sancti Petri Basilica translatos in Lateranensem. Serranus quidem prodidit in Lateranense Basilica statutum fuisse, vt à VII. Cardinalibus Episcopis quotidie vicissim super altare Beati Petri celebraretur, in alijs verò Patriarchalibus Ecclesijs idem Mysterium perageretur à Presbyteris Cardinalibus, auctoresque laudat Anastasium Bibliothecarium, Ptolemæum Lucensem, & Martinum Pœnitentiarium. Anno MXLIIX. sedente Leone Nono comperio VII. tantum Cardinales Episcopos I. Prænestinum, II. Portuensem, III. Albanensem, IV. Tusculanum, V. Sabinensem, VI. Veliternum, VII. Siluæ Candidæ, quos Lateranensi Ecclesiæ vendica-

tos,

ros, in Sancti autem Petri, & alijs Ecclesijs positos Presbyteros sub Nicolao Secundo, qui solis Cardinalibus ius suffragiorum tribuit in Comitibus Pontificijs, mox è Petro Damiani, & ex his, quæ superius protuli, claret. Seligebantur autem, ac euocabantur ad libitum Pontificum è varijs Episcopatibus totius Italiae, potissimum Romanæ Prouinciæ vt adhererent lateri Pontificis illi adstantes in sacris, unde Laterales, & Collaterales dicti sunt an. MCXXXIX. (sic Patres Concilij Sardicenis vocant Pontificis Romani Legatos ἐκ τῆς ἰδίας πλεύρας, e proprio latere) & Hebdomadarij, quia per Hebdomadaram vices Pontificis munus explebant, & Regionarij, quia per VII. Regiones Urbis sacras distributi erant; & Sancti Petri, quando eius Basilicæ addicti, & adscripti; & Lateranenses, cum Lateranensi annexi, atque incardinati, quin & Romani Episcopi. Memoratur Petrus Romanus Regionarius Episcopus, quem Papæ Suffraganeum, ac Legatum missum à Romano Pontifice ad Ludouicum Pium Augustum, Lotharius neglectis impiè paternis monitis planè impedijt, & auertit anno Christi DCCCXXXV., seu potius Georgius is nominandus; tradit enim auctor vitæ Ludouici Pij coæuus ipsi Ludouico missos à Gregorio Papa ad Ludouicum Imperatorem, Petrum Centumcellensem Episcopum, & Georgium Regionarium Urbis Romæ simul Episcopum, quod vbi resciuit Lotharius, Leonem iussit ire Bononiam, qui magno terrore iniecto, minisque intentatis prohibuit ulterius progredi hos Episcopos. Pudet inscitiae Farcheti, qui Caput Regionis (vt vulgò vocant) fuisse opinatur, nec Episcopum agnoscit. Petrus Episcopus quidam Romanus apud Flodoardum in Epistola Hincmari Remensis enuntiatur. In Chronico Far-

Paroiss. lib.
m. f. de gentes
Frangepau.

Franc. Belle-
foest. tom. 2.
Annal. Franc.

apud Pithæu
Annal. Franc.

Chron. Franc.

in hist. Rem.

Far-

Farfensi Romanus quidam Episcopus nomine Petrus iam nimis vetulus Romæ morans apud Sanctum Vincentium iuxtâ Ecclesiam Beati Petri sub Leone Nono recensetur anno MXLIIX. Beroaldo Vigesimo primo Abbate Præsidente Cœnobio. Legatum Stephani Papæ nomine Damasum Episcopum Romæ ad hanc obeundam Legationem ordinatum in Franciam venisse, ad Principesque adijisse, vt acciperent Regem suum Ludouicum scribit Flodoardus, siue Frodoardus in Chronico, alioqui comminaretur illis excommunicationem. Guillelmus Bibliothecarius scribit Hadrianum Primum Papam filium fuisse Talari postea Episcopi Regionarij, seu Regionis Tertiæ. Lapidis altaris Monasterij Sancti Geruasij d'Eyfes in Agennense Diœcese, quod anno MDLXXVII. Calvinianorum rabie incensum, dirutumque fuit, ab Euangelij cornu ad cornu Epistolæ legitur incisum hoc Epitaphium. *Hic requiescit Beatissimus Aduinus Episcopus Vrbis Romæ.* superestque sepulcrum, vas nempe capacissimum, vt è litteris R. P. Odonis de la Mothe accepi. Anno MLX. die VI. Iulij Nicolaus Papa Secundus cum Episcopis Romanis, & aliquantis Cardinalibus adijisse Monasterium Farfense narratur. Isti verò Regionarij, Hebdomarij, Romani, & Laterales Episcopi, & Sancti Petri, atque Lateranenses Cardinales, per quorum tractatum, seu principale iudicium fiebat electio Romanorum Pontificum, non erant certi, & statim olim omnes; nam seligebantur à Pontificibus pro libito, præsertim ex Episcopatibus Prouinciæ Romanæ, & incardinabantur nunc hi, nunc illi præter Ostiensem, Sabinensem, & Albanensem, qui destructis suis Vrbibus Episcopia Romæ habebant, & fixi, annexique firmiter videntur fuisse. Sabinensis profecto

apud Pithaū

in vita Hadriani I.

Chron. Farfens. m. f.

c. in nomine Domini 23. dist.

Etò Vrbs funditus excisa iacebat, Turreſque ſucceſſere Curibus, vt è Sancto Gregorio auctòr Commentariorum Pij Secundi refert. Albanenſis verò quam fuerit quaſſata, & deformata fatiſ oſtentant, quæ haftenus reſtant, ruinae, vt omittam Oſtienſes depopulationes non ab hoſtibus tantum, verum & ab aère quoque infeſto, morbiſque graſſantibus. Oſtienſis autem Epicoſopus habitabat Romæ in Monafterio, ſiue Abbatia Sanctæ Mariæ in Pallaria, que à Leone Nono, & ab Alexandro Secundo conceſſa dein fuit Caſinenſibus Abbatibus in hoſpitiũ, unde Lambertus Epicoſopus Oſtienſis, qui poſt ea Honorius Secundus Papa fuit, abs Abbate Caſinenſi tulit repulſam Monafterij Sanctæ Mariæ in Palladio, vbi eſt Eccleſia ſacra Sanctis Sebaſtiano, & Zotico, quamuis inſcribatur illa vulgò Zoſimo, & ab Vrbaño Octauo Summo Pontifice Sanctiſſimæ memoriæ inſtaurata, & opimè ditata exſtet, Cæleſtinus Secundus deſunctus apud Palladium VI. Idus Martij ſepultus in Eccleſia Lateranenſe proſidit. Epicoſopium Sabinenſe fuit Romæ Eccleſia Sancti Laurentij de Miranda. anno IX. Innocentij Secundi Ioannes Acolythus Lateranenſis Palatij, & Benedictæ vxor eius nuncupantur, quibus à Petro filio Petri Mancini Caſalinum poſitum in Regione Sanctæ Mariæ Nouæ in conſenſu Palladij diuenditum ſub hiſ confinibus. Eccleſia Sancti Laurentij de Miranda, quæ eſt Epicoſopium Sabinenſe. Commemoratur Epicoſopium Albanenſe apud Anaſtaſium Bibliothecarium, quod Romæ ſitum erat, & ſines Lateranenſis Eccleſiæ à ſcala Epicoſopi, ſeu Epicoſopij Albanenſis ab Innocentio Tertio deſcribuntur, & in ſupplicatione ab eo indiſta proceditur per viam maiorem, & arcum Baſilij, & ante Palatium Epicoſopi Alba-

Anaſt. Biblio
 thecar. Tor-
 rij. Crypt.

Vatican.
 Conſt. Caiet.
 in Gelaf. II.

Chron. Caſi-
 nen. c. 81. &
 83.

Card. Nico-
 laus de Ara-
 gon. lib. de
 geſt. Roman.
 Pont. f. Cod.
 Vatic. m. 6
 3534.

Archiu. s. Ma-
 riæ Nouæ.
 in Leon. III.

lib. 3. ep. 150.

idem 1. 3. ep.
 179.

Seueran. de
7. Ecclef

Ciacon.
Pandulph.
Pisan. in Pa-
fcha. II.

in Gelaf. II.

Albanensis. Propè v. Patriarchales Ecclesias Romæ, Patriarchia, seu Patriarcharum ædes erant, iuxta Lateranensem Romanus Patriarcha (nimirum Papa) habitabat; propè Vaticanam (cuius à dextra, læuaque construxit Episcopia Symmachus Papa Primus anno Christi CCCCLXXXVIII. hinc pro se, ac suis successoribus, inde pro Archipresbytero) Constantinopolitanus, ad Sancti Pauli Alexandrinus, Antiochenus in Liberiana, ad Laurentianam extrà muros Hierosolymitanus, illaque diuerforia, & hospitia illis erant attributa, si quando Concilia Generalia Romæ haberentur, quibus illi interessent. Tiburtinus, Nepesinus, Lauicanus, & Ortanus Episcopi à Pontificibus Romanis aliquando inter VII. Cardinales Episcopos connumerati fuere. In Oppido Poli memini me legisse in Sancti Stephani Inscriptionem anno Christi MCXXXIIX. incisam, in qua Guido Cardinalis Episcopus Lateranensis, & Sanctæ Tiburtinæ Ecclesiæ nuncupabatur. Victor Secundus anno MLVII. Petrum Lauicanum Episcopum, & Ioannem Tiburtinum Episcopum Cardinales Episcopos renuntiauit. Innocentius II. anno MCXXIV. Guidonem Episcopum Tiburtinum superscriptum (vt puto) Clemens Antipapa sedens aduersus Gregorium Septimum an. MLXXXIV. Cardinales Episcopos V., atque hos inter Albertum Episcopum Nepesinum allegit, siue potius Anticardinales; Offo Nepesinus etiam Episcopus cum alijs consecrauit Paschalem Secundum Papam, vnde Nepesinum inter VII. recenset P. Caietanus, & Ortanum, siue Hortinum, & Parmensem sub ipso Paschale Secundo, at sub Innocentio Secundo Archiepiscopum Pisanum, Episcopos Papiensem, & Mutinensem; addendus & Veliternus, seu Velitrensis, qui è Ciuitate

te

te sua ob Barbaricas incurfiones à Sancto Gregorio Magno translatus fuit in locum, quem Harenata dicunt ad Sanctum Andream Apostolum, siue, qui appellatur Renati (in Actis VI. Synodi Oecumenicæ Monasterium *Peve* positum in antiqua Roma dicitur) vel in Renatis, forsitan vbi Neophyti, & recens Baptizati erudiebantur, & instituebantur ex Indice Michaëlis Leonici. Reatinus insuper Episcopus fuit vnus è VII. sub Leone Decimo, qui & Tiburtinum resumpsit, dum restituit Briffonetum, & Caruaial ad Cardinalatus, & Episcopatus istos tamquam Cardinales illis adsignauit. Verùm Ostiensis, Sabinensis, & Albanensis Episcopi cum Prænestino, Portuense, atq; Tusculano remansere soli Laterales Pontificis Romani, & Episcopi Cardinales S. Romanæ Ecclesiæ. Etenim Veliternus Episcopatus vnitus fuit Ostiensi anno MCXXXIIX. in Alberico. At Episcopatus Sanctæ Ruffinæ, seu Siluæ Candidæ vnitus etiam Portuensi à Callisto Secundo fuerat anno MCXX., deinde Lauicanus Episcopatus adiunctus fuit Albanensi è Bulla Gregorij Noni data Laterani IV. Kal. April. anno IV. Pontificatus. Nepefinus connexus Sutрино, Ortanus Ciuitatensi, seu Ciuitatis Castellanae, Tiburtinus quoq; Parmensis, Mutinensis, Papiensis, Pisanus, & Reatinus Episcopi ex Ecclesia Romana diuulsi, & ab assiduis obsequijs Romani Pontificis seiuncti, suisque Sedibus redditi sunt. Tiburtinus forsitan ob bella, & internecinum odium cum Populo Romano, Parmensis, Pisanus, Mutinensis, & Papiensis, quia nimis remoti, atque distiti, Reatinus ignotis mihi de caussis. Ostiensi Principem locum adtributum existimo, quia consecrat Romanum Pontificem, & idcirco pallio vititur, Portuensi II. quia præerat Urbis portui; III. Sabinensi,

B b quod

l. 2. ep. 11. re-
lata in c. rem
por. tit. de
Presb. in Pa-
norm luon.

Adion. 11.

Clacon.

Seuer. Rom.
Subterr.

Cod. m. fmo
nasterij Cry-
ptæ Ferratæ.

quod à Sabinis Roma incrementum accepisset ; Prænestino IV. , quod oppidum illud Vrbi proximum , amicum , & socium , tum Colonia fuerit ; Tusculano V. , quod exciso Tusculo Romam commigrassent ciues ; Albanensi VI. , quod ex Albæ ruinis aucta foret Vrbs. Olim quidem cum statim non essent , & postquam certi , & stabiliti fuere Cardinales Episcopi , nullus inter eos ordo nisi promotionis obseruabatur , Primus Alexander Papa Quintus anno Christi MCCCCIX. , cum nullum Cardinalem nouum delegisset , quosdam tantum ad Titulos mutauit ; nam ob schisma contigerat , vt plerumque duo essent in eodem sacerdotio Titulares , hinc mutandorum , & optandorum Titulorum in Ecclesia Romana vsus manauit , qui ad eum vsque diem fuerat inauditus ; Antea VI. Episcopatum series digesta , illique pro dignitate , siue antiquitate , siue meritis Episcoporum distincti fuerunt . Abs his VI. Episcopis Romanus Pontifex consecratur . Sic Leonem II. anno DCLXXX. , sic Ioannem Quintum anno DCLXXXV. Episcopi tres Ostiensis , Portuensis , & Veliternus consecrarunt ; Constantinus Antipapa anno DCCC. LXVII. à Georgio Prænestinense , Eustratio Albanense , atque Citonato Portuense consecrationem accepit ; Victor Papa Tertius ab Ostiense , Tusculano , Portuense , ac Albanense anno MLXXXVII. Urbanus Secundus , qui Ostiensis erat , à Portuense , Tusculano , & Albanense anno MLXXX. , Gelasius Secundus à Lamberto Ostiense , Petro Portuense , Vitale Albanense anno MCXVIII. Ostiensis ab antiquissimis vsque temporibus Papam consecratur . Ita Dionysius papa consecratus fuit à Maximiano Episcopo Ostiense , & Marcus Papa ideò constituit , vt Episcopus Ostiensis vteretur pallio anno CCCXXXV

quin

Ciacon. in.
Alex V.
& Petro Ro.
dolphio Tos.
finanen.

Ciacon.

quin & anno DLVI. dum non essent Episcopi, qui ordinarent Pelagium Primum Episcopum Romæ, inuenti sunt duo Episcopi Ioannes de perusio, & Bonus de Ferentino, & Andreas Presbyter de Ostia, qui eum Pontificem ordinauerunt; inuò & Mincio dictus Benedictus Nonus, seu Decimus, cum Cardinalis Episcopus Veliternus ab obitu Theophylacti propinqui sui fuisset, ac vi, metuque in Sedem Apostolicam intrusus; cumque Petrus Damiani Episcopus Ostiensis reclamans aufugisset, ab Archipresbytero Ostiense vice Cardinalis Episcopi consecratus fuit anno MLXXXVIII. Id satis innuit ipse Petrus, dum scribit cupere se auctore Deo Pontificem ordinare, ac protinus à proprij Pontificatus arce recedere, cum ante Mincionis incubantis Cathedræ Petri meminisset, quem perperam P. Constantinus Caietanus Cadaloum censet. De Ostiense Episcopo in electione Bonifacij Papæ Symmachus agit fusè, utque ille Antipapam Eulalium tractus, & inuitus consecrauerit narrat. Hodie quoque consuevit Episcopus Ostiensis papam consecrare assistentibus Episcopis Portuense, ac Albanense. Quàm meritò refellit Filesacus illum, qui somniabat Romanum Episcopum Ostiensi tamquam Metropolitano subditum fuisse, cum Metropolitanus numquam fuerit Ostiensis. Obseruatio P. Caietani mihi non omitenda videtur. Episcopos scilicet è Cardinalibus assumptos electioni pontificum subscripsisse, ac eorum Bullis, quoties apud ipsos commorarentur, loco suo, id est inter Presbyteros, vel Diaconos, si è Presbyteris, vel Diaconis ad Episcopatum euecti essent, & omnia munia Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium obijisse, numeratos etiam inter VII. aliquando, sicut, & Episcopi Prouinciæ Romanæ, qui Pontifici

Bb 2

su.

Anast Bibl.
Ciacon.in Apolog.
ob dimiss. E-
piscopat. c. 3.Leo lib. 2.
chron. Casin.
c. 100.in auct. relat.
ep. presbyt.
à parte Bon.
n. 22. patric.
lib. rit. S. R. E.
part. 1. can. 3.
sect. 3.

de auct. Epif.

in not. ad G.
laf. II. vit.

notit. Episc.
Mirvi.

suberant ἀμέσως, id est immediatè, dicebantur Suffraganei Papæ, LXXV. vti superiùs memini, siue vti liquet è Vaticana Notitia LXII. at è Bibliotheca Thuani LXVII. refertque Gutherus in Specula, vbi arguit l'Eschasserium LXX. Papæ Suffraganeis LXX. Cardinales suffectos augurantem, hisq; Suffraganeis implentem Suburbicarias Prouincias. Caietæ maximo in Templo inter alios versus Epitaphij, quod positum exstat Andreæ Episcopo Caietano, leguntur isti.

Romanamque prius decorauit Presbyter Urbem,

Culminis auctus honos hic dedit esse patrem.

10.3. Constit.
Imper.

Federicus Primus Imperator ad Hadrianum Quartum Romanæ Ecclesiæ Venerabilem Episcopum, Summumque Pontificem hæc scribit (apud Melchiorum Goldastum hæreticum, & damnatum auctorem) anno Christi MCLIX. *Filium Comitum Blandratensis, quem vos in Clericum Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, & filium nostra petitione assumpsisse recordati sumus, vicissim ad honorem vestrum, & Sanctæ Romanæ Ecclesiæ altius sublimari intendimus ad Ecclesiam Rauenatensem, quem à vobis diligi gaudemus, & volumus ea tamen ratione, & ordine, quo patres filios suos solent diligere, quos suo tempore & manumittunt, & domui suæ prouidere decernunt, & quidem decentissimum est Sanctam Romanam Ecclesiam, tamquam matrem omnium Ecclesiarum filios, qui sunt ventris fructus, aggregare, & aggregatos ad decorem domus Dei per domos, & familias distribuere, quibus & nostrum Imperium tamquam ab utero, & gremio matris digredientibus debeat, & velit congruum honorem impendere. Titulum Beati Chrysogoni Marino Presbytero concessum rogatu Pipini Regis Francorum testatur Paulus Primus papa, quem deinde petijt Episcopum consecrari*

Ep. 24. apud
Gretser. &
p. 19.

secrari vt pœniteret. Innocentius verò Tertius noluit Rauennatem Episcopum eligi eum, qui Tituli Sanctæ Praxedis Cardinalis erat, imitatus Sanctum Gregorium, à quo ille, qui sacrum Ordinem in Ecclesia Romana suscepit, vltèrius ex ea egrediendi licentiam non habere dicitur, & à quo Diaconus factus Epiphanius nullatenus discedere permittitur. Viceuersa Episcopi non prouehantur ad Cardinalatum, & primus, qui ex Episcopali ordine transiit ad Cardinalitiam Dignitatem fuit Chunradus Comes de VVittelesbach, Archiepiscopus Moguntinus, qui Archiepiscopatu suo iniuste spoliatus à Friderico primo Imperatore, quia Victorem Tertium Antipapam venerari noluit, ad Alexandrum Tertium confugit, & ab illo Sabinensem Episcopatum Cardinalitium accepit, seque deinceps Archiepiscopum Moguntinum, & Episcopum Sabinensem Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalem professus est, vt Ciacconius, & post eum Frizonius adnotant, qui primum illum omnium Cardinalium duas Ecclesias, Episcopalesque sedes obtinuisse nouo, nec vquam antè audito exemplo scribunt; sed Clemens Sextus, & alij pontifices, qui Auenioni sederunt, & qui successerunt ipsis, frequentius id factitarunt ea cum formula, vt Cardinalitiæ quidem Ecclesiæ Episcopum, alterius autem Administratorem nominent, quod Incardinationis antiquæ vestigium est. prænestinus quidem primum locum obtinuit inter VII., seu VI. Cardinales Episcopos sub Leone Nono an. MXLVIII. at V. anno MLVII., quin VII. anno MCXIX. vt in Vaticana Notitia, inque Bibliotheca Thuani perscribitur, in Codice verò prouinciali apud Miræum obtinet IV. iuxta consecrationis, seu promotionis ordinem, quem obseruant in sedendo, inque subscri-

c. de postulat. pralat. incipit bo. mc.

c. filium 1. q. 1.

vit. Pont. in Gall. Parp.

Filefac. de
auct. Epif.

Coriolan.
Faucher.
Maselli in
ep. typisedit.
ad Em. Card.
Franc. Barb.

Panuin. lib.
de Pont. &
Card. creat e
Damas.

scribendo Episcopi locum mutantes subinde, ac variantes, donec IV. illi præfixus, & præstitutus fuit. Meruit assiduus labor Episcoporum Prænestinorum, meruit sollicita, & indefessa diligentia in obsequijs pontificis Romani, & in defensione Orthodoxæ fidei, quemadmodum è Synodis laudatis patet; nec à Georgio Episcopo Prænestino violenter extorta, consecratio impedijt, quin Stephanus Quartus verus, & iustus pontifex VII. Lateralibus, siue Hebdomadarijs, Sanctique petri Episcopis accenseret Episcopum prænestinum, dum VII. illos constituit anno DCCLXIX. in Concilio habito in Basilica Salvatoris, in quo Constantinus Antipapa deiectus, & exinfulatus, Electionis pontificiæ Lex præscripta, & alia præclarè ad Ecclesiæ bonum, & decus instituta sunt. Intererant autem doctissimi, ac selectissimi XII. Episcopi eò missi à Carolo, & Carolo Manno Francorum Regibus ipso Stephano papa efflagitante, hosque inter Iosephus Auenionensis Episcopus patriæ suæ XLIV. Primus igitur è Prænestinis Episcopis Lateralis, seu Hebdomadarius pontificis Romani, & Sanctæ Romanæ Ecclesiæ inordinatus, videtur fuisse Stephanus, cuius anno DCCLXXI. iam memini. Neque possum hic satis obstupescere, dum suspicio maiestatem Sedis Apostolicæ, quæ non solum suo in exordio Episcopis vallata, & cincta, eorum seminarium, & quasi prytaneum existit. Nam Sanctus petrus (si Panuinio credimus) necessitate ductus propter populorum in Christum conuersorum multitudinem, cum solus omnibus attendere non posset, duos Coepiscopos, & Coadiutores ordinavit, Linum videlicet, qui intrà Urbem, & Cletum, qui extrà, in Suburbijs munere fungerentur pridie Idus Ianij anno Christi LVII. Neronis secundo,

do, imò & Sancti petri procul abeuntis vices sustinebant, & pro illo detento negotijs, obibant pontificalia munia. Iure namque Sirmondus arguit Sauaronem, qui presbyteros dictos esse vult Episcopos, & Sanctum Linum, cum dumtaxat esset presbyter, Episcopum appellatum Romæ contendit, quo tempore Sanctus Petrus pontum, & Bithyniam peragravit. Etsi verò apud Sanctum Clementem legimus binos Episcopos extitisse simul Antiochiæ Euodium, seu Euhodum sub petro, Ignatium sub paulo; Alexandria Anianum à Marco, Abilium à Luca, Romanorum Ecclesiæ Linum Claudia (quia Linus filius fuit Claudia, certè Linus, & Claudia nominantur vnà in epistola posteriore ad Timotheum à Sancto paulo) qui primus sub paulo, Clementem verò post Lini mortem sub petro. Ephesi Timotheum sub paulo, Ioannem verò sub Ioanne, non tamen eo pedibus in sententiam Cardinalis Baronij, qui ob dissensionem Gentilium, & Hebræorum alium Gentilibus Ignatium nempe à paulo, alium à petro Hebræis Euodium, scilicet, Episcopum datum putat, neque Sancti Epiphaniij, qui procul peregrinantibus Apostolis, & Euangelij causa longinquas regiones adeuntibus relictos Episcopos Romæ Clementem, Linum, Cletum, ne Vrbs Episcopo careret, & Lino, Cletoque, quorum vterque sedit annos XII. post petri, paulique Martyrium, quod anno XII. Neronis obtigit, simile laurea coronatis, Clementem inijsse pontificatum: Censebam quondam corruptum esse locum Sancti Clementis à Novatianis, cum enim illi schisma fouerent, & duos Episcopos simul Urbis eiusdem esse posse affirmarent, duos Romæ, & alijs in primarijs Ciuitatibus

Epi-

in Sidon 14.
ep. 11. & 25. &
1.7. ep. 6.

17. Apostol.
Const.

Vfer. de ant.
Britan. e Mar
rial. & Clem.
cap. 4.

in Martyrol.
ad 1. Febr.

lib. 1. Panar.
hæres. 27.
Carpocrat.

in hist. Socr.
de penitēt.

de sacr. Epif.
auctor.

Episcopos ab Apostolis institutos adscribere potuerunt. Sic Romæ duos Episcopos Liberium, & Felicem consedisſe Socrates aſſerit eodem tempore, & Episcoporum Donatistarum, Nouatianorum, & Arianorum alibi cum Catholicis Catalogum textit Socrates Nouatianus ipſe, vti Latinius eleganter, & perſpicuè indicat. Crediderim profeſſò ab illis Eccleſiæ velut incunabulis, in omnibus Metropolitibus, ſed Romæ præſertim plurimos Episcopos cum à Sancto petro, tum ab alijs Apoſtoliſ ordinatos etiam ſine Titulo, & abſque vlla Diœceſe propriè adſignata, vt horum opera cum Apoſtoli egerent vel ad ſubrogandum demortuis, vel ad allegandum informandis, & imbuendis Chriſtiana fide plebibus iſti præſtò eſſent ad illos ſubleuandos parati ſemper in tam vberè Chriſti meſſe, atque in tanta copia. hincque illa varietas Episcoporum (vt arbitror) emerſit. Reuerà tamen in vnaquaque Vrbe vnum tantum Episcopum ſediſſe, atque præſuiſſe reor, alios verò ſine Titulo, & ſine poteſtate, niſi ea concederetur ab Episcopo proprio, adſtititſe; id autem ne conſuſionem pareret deinceps vllam hodie qui Coadiutores, vel Suffraganei dantur Episcopis, conſecrantur Episcopi, non tamen ſine Titulo, ſed Urbium, quæ detinentur à Barbaris, ſiue ſitæ ſunt in partibus Infidelium, Diœceſes illis attribuuntur, quod eſt diuerſum ſimulacrum incarnationis. Fileſacus huius moris originem repetit à Nouatianis, Donatiſtis, & Arianis Episcopis ad Eccleſiæ ſinum reductis, de quibus iam ſuſius egi. Eccleſia porro Romana his, quæ ſubſequuta ſunt, ſæculis, Episcopum ſuum pontificem Maximum, & illi obſequentes, atque Aſſiſtentes varios habuit Episcopos intrà ſuum
pomæ-

pomærium non solum in sacris celebrandis , inque
 Decretis Synodalibus fanciendis , in Electione , at-
 que Consecratione , & in Bibliothecis curandis ,
 verùm etiam in studijs , & in Diuinis voluminibus
 lectitandis , à Sancto namque Gregorio Magno
 Romam inuitatum ad Sancti Petri Apostolorum
 Principis limina comperio Ioannem Episcopum
 Catanensem , vt ei esset collega in lectione sacri
 eloquij . vnde meritò Romanus Pontifex Episco-
 pus Episcoporum nuncupatus fuit, illique cogno-
 mento Bonum Factum appingere iure meritò licet .
 Istos inter Episcopos effulsere Prænestini , sicuti sæ-
 piùs adnotauì , & post Stephanum anno DCCLXXI.
 Cardinalibus adnumeratum à Stephano Quarto
 Papa , successerunt Andreas anno DCCLXXIII. , Io-
 annes anno DCCLXXXVII. Stephanus Tertius an-
 no DCCCIV. Constantinus anno DCCCXXVI. , &
 illi, quorum nomina latent ad annum DCCCCLXIII.
 quo sedit Prænestæ Theophylactus , anno DCCCC.
 LXXXVIII. Stephanus Quartus, annis DCCCC.
 XCVI. , MXIV. , & MXVII. Petrus Cardina-
 lis , & Sedis Apostolicæ Biblio-
 thecarius .

l. xi. Reg. c.
 25.
 Tertullian.
 S. Cyprian.
 Acta S. Seb.

*De Prænestinis Episcopis Sanctæ Romanæ
Ecclesiæ Cardinalibus ad annum
vsque MC.*

CAPVT XI.

In Nicolai II
vit.

in Ital. Sacr.
to. vbi de
Epif. Syluz
Candidæ.

Vghell. vbi
de Præn. Ep.

LII Petro Petrus alius in Cardinalatu Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, & in Episcopatu Prænestino suffectus fuit à Ioanne XIX. Pontifice Maximo, vti Ciaconius asserit, vnde ad annum Christi MXXIV. collocandus, quin & ann. MXXVI. subscripsisse Ioannis Deciminoni diplomatibus eum liquet ex his ipsis, quæ R. P. Vghellus refert. Cum verò Ciaconius Brunonem istius Secundi Petri successorem adscribat à Nicolao Secundo prouectum ad Prænestes Episcopalem, & Cardinalitiam dignitatem circa MLXI. annum, & Brunoni subrogatum eadem in Sede Leopertum ab Alexandro Secundo ad annum MLXXIII. ex antiquo diplomate Casinatis Cœnobij anno MLXVII. VI. Idus Maij Indiçt. V. non video cur intrudat, vel irreperere patiatur Vbertum de Podio, seu Poggijs Lucensem, quem anno MLVIII. Cardinalem, & Episcopum Prænestinum inserit Cardinalibus à Stephano Decimo dicto Nono delectis, nisi lapsus sit per ὑπερβιβασμον, seu traiectionem numerorum annalium vitio Scriptorum, qui MLVIII. annum supposuere pro MLXXXV. quo Vbertus, siue Umbertus Prænestinum Episcopatum, atque Cardinalatum obtinuit, vt inferiùs pate-

De

CC

pate-

patebit, sed aliud quoque mendum ibidem occurrit. Nam signum Stephani Papæ Secundi attribuitur Stephano Decimo. Vrbs quippe Roma intrâ Nummum delineata cernitur, & superscriptum est. *Felix Roma*, circum verò. *Stephani Papæ Secundi*, in alia porrò facie *Crux*, cui appicta sigla *α*, *ω* & *IC. XC.*, in limbo autem. *ipse est Pax nostra*, unde non potui satis mirari oscitantiam eorum, qui Nummum illum tam alieno loco posuere, cum Stephanus Secundus, siue Tertius anno Christi DCCLXXII. sederit, & Nonus, seu Decimus anno MLVII. arguit verò Nummus ille Dominum Urbis tunc fuisse Stephanum Secundum Papam; sicuti regulæ, quæ in Sancti Petri Archiuo asseruantur, quibus inscriptum lemma, *Regnante Theoderico Felix Roma*, & ænei Numi, in quibus legitur. hinc *Felix Roma*, inde *D. N. Baduila Rex*, Theodericum, & Baduilam Reges Gotthorum tunc dominatos esse Vrbi comprobant. Infeliciter etiam omiſſis medijs Vbertum, siue Umbertum Brunoni successorem destinat Ciaconius, cum inferendi sint Ioannes, Bernardus, & anno MLXXIII. Leopertus, ne secum ipse pugnare videatur, neue laudato diplomati fidem detrahat, vel nisi mendosè legerit eo in diplomate Leopertum pro Vberto, vnumque Vbertum errans in duos, Vbertum nempe, Leopertumque disseuerit. Dirigenda igitur hoc ordine mihi videtur apud Ciaconium luxata ista Prænestinorum Episcoporum, & Cardinalium series, vt Petro primo successor datus circa MXXIV. annum à Ioanne Decimonono, Petrus Secundus narretur, & Petro Secundo Ioannes, qui Altaris Sanctæ Agathæ dedicationi Romæ præfuit Leone Nonno sedente, vt è marmoreæ tabulæ lapide refert P. Vghellus, id est anno circi-

apud Ciaconium Mentier.

in Ital. Sacroto. t. ex Flor. Martinell. in descr. Eccles. S. Agathæ.

ter MXLVIII. Ioanni verò Bernardus ab eodem Leone successus, quique anno MLXI. Indictione XIV. Romæ IV. Non. Maij Pontificatus Nicolai Secundi anno III. dedit Diploma seu Priuilegium Nicolai eiusdem ad Pontium Abbatem Anianæ Magalonenfis Diocesis Ordinis Sancti Benedicti, quod incipit hisce verbis. *Conuenit Apostolico moderamini pia Religione pollentibus beniuola charitate succurre*, seque subscribit Sanctæ Prænestinæ Ecclesiæ Episcopum, uti P. Odo per litteras affirmat. Bernardus illo ipso anno MLXI. Brunonem successorem habuerit, quem tamen Vghellus ἀπέθωκε Ioanni demortuo anno MLXXX. substituit; Bruno autem Leopertum abs Alexandro Secundo Prænestinæ Ecclesiæ præfulem delectum, qui anno MLXVII. eiusdem Alexandri Diplomati pro Monasterio Casinensi subscripsit ex ipsomet Vghello, quemque Ciaconius anno MLXXII. profert. Leoperto denique subrogatus fuerit Vbertus, siue Umbertus, quem Penestrinensem Episcopum anno MLXXIV. pridie Kal. Septembris Gregorio Papa Septimo sedente dedicasse Altare Sancti Andree in Ecclesia Sanctæ Cæciliæ Romæ adnotatum est in vetustissimo Bibliorum Codice manuscripto, qui asseruatur ibidem. Illo quoque anno Vbertus, siue Hubertus prænestinus Episcopus à Gregorio Septimo missus fuit ab Vrbe Legatus ad Henricum Quartum, seu Quintum Imperatorem, siue Regem vna cum Agnete Augusta religiosissima ipsius Henrici Matre, cumque Gerardo, seu Geraldo Episcopo Cardinale Ostiense, & cum Raynaldo Episcopo Comense, vel Nouocomense, qui aliquibus Robertus, imò Comano (uti Petrus Damiani scribit) quamuis Cumanus enuntietur à Gregorio Septimo, & à paulo Bernriedense, cumque

Caid. Baron.
Annal. eccl.
a. 12074.

Sg. l. 9. de
Rega. Ital.

Ciacon.

que Curienſe inſuper Epifcopo. Ad partes Germa-
niæ duos Epifcopos Reuerentiſſimos Legatos dire-
ctos prænſtinum, atque Cumanum, & Matrem
ipſius Henrici Agnetem ſunt qui tradant. Grego-
rius quidem Septimus Albertum, aut potiùs Hum-
bertum Prænſtinenſem, & Giraldum Oſtienſem
Epifcopos duos Legatos à ſe ad partes illas deftina-
tos memorat, vt in vnum conuocatis Archiepiſco-
pis, Epifcopis, Abbatibus, Religioſiſque viris, vice,
atque auctoritate ſua fulti, quæ corrigenda eſſent,
corrigerent, quæ Religioni addenda, adderent, il-
los cum Agnete Auguſta ab Henrico Rege Romam
allegatos rediſſe, atque apud pontificem Grego-
rium conſtanter teſtificatos eſſe, quod ipſe Henri-
cus vellet Simoniacam Hæreſim à Regno ſuo extir-
pare, & inueteratum morbum fornicationis quo-
rundam Clericorum toto adnixu corrigere Grego-
rius ipſe recenſet, canit & Domnizo

Prænſtina quoque verum

Pontificem Chriſti. Legatione illa functum, in Hi-
ſpaniam inſuper miſſum cum ſupraſcripto Girardo
Oſtienſe Gallias peragraſſe Frizonius cenſet. Inter-
fuit hic Vmbertus Canuſij quo tempore Henricus
Rex poenitens pontificem Gregorium Septimum ve-
neratus eſſe flagratam conſequutus eſt veniam ad an-
num Chriſti MLXXVII. ſubſcripſerat ipſe Vmbertus
Gregorij Septimi, & Landulphi Beneuentani Prin-
cipis Conſtitutioni, ſeu pacto, quod inierunt anno
MLXXXVI. floruiſſe adhuc Vbertum conijcere licet,
quia Gibertus Corrigha Rauennas Archiepiſcopus
Schismaticorum Epifcoporum factione prouectus
ad papatum Brixini cum pontificem Summum ſe
gereret, & Clementem Tertium appellaret in pseu-
doepiſcoporum Cardinalium delectu an. MLXXXVI.

Hu-

Rader. to. 3.
Bau. s. Opuf.
56. de Suxa.
mundi gloria
& ep. 8. ad
Agnet. 19. 20.
21. lib. 1.

1.9. ep. 3. Re-
geſt.

in vit. Greg.
VII. edita à
Gretſero In-
gollid. in 4.
an 1610. vbi
Bulla Greg.
VII. de Hum-
bert. Ep. Præ-
neſt.
Lambert. Sca
fnaburgen.

1.2. ep. 28. ad
Licmanum.
Bremen. Ep.

1.2. ep. 30.

1.3. ep. 10.

in vit. Comit.
Matild. apud
Gretſer.

Card Baron.
an. 1074. 1077.
Annal. Eccl.
Gall. Purp.

Nicol. de Ara-
gon. cod. m. f.
Vatic. de reb.
geſt. Pont.

Regeſt Greg.
VII. 1.2. ep. 28

B. Presbyter
in vita S. An-
selmi Lucen.
inter antiqua
monumenta
edita Ingol-
stadij.

to 1r Magde-
burg. centur.
e Lamberto
Schafnabur.

Regest. Gre-
gor. VII.

Ciacon.

Frizon.

Frizon.

Ciacon.

in vit Comit.
Matild apud
Baron. 10. 11.
Annal. Eccl.
ad an. 1098.
vi. Greg VII
à Bennone
post hist Sla-
uorū Herm.
à Reinecio
Reineccio.
Lambert. Sca-
fnaburg.

Hugonem Candidum siue Blancum à Leone Nono
Cardinalem presbyterum Tituli Sancti Clementis
anno MXLIX. renuntiatum, designauit Episcopum
prænestinum aduersus Vbertum Gregorio Septimo
fidissimum. Erat Hugo ille Tridentinus, (Gallum
affirmat Frizonius ex Onuphrio) vir eloquens; &
doctus, sed inconstans, & variæ fidei, qui Step-
hano Decimo pontifice vnitatem Ecclesiæ deserens, &
sub Nicolao Secundo schisma molitus, à Nicolao
damnatus est; post Nicolai obitum præcipuus au-
ctor fuit Schismatis, quo Cadalous pallauicinus par-
mensis Episcopus Thronum Apostolicum vsurpare
conatus Honorij Secundi nomen assumpsit anno
MLXI., & Cadaloum sectatus aduersus Alexandrum
Secundum iustum pontificem, ab Alexandro diris
quoque deuotus anno MLXIV., cum poenitentia
ductus veniam petijset, impetrauit, à Gregorio
deinde Septimo Legatus in Hispaniam, & redux,
defecit iterum, Vormatiamque conuolat, vbi anno
MLXXVI. coacta pseudo-synodo superscriptum Gui-
bertum Rauennatem erexit in papam, tertiumque à
Gregorio papa excommunicatus, & abiectus infor-
duit, inque perduellionatu animam miser efflauit,
cum diutissimè vixisset, & annos L. in illa Cardinala-
tus, & animi varietate transegisset. anno MXCVIII.
die VII. Idus Augusti enuntiatur Episcopus prænesti-
nus in Conciliabulo Romano, cui cum Bennone
Anticardinale interfuit. Sic de Hugone illo cecinit
Domnizo.

*Huc Hugo tunc falsus venit, qui dicitur albus,
Officit hic multis Romane Presbyter Vrbis,
Ter damnatus erat, pretio qui restituebat
Emptores Christi templorum, iunctus & ipsis
Aduersus Papam fingens mala latificabat*

Corda

Corda malignorum, Regis simul, & sociorum.

Plura loquens Papæ dixit Synodus sibi sancta,

Tu pater es patrum, blasphemum contere prauum.

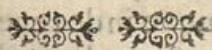
Anathematizatus etiam fuit hic Hugo ob ineptiam, & inconditos mores, & quia multas calumnias confinxerat contra Gregorium Septimum adhærens Henrico Regi, cui detulerat figmentum confirmile Tragœdiæ de vita, & institutione papæ.

Vbertum verum prænestinum Episcopum vitam produxisse interim ad annum MXCII. arguit Bernardus successor eius in Cardinalatu, & Episcopatu prænestino (viti docet Vghellius) è Bulla Urbani Secundi concessa Monasterio Sanctissimæ Trinitatis de Caua eo anno pontificatus Quarto, vnde antè Vberti excessum Hugoni Candido prænestinum Episcopatum delatum ab Antipapa Clemente Tertio liquet, Bernardum excepit Milo ab Urbano Secundo papa promotus ad Episcopatum prænestinum circa MXCVI. annum, Frizonius & hunc Milonem Gallis accenset, Hugonique oppositum. Anno MXCIX. seu MC. paschalem Secundum pontificem electum Milo iste cum alijs Episcopis consecrauit auctore Pandulpho pisano. & in paschalis Secundi diplomatis subscriptus reperitur, quæ data sunt

annis MC. & MCI. tam pro Cluniacensi

Cœnobio, quam pro Ecclesia

Florentina.

De

Greg. VII. l. r
ep. 6.

Sigon. l. 9. de
Regn. Ital.

Ciacon.

Frizon. II.

in vit. Pas. h.
II cod. Var.
3762.

Ciacon.
Frizon.
Panuin.

Bibliot. Clu-
niac.

*De Prænestinis Episcopis Sanctæ Romanæ
Ecclesiæ Cardinalibus ad an-
num MCC.*

C A P V T X I I.

EXCEPIT Milonem Berardus Beneuentanus à paschale Secundo Episcopatu prænestino præfectus, quem Romæ demortuum, (vt Vghellus notat) anno MCVII. Alphanus Archiepiscopus Salernitanus hoc Epitaphio illustrauit, certè reperitur illud in eiusdem Alphani Codice.

*Berardus Nomen, Beneuentus Patria, sedes
Prænestæ, celebris laus mihi Roma fuit:
Hostes Ecclesiæ contriui, cuncta relinquens
Iui Hierusalem soluere crimen ibi;
Iamque dies mensis retinebat quinque December
Cam rediens illinc mortuus hospitor hic.*

Hinc facile est colligere Beneuenti natum, Episcopum prænestinum Romæ cum laude floruisse, Hierosolymas profectum, siue pœnitentiæ causa, siue (vti conijcit Vghellus) Legatum in Orientem ad Ebremarum è patriarchatu Hierosolymitano, cui incubabat intrusus, deturbandum, præclare munus obiisse, cumque inde reuerteretur, in Casinate Cœnobio defunctum die v. Decembris, sepultumque iacere, nam Codex ille Alphani Casini seruat, vt à doctissimo Luca Holstenio, qui Epitaphium

phium mihi transmisit, accepi. Huius Berardi mentionem fieri ab Urbano Secundo in privilegio, quod Cluniacensibus est indultum, & in Epistola Gibelini, seu Iubilini Arelatensis Archiepiscopi apud Cardinalem Baronium Vghellus asserit. Berardo subrogatus est Chunradus in Episcopatu Prænestino, atq; in Cardinalatu à Paschale II., quem anno MCVI. comitatus fuerat hic Chunradus ad Concilium Vastallense, seu Guardastellense, cui vnà cum alijs Cardinalibus interfuisse, ac subscripsisse legitur, & in quo de Schismaticis Episcopis, & Clericis in vnionem assumendis cogitatum fuit, vt auctores sunt Nicolaus Cardinalis de Aragonia, Panuinius, & Ciaconius è Bullis Lateranensibus. Chunrado suffecit Cononem, idem Paschalis Germanum Treceburgensem, seu Trunciberenger prius Eremitam in Heluetica Solitudine, & postea Canonicum Regularem, & vnum è fundatoribus Congregationis Aroasiæ in Atrebatense Diocese sub Regula Sancti Augustini non procul à Bapalma anno MXCVII. cuius Præpositus primus Hildemarum fuit ab isto Conone constitutus, quæquæ matrix fuit XXVI. seu XXVIII. Abbatiarum, seu Monasteriorum, & Sancti Nicolai vocabatur. Hunc ergo Cononem, seu Cunonem ob vitæ sanctimoniam, atque singularem pietatem Paschalis Summus Pontifex in Gallijs agentem prouexit ad Cardinalatum, & Ecclesiæ Prænestinæ gubernaculo admouit, mox ille Legatione Sedis Apostolicæ fungens in Oriente Henrici Quarti, seu Quinti sacrilegio audito, cum inuestituras Episcopatum, atq; Abbatiarum vsurparet Henricus, inque ipsum Paschalem manus violentas iniecisset, conuocata Hierosolymis Synodo Henricum excommunicauit anno MCXI. & confestim aduolans in Occidentem, eo-

D d dem-

Ciacon. qui emendandus

Baron. e Rob. de monte seu S geb. appéd.

Miræus de Capit. Viad. & Orig. Aug. c. 10. & 43. Cl. Robert. in Gall. Christ.

Gazæ in hist. Belg.

Lœnius.

Pennot. l. 2. de Canon. Regul. ca 62. & l. 3. c. 53.

in Chron. ad
ann. 1116. &
1119.

Mirvus in
Falt. Belgic.

Suger. de vit.
Lu. I. Craffi.

Coriol. in
Summ. Conc.

in Gall. Puf.

Martyr. Gall.
ad die xv. Au-
gust.

ep. 167. 168.
275. & 277.

Card. Baron.

Nico. monac.
in vit. S. Go-
defredi Epif.
Amb. l. 3. c. 9.

ad ep. Iuon.
236. & 266.

demque Legationis munere circumquaque Prouin-
cias lustrans, collectis in Græcia, Hungaria, Saxo-
nia, Lotharingia, & Francia Synodis, vbique sen-
tentiam excommunicationis, quam dictauerat in
Henricum, repetiuit, vt ex Actis Concilij Latera-
nensis Cardinalis Baronius probat: Abbas Vespergen-
sis Concilij v. confirmasse illam sententiam tradit
Cunonem. Habuit equidem Cuno Legatus anno
MXXIV. Concilium Bellouaci in Gallijs, seu genera-
lem Conuentum Ecclesiæ Gallicanæ die VIII. Idus
Decembris cum Radulpho Remense Archiepisco-
po (errat Robertus Manassem Remis tunc sedisse,
narrans) in eoquæ Godefridum Ambianensem Epi-
scopum, qui se in Cœnobio Cartusiensi recluserat
abdicata dignitatē, redire iussit ad Episcopatum, &
in Henricum Anathema inclamauit, licentiam quo-
quæ dedit Lamberto Episcopo Tornacensi eleuandi
Corpus Sancti Arnulphi Sueffionensis Episcopi in
Monasterio Sancti Petri Aldenburgi in Flandria fun-
datoris, & quiescentis. Ad hunc Cunonem ex-
stant IV. Iuonis Carnotensis Epistolæ datæ eo tem-
pore, quibus se infirmitate corporis grauatum, quod
ad eum non adeat, excusat. Idem Cuno in Quadra-
gesima proxima anno MXXV. & in Dominica Læta-
re Hierusalem v. Kalend. Aprilis Remis Concilium
celebrauit, & Henricum iterum damnauit, apud
Sueffionas quoque Synodum collegit, & Catalaunis
IV. Id. Iulij excommunicationem Henrici sanciens,
vt è rebus gestis Sancti Godefredi superscripti, quem
reuocauit ad Sedem suam, liquet; & è veteri libro,
quem laudat Iurretus, ex eo verò næuos libens exi-
mo; nam vbi legitur. *Item Cono era II. proximum
Pascha Regem Henricum Colonia in Templo Sancti Ge-
reonis damnauit, Catalaunis Cono IV. habito Concilio*

pre-

prædictum Regem damnauit IV. Idus Concilij, ita emendans restituo. Theodericus feria II. proxima Pascha Regem Henricum damnauit Colonia in Templo Sancti Gereonis. Catalaunis IV. habito Concilio Cono prædictum Regem damnauit IV. Idus Iulij. Theoderici certè Cardinalis, & Legati meminit Ciacinius, eumque anno MCXVI. Coloniae promulgasse Anathema in Henricum testatur, & in Hungaria, Germania, Saxonia, Coloniaeque Legationem obiisse & Coriolanus affirmat, Frizonius Iu retum sequutus tria enumerat Concilia ductu Cononis congregata in XII. & XV. annis sæculi XII. & Manassem Archiepiscopum Remensem vixisse putat Bellouacensis, & Catalaunensis Synodorum æuo. Cunonem non facilem flecti, suspensionis nota implicuisse omnes Episcopos, & Abbates Normanniæ, quòd tertio vocati ad Concilia sua non venerant, refert VVilhelmus Malmesburiensis. Scripsit ad Cunonem Gotfridus Vindocinensis, & Episcopum vitæ laudabilis vocitat. Reuersus est Cuno in Italiam, & sicut ibi anno MCIX. paschale secundo iubente, atque curante Consecrauit mense Februarij Sacellum domesticum arcis sublacensis à Ioanne Quinto extructum, ita prænesten adueniens anno MCXVI. in Ecclesia sua XVIII. Kalend. Februarij Indictione X. altare, atque Cryptam sancti Agapiti Martyris Dedicauit, recondiditque Reliquias sanctorum Martyrum Miliani, & Nymphæ, non (vt legit Vghellus) Miliani Episcopi Nepefinæ, Epigraphen huius Dedicacionis indicem inserui libro superiori, cum alia, quæ paschalis secundi pietatem refert in Ecclesia superiore Dedicanda, cui adiungit Vghellus Petrum Episcopum Anagninum, & sanctæ Romanæ Ecclesiæ Diaconos Cardinales. Curam quoque gessisse

D d   Tu.

in indice
Concil

lib. de Gestis
Pont. Angl.

Iuret. ad ep.
28.
luon.

Chron. Sub-
lac. m. f.

lib. i. c. 12.

in Archivio
Cryptæ Fer-
ratae.

Alb. Crantz.
lib. 5. Saxon.
c. 38.

Sigon. lib. 1. c.
de Reg. Ital.

Tusculani Episcopatus ipsum Episcopum Prænesti-
num constat, & Nilum Abbatem Monasterij de Cry-
pta Ferrata Benedixisse potestate à papa sibi tradita,
è Bulla Eugenij Tertij relata à Gregorio Nono in
diplomate dato Laterani Non. Februarij. Illo anno
MCCXVI. Romæ in Basilica Lateranense Generalis
Synodus celebrata est, ad quam diuersarum Prouin-
ciarum Episcopi, & Principes confluxerunt. In ea
pridie Nonas Martias inchoata præstat audire Cono-
nem VI. die loquentem. *Domine pater* (inquit Co-
no ad paschalem summum Pontificem) *Domine pa-
ter, si verè Tuus fui Legatus, omnibus his audientibus
Legationem meam verbo Tuo confirma; cui Pontifex,
verè Legatus ex Latere nostro fuisti, & quidquid Tu,
ceterique fratres nostri Cardinales Episcopi Legati Dei,
& Apostolorum Petri, & Pauli, huius Sedis, & nostra
auctoritate fecerunt, confirmauerunt, præbauerunt.
Ego quoque probo, & confirmo, quidquid damnaue-
runt, condemno.* Tum prænestinus (Cono scilicet)
*Atqui (ait) cum Legatus Hierosolymis agens audissem
Regem Henricum post Sacramenta, obsidos, & oscula
Pontificem in ipso Beati Petri Templo cepisse, indignè-
que tractasse, Cardinales exuisse, vexasse, nobiles Ro-
manos partim occidisse, partim captiuos fecisse, stra-
gemque populi ingentem edidisse, cum hac (inquam)
flagitia, & scelera cognouissem, Ecclesia Hierosolymita-
na consilio execrationem in Regem Henricum intendi,
eamque post in Græcia, Hungaria, Saxonia, Lotharin-
gia, Francia Concilij consilio harum Ecclesiarum con-
firmavi. Quamobrem oro vos (Patres Amplissimi) ut
quemadmodum Legationem meam Dominus Pontifex
confirmavit, sic & vos consentientibus suffragijs com-
probetis. Ita cum eadem Archiepiscopus Viennensis
Legatis, litterisque missis postularet, in eam senten-
tiam*

tiam à pluribus, & melioribus sine vlla dubitatione discessum est. Anno MCXVII. Paschalis Papa Dedicata Ecclesia superiore Præneste die XVI. Decembris Indictione XI. inde abiens post Epiphaniam ap- pulit Romam, cumque in lethalem morbum incidisset, sacramentis munitus è vita migravit, & XI. Kalendas Februarij ad Basilicam Lateranensem sepultus est. Paschali Gelasius secundus subrogatus ad continendos in fide sedis Apostolicæ Germanos Cononem prænestinum Episcopum ad eos Legat, at ille teste Abbate Vrspergense anno MCXIX. adhuc Legatione Gelasij fungens synodum Colonia cum Teutonicis habuit, vbi excommunicationem Imperatoris omnimodis propalauit; Intererat huic Synodo Northbertus postea præmonstratensis Ordinis institutor, alteram quoque synodum in Frizlar, seu Fridlar (Vghellus vocat Fritistarium, alij Fritslarium) idem Cono eadem pro causa indixit, quam eandem quam prius excommunicationem confirmauit. Denique Gelasius secundus moribundus Cluniaci cum decumberet an. supra scripto MCXIX. palestrinum (ita vocabant corruptè iam illo auro prænestinum) acciri iussit Episcopum, & imponere illi tanti honoris (id est) Summi Pontificatus, seu culmen Romanæ Sedis satagebat. Audiens itaque Cono Pontificem, qui proponebat eum deligendum Cardinalibus adstantibus. *Abst* (inquit) omnino, *Abst* ut tanti oneris, ponderisque cacumen indignus ego, & infelix suscipiam, præcipue cum auxilio Dei, & secularium virtute diuitiarum Romana Sedes temporibus nostris sub persecutionis flagello dedita defendi debeat, & muniri. si verò nostris acquiescere velitis consilij, Viennensem Archiepiscopum virum utique Religiosum, prudentisque animi, & secularibus ornatum

in Chronie.
Alb. Crantz.
lib. 5. Saxon.
cap. 49.

Card. Baron.
an. 1118.

Const. Caiet.
in Gelaf. 11.

Ciacon.

Card. Baron.
Ciacon.
Caietan.
Falcon. Ben.
Chron.
Fitzon.

virtu-

virtutibus ad tale, tantumque patrocinium eligimus.
 Demortuo igitur Gelasio Viennensis Archiepiscopus renuntiatus fuit Summus Pontifex, & Callistus Secundus nuncupatus, illum Cuno proficiscentem in Urbem prosequutus est; cumque post Concilium Remis habitum anno ipso MCXIX. Callistus Senonas venisset, adiit Cononem ibi Abbas Arnaldus, ab eoque litteras obtinuit Ioceranno Episcopo directas Nonis Decembris; en ipsas è Chronico m. s. Abbatia Sancti Petri viui Senonum erutas à P. Odone la Mothe toties laudato.

Cono Prænestinus Episcopus, & Romanæ Ecclesiæ Legatus, Ioceranno Lingonensium Episcopo salutem.

Querimoniam Venerabilis Arnaldi Abbatis Monasterij Sancti Petri viui audiuius, de Abbate Molismense, & Abbate Sancti Ioannis de Prato, quorum vnus Ecclesiam ei aufert, alter villam cum suis appendicijs, vos autem iam bis diem placiti eis constituistis; sed neque vos, nec Abbates ad vllam illarum venire voluistis, & quoniam iniuriam huius rei penes vos essentimus, mandamus, vt inde plenariam iustitiam faciatis; quod si facere nolueritis, querimoniam eius ante Dominum Papam, quia de Legatione nostra est, me sciatis perlaturum, & causam eius quamtumcumque potero prosequuturum. Hinc patet Cononem sectando Callistum Senonas peruenisse, idque auctor Chronici disertè narrat anno MCXIX., Cononem scilicet ibi aditum ab Arnaudo Abbate, qui querimoniam de Lingonensi Episcopo faceret, quia diffugiebat Episcopus ille iustitiam sibi facere de duobus Abbatibus pro lite de Ecclesia Ratiacense,

se, sed de illo consule veterem Chronologum Antifiodorensem. Tolosæ hic ipse Cono anno MCXX. Idibus Iulij Indictione XII. Callisti Secundi Pontificatus primo anno Bullæ datæ à Pontifice per manum Chryfogoni Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Diaconi Cardinalis, & Bibliothecarij, directæque Pontio Anianensis, Monasterij Abbati, cui subscribunt Pontifex, alijque Cardinales, suum etiam Chirographum adiunxit, hac serie, quæ mihi luxata videtur, nisi dixerit aliquis ordinem nullum obseruatum.

Ego Callistus Catholica Ecclesiæ Episcopus.

Ego Cono Prienestinus Episcopus.

Ollegarius Tarraconensis Ecclesiæ dispensator.

Signum Raimundi Barbastrensis Episcopi.

Ego Bernardus Archiepiscopus Auscensis.

Ego Lambertus Ostiensis Episcopus.

Richardus Narbonensis Episcopus.

Ego Petrus Cardinalis Sanctorum Cosma, & Damiani.

Ego Boso Tit. Sanctæ Anastasiæ Presbyter Cardinalis.

Ego Ato Arelatensis Episcopus.

Ego Gregorius Diaconus Cardinalis Sancti Angeli.

Ego Deusdedit Tit. Sancti Laurentij in Damaso Presbyter Cardinalis.

Ego Fulco Aquensis Episcopus scripsit.

Ego Ioannes Presbyter Cardinalis Tit. Sancti Chrysgoni.

Ego Amicus Abbas Sancti Laurentij foris muros.

Ego Arduinus Abbas Sancti Sabini, seu potius Sabæ.

Gothifredus Clareuallensis in Epistola ad Episcopum Albanensem narrat Cononem, cum Sueffionibus in Gallia Concilium celebraret, Petri Abailardi,

di,

in panegy.
Campan.

Ornph. de
Card.

in Gall. Pur.

antiqu. monu-
ment. Cretif.
edita Ingclit.
16to. in ep-
itum. 4.

Ciacon.

Bibliot. Clu-
niacen.

in vit. Gel. II.

Nicol. de
Arag. Car. de
reb. gest. Pō.
cod. Var. m. f.

di scripta cum auctore damnasse, contaminatàque hæreseos veneno flammis exussisse, Petrum hunc Abailardum extra San Dionysiana claustra degen- tem, resipiscentem tamen, ac pœnitentem ab Epi- scopo Prænestino exceptum Gabriel Naudæus haud pridem fato functus cum maximo litteratorum mœ- rore, nec minore iactura rei litterariæ prodidit. Cono demum tot laboribus pro Sancta Romana Ec- clesia perfunctus in Urbem redux anno circiter MCXXII. in cœlum euolauit. Tum verò Guillel- mum, seu VVilhelmum natione Gallum Cardinala- tu, & Episcopatus Prænestini donauit infulis Calli- stus Secundus. In Concilio Lateranensi mense De- cembre annò eodem MCXXII. quem cum asserat Frizonius firmasse priuilegium Cœnobijs Vallis Umbrosæ ab Henrico Quarto Augusto concessum, missum opinor à Callisto in Germaniam ad causam Episcopatus Herbipolensis, in quem Gebehardus fuerat intrusus, discutiendam; Honorij Secundi Guil- lelmus iste interfuit electioni, & post Honorij Se- cundi obitum exorto schismate, contra Petrum fi- lium Petri Leonis, siue Anacletum Secundum elegit Innocentium Secundum Pontificem, illique adhæ- sit, à quo insuper Legatum in Germaniam ipsum, missum sacro unxisse oleo, siue consecrassse solemni ritu Brunonem Colonensem Præsulem certum est MCXXXIII. Christi anno. Subscripsit quampluri- mis Pontificum Bullis ad annos MCXXIII. MCXXV. MCXXIIIX. MCXXX. MCXXXIII. MCXXXVI. vt in Bibliotheca Cluniacense legitur, & apud Constanti- num Caietanum, quin & diplomati dato pro immu- nitate Pistoriensis Ecclesiæ Pisis Kalendis Ianuarij Indictione XII., & priuilegio Monasterij Agaunen- sis II. Kalendas Nouembris Indictione XV., Conci- lioque

lioque Pisano interfuit anno MCXXXVI. subscriptus inuenitur & Bullæ Innocentij Secundi, qua Ianuensis, seu Genuensis Ecclesia erigitur in Archiepiscopatum IV. Kalendas Aprilis MCXXXIII. In Sancti Chryfogni Romæ visitur Inscriptio, in qua VVilhelmus iste commemoratur Anno Dominicæ Incarnationis MCXXXIII. VIII. Idus Iunij Indictione I. Dedicatum est Oratorium Sancti Chryfogni à venerabilibus Episcopis Petro Portuensi, Vitale Albanensi, & Guillelmo Prænestino, Præsidente in Apostolica Sede beatissimo Callisto Papa Secundo anno eius Pontificatus v. quam Dedicacionem rogauit fieri frater Ioannes de Crema peccator sacerdos Tituli Sancti Chryfogni, sed holographam, & integram exhibet sacræ apprimè peritus antiquitatis Andreas Victorellus; de VVillelmo fusius agit Ciaconius. Illum ad annum vsque MCXL. vixisse successor eo anno designatus arguit Stephanus Quintus Catalauni ad Matronam in lucem editus è nobili genere Monachus Congregationis Cisterciensis, apud Claraualem Sancti Bernardi Discipulus dilectus ob probitatem morum, & obseruantiam Monasticæ disciplinæ, mensè Decembre ab Innocentio Secundo promotus, de quo hæc scribit Ioannes Sarisberienfis. *Quis non stupeat Episcopum Prænestinum, qui scrupulum conscientie metuens à participatione bonorum communium abstinebat?* Bernardus Abbas Bonæuallis in vita Sancti Bernardi, siue Alamannus Episcopus Antisiodorensis *de his* (id est Cisterciensibus, ait) *Præneste Stephanum habuit totius glorie virum.* ad hunc Stephanum solum scribit ipse Sanctus Bernardus, & ad alios tres Cardinales simul; sanctis adnumeratur, eiusque Festus dies celebratur à Cisterciensibus XIII. Februarij, vitam posteris

Frizon.
Seueran. de
7. IVrb. Eccl.

in Notis ad
Ciacon.

Polycrat.
l. 6. c. 24.

Card. Baron.
in Annal.

lib. 2. c. 8.
Frizon.
Ciacon.

ep. 214. &
231.

ep. 219. 229.
& 230.

E e r i s

Cyrcius in
Catal. SS. feu
Kalend. Cist.

in Fascic. SS.
Cisterc.

And. du Sauf-
fay in Marr.
Gallic.

Catel. hist.
du Langued.

ris reliquit Chrysoftomus Henriquez: subscripsit hic Stephanus varijs Bullis (quas refert Ciaconius) Innocentij Secundi, Coelestini Secundi, & Lucij Secundi, praesertim Bullae Innocentij Secundi ad Raimundum Episcopum Tolosanum anno MCXLII. & alteri eiusdem directae Gerardo Abbati Monasterij Sancti Andreae Andaeonensis propè Auenionem, & datae Laterani XVII. Kalendas Madij (sic Maium vocabant) Indictione VI. meminit, & istius Stephani Praenestini Episcopi ea Inscriptio anni MC. XLIII., quam inseruit lucubrationi suae de Cryptis Vaticanis Torrigius: lubet Elogium appingere, quod mutuor è Martyrologio Gallicano: *Pridie Idus Februarij Catalauni in Campania Sancti Stephani Episcopi, & Confessoris, qui ex Monacho Cisterciensi ob egregia sanctitatis testimonia ab Innocentio Secundo Papa inter Ecclesiae Cardinales cooptatus, Episcopusque Praenestinus creatus, susceptam dignitatem miris virtutum ornamentis ampliauit: Monasticam enim humilitatem sic ea in sublimitate retinuit, ut Episcopalem nihilominus grauitatem conseruaret, sic abundans ut verè se pauperem spiritu, & corpore exhiberet: bona sua in pauperes distribuens, terrena contemnens, caelestia toto affectu appetens, perennique studio Dei obsequio, & Ecclesiae commodis inuigilans, quibus pijs muneribus ad extremam usque diem perfunctus felicem laborum finem adeptus est, dignusque ob praecelsa merita inuentus, qui in caelo & Beatorum gloria, & in terris Sancto- rum ab Ecclesia sacris tabulis inscriptorum cultu perpetuo potiretur, abijt in caelum anno MCXLIV. die XII. seu XIII. Februarij; Lucius vero Secundus tunc Pontifex in quatuor temporibus Aduentus Domini Guarinum illi suffecit Sanctum Sancto, nam in Romano Martyrologio die VI. Februarij memoratur San-*

Sanctus Guarinus, seu Garinus Cardinalis Prænestinus Episcopus, & in Catalogo Sanctorum civium Bononiensium recensetur à Cardinale Palæotto. Canonicus Regularis erat Ordinis Sancti Augustini, cum ortus esset è nobilibus parentibus è familia de Fuscararijs Bononiæ, & optimè à pueris institutus, illis inuitis clericus in Ecclesia maiore ordinatus, habitum deinde suscepisset in Monasterio Sanctæ Crucis Mortariæ apud Papiam, vbi cælestium contemplationi, orationi, & diuinarum scripturarum lectioni totus incumbens breuitantum profecit, vt propter illius sanctæ conuersationis famam Clerus, & Populus Papiensis Episcopo destituti Guarinum in eius locum vnanimiter eligerent, quam dignitatem adeò constanter recusauit, vt arcto in loco custoditus, deceptis custodibus fugiens tamdiu latuerit, donec alter eius loco Papiensis Episcopus consecraretur. Cum autem increbesceret illius famæ sanctitatis, Lucius Secundus Romanus Pontifex accersitum licèt inuitum, & serio reluctantem Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalem, & Episcopum prænestinum illum sacrauit, necnon pretiosum apparatus, & equitatum ei donauit, quem nihilominus Guarinus statim vendidit, & illius pretium pauperibus erogauit, quibus etiam in Episcopali dignitate constitutus alimenta, & vestimenta suis manibus ministrabat, verbum Dei diligenter, & assidue annuntians, ieiunijs, precibus, & operibus pietatis indefessè vacans, senio confectus Prænestæ, cum Diuinitus præsciret appropinquare obitum, conuocatis Clericis monita, & documenta præbuit salutaria tum oculis, ac manibus in cælum erectis ad Dominum migravit nocte sequente diem VI. Februarij, ea verò nox luce splendidissima illustrata reful-

Sur. eo. 4. seu
7. sanct.

Phil. Ferrar.
in nou. Topo
graph. SS.

Card. Baron.
in Not. ad
Martyrol.

in Archiep.
Bonon.

Bosius de sig.
Eccl. refert.

Pennor. iib. 2.
hist. Gener.
Clet. Canon.

Volater. l. 2.
Comm. Urb.

Sig. de Bon.
Episc.

Ciacon. edit.
veter. & 532.
nouz.

fit velut merities , sepultus est in Ecclesia sua , illatusque tumulo Beati Agapiti Martyris ; Deus eius mortem miraculis coruscare voluit , nam mulier à Dæmone obsessa sepulcrum eius tenens , illicò sanata est , & suspensis antè illud lampadibus , luminaria cunctis videntibus , & mirantibus , nemine ignem ingerente derepente fuerunt accensa . erat annos natus CX. cum animam efflauit , annusque à Christo nato MCLIX. voluebatur . Hæc ex Officijs proprijs Sanctorum , quæ à Canonicis Regularibus recitanda concessit Sanctæ memoriæ Papa Pius Quintus : relatus fuit inter Sanctos , eius è Reliquijs , aliqua Corneti asseruantur , vt ex Indice superius relato probatur , Bononiæ quiescere Romanum Martyrologium fatetur , è familia Guarinia originem eius repetit Vghellus , & adscribit insignia Bouem erectum , anhelantemque ac collum milio circumdatum , fufissimè Augustinus Ticinensis Canonicus huius Sancti vitam descripsit , Suriusque retulit ex illo . Petrus Apollonius hoc eum disticho celebrauit .

*Terrenas contempsit opes , Fastumque Guarinus ,
Clarior vt Cælo , diuitiorque foret .*

Anno igitur MCLIX. mense Martio Hadrianus Quartus Iulium , quem Presbyterum Cardinalem Tituli Sancti Marcelli designarat Cælestinus Secundus anno MCXLIV. , promouit ad Episcopatum prænestinum loco Guarini , qui è viuis excesserat VIII. Idus Februarij , tum legauit eum cum alijs Cardinalibus ad Guillelmum Siciliæ Regem , & illis auctoribus Regem suscepit in gratiam , cumque ipso conciliato firmissimum percussit foedus Beneuenti . Federicus Imperator id iniquissimè tulit , & hoc colore ab Hadriano alienatus est , publicè conquestus illud foedus in odium , detrimentumque Imperij

Edic. Venet.
1634. in 8.

Ciacon.

rij Romani cedere. Hadriano Quarto defuncto Alexandri Tertij ritè Pontificis electi partes tutatus ab ipso stetit aduersus Octavianum intrusum è presbytero Tituli Sanctæ Cæciliæ Cardinale Victorem Quartum dictum. quemadmodum intelligitur ex Epistola, quam cum alijs Cardinalibus Iulius ad omnes Christianos, atque ad Federicum ipsum Imperatorem misit, in qua Comitiorum Alexandrinorum rationem reddit. In Anagninis monumentis anno MCLXI. Terracinæ cum Alexandro Tertio, & Cardinalibus Iulius subscriptus est, ab Alexandro Legatus cum Petro Cardinale Sancti Eustachij in Pannoniam Hungaros ad eius obsequium traduxit. Itaque Rex Hungarorum Alexandrum Tertium iustum pontificem agnouit, & veneratus est, ab Alexandro in Gallias profugiente relictus in Vrbe Vicarius Iulius anno MCLXIV. prudentissimè illam difficillimis temporibus rexit, eodemque anno, seu MCLXV. moriens inibi situs fuit. Manfredus, seu Maffredus Diaconus Sancti Georgij ad velum aureum Cardinalis anno MCLXIII. euectus ad Titulum Sanctæ Cæciliæ, & Presbyteratum anno MCLXIV. & anno MCLXVI. ab Alexandro Tertio apud Senonas in Gallijs degente, Iulio successus fuit in Episcopatu Prænestino, Pontificemque successus anno MCLXXVI. Indictione IX. mense Februarij Venetias nauigantem per mare Hadriaticum, vt in eius Actis narratur, & à Romualdo Archiepiscopo Salernitano, quin & in Dalmatiam delatum Iaderam vsque, teste Cardinale de Aragonia, Ferrariam insuper regressum comitatus idem Manfredus mense Iulio in Vigilia Beati Iacobi cum alijs Cardinalibus ab Alexandro Tertio missus vsque ad Ecclesiam Sancti Nicolai Venetijs in Capite Riui alti.

Card. de Aragon. cod. Vat. m. f. 153 4 lib. de gest. Rom. Pontif.

Card. Baron. to. 12. Annal. Eccles.

Viuian. II.

Ciacon.

Contelor. in concord. Alex. III.

Romuald. apud Contel.

Astor.

Contelor. ex
Rogerio An-
glo, & Obo-
sic
Baron.
Ciacon.
lib. 2. Ligni
vitz.

Ciacon.

Fanuin.

l. 2. ep. 1. & 2.

Frizon.
Sirmond. in
Not. ad ep.
Petri Cellen.
& ad 55. &
ad 21. l. 8.

alti. Federicum, seu Fridericum Imperatorem, eiusque Comites Schisma eiurantes absoluit ab Anathemate anno MCLXXVII., & Alexandro semper adfuit, nec ab eius latere discessit, donec Anagniam Octobri mensē perueniens diem clausit extremum, XVI. Kalend. Februarij. VVion è Kalendario, seu Necrologio Montis Casini addit hunc Manfredum Benedictini Ordinis fuisse alumnum in Monasterio Mantuano educatum anno MCLXVI. ab Alexandro Tertio Legatum cum Petro Cardinale Diacono Sanctæ Mariæ in Aquiro ad Guillelmum Regem Siciliae, vt auxilium peteret aduersus Federicum, qui schismaticis fauens Urbem obsidebat. Berneredus, qui & Bernaredus, ac Bernerus, seu Bernardus, imò & Benemerodus Abbas Sancti Crispini Ordinis Sancti Benedicti Romam ad Concilium Lateranense profectus ab Alexandro Tertio Cardinalatu auctus fuit, & Episcopatum Prænestino donatus; Sic enim ad illum scribit Petrus Cellensis Abbas Sancti Remigij. *quando ut Tuo Episcopo* (Suessionensi certè, intrà cuius Urbem situm est Coenobium Sanctorum Crispini, & Crispiniani, Neuelonem istum Episcopum vocat Frizonius, qui cognomen adijcit de Cherisy, & anno MCLXXV. fuisse Consecratum illum Chenu prodit) *acquiescerem, ire cum eo ad Concilium permisi, si Te Cœlestis dispensatio illaqueauit, quid Tibi irasceris? quid mihi?*; varias etiam eidem exaravit ille Petrus epistolas, anno itaq; MCLXXIX. subscripsit Bernaredus diplomati, quod Alexander Tertius dedit pro Alphonso Lusitaniæ Rege, & alteri pro Monasterio nouo Pietauiensi, & alteri dato anno XX. Pontificatus, v. Non. Iulij Indictione XII. quod asseruatur in *Κεϋμηλιόβις* Eminentissimi Card. Francisci Barberini Mæcænatis; ad hunc Berneredum

dum scripsit & Stephanus Episcopus Tomacensis, felicem eius obitum miraculis illustratum notat superscriptus Petrus Abbas ad Episcopum Tusculanum Cardinalem, accidit hic obitus anno Reparate Salutis MCLXXXI. apud Montem Casinum, ubi iacet. Frizonius non minus cæcutit, & cespitat in hoc Cardinale quàm Ciaconius, & ἀργήσιμος, ac Synonymijs ambo deluduntur. anno MCLXXX. anteriori, IV. Kalend. Martij à Christi Incarnatione subscripserat Alexandri Tertij Bullæ Bernaredus. At eius defuncti assumptus in locum Paulus Scholarius, seu Scholaris Filius Ioannis, & Mariæ Romanus è Regione Pineæ ad infulas Cardinalatus, & ad thronum Ecclesiæ Prænestinæ fuit ab Alexandro Tertio euocatus; ædificauerat ille propè Basilicam Liberianam, siue Sanctæ Mariæ Maioris, cuius Canonicus fuerat, cum esset Cardinalis, Episcopusque Prænestinus, Palatium pro se successoribusque Prænestinis Episcopis (vt in Codice m. s. legitur, hisce verbis *de proprio fecerat fabricari Prænestino Episcopo, qui pro tempore fuerit*) tum alia multa donauerat, quæ Cælestinus Tertius istius Pauli siue Paulini (vti vocat Cardinalis Baronius) ad solium Apostolicum euecti, & Clementis Tertij nuncupati successor in Romano Pontificatu rata habuit Bulla data Laterani per manum Aegidij Diaconi Cardinalis Sancti Nicolai in Carcere Tulliano anno MCXCI. Indiction. X. II. Non. Ianuarij, quam refert Vghellus, præfuit Ecclesiæ Prænestinæ iste Paulus ab anno MCLXXXI. ad MCLXXXVIII., quo Pontificiam Cathedram conscendit, interim varijs Diplomatis subscripsit, adhæsitque lateribus Alexandri Tertij, Lucij Tertij, Urbani Tertij, & Gregorij Octauj. Ita Prænestinarum Episcoporum fidam, atque strenuam operam.

in not. Ciac.

l. 9. ep. 6.

Ciacon.

Seueran. de
7. Eccl.

in Ciacon.

Bulla Lucij
III. apud
Emio. Card.
Barberinum.

Frizon.

cx.

Viuian. de
iure patron.
l. 3. p. 1. c. 2.
nu. 67. & 68.
emendandus
in subscript.
c. 2. ext. de
restib. cog.

to. 3. Annal.
S. Bened.]

expertus est Alexander Tertius Iulij, Masfredi, Berneredi, & Pauli, probaueruntque Alexandri Tertij successores quâ in Legationibus, quâ in Consecrationibus Ecclesiarum, & Benedictionibus Abbatum, hos verò quatuor Prænestinos Antistites Alexander ipse Tertius legerat. docet illius rescriptum ad Presbyteros Ponticæ caussam inter Episcopum Prænestinum, & Sublacensem Abbatem tunc fuisse ventilatam. Paulus igitur hic Prænestinus Episcopus anno MCLXXXVIII. VIII. Idus Ianuarij Summus Pontifex in locum Gregorij Octaui fato nuper functi renuntiatus Pisis in Ecclesia Cathedrali Cardinalium suffragijs ritè, ac iuxtâ legem Alexandrinam super Comitij, Clementis Tertij nomen assumpsit, pacem illicò cum popularibus suis (Romanis nempe ciuibus) composuit, & Urbis Dominium recepit suppressis Senatoribus, Præfecturamque restituit; pro Expeditione Syriaca, sacroque bello plurimum laborauit, & Imperatorem Federicum, Philippum Francorum, & Henricum Angliæ Reges, vt Crucem assumerent, & ad Terram Sanctam pergerent impulit; sibi verò subrogauit in Episcopatu Prænestino Maynardum, seu Gherardum Galum Monachum Cisterciensem septimum Abbatem Pontiniaci in Diocese Antisiodorensi virum omni disciplinarum excultum genere, atque in expediendis pro Ecclesia Dei consilij promptum, & alacrem, ipsique Clementi Tertio carissimum anno MC. LXXXVIII. quo & morte præreptus fuit hic Maynardus, vnde oculatissimis etiam scriptoribus excidit, vt obseruat Vghellus, qui ab Antonio Yopez, Roberto, & Frizonio ipsum memorari adnotat, sed & Girardi cum nomine Ciaconius profert. successit Maynardo Ioannes de Comitibus Signiæ Anagninus
anno

anno MCXC. mense Septembri Romæ subleſtus à
 Clemente Tertio, quem Hadrianus Quartus an-
 no MCLVIII. mense Martio Diaconum Sanctæ
 Mariæ in Equirio Cardinalem conſtituerat, & Ale-
 xander Tertius anno MCLXIV. Senonibus Presby-
 terum Tituli Sancti Marci Cardinalem declararat,
 cuius Alexandri Tertij comes, & Legatus Ioannes
 iſte in Longobardia etiam fuit, & qui eum coram
 Ludouico Francorum Rege defenderat egregiè,
 Venetias proſequutus, interfuit abiurationi Federici,
 idem Ioannes à Clem. III. inſuper Legatus in Gal-
 lias, vt Philippum Francorum, Henricumque An-
 gliæ Reges conciliaret, inprimis factioſos inſento-
 res belli deuouit diris, tum eas ipſi Philippo com-
 minatus fuit. Legationem etiam in Vmbria, quin
 & in Hungaria obiit Apoſtolicam; ſub Coeſtino
 Tertio ſubſcripſit Bullæ pro Monafterio Sanctæ Ma-
 riæ Campi Martij in Vrbe, deceſſitque anno MC.
 XCVI. è vita. Hic intexit Ciaconius Guillelmum,
 ſeu VVilhelmum Bleſenſem Archiepiſcopum Remen-
 ſem, adnumeratque Præneſtinis Episcopis, ſed
 etſi fuerit Tituli Sanctæ Sabinæ Presbyter Cardina-
 lis, & fortassis ſecundùm Archiepiſcoporum Remen-
 ſum priuilegium, de quo ſuperiùs egi, & tantùm
 honorarius, Præneſtinæ tamen neſtquam præſe-
 dit Eccleſiæ, ſicuti neque Cencius è Presbytero Car-
 dinali Tituli Sancti Laurentij in Lucina, quem an-
 no MCLIII. ab Anaſtaſio Quarto Præſulem Præne-
 ſtinum coopratum putat idem Ciaconius, irrepiſit
 fortè pro VVidone VVilhelmus in Appendice Ma-
 riani Scoti, & à librarijs ſcriptoribus breuitatem
 affectantibus, & VV. principes litteras VVilhelmi,
 ac VVidonis tantùm effingentibus data fuit anſa
 VVilhelmum pro VVidone ſubſtituendi. Vghellus
 etiam

Ciacon.

Radeuico
Prifingen. l. 4.
c. 57. & 74.c. 594. ex eo.
que Feizonz

Cap. 10.

etiam Ciaconium, & Frizonium pluribus validè confutat, suffectumque dilucidè demonstrat Ioanni VVidonem de Parè Gallum Abbatem Cistertiensem decimumquintum, qui annis XII. Ordinem re-
 xerat summa cum laude pietatis, atque prudentiæ, ab Innocentio Tertio Episcopum Cardinalem Præ-
 nestinum Anno MCXCVIII. designatum Romæ
 mense Decembri, Legatumque in Gallias, ac Ger-
 manias anno MCXCIX. vbi Othonis Quarti Impe-
 ratoris Electionem auctoritate Pontificia confirma-
 uit, & Philippum Sueuum Othonis æmulum, eius-
 que affectas anathemate percolit, quòd ambitione
 sua publicam tranquillitatem perturbarent; Leo-
 dij Synodum conuocauit, & Clericos lapsos seue-
 rioribus legibus, optimisque coerquit institutis, quæ
 refert ex parte Aegidius Buecherus. Colonie primus
 instituit, vt ad incruenta, & sacrosanctæ Hostiæ, Ca-
 licisque in Sacrificio Missæ augustissimo eleuatio-
 nem Campanulæ sonitus ederetur; cumque Diui-
 num ipsum Viaticum deferretur ad ægrotos, tintin-
 nabulum itidem personans præcederet, ad monen-
 dum populum, vt Christum ibi adoraret. ad hunc
 VVidonem Legatum in Germania rescripsit Inno-
 centius Tertius super Præpositura Colocensis Eccle-
 siæ, qui eiusdem meminit agens de Sancti Trudo-
 nis Ecclesia, & in responso ad Canonicos Mogun-
 tinenfes super Electione Archiepiscopi. Huic VVi-
 doni Prænestino Episcopo Remensem contulit Ar-
 chiepiscopatum Innocentius Tertius Bulla data La-
 terani II. Nonas Iulij anno Pontificatus VII. Chri-
 sti MCCIV. quam inserit holographam Vghellus, il-
 li, ac successoribus priuilegium Reges inungendi
 confirmat idem Innocentius anno MCCV. Idibus
 Maij, quo anno memorant VVidonem Episcopum
 Car-

in not. ad Æ-
 gidij de Au-
 rea Valle hi-
 stor. Leod.

Cesarus Hei-
 sterbac. lib.
 c. 2. & l. 9. c.
 51. miracul.

Nucer. in
 Chron. vit.

Robert. in
 Gall. Chist.

c. dudum 22.
 ext. de El. st.

c. 6. ext. de
 offic. Legat.

c. bonz 21.
 ext. de elect.

Cardinalem Prænestinum exaratae calamo tabulae
 Monasterij Sanctæ Mariæ Campi Martij in Vr-
 be. Probat Vghellus varijs è Bullis VVidonem de
 Parè Cardinalem Prænestinum vixisse ad annum
 MCCVI. quo XIII. Kalendas Iunii, imò XXXI. Iu-
 lii, seu III. Kalendas Augusti, vt in Gallicano Mar-
 tyrologio adnotatur, & Bulla Innocentii Tertii ad
 eum data III. Idus Iunii anno Pontificatus IX. euin-
 cit, contagiosa lue correptus migravit in coelum
 Gandavi, vbi sepultus fuit in Monasterio Sancti Pe-
 tri, ac inde Cistertium deportatus, vbi hoc Epita-
 phio decoratur in Choro.

Nobis donatus de culmine Pontificatus

Rhemis translatus iacet hic vir Guido beatus.

Certè Guido iste de Parè felici excessu ad Domi-
 num abiisse dicitur, & vitæ inculpatae nitore, ac
 magnæ religionis splendore insignis, piæ memoriæ
 dicitur, atque Beatis accensetur ab auctoribus Ka-
 lendarii Cistertiensis, & Martyrologij Galli-
 cani, & à Chrysofomo Hen-

in Fascic. 55,
 Cistercion.

De Prænestinis Episcopis ad ann. MCCC.

CAPVT XIII.

VIDONEM de Parè in Episcopatu Prænestino excepit VVido de Papa, seu Papanus, vel Papanescus è pro genie Innocentij Secundi descendens Romanus anno MCCVII. mense Decembri consecratus ab Innocentio Tertio.

Hic à Clemente Tertio Cardinalis Presbyter Tituli Sanctæ Mariæ Transtiberim delectus, Legatus fuerat cum Octauiano Ostiensi, & Hugolino Diacono Sancti Eustachij Cardinalibus aduersus Marcualdum Regni Neapolitani Senescalcum, qui vexabat Romanam Ecclesiam, & propterea excommunicatus fuerat, eumque Verulis satisfactione suscepta absoluit anno MCXCIX. alteram Legationem anno MCCII. in Longobardia, & Marchia obiit, Angelica visione admonitus Innocentio Tertio fuit auctor vt Ecclesiam Sanctæ Mariæ Transtiberim Consecraret, quod Concilij Lateranensis temporibus factum est. Vir fuit decorus forma, statura procerâ, canitie venerabilis, patientia laudabilis, castitate, vitæque honestate præfulgidus, mortuus est XVII. Kalendas Septembris anno MCCXXI. Interfuerat eo anno Kalend. Aprilis Consecrationi Ecclesiæ Sanctorum Vincentij, & Anastasij ad Aquas Saluias, vt docet Inscriptio marmorea. Mox tertius VVido nō ex Nobilibus de Bisuntio Vrbeuetanus Regulus, sed è Petri Leonis, seu Perleona Gente Romanus, vt probat

Chron. Caf
Genes.

bat luculentè .R. P. Vghellus scrutator Antiquitatis Ecclesiasticæ solertissimus è vetustis Kalendaris Ecclesiæ Placentinæ , & è Bulla Honorij Tertij , qui ab Innocentio Tertio anno MCCV. Cardinalis Diaconus Sancti Nicolai in Carcere Tulliano mense Decembri renuntiatus fuerat , ab Honorio Tertio admotus fuit Ecclesiæ Prænestinæ clauo an. MCCXXI. mense quoque Decembri, Consecratusque Pontifice initiante, Legatus in Longobardia, & multarū caussarum Auditor interijt anno MCCXXVIII. die VII. kal. Maij illū Toftus Ciuis Romanus hostiliter insequutus, excōmunicationis laqueis fuit innodatus, vt Cardinalis Thomas de Capua Gregorij Noni nomine refert. Conradū Ordinis Cisterciensis alumnū è Chronico Montisfortis Vignerius auctor suspectus ad annum MCCXXII. vocat Episcopum Prænestinum , cum fuerit Portuensis , Legatusque aduersus Albigenses è Ciaconio , Catello , & G. de Podio Laurentij , & Incerto . In Officio Sancti Brunonis Signini legitur Honorium Tertium anno MCCXXIII. Pontificatus sui VII. in Brunonis illius honorem Deo aram solemnè ritu dedicasse, ministris Petro Prænestinensi , Nicolao Tusculanensi , & Andrea Portuensi Episcopis ; sed Petrum Sabinensem Episcopū anno MCCXXVI. ab Honorio Tertio adscitū, ad annum MCCXXXVII. vixisse apud Ciaconium comperio . VVion vitam eius ad annum MCCLII. producit , quo Perusij tumulatus est . Pizæus scriptor Hæreticus anno circiter MCCXXIX. Legatos Gregorij Noni Ioannem Episcopum Prænestinum , & Othonem Diaconum (non vt ille adscribit Episcopum) Sancti Angeli pacem composuisse inter Ducem Meranix , & Stephanum Cabilonensem Comitem Burgundix narrat . Sed neque Conradus , neque Petrus , neque Ioannes Prænestinam Ecclesiam obti-

Ciacon.

Vghell.

ep. 11. dicta-
min. sui m. 6.
Cod. Barber.
2139.
Bibliot. hist.Hist. Comit.
Tolosan.

Chron. c. 34.

Chron. Inc.

lect. 6. à Io-
sepho Episc.
Veron. edit.
Rom. 1592.

Hist. Arauf.

nue.

nuerunt; nam Iacobus de Pecoraria Ordinis etiam Cisterciensis, Placentiae nobilibus, & opulentis parentibus, qui vallis Pecorariae in agro Placentino conditionem possidebant, & Placentinum saepe Consulatam gesserunt, natus, cum primum Sancti Domini Clericus, tum Archidiaconus Rauennas se Diuino cultui addixisset, secedensque in Gallias Cistercij Regulam professus anno MCCXV. ad eum in doctrine pietatisque studijs profecisset, ut Abbas electus Monasterij Sanctorum Vincetij, & Anastasij ad tres Fontes, siue ad aquas falsas extra Urbem Honorio Tertio acceptissimus, ab eoque Poenitentiarius, & Capellanus designatus, grauissimis negotijs adhibitus esset, à Gregorio Nono ad Cardinalatum, & Episcopatum Praenestinum subuectus fuit anno MCCXXXI. mense Septembri, missusque ad Federicum Imperatorem cum Odone Blanco Sancti Nicolai in Carcere Tulliano Diacono Cardinale ad pacis negotium pertractandum Diplomate dato Spoleti IV. Idus Iulij anno VI. Pontificatus Christi MCCXXXII. à Federico fuit detentus, ut ipse Gregorius queritur in epistola, quam Gretferus edidit in lucem, inde ad Insubres dissidentes conciliandos, sedandumque bellum, quo ardebant, cum eodem Odone Legatus, calamitosam cladem compressit. Fuit & in Insubriam remissus, ut inter populos illos, & Federicum Imperatorem pax coiret; quartò Pannonicam Legationem obiuit, ubi Ducem Meraniae cum Stephano Comite Cabilonensi pacare potuit. quintò Hetruscam, inter Florentinos, & Senenses arbiter honorarius, reuersusque Romam Vicarius constituitur, Gregorii Decimi tunc in minoribus, & priuati familiaris, & amicus anno circiter MCCXXXVI. sextò Gallicam, & Hispanicam, ut Albigensum furorem retunderet, & Crucem aduersus illos praedicaret, exciretque &

ac-

accerferet Præsules ad Concilium Lateranense, quod Gregorius Nonus conuocarat aduersus Federicum Imperatorem. itaque Iacobus euentus peregrinum clam Roma discessit, Genuamque pertransiens Gallias appulit, vbi quantumuis Federicus impediret, & obfisteret, Albigenfes Hæreticos afflixit, & fregit, cūque plurimos Episcopos, & Abbates è Gallia, Britāniaque collectos, duosque alios Apostolicos Legatos, Odonē nēpe, ac alterū Gregoriū scilicet nauibus imposuisset, classisque Ligustica, quæ illos uehebat, Genuam intendens, vt inde peteret Ostiam, nauigaret in Corsico mari, incidit in Pisanos, qui Federico fauebant, collatisque signis breui victa est. Pisanorum in manus Iacobus Pecoraria, & alii Legati, Præsulesque, atque in Federici potestatem deuenere, à quo abduci iussi diuersa per loca Neapolitani Regni teterrimis carceribus macerati sunt. Denique Federicus Iacobum vinculis solutum, Regiisque muneribus donatum Collegii rogatu dimisit, orauitque vt secum amicitiam inire, ac excolere vellet, at ille imperterritus se colere velle Federicum tamdiu, quamdiu is Ecclesiam coluisset, respondit, Romam ergo rediit, ibique Vicarius ab Innocentio Quarto in Gallias profugiente relictus, cum in Vaticana Basilica Dei verbum prædicasset eloquentissimè, VI. Kalendas Iulii anno Christi MCC. XLIV. vitam cum morte commutauit, & ibidem sepultus iacuit, donec ex testamento Claramuallem eius corpus translatum, in Galliis propè Sanctum Malachiam situm fuit in Presbyterio, Placentiæ in Ecclesia Cathedrale requiescunt pars capitis, & digiti, vti notat Inscriptio. Ecclesiam Sancti Domini Consecrauit anno MCCXXXVI. Kalendis Decembris, & claustrum construi curauit ille Placentiæ,

Ciaccon.

Crantz. l. 7.
Metrop. c. 56
& l. 8. c. 9.Greiser ant.
monum. edit.
Ingolst. 1610.
in 4.Blond. in Da.
ca. d. hist. ab
inclin. Imp.
l. 2.

tiæ, at in Prænestina Diœcesè, inque oppido Palliano à fundamentis erexit, dotauitque Monasterium Virginum Deo deuotarum Ordinis Cisterciensis in Sancti Petri honorem, confirmauitque ea omnia Innocentius Quartus Bulla data Anagninæ IV. Idus Septembris anno Pontificatus Primo, qui litteras etiam dedit Lugduni directas Abbatissæ, & Conuentui ne cogerentur recipere Moniales vltra numerum; Huius Iacobi perhonorificè meminerunt Gregorius Decimus in Epistola Encyclica contra Federicum, S. Antoninus, Corius, & Petrus Maria Campus, aliique. Exacto septennio Stephanus Hungarus è Strigoniensi Archiepiscopatu ad Episcopatum Prænestinum, & Cardinalatum translatus est ab Innocentio Quarto anno MCCLI. qui scripserat interim vniuerso Clero Ciuitatis, & Diœcesis Prænestinæ, vt P. Sancti Georgii ad Velum aureum Diacono Cardinali Legato Reçtori Campaniæ in spiritualibus, & temporalibus, intendant in spiritualibus deuotè Bulla data Lugduni die XI. Kalendas Maii anno Pontificatus VI., vir erat hic Stephanus moribus honestissimis conspicuus, litterarum scientiæ præditus, & prudentia circumspectus, verùm cum aëris inexperti non ferret intemperiem, aliisque de causis, ad Ecclesiam Strigoniensem se remitti postulauit, cumquè id certis legibus impetrasset, mox permisit illi Summus Pontifex Innocentius, vt cum Archiepiscopatu Strigoniensi Prænestinum Episcopatum, & Cardinalatum simul retineret, vti patet è Diplomatis ab Vghello relatis anno MCCLVIII. subscripsit cum aliis Cardinalibus Alexandri Quarti Bullæ datæ Anagninæ XVI. Kalend. April. Indict. II. anno MCCLXI. alteri eiusdem Alexandri Constitutioni Dat. Anagninæ IX. Iulii circà Cypri Politiam

Ec-

num. 106.

hist. p. 3 tit. 13
c. 4.hist. Mediol.
vit. Greg. X.

Bull. 64. Curialium.

Ecclesiasticam, seu Hierarchiam, quam cum Notis edidit in lucem R. P. Vincentius Ricardus non minus eruditus quam pius, hac formula Græca *ἕως Στέφανος Ἐπισκόπος Πρανεστίνης*. Adfuerat electioni Alexandri Quarti anno MCCLIV. Urbani Quarti, anno MCCLXI; & Clementis Quarti, anno MCCLXV; Consecrationi altarium in Sanctæ Agnetis Ecclesia interuenerat anno MCCLVI. vt in Epigraphe legitur. In dedicatione Ecclesiæ Sanctorum Lucæ, & Martinæ in Foro Boario anno MCCLVII. adfiterat Alexandro Tertio, Legationes plurimas gessit, Hungaricam præcipuè, ac Sclauonicam, in qua Belam Regem perspecta eius perfidia percussit anathemate, vnde Belas per litteras Innocentium Quartum rogauit, vt se Regnumque suum à censuris, ac excommunicatione Prænestini Episcopi solueret, obiit sedente Clemente Quarto, Gregoriusque Decimus anno I. Pontificatus, Christi MCCLXXI. Fratrem Vicedominum de Vicedominis Placentinum filium fororis ab Aquensi Archiepiscopatu traduxit ad Episcopatum Prænestinum, annum Christi MCC. LXXIV. Pontificatus III. putauit errans Ciaconius, addiditque illum, cum Clericus sæcularis esset, professum fuisse Ordinem Minorum Sancti Francisci de licentia Papæ, in quorum Chronico de Vice-Comitibus falsò cognominatur, anno MCCLVII. e Præposito Grassensi electus Archiepiscopus Aquensis IV. Kalendas Septembris edidit Statuta Diœcesana Kalendis Iunij anno MCCLIX.; Carolum Andegauensem Sancti Ludouici Francorum Regis fratrem comitatus ad Neapolitanum Regnum capessendum anno MCCLXV.; interfuit Concilio Lugdunensi Oecumenico die VII. Maij anno MCCLXXIV. subscripsit priuilegio Gregorij Deci-

Ciacon.]

Torrig. Crisp.
vatic.lib. Czrem.
Rom. Cur.
sub Mart. V.Nostrad. in
hist. Prou.Chenu in
Chron. Ar-
chiep. Gall.Robert. in
Gall. Christ.m. f. Card. à
Balneo.

Tongelin. in
Notit. Abb.
Cistert.

num. 33.

VVadd to. 2.
Annal. Ord.
Min.
num. 61.
ep. 63. anno
Pontif. 3.

Andr. Victo-
rell. in notis
ad Ciac. post
Steph. II. ad
ann. 752.

in Annal.
Ecl. ad ann.
1276.

mi pro Monasterio Vallis Dei Ordinis Cistertien-
sis Diocesis Leodiensis dato Lugduni Kalendis
Aprilis Indictione III. anno Pontificatus IV. Chri-
sti MCCLXXV. per manus Io. Franchi Archidiaconi
Bergomensis S. R. E. Vicecancellarij ; Gregorius
Decimus anno I. Pontificatus epistolam miserat
Archiepiscopo Aquensi Apostolicæ Sedis Legato
in Lombardia, Genuense Prouincia, & Romano-
la, hunc opinor fuisse Vicedominum, cui eo in-
super anno Prænestinam commisit Ecclesiam,
postulatus verò fuerat eius in locum ab Aquensi
Capitulo Sistaricensis Episcopus; sed Gregorius
Decimus, de plenitudine potestatis Grimerium ex
Archidiacono Aquensi, & Capellano suo delegit,
præfecitque, ac ei scripsit epistolam datam apud
Sanctam Crucem II. Non. Septembris anno I. Pon-
tificatus, Christi MCCLXXI; deque illo Grimerio
etiam agit alibi. Obijt Vicedominus Viterbij anno
MCCLXXVI., ibique tumultus fuit in Ecclesia
Minorum, quamuis Ciaconius sibi non cohærens
ad annum MCCLXXVII. eius vitam producat. E
Necrologio quidem Ecclesiæ Placentinæ constat
(vti Petrus Maria Campus affirmavit) Vicedomi-
num istum VIII. Idus Septembris Sede Vacante
post Hadrianum Quintum, cum suffragia Cardina-
lium in eum concurrissent, Papam electum non
fuisse in suo Papatu nisi vnum diem, & fratrem
Minorem demortuum. Spondanus tamen nume-
rum Pontificum idè multiplicandum non cen-
set, & eum latere finit, quia nemo alius meminit;
imo neque nomen, quod assumpsit, traditur, Raynal-
dus penitus omisit. Id. autem Sept. ad Romani Pon-
tificatus verticem anno illo MCCLXXVI. Viterbij
prouectus fuit Ioannes XX., seu XXI. qui Erardum

non

non de Lignerijs, vel Lesingerijs, sed de Lesignijs, seu Lisingijs Gallum Lingonen. Diœcesis, qui e Decano Antisiodorensi Episcopus Aprili mense anno MCCLXXII. nominatus orationem habuerat coram Sancto Ludouico Rege Francorum, vt cogentur excommunicati ante annum absolutionem petere, auxit Romæ Prænestino Episcopatu, Cardinalatue, cum Romam Erardus iste venisset pro tuendis Ecclesiæ suæ iuribus aduersus Comitem, verum vtroque ille potiri diu non potuit, ibidem namque obiit anno MCCLXXVII. die XVIII. Augusti; ossa eius Antisiodorum relata XVIII. Martij anno, qui consequutus est, in Basilica Sancti Stephani cum Guidonis de Melloto auunculi, & in Antisiodorensi Episcopatu antecessoris sui cineribus sepulta sunt. Frizonius Erardum hunc prætermisit, at Ciaconius confudit cum successore in Cardinalitia dignitate, inque sede Prænestina; fuit is Gerardus Cupalates Placentinus, quem Nicolaus Tertius ad Petri quoque Cathedram Viterbij elatus die XXV. Nouembris anno MCCLXXVII., Cardinalem dixit, & in Prænestino folio substituit Erardo die III. Idus Martij anno MCCLXXVIII. vixque perennauit Gerardus Ciaconio teste, nam fato functus est circa MCCLXXIX. annum. Martinus igitur Papa Quartus (Marinos duos prædecessores adnumerando Martinis) Fratrem Hieronymum Picentem Asculanum, siue de Aesculo, e gente Mascia oriundum, natumque Alexiani, villa est Diœcesis, & ditionis Asculanæ vt accepi à Perill. D. Antonio Rota Canonico Ecclesiæ Cathedralis viro solertissimo, mihiq; amicissimo, qui Sancti Francisci Discipulus, ordinemque Minorum professus, Magister in Theologia, Ordinisque Generalis Minister, licet absens electus, à Gregorio

G g 2 De.

1e S. de Joinville.

Robert. in Gall. Christ.

Vghell. ad Ciacon.

Natal Amici Can. Antisiodor. ep.

Chenu in Catal. Arch. & Ep. Gall.

Ciacon.

Card. Baron. in notis ad Martyrol. 12. Nou.

Ciacon. Decimo missus Constantinopolim Michaelē Pa-
 læologum Græcorum Imperatorem, & Patriarcham
 Federè in- inuitarat, & exciuerat ad Concilium Lugdunense,
 hist. Burg. in quo Ecclesia Eoa cum Occidua coijt, à Ioanne
 Vigefimoprmo Legatus in Gallias, Hispaniamque,
 ut Reges Francorum, & Castellæ conciliaret, à
 Ciacon. Nicolao Tertio Hierosolymitanus Patriarcha, &
 Cardinalis Presbyter Sanctæ Pudentianæ Tituli Pa-
 storis tertio itidem Idus Martij MCCLXXVIII. an-
 ni constitutus, in Hispaniamque iterum Legatus.
 Martinus (inquam) Quartus, cuius ille Hiero-
 nymus interfuerat Comitij, ipsum Prænestinæ Ec-
 clesiæ præposuit Episcopum Vrbeutere X. Kal.
 Aprilis anno MCCLXXXI., cum verò esset Hiero-
 nymus in Diuinis scripturis exercitatissimus, & acri,
 excellentique ingenio præditus, Commentaria su-
 per Sententias publicauit, inque Bibliorum aliquot
 libros, pluresque sermones, in eligendo Pontifice
 Honorio Quarto elaborauit, & ad illum apicem
 tandem perueniens Nicolaus Quartus dictus VIII.
 Kalend. Martij anno MCCLXXXVIII. sedit annos
 quatuor, mensem vnum, dies IV., Romæque
 decessit pridie Non. Aprilis anno MCCLXXXII.,
 inque Basilica Liberiana quiescit; Pontificiæ histo-
 riæ scriptores fusè res ab eo piè, præclareque gestas
 recensent; Itaque in illis haud immorabor, neque
 sanè cunctator fuit, tardusque Nicolaus Quartus,
 in adsciscendo sibi successore ad solium Prænesti-
 num; in peruigilio etenim Pentecostes anno MCC.
 Ciacon. LXXXVIII. labente, ad illud euocauit Berardum
 de Berardis nobilem Calliensem, electumque anno
 MCCLXXXVI. à Canonicis Collegis suis in discor-
 dia Episcopum patriæ, tum oborta lite, protelata-
 que postulatum à Capitulo Auximanum in Piceno
 Episcopum, præfectumque, vbi multa pietatis ope-
 ra

ra is edidit, Palatium Episcopale ad Aquilonarem partem à fundamentis exædificauit; aliud ad Orientem ante turrin Campanariam, alterum magnificum ad delicias in villa Montisfortis. Legatus quoque Apostolicus de latere ad Regnum Siciliae missus fuit, vnde redux propè Pontem vicum agri Spoletani, obiit mense Iunio anno MCCLXXXI. Subscripsit diplomati Nicolai Quarti anno MCC. LXXXVIII. Bernardus Episcopus Prænestinus, & ita vocitatur eum Frizonius, sub annum MCCLXXXIX. Ecclesiae Anagninae, cui tunc præsidebat Gerardus Episcopus, Capellam donarat (ornamenta sacra ad usum sacrosancti mysterij vulgò sic appellant.) Cælestinus Quintus anno MCCLXXXIV. Simonem de Bello loco, seu Beaulieu Gallum in Bria natum à Martino Papa Quarto dilaudatum, Archidiaconum, & Canonicum in Ecclesijs Bituricense, Sancti Martini Turonense, atque Carnotense, tum Monachum Cisterciensem, & Archiepiscopum Bituricensem anno MCCLXXX. propter eruditionem, atque probitatem electum, Neapoli, mense Septembri in quatuor temporibus Episcopum Prænestinum, Cardinalemque selegit, mox Bonifacius Octauus allegauit in Gallias cum Berardo del Goth Cardinale Albanense Episcopo, vt inter Philippum Pulchrum Regem Franciæ, ac Eduardum Quartum Regem Angliæ pacem procuraret, re infecta, redijt ille relinquens Berardum Collegam in Gallijs fratrem Bertrandi, qui ex Archiepiscopatu Burdegalensi ad Summum Pontificatum conuolauit. Simonem memorant olim Episcopum Prænestinum Acta processus Bonifacij Octauij, Vrbeueteri conditus iacet in Sancti Francisci, in Epitaphio, quod marmoreæ tabulæ incisum, & ferè deletum refertur ab Vghello, Simonem istum anno Domini

MCC.

Frizon. è Zachia Volaterano Episc. Auximan. in Calog. Ep. Auximan.

Vghell. in Ciacon. & in Ital. Sac.

m. f. Anagn. monumenta

Ciacon.

Frizon. è Mirzo, & Belf.

Chenu Chronolog. Arch. Bituricen.

Thom. VVal. singham.

MCCLXXXVII. & XVIII. die Mensis Augusti legimus obiisse; at Ecclesiae Praenestinae vacantis per eius obitum administrationem concessit Bonifacius Octavus Venerabili fratri Episcopo Aquinati Vicario suo in Vrbe, Bulla data apud Urbem veterem IV. Non. Septembris, videtur hic fuisse Fr. Lambertus ex Episcopo Veglensi translatus ad Aquinatem à Bonifacio Octavo anno MCCLXXXVII. VIII. Kalend. Iunij. Idem Bonifacius anno MCC. LXXXVIII. die IV. Decembris in quatuor temporibus Reatae Theodericum Rainerium Vrbeuetanum electum Archiepiscopum Pisanum Presbyterum Cardinalem Tituli Sanctae Crucis in Hierusalem renuntiauit, & anno MCCLXXXIX. die XIII. Iunij Episcopum Ciuitatis Papalis (ita Praenestensem obsessam, captamque, ac excisam, & aequatam solo iussis incolis ad radices montis habitare in casulis opere tumultuario excitatis denominari Pontifex ille mandarat Columnensibus Dynastis iratus) fuerat hic Theodericus Martino Quarto sedente, Prior Ecclesiae saecularis Sancti Andreae Urbis veteris, Papae Capellanus, & Collector in Germaniam missus, Vulsiniae Ecclesiam Sanctae Christinae construxit, & proximas aedes insignes. In Vrbeueteri Palatium, & turrim, Patrimonium rexit summa cum integritate, ac tranquillitate, inscribitur in Cornetana Margarita ad annum MCCC. Theodericus miseratione Diuina Ciuitatis Papalis Episcopus in Patrimonio Beati Petri in Tuscia Rector, & Capitaneus Generalis. Clemens Quartus Papa eius hisce verbis, meminit anno II. Pontificatus. Theodericus bon. mem. Episcopus Praenestinus, seu Penestrinus, & tunc Ciuitatis Papalis, quae nunc dicitur Penestrina, seu Praenestina. redditum enim fuit Praenestae nomen, reddita suis antiquis

Vghell. to. 6.
 Ital. Sacr.
 Ciacon.

epist. 465.

DOM

tiquis Dominis Præneste, reddita Cardinalibus Eminentissima dignitas, & bona omnia subhastata recepta. Effloruit verò nobilissima gens, & Orbis Christiani bono Heroas innumeros, sed præcipuè Martinum Quintum protulit in Constantiensi Concilio, non tantum à Cardinalibus variarum Obedientiarum, verum & ab Episcopis omnium Catholicarum nationum vnanimi consensu Pontificem summum electum, qui Romæ patriæ suæ Pontificalem gloriam, & pacem Schismate perniciosissimo extincto Ecclesiæ restituit vniuersæ. Exemptus est autem è viuis Rainerius Episcopus Prænestinus anno MCCCVI. die VII. Decembris.

*De Prænestinis Episcopis ad annum
MCCCC.*

CAPVT XIV.

PETRVM de Taillefer Dominum Capellæ Lemouicensis Diocesis filium Guidonis Domini quoque Capellæ, qui vitam ad CXX. produxit annos, cum Tolofanus esset Episcopus ab anno MCCXCIX. Clemens Quintus Lugduni die XV. Decembris, seu Sabbatho in quatuor temporibus Aduentus anno MCCCV. Cardinalem sublegit assignato Titulo Vestinæ Presbyterum Sancti Vitalis, à quo illum extulit ad Episcopatum Prænestinum anno subsequuto, auunculus fuit iste Petrus Rogerij le Fort Bituricensis Archiepiscopi, qui vi-
tæ

Petrarch. ep.
lib. 5.
Extrar. dudū
Bened. X.
Aegid. Belle-
mer.

Petr. Bressan.
lib. 4. con-
tra Temp.

Cicero.
Eranon.
Cicero.
Vellell.
Cicero.

Manch. 22.
Aucellat.

Manch. 22.
Aucellat.

Cicero.
Eranon.
Cicero.
Vellell.
Cicero.

tæ sanctitate clarus exstitit, Beatusque censetur,
 hallucinantur, qui cum Petro d'Arrablayo Franciæ
 Cancellario, seu Nomophylace, quæ Ioannes Vigesi-
 mosecundus ad Cardinalatum euexit, eum miscent.
 Obijt hic Petrus Episcopus Prænestinus die XVI. seu
 XX. Martij anno MCCCXII. in Capella patria, &
 ditione sua, antea inter alios Cardinales mandato
 Clementis Quinti anno MCCCVII. Pictavis Tem-
 plariorum Equitum Depositiones, seu Confessiones
 audiit, & iussit in Acta migrare, & quia illorum cu-
 stodia ipsi demandata fuerat, eos in Viennensi Con-
 cilio iussus est exhibere, vt e Bulla Pontificia, eius-
 que liquet epistola data anno MCCCVIII. Vidi
 olim Inuentarium bonorum omnium Petri bon-
 mem. quondam Episcopi Prænestini, quæ Decano,
 & Capitulo Ecclesiæ nouæ Beatæ Mariæ de Ca-
 pella Lemouicensis Diœcesis obuenerant, quæque
 in eadem Capella perquisita, repertaque fuerant à
 Commissarijs Ioannis Vigessimisecondi iussu missis
 anno MCCCXXVII. Huic Petro suffectus illicò ab
 ipso Clemente Auenioni eodem anno MCCCXII.
 die XIV. seu XXIII. Decembris, Gulielmus de Man-
 dagoto, erat is e Dynastis de Montepetroso Nota-
 rius Nicolai Papæ Quarti, Capellanus Bonifacij O-
 ctavi, anno MCCXC. Archidiaconus Nemausensis,
 Præpositus Ecclesiæ Tolosanæ Ordinis Sancti Au-
 gustini, postea Episcopus Auenionensis an. MCCCX.
 deinde Lodouensis anno MCCCXVI. vnde transla-
 tus est ad Archiepiscopatum Ebredunensem, Iuris
 Canonici peritissimus, scripsit librum de Prælato-
 rum Electione, operamque strenuam in compilan-
 do sexto Decretalium libro nauauit, fuerat & Ar-
 chiepiscopus Aquensis anno MCCCXVI. Ioannis
 Vigessimisecondi Pontificatus I. adsignatæ fuere
 XXVI. do-

Petr. Putean.
lib. de con-
dem. Templ.

Ciacón.
Frizon.
Contelór.
Vghell.
Chenu.

in Arch. Pal.
Auenion.

Plantraut. de
Lodou. Epif.

Ciacón.

Bonif. VIII.
in præf. De-
cretal. lib. 6.

XXVI. domus Cardinali Prænestino ad inhabitandum Auenioni, Guillelmum Episcopum Prænestinum Arausicæ in domo Arcus positum statuta quedam condidisse pro Monasterio Montis-Majoris anno MCCCXV. P. Odo adnotavit. Hic Guillelmus desijt in viuis esse anno MCCCXXI., seu MCCC. XXIV. mense Nouembri Auenioni in Sanctæ Catherinæ Parthenone sepultus, vti suadent insignia, quæ fundatorem illum arguunt. Petrum de Columna Cardinalem anno MCCLXXXVIII. à Nicolao Quarto designatum, à Bonifacio Octauo die X. Maij anno MCCXCVII. eo honore spoliatum Clemens Quintus Lugduni restituit anno MCCC. die XV. Decembris. Ille verò Prænestinus Episcopus anno MCCCXXVI. animam efflauit Auenioni, vnde ad Sanctæ Mariæ Maioris Romam translatus iacet cum Epitaphio, quod quia Ciaconius, & Nomenclator referunt, ne actum agere videar, lubens prætereo, anno MCCCXXXIV. Petrus alius erat Episcopus Prænestinus de Prato nempe Diocesis Caturcensis, quem putat Minoritam Frizonius, & Episcopum Regiensem in Gallia, sed Bartel in Historia Præsulum Regiensium, quam diligentissimè concinnauit, nusquam huius Petri de Prato meminit, anno ille MCCCXX. die Veneris XX. Decembris à Ioanne Vigesimo secundo Presbyter Cardinalis Sanctæ Pudentianæ Tituli Pastoris ex Archiepiscopo Aquensi dictus fuit, tum Prænestinum ad Episcopatum assumptus. Vghellus eundem crediderat ac Petrum Aureoli, sed mox agnouit diuersum, nec enim Petrus ille Aureoli Cardinalis vumquam fuit, vti probat Contelorus. Petrus de Prato S. R. E. Vicecancellarius fuit, Auenioni ædes habuit, quas in Ecclesiam Sancti Petri

Chenu.
Contelor.

Verus liber
priuil. Auen.
in Archiuo
Aquen.

Gisco.
Contelor.

Acta Bened.
XII. anno
Pontif.

Ital. Sac.

in Elencho.

lib. Archiep.
Auen.

not. P. Odo-
nis Tolofz
collat exem-
plar.
quat. 4. diuer.
form. n. 241.

quat. 5. n. 243
& 240. & 24.

Ciacon.

quat. 2. de
Indult.

Ciacon.

conuerti testamenti tabulis cauit, in his, quas Ta-
layrandus Cardinalis Episcopus Albanensis die
XXV. Octobris anno MCCCLX. Auenioni condidit,
*deprecatur Reuerendissimos Patres, & charissimos Do-
minos, & amicos suos Dominos Petrum Prænestinum,
Hispanum, Magalonensem, & de Caramaño Cardina-
les, ut dignentur intendere, & facere quod dicta vlti-
ma voluntas sua plenum consequatur effectum.* & In-
nocentius Sextus anno Pontificatus VI. elargitur
Petro de Prato Episcopo Prænestino *licentiam eri-
gendi Ecclesiam Collegiatam Sancti Petri Auenionensis,
ac in ea vnum Collegium, & alia certa creandi, &c.,*
tum confirmat. Erexit autem suprascriptam Col-
legiatam, exstatque Bulla data anno MCCCLVIII.
in antiquis monumentis Tabularij Pontificij Aue-
nioni superest mentio Petri Episcopi Prænestini
annis MCCCXXXVI., MCCCXLII., MCCCLII. &
MCCCLXI., quo ex Epidemia demortuus est Aue-
nioni mense Maio redux e Legatione, quam obie-
rat ad Reges Francorum, & Angliæ pacandos mis-
sus à Clemente Sexto, sed irrito conatu. Ray-
mundus de Canilhaco ei successit in Episcopatu
Prænestino, quem ab Innocentio Sexto anno Pon-
tificatus IX. Christi MCCCLXII. Episcopum Præ-
nestinum nuncupatum reperi, eius Hospitium
Auenioni, cum sedes illic esset Apostolica, in
Parochia Sanctæ Mariæ Magdalenes fuisse notatur
in Tabulis illius Archiepiscopatus, eo in loco, vbi
sunt aedes meæ paternæ, in quibus natus sum, & puer
creui. Erat autem ille Raymundus Antisiodorensis
Decretorum Doctor, Canonicus Regularis Ordinis
Sancti Augustini, Cœnobiarcha, siue Abbas
Conchensis Diœcesis Ruthenensis, non Episcopus
Atrebatensis, neque Sancti Flori, sed Archiepi-
scopus

scopus Tolosanus, anno MCCCL. die XVII. Decembris à Clemente Sexto Presbyter Tituli Sanctæ Crucis in Hierusalem Cardinalis renuntiatus, scripsit Recollectorum librum, & Septimiano Narbonensi Archiepiscopo inscripsit, ab Innocentio VI. dictus fuit Episcopus Prænestinus anno pontif. IX. Christi MCCCLXII. Gregorius XI. anno VII. Pontif. Raymundi Episcopi Prænestini meminit Auenioni cōmorantis, & auctōr libri Cereemonialis S. R. E. sub Martino V. obiit is die XX. Iunij an. MCCCLXXIII. Auenioni sepultus in Basilica Minorum. Raymundo suffecit Gregorius Vndecimus Simonem de Langham Anglum Monachum Ordinis Sancti Benedicti, qui fuerat Cœnobij VWestmonasteriensis Prior, tum Abbas, inde Londinensis Episcopus, mox Eliensis, & Thesaurarij, atque Cancellarij munij functus, & ad Archiepiscopatum Cantuariensem prouectus anno MCCCLXVI., post biennium die XXII. Septembris ab Urbano Quinto apud Montemflaconem Presbyter Tituli Sanctæ Praxedis ordinatus Cardinalis, ac dimisso Archiepiscopatu properarat ad Pontificem; Gregorius (inquam) Vndecimus illum Prænestinum Episcopum, & Legatum in Angliam declarauit. Sed Simon morte præuentus est Auenioni XXII. Iulij anno MCCC. LXXVI. sepultusque in Ecclesia Cartusianorum Bonipassus, quam de nouo construi curarat, vbi Cenotaphium adhuc visitur cum Epitaphio, inde lapsō triennio translatus fuit, conditusque VWestmonasterij, vbi legitur, & aliud Epitaphium metricum, quod ab Vghello laudatissimo refertur. Ioannes de Croso natus in Pago Calmaforti Lemouicensis Diœcesis à Gregorio Vndecimo, quem tertio gradu consanguinitatis attingebat, e professore Iu-

Chenu.
Frizon.
Nomenclat.
Catel hist.
du Langued.

quat. i. litter.
de Curia.

Lotius Fer-
reol. in Chr.
Belg.

Ciacon.
Contelot.
Nomenclat.
Epitaph.

ris Pontificij, eque Lemouicensi Episcopo die VIII. Iunij post Pentecosten anno MCCCLXXI. Presbyter Sanctorum Nerei, & Achillei Tituli Fasciolæ Cardinalis, maiorque Pœnitentiarius, dein anno MCCCLXXVI. Prænestinus Episcopus renuntiatus fuit, cum Urbani Sexti electioni anno MCCCLXX. VIII. die VIII. Aprilis interfuisset Romæ, tum eo deserto secedens Anagniam, vt ex eius, aliorumque Cardinalium epistola ibi data XX. Iulij constat, mox Fundos adiit, & Clementem Septimum Antipapam intrusit die XX. Septembris, ab eoque Legatus est ad Carolum Quintum Francorum Regem, vt Urbanum Sextum, vi ac metu, ideoque vitio, Petri Cathedræ incubantem, at ipsum Clementem ritè persuaderet electum, quod perfecit, demum obiit Auenioni, vbi Clementem sequutus erat, in illius Obedientia die XXII. Nouemb. an. MCCCLXXXIII. iacetque tumulatus in Cathedrale cum Epitaphio, quod æneæ laminæ inscriptum exseripserunt, & publicarunt Nomenclator, Chenu, Ciaconius, & Vghellus. Urbanus autem Sextus suffecit isti Ioanni demortuo in Episcopatu Prænestino affinem suum Franciscum Prægnanum, seu Moricottum de Vico Pisis ortum, & Pisanum Archiepiscopum Presbyterum Tituli Sancti Eusebij Cardinalem anno MCCCLXXVIII. delectum, & Vicecancellarium, qui Campaniæ, Maritimæque Rector, & Urbani Sexti assiduus comes anno MCCCLXXXIX. adfuit Comitibus Bonifacij Noni, tum Assisij decessit è vita die VI. Februarij anno MCCCXCIV. eius corpus Pisas delatum in Metropolitanæ sacrario requiescit, ædes eiusdem Pisis supererant. Antonius Caietanus Romanus Aquileiensis Patriarcha Romæ à Bonifacio Nono die XXVII. Februarij anno MCCCCH.

Ciaccon.

CCCCII. Presbyter Tituli Sanctæ Cæcilie Cardinalis dictus Innocentij Septimi electioni Romæ interfuit anno MCCCCIV. tum Prænestinus Episcopus designatus anno MCCCCVI. elegit Gregorium XII. à quo facultatem obtinuit corrigendi, & reformandi minores Urbis Pœnitentiariorum, Gregorio relicto Pisas profectus Concilio, & Alexandri Quinti Comitij adfuit, quamobrem Gregorius illum Cardinalatu, & Episcopatu abire iusserat, & priuarat Bulla data Arimini die XIX. Ianuarij MCCCCIX., quam Pisani Patres irritam pronuntiarunt, scripsit Carolo de Malatestis pro Ecclesie vnione, Fesulanus Episcopatus ipsi fuit commendatus administratione attributa. Prænestinum reliquit, eoque cessit Guidoni de Malosicco Cardinali Transalpino, & ex Obedientia Benedicti Decimertij, translatus ad Episcopatum Portuensem, & Romæ defunctus hic Antonius die XI. Ianuarij anno MCCCCXII. situs est in Sancti Petri Templo, & in sacello Bonifacij Octauus gentilis sui, siue in Sanctæ Mariæ ad Mineruam cum Epitaphio, quod intexuit operi suo Ciaconius. Ex aduerso in Obedientia Clementis Septimi, & Benedicti Decimertij Antipaparam floruit superscriptus Guido de Malosicco nepos è sorore Gregorij XI. natusque in Tutelense Diocese, vbi posita sunt Malosiccum, & Castrum Lutij Oppida, quorum ditio ad illustrem eius familiam pertinebat, vir doctissimus, Episcopus Lodouensis, inde Picta- uensis anno MCCCLXXV. die vigesimo Decembris ab auunculo Gregorio XI. Presbyter Tituli Sanctæ Crucis in Hierusalem Cardinalis adscitus Clementem Septimum superinduxit Urbano Sexto, & prosequutus est Auenionem, vbi palatium inha-

Contelor,
Ciacon.

sc. 19.

Plantavit.
Frizon.
Carel lib. 5.
hist de Lang

inhabitauit intrà fines Parochiæ Sancti Agricoli, quod Pictauēsis Cardinalis Librata vulgò nuncupabatur, illud emit Iulius Secundus, in eoque Collegij à se instituti, & de Ruuere cognominati alumnos collocauit, à Clemente Septimo Antipapa in locum Ioannis de Croso anno MCCCLXXXIII. Prænestinus Episcopus subrogatus ad annū MCCCCXI. præfuit illi Ecclesiæ per annos scilicet XXVIII. eam gubernans, cū præsertim illam Antonius Caietanus ipsi remisisset in Pisano Concilio, vbi & Guido deserto Benedicto Decimotertio, quē insuper intruferat, exceptus vti verus Cardinalis Alexandrum Quintum promouit ad Summum Pontificatum, ab eoque confirmatus Episcopus Prænestinus ad annum MCCCCXI. vixit VIII. Idus Martij fato functus, nam eius obitus nuntiatus fuit die IV. Aprilis illo anno Ioanni Vigesimo tertio, quem idem Guido elegerat anno MCCCCX. Bononiæ, nominatur inter exequutores testamenti Cardinalis Anglici anno MCCCLXXXVIII. Indictione XI. die XI. Aprilis, fuit Clementis Septimi Antipapæ Nuntius, & Vicarius cum potestate Legati de Latere, vti Bellemera testatur, & ad Richardum Angliæ Regem Legatus, quo munere functus est, & in Gallijs Ioannis Vigesimo tertij mandato, Parisijsque occubuit, & in fratrum Dominicanorum depositus iacet, Epitaphium prolixum auctores iam allati retulerunt. Sunt qui Hugonem de Montelegum, seu Montrelaix ex Armorica vulgò Britannia minore Canonicum, & Cantorem Nannetensem, ac Episcopum postea Briocensem, & Trecorensis à Gregorio Vndecimo Presbyterum Tituli Sanctorum Quatuor Coronatorum Cardinalem dictum anno MCCCLXXV. die XX. Nouembris, Prænestinum Epi-

Necrolog.
Cælestin.
Auenion.

Contelior.

Odo la Mo-
the e Cartu-
lari m. f.

conf. r.

Ciacon.

Ciacon.
Frizon.
Argentè hist.
Britann.

Episcopum à Clemente Septimo Antipapa, cui adhærebat, delectum putant, sed ille obiit Episcopus Sabinus Auenioni anno MCCCLXXXIV. die vltima Februarij, vti Contelorus euincit.

*De Prænestinis Episcopis ad annum
MD.*

CAPVT XV.

ANNO MCCCCXIII. circiter, seu potiùs MCCCCXI. Ioannes Vigestimustertius, Angelum de Anna de Summa Ripa Neapolitanum Monachum Camaldulensem ab Urbano Sexto Diaconum Sanctæ Lucie in Septem Solijs Cardinalem non anno MCCCLXXXIV. sed post annum MCVCLXXXV. promotum, dein à Bonifacio Nono, cuius Comitij interfuerat Presbyterum Sanctæ Pudentianæ ad Titulum Pastoris prouectum, cum Nuntius Sedis Apostolicæ in Regno Siciliae ad discordias cum Rege sedandas ob non exhibitas Ecclesiæ triremes, & non solum vectigal, transgisset cum ipso Rege, tum Innocentium Septimum, mox Gregorium Duodecimum ad Cathedralam Petri suis suffragijs euexisset à Gregorio priuatus die XIX. Ianuarij anno MCCCCXIX. siue Cardinalatu exutus, quia illum deseruerat, Pisasque secesserat ad Concilium, quod irritam priuationem declarauit) Pisis nihilominus Alexandro Quinto, deinde Ioanni Vigestimotertio suum calculum præbuit.

Ciacon.

Contelorus.

scff. 19.

Contelor.
Vir. Martini
V. Pape.Nicol. Egid.
Chron. Præc.
in Carol. VII

buiſſet ; Ioannes (inquam) Vigefimufertius ipſum Angelum auxit Epifcopatu Præneſtino , quem Angelus adminiſtrauit , & ſub Martino Quinto , cui eligendo etiam nauauit operam in Concilio Conſtantiendi , ſicut & Eugenio Quarto , ſub quo Romæ die XII. ſeu XXI. Iulij anno MCCCCXXVIII. deceſſit longæuus , cum annos plusquam XL. in Cardinalatu vixiſſet , ſacrique Collegij Decanus , ſeu Princeps eſſet , ſicut in Epitaphio legitur , in quo de Laude cognominatur , quod Epifcopus Laudendi fuerit , imò quod eius familia è Laude originem ſuam repe- teret , corpus translatum Neapolim in Sanctæ Mariæ de Porta Noua quieſcit pulcherrimo conditum ſepulchro cum metrico Epitaphio , vitam Angeli ad menſem Aprilem , & ad annum MCCCCXXXI. protrahit Ciaconius . Eo quidem anno II. Idus Maij Eugenio Quartus ſubſtituit Angelo in Epifcopatu Præneſtino Hugonem Luſignanum Presbyterum Cardinalem Tituli Sancti Clementis Cypriũ fratrem germanum Iani Regis Cypri electum Archiepiſcopum Nicoſienſem , quem Martinus Quintus anno MCCCCXXVI. die Veneris XXIV. Maij Diaconum Sancti Hadriani Cardinalem creauerat , & publicarat die XXV. Erat ille filius Iacobi Regis Cypri , & Ioles de Breſny filix Philippi , vt in exaratis calamo Genealogijs ſcribitur , hoc quoque anno MCCCCXXXI. Legationem obijt in Campania , & Maritima ; cumque Tuſculanam optaſſet ſedem anno MCCCCXXXVI. die V. Iulij , & Legatus fuiſſet ab eodem Eugenio ad pacem inter Reges Francorum , & Angliæ , Ducemque Burgundiæ componendam Cardinalis Presbyter Tituli Sanctæ Crucis Nicolaus Albergatus Cartuſianus vitæ ſanctimonia inſignis , ab Antipapa Felice Quinto ,

to ,

to, siue Amedeo Duce Sabaudia, atque à Conci-
liabulo Basileensi hic Hugo Cardinalis Cyprius
fuit allegatus, conueneruntque Atrebatum, & do-
nec pax icta fuit, ibi commorati sunt, dereliquerat
enim Eugenium Hugo, ac Basileensibus inhæreat;
anno MCCCCXXXVII. die XXV. Februarij Ripalia
peregit foedus nuptiarum solenne inter Ioannem
Regem Cypri fratris filium, & Amedeam Palæo-
logam filiam Ioannis Iacobi Marchionis Montisfer-
rati; Eius Hugonis opera Anna Lusignana Ludo-
uico Duci Sabaudia Felicis Antipapæ filio nupsit,
quo tempore Rex Ianus eius frater à Saracenis Ae-
gyptijs captiuus detinebatur, Hugo, qui Cerinas
profugerat, Regno præfectus fuit, multosque faci-
norosos plecti iussit, & proclamationibus ipsius ex-
citi ciues Nicosiam rediere, demum in Sabaudia,
cum Eugenius illi dignitatem Cardinalitiam, &
Episcopatum Prænestinum abrogasset ann. MCCCC.
XLII. occubuit, eiusque mors Romæ die XXIV. Au-
gusti nuntiata fuit; in Archiepiscopatu Nicosiensi
successorem habuit Iacobum Lusignanum nothum
Regium, at in Episcopo Prænestina pridie Nonas
Maias anno MCCCCXLIII. Eugenio Quarto pro-
uehente, Ioannem Vrsina è gente natum, ac è Co-
mitibus Taleacotij, quod est oppidum Aprutij è
ruinis veterum oppidorum Marsorum excitatum,
teste Volaterrano, propè Lacum Fucinum, cu-
iusque Comes erat Raynaldus Vrsinus ad annum
MCCCLXXXVI. spectare ad Columnenses docet
Inscriptio incisa portæ Marini *Fabritio Taleacotij,*
Marsorumque Duci ab anno MXDII. complurium
Regum in exercitu Legato, Neapolitani Regni Co-
mestabili strenuissimo Imperatori Oppidum eiusdem
sedem Philippus Dux octauus Comestabilis abauo suo
I i belli.

Mar. histor.
circa annum
1435.

Titul. Reg.
Sabaudia.

Ciaccon.

Eug. IV. Re-
gest.

l. 7. Vrbani.
Comment.

S Antonin.
to. 3. Chron.
tit. 22. cap. 2.
§. 12.

bellicæ virtutis monumentum, hic Ioannes Vrsinus anno MCCCCXXXIX. die XV. Kalendas Ianuarij Florentiæ in Concilio Generali ab Eugenio Quarto ex Archiepiscopo Tarentino in publico Confessorio Presbyter Cardinalis Sanctorum Nerei, & Achillei Tituli Fasciolæ promotus, dum Nuntius in Germaniam profectus esset, vt gentes illas neutrales, seu neutrum Pontificem sectantes, Amedei schismate vigente, ad Eugenij Obedientiam cultumque reduceret, rem feliciter gessit; missus fuit & Nuntius ad Synodum Basileæ congregatam, vbi doctè perorauit, mox Legatus ad Regnum Neapolitanum pro pace inter Alphonsum Aragonum Regem, & Andegauensem Comitem conciliandam munere suo fundus est industriè, vir diligentia præstans excelluit & auctoritate, Sacri Collegij Decanus præfuit Comitij Nicolai Quinti anno MCCCCXLVII. Fuit & maior Pœnitentiarius, obiit Romæ die XII. Kal. Februarij anno MCCCCXLIX., sepultusque fuit in Ecclesia Fratrum Ordinis Sancti Augustini, cuius erat Protector, cum Epitaphio Metrico, in quo Cardinis Heros Prænestinus nuncupatur. Georgius de Flisco è Comitibus Lauaniæ Archiepiscopus Genuensis è Presbytero Cardinale Tituli Sanctæ Anastasiæ sub Nicolao Quinto III. Non. Maij anno MCCCCXLIX. Prænestinum adeptus est Præsulatum vnde peruenit ad Ostiensem, anno MCCCCCLIII. die XXVIII. Aprilis. Obijt Romæ VIII. Idus Octobris anno MCCCCCLXI., delatum fuit corpus eius Genuam, & nobili clausum sepulcro in Metropolitana fuit cum Epitaphio; indeque Pius Secundus ad Pontificalem gloriam euectus Ioannem de Turrecremata Hispanum Ordinis Prædicatorum, sacrique Palatij Magistrum Presby-

Ciacon.
Pio III. & Ga.
simberto.

Ioa. Iuuenis
de var. fort.
Tarent.
Ciacon.

Presbyterum Cardinalem Tituli Sancti Sixti renun-
 tiatum ab Eugenio Quarto anno MCCCCXXXIX.
 Prænestinæ Ecclesiæ Episcopum die postrema Apri-
 lis anno MCCCCLV. declaravit, illinc transiit ad
 Sabinensem Episcopum Ioannes, qui Prænestinus
 Cardinalis, & excellens Theologus, senioque dici-
 tur confectus in Commentarijs Pij Secundi; in Con-
 cilio Florentino Fidei defensor nuncupatus ob pie-
 tatem, & doctrinam, in Ecclesia Sanctæ Mariæ su-
 pra Mineruam Romæ dotes nubilibus puellis attri-
 bui ad eas collocandas à Societate Sanctæ Mariæ
 Annuntiatae instituit, ibique octogenarius decessit
 anno MCCCCLXVIII. die XXVI. Septembris, & in
 Sacello, sepulcroque à se constructis iacet cum Epi-
 taphio. Tum Pius Secundus Episcopatum Præne-
 stinum Alexio de Cæsaris Senensi Archiepiscopo
 Beneventano commendavit, qui Senis decessit an-
 no MCCCCLXIV. & apud Sancti Francisci ædem
 conditus est. Anno MCCCCLXXI. Philippum Ca-
 landrinum de Sarzana, seu Sergiensem Lunensis
 Diœcesis, Episcopum Bononiensem fratrem vteri-
 num Nicolai Quinti, qui eum anno MCCCCXLVIII.
 Cardinalatu decorarat, è Presbytero Tituli Sanctæ
 Susannæ, tum Sancti Laurentij in Damaso delectum
 Prænestinum Antistitem anno MCCCCLXIV. à Pau-
 lo Secundo comperi apud Ciaconium in Electione
 Sixti Quarti, sed & maior Pœnitentiarius fuit, &
 Legatus Piceni, attamen migrasse illum ad Eccle-
 siam Portuensem, translatumque anno MCCCC.
 LXX. Vghellus prodit, è vita vero, anno MCCCC.
 LXXVI. die IX. Kalendas Augusti Bagnariæ non
 procul Viterbio, sepultumque Romæ in Sancti Lau-
 rentij in Lucina, cum annos vixisset LXXIII. Epita-
 phium comprobatur, Subijt Episcopatus Prænestini

Ciacon.

Lib. 8.

Ciacon.

Regis.

Ii 2

onus

Ciacon.

in Commēt.
de var. fort.
Card.

Ciacon.

Ciacon.

onus imponente Sixto Quarto Angelus Capranica Romanus frater Dominici Cardinalis, Archiepiscopus Sipontinus, Episcopus Asculanus, mox Reatinus, vir castimonia morum, & innocentia vitæ clarus anno MCCCCLX. die III. Nonas Martij Romæ à pio Secundo Purpura exornatus Cardinalitia, & presbyteratu, ac Titulo Sanctæ Crucis in Hierusalem cohonestatus, Bononiæ Legatus, & ad omnes Italiæ principes, Verbi Diuini concionator eximius, ad quem exstant Cardinalis papiensis epistolæ, & quem Pius Secundus, Garimbertus, alijque scriptores celebrant, euolauit in cœlum anno MCCCC. LXXVIII. die V. Non. Iulij, inque Claustro Sanctæ Mariæ supra Mineruam marmoreo fratris Cardinalis illatus est tumulo cum Elogio. Excepit illum Marcus Barbus Venetus patruelis pauli Secundi, à quo Romæ die XIV. Kalendas Octobris anno M. CCCCLXIV. Cardinalis presbyter Tituli Sancti Marci ex Episcopo Vicentino designatus superscripto anno MCCCCLXXVIII. fuit Aquileiensis patriarcha, & Legatus in Germaniam, Hungariam, & poloniam Græcè, Latineque doctissimus, & libris scriptis clarus, Innocentium Octauum Elegit anno MCCCCLXXXIV. demum anno MXDI. die VI. Non. Martij animam exhalauit, inque Titulo suo tumultatus est. Constat autem Ioannem Balve Gallum Virdunensem Ordinis Sancti Benedicti Monachum, Beccensem Abbatem, Episcopum Ebroicensem, dein Andegauensem, à paulo Secundo presbyterum Tituli Sanctæ Susannæ Cardinalem anno etiam MCCCCLXIV. cooptatum, hinc Albanensem Episcopum, tum ad prænestinas insulas euocatum die VI. Non. Martij præscripta. Floruit ille flagrantissima Ludouici Vndecimi Francorum Regis

anno

c. 11

Regis

Regis gratia, cui à Secretis, & Confessionibus erat, tum incidit in eius odium, & addictus carceri, caueæque ferreæ, atque vix dimissus medicorum arte, seu precibus Iuliani de Ruere Cardinalis in Gallias Legati, & liberatus Romam venit, vnde Legatus in picenum à Sixto Quarto, præfatisq; auctus Episcopatibus Albano, deinde prænestino septuagenarius Octobre mense diem extremum clausit illomet anno MCDI. Romamque deportatus è piceno situs in Ecclesia Sanctæ praxedis sepulcrum, & Epitaphium habet. Ioannes Michaelius Venetus à paulo quoque Secundo, cuius fororis filius erat, ex Episcopo patauino, ac Veronense anno MCCC. LXVIII. die XI. Kalendas Decembris Cardinalatu insignitus, & Diaconijs Sanctæ Lucie in Septem Solijs, siue Septifolio, tum Sancti Angeli, à Sixto Quarto presbyter Tituli Sancti Marcelli, ab Innocentio Octauo prænestinus Episcopus ordinatus die X. Octobris MXDI. fuit, cum priùs die XIII. Martij eo anno Albanensis extitisset, vixit vsque ad X. Aprilis anni MDIII., & cum portuensem, & Constantinopolitanam Sedes insuper conscendisset, Sextumque Alexandrum elegisset, obiit, inque Sancti Marcelli Romæ requiescit. Hieronymus Bassus de Ruere natus Albizolæ in Diocese Saou-nense Sixti Quarti fororis filius, siue amitinus, Episcopus Recinetensis anno MCCCCLXXVIII. ab eodem Sixto presbyter Cardinalis Tituli Sanctæ Balbinæ, postea Sancti Chrysogoni, tum Sanctæ Cæcilie, demum ab Alexandro Sexto, cuius Electioni adfuerat, Episcopus prænestinus anno M. XDII. die XXXI. Augusti declaratus est; Elegit etiam pium Tertium, & Iulium Secundum, à quo ad Ecclesiam Sabinensem anno MDIII. die XXIX.

No-

Nouembris euectus Romæ obiit anno MDVII. Kalendaris Septembris, & in Sanctæ Mariæ de populo reconditus fuit marmoreo Sarcophago, quem illi Iulius Secundus excitauit, cuique incisum Epitaphium inferit Vghellus. Impleuit Hieronymi locum Laurentius Cybus Genuensis ab Innocentio Octauo, cuius è fratre nepos erat, anno MCCCC. LXXXIX. Cardinalis assumptus presbyter Tituli Sancti Marci, qui Beneuentanum Archiepiscopatum rexit, & Ecclesiæ Albanensi, deinde prænestinæ Præfectus anno ipso MDIII. die XXIX. Nouembris non diu superuixit, nam die XXII. Decembris migravit è vita, inque superscripta Basilica, Beatæ Mariæ de populo visere licet eius tumulum cum Epitaphio, apud Vbertum verò Foliettam, & Garimbertum laudes, quibus egregiè commendatur, quas hic intexere superuacaneum duxi.

*De Prænestinis Episcopis ad annum
MDCLV.*

C A P V T X V I.

CONFESTIM, eo die scilicet, eo-
que anno prænestinum Episcopa-
tum regendum suscepit Iulio Se-
cundo demandante Antoniotus
pallauicinus Genuensis, qui ex
Episcopo Abintimillense ab In-
nocentio Octauo ad Cardinala-
tum, & Titulum Sanctæ praxedis accitus, dein ab
ipso Iulio secundo ad Tusculanum Episcopatum an-

no

no illo MDIII. plurimis ille inclaruerat Legationibus, & viuens sibi posuerat anno MDI. apud Sancti petri tumulum, ac Epitaphium, ibique decessens anno MDVII. die X. Septembris illatus iacebat, sed cum Basilica Sancti petri renouaretur augustiorem in formam, vetusque disturbaretur ædificium, illius ossa eruta, & in Sanctæ Mariæ de Populo translata, & cum ossibus Ioannis Baptistæ fratris filij, atque Cardinalis inhumata sunt addito nouo Epitaphio anno MDXCVI. Ioannes Antonius de Sancto Georgio placentinus presbyter Tituli Sanctorum Nerei, & Achillei Cardinalis ab Alexandro Sexto denunciatus è præposito Mediolanensi, Rotæ Auditore, ac Episcopo Alexandrino gradum fecit ad Episcopatum Albanensem, tum ad Tusculanum anno MDIII. hinc ad prænestinum, demum ad Sabinensem anno MDVII., quem moderatus obiit Romæ anno MDIX. die XIV. Martij, & in Sancti Celsi depositus quiescit cum Epitaphio. Omiserat in Catalogo prænestinorum Episcoporum Vghellus, Bernardinum, Caruajal, placeutinum, Hispanum ex Episcopo Carthaginense anno M. XDIX. Cardinalem presbyterum Tituli Sanctorum petri, & Marcellini, tum Sanctæ Crucis in Hierusalem ab Alexandro Sexto dictum, inuentorem pifani Conciliabuli, & ideo exutum Purpura Cardinalitia à Iulio Secundo, sed à Leone Decimo rursus indutum, & assequutum Episcopatus Albanensem, Tusculanum, tum prænestinum, ac Sabinensem, denique Ostiensem anno MDXXI. cum tamen ipse Vghellus in Albanensium, Tusculanorum, & Sabinensium indicibus illum prænestinum fuisse affirmasset, sed & per schedam admonuit me Bernardinum istum anno MDVII. optasse prænestinum Episcopo-

fo-

scopatum, cum Cardinalis Sancti Georgij ad Sabinensem migrasset, cumque is obiisset anno MDIX. (vti superius obseruau) Sabinensem obtinuisse, eodemque anno Guillelmus Briffonetus Gallus, qui Episcopus Nemaufensis, & Maclouienfis, tum Archiepiscopus Remensis, & Narbonensis fuit, in gratiam Caroli Octau Regis Francorum, cuius à Consilijs, & in delicijs erat, ab Alexandro Sexto presbyter Cardinalis Sanctæ pudentianæ Tituli pastoris designatus, hinc Albanensis Episcopus, & Tusculanus, anno (inquam) MDIX. denique prænestinus euasit, vitamque Narbone conclusit mense Ianuario anno MDXIV. Iste quoque fuit pars magna pisani Conciliabuli Maximiliano primo Imperatore, ac Ludouico XII. Rege Francorum, fauentibus, quamobrem à Iulio Secundo dicta ei dies fuit, vt Romæ sesisteret, contumaxque Cardinalitia dignitate, atque alijs honoribus sacris spoliatus est, verum à successore Iulij Secundi Leone Decimo reuocatus, & resipiscens eiurato schismate, ad illam & ad omnia decora restitutus fuit. Superius obseruau Leonem Decimum cum Cardinales Caruajal, & Briffonetum recepisset in gratiam, & reconciliaffet, illis Reatinum, & Tiburtinum Episcopatus tamquam Cardinales resumptos adsignasse. Marcus Vigerius Sauonensis Ordinis Minorum Sancti Francisci ex Episcopo Senogalliense, Locumtenente Ioannis de Ruuere præfecti Urbis, Suffraganeo Archiepiscopatus Bononiensis, & arcis Sancti Angeli Præfecto Presbyter Cardinalis Sanctæ Mariæ Transtiberim Tituli Callisti declaratus anno MDV. mense Februario, subrogatus fuit Guillelmo Briffoneto in Episcopatu Prænestino anno MDXI. Legatus fuerat exercitus Pontificij aduersus

Al-

Alphonsum Ducem Ferrariæ, & Oppidū Mirandulæ, in grauiſſimis rebus, de quibus agebatur in Concilio Lateranenſi adhibitus Iulio II. fidam, & ſtrenuam nauauit operam, & Apologiam cōpoſuit contra Piſanum Conciliabulum, quæ remanſit imperfecta, & Decachordum, & de Ferro, ſeu cuspide Lanceæ, Veſtibusque Chriſti Domini librum conſcripſit; vitam cum morte commutauit Romæ die XVIII. Iunij ſeu XV. Kal. Iulij anno MDXVI. & in S. Mariæ Tranſtyberim Titulo ſepultus, quem ſtructuris, hortuliſque decorarat, iacet. Ioannes Serra Hiſpanus Archiepiſcopus Arboreniſis ex Urbis Governatore ab Alexandro Sexto in Senatum Cardinalium adlectus anno MD., & Titulo Sancti Stephani in Monte Cœlio, deinde Sancti Clementis ſub Leone Decimo præpoſitus & Albanenſis, & Præneſtinæ Eccleſijs, Umbriæ, Picenique Legationibus, Segobiienſi, & Calaguritano Episcopatibus cumulatus, eſſe deſijt in viuſ die XV. Martij anno MDXVII. inque Sancti Iacobi cum Epitaphio ſitus eſt. Franciſcus Soderinus Florentinus è Volaterrano Episcopato ab Alexandro etiam Sexto anno MDIII. pridie Kalend. Iunij Presbyter Cardinalis Tituli Sanctę Suſannę renuntiatuſ, tum Baſilicę Sanctorum Duodecim Apoſtolorum, non tantum Episcopuſ Nannetenſis, Cortonenſis, & Vicentinuſ, quin etiam Sabinenſis in locum derurbati Caruajal, tum Albanenſis anno MDXV., Præneſtinuſ anno MDXVII. menſe Martio, Portuenſis MDXXIII. die XIV. Decembris, & Offienſis ſub Clemente Septimo deceſſit anno M. DXXIV. die XVII. Iulij, breuique cum Epitaphio in Sanctę Marię de Populo ſitus eſt. Aſſumptuſ eiꝰ in locum Præneſtinuſ Episcopuſ die XVI. Octobris eo anno Alexander Farnęſiuſ Romanuſ ele-

311111

K K

ctus

Cus Diaconus Sancti Eustachij Cardinalis ab Alexandro Sexto, Tusculanus Episcopus anno MDXIX. Sabinensis anno MDXXIII. die XIV. Decembris, Portuensis anno MDXXIV. die XVIII. Maij, at XV. Iunij anno MDXXV. Ostiensis, qui cum pertigerit apicem Pontificatus die VII. Idus Octobris anno MDXXXIV. Paulique Tertij nomen mutuatus Ecclesiam diutius gubernarit, notior est quam ut nostris indigeat praconijs, sedit annos quindecim dies XXIX. obdormijt anno MDXLIX. die IV. Idus Nouembris, & in Vaticano tumultus fuit. Antonius Maria de Monte Sancti Sabini ex Archiepiscopo Sipontino Auditor Camerae Apostolicae, & Rotae, à Iulio Secundo Cardinalis anno MDXI. die XXX. Maij designatus, Episcopus Papiensis, tum Nouariensis, Umbriae Legatus, & in Vrbe iterum, Concilij Lateranensis indicendi auctor Iulio Secundo, Tusculanae Sedi praefuit anno MDXXIII. die XIV. Decembris, Praenestinae die XVI., Sabinensi anno MDXXIV. die XVIII. Maij, demum Portuensi die XV. Iunij, Romae sublatus è viuis fuit anno MDXXXIII. die XII. Kalendas Octobris, sepultus est apud Sanctum Petrum in Monte aureo cum Epitaphio, quod illi posuit Iulius Tertius fratris filius. Petrus Accolitus Florentinus ex Aretio Auditor Rotae, Anconitanus Episcopus à Iulio quoque Secundo Cardinalis Presbyter Tituli Sancti Eusebij anno MDXI. adscitus, fuit & Episcopus Gaditanus in Hispania, Malleacensis, & Atrebatensis in Gallia, Cremonensis in Insubria, Rauennas in Aemylia Archiepiscopus, rursus Episcopus Albanensis anno MDXXIII. die XVI. Decembris, Praenestinus anno MDXXIV. die XVIII. Maij, Sabinensis die XV. Iunij, abiit è vita Romae anno MDXXXII. mense

mense Decembri, humoque mandatus est apud
 Sanctam Mariam de Populo, etsi Rubeus illum,
 apud Sanctum Eusebium scribat fuisse situm. Mar-
 cus Cornelius Venetus cum Episcopatibus Pataui-
 no, & Veronensi fulsisset, atque Cardinalatu, an-
 no MDXXIV. die XVIII. Maij Albanensis Episco-
 pus, die XV. Iunij Prænestinus, obiit XIII. Kalend.
 Augusti eo anno, iacetque apud Sanctum Geor-
 gium maiorem. Laurentius Puccius Florentinus
 Cardinalis Tituli Sancti Laurentij in Damaso, &
 Episcopus Pistoriensis, hinc Albanensis anno illo
 MDXXIV. die XV. Iunij, Prænestinum obtinuit
 Episcopatum die XXIX. Iulij, & tenuit eius clauum
 ad annum MDXXXI., quo Romæ demortuus, se-
 pultusque fuit in Sanctæ Mariæ supra Mineruam,
 Ioannes Piccolomineus Senensis Presbyter Cardi-
 nalis Tituli Sanctæ Balbinæ adeptus Episcopatum
 Albanensem anno MDXXIV. die XXIX. Iulij, Præ-
 nestinum consequutus est die XXI. Septemb. anno
 MDXXXI. at MDXXXIII. die XXVI. Aug. obuenit
 illi Portuensis Episcopatus, denique Ostiensis an-
 no MDXXXV. die XXVI. Februarij, vita functus est
 Senis anno MDXXXVII. & situs in Metropolitana,
 cuius Archiepiscopus erat. Andreas de Valle Ro-
 manus Cardinalis Presbyter Tituli Sanctæ Priscæ
 anno MDXXXIII. die XXI. Aprilis Episcopatu Al-
 banensi regendo admotus, tum Prænestinam susce-
 pit Ecclesiam, obiitque Romæ pridie Idus Augu-
 sti MDXXXIV. in Aracœli humatus cum Epitaphio.
 Bonifacius Ferrerius Vercellensis Presbyter San-
 ctorum Nerei, & Achillei Tituli Fasciola Cardina-
 lis à Leone Decimo dictus anno MDXII. ex Episco-
 po Eporediense, anno MDXXXIII. die XII. De-
 cembri Episcopus Albanensis, anno MDXXXIV.

die v. Septembris translatus fuit ad Præneftinam Sedem, anno MDXXXV. die XVI. Februarij ad Sabinensem, anno MDXXXVII. die XXIV. Septembris ad Portuensem, decessit anno MDXLIII. mense Ianuario, quiescit in Sanctæ Mariæ Maioris cum Epitaphio. Laurentius Campegius Bononiensis Episcopus, Presbyter Sanctæ Mariæ Transtiberim Tituli Callisti Cardinalis anno MDXXXIV. die v. Septembris Episcopus Albanensis, anno MDXXXV. die XXVI. Februarij Præneftinus, anno MDXXXVII. die XXVIII. Nouembris Sabinensis, migravit è vita die XVI. Augusti anno MDXXXIX. Antonius Sanfeuerinus Neapolitanus è Tarentino Archiepiscopo Cardinalis à Clemente Septimo delectus Presbyter Sanctæ Mariæ Transtiberim Tituli quoque Callisti, insignitus Episcopatu Præneftino die XXVIII. Nouembris MDXXXVII. transijt ad Sabinensem die IV. Augusti anno MDXXXIX. tum ad Portuensem, die VIII. Ianuarij anno MDXLIII. quo viuere desijt die XVII. Kalendas Septembris in Sanctissimæ Trinitatis ad Montem Pincium situs est. Ioannes Vincenzius Caraffa Neapolitanus itidem Archiepiscopus patriæ suæ, & Presbyter eiusdem Tituli Callisti à Clemente Septimo etiam cooptatus Cardinalis ascendit ad Episcopatum Præneftinum anno MDXXXIX. die IV. Augusti, ad quem anno MDXLI. die XIV. Nouembris Alexander Casarinus Romanus Diaconus Sanctæ Mariæ in Via Lata Cardinalis euocatus fuit ex Episcopio Albanensi, quod anno MDXLI. die XXI. Maij susceperat, obiit Romæ die XIII. Februarij anno MDXLII, tumulumque fortius est in Araceli, Episcopus Hieracensis etiam exstitit. At è Cornelia gente Venetus alter Franciscus ex Episcopo Brixense, ac Presbytero Tituli

toties

toties repetiti. Callisti Cardinale Albanus Episcopus anno MDXLI. die XIV. Nouembris, Prænestinus anno MDXLII. die XV. Februarij euasit, Viterbijque vita exutus Kalendis Octobris MDXLIII. Venetias deportatus fuit. Ioannes Maria de Monte Sancti Sabini Presbyter Tituli Sanctæ Præxedis Cardinalis Episcopatum Prænestinum indeptus anno MDXLIII. die V. Octobris hinc peruenit ad solium Pontificale, in quo Iulij Tertij nomen assumens anno MDL. die VI. Februarij sedit vsque ad diem V. Aprilis anno MDLV. quo cessit è vita, inque Vaticano sepultus fuit. Successorem in Episcopatu Prænestino sibi substituit Iulius Tertius Ludouicum Borbonium è Regio sanguine Gallum die XIV. Februarij anno MDL., qui Cardinalis Presbyter Tituli Sanctorum Siluestri, & Martini in Montibus anno MDXVII., deinde Sanctæ Sabinæ fuerat Episcopus Laudunensis, Lucionensis, Cenomanensis, Archiepiscopus Senonensis, hinc anno MDLVII. die XIII. Martij excessit ex humanis, & in sancti Dionysij conditus fuit, quo anno Federicus Cæsius Romanus XX. septembris Prænestinus Episcopus proclamatus ex Episcopo Tudertino, atque Cremonense, ac Presbytero Tituli sancti Pancratij Cardinale, Pauli Tertij delectu, ad Episcopatum Tusculanum regressus anno MDLXII. die XVIII. Maij, inde ad Portuensem transfijt anno MDLXIV. die XII. Maij, in quo Episcopatu Romæ decessit anno MDLXV. die V. Kalendas Februarij, & in sacello Castorum apud sanctam Mariam Maiorem requiescit cum Epitaphio. Ioannes Moronus Mediolanensis Presbyter sancti Vitalis Tituli Vestinæ à Paulo Tertio dictus anno MDXLII. in Concilio Tridentino sanctæ sedis Apostolicæ Legatus, postea

San-

sanctæ Mariæ Transtiberim Tituli Callisti, & anno MDLX. die XIII. Martij Episcopus Albanensis, mensis eiusdem X. die anno MDLXI. Sabinensis, & die XVIII. Maij Prænestinus, die vero XIII. Martij anno MDLXIV. Tusculanus, & die VII. Februarij anno MDLXV. Portuensis, ad extremum Ostiensis, & Decanus sacri Collegij, Romæ excessit è vita anno MDLXXX. Kalendis Decembris sepultus in sanctæ Mariæ supra Mineruam cum Epitaphio, Episcopatibus insuper Mutinense, atque Nouariense potitus est. Istius præstantissimi Herois res gestas fusè descriptas asseruat eius gentilis eruditissimus, & humanissimus D. Carolus Moronus Basilicæ sancti Laurentij in Damaso Canonicus, & à Bibliotheca Eminentissimi Principis Francisci Cardinalis Barberini, iuvatque pro iure communis amicitiae sigillatim hoc Elogium in ipsius gratiam excerptum intexere. Filius fuit Ioannes Moronus Hieronymi, qui Ducatus Mediolanensis Cancellarius, & ab intimo consilio Caroli Quinti Imperatoris erat, adolescens Romæ, acerrimi specimen ingenij cum præberet, à Clemente septimo Protonotarius anno ætatis XVI. renuntiatus, vbi strenuam Florentina in obsidione (negotijs è voto Pontificis peractis) nauasset operam, Episcopus Mutinensis annum agens XIX., hinc Mediolanensis senator, at à Paulo Tertio in Germaniam ad Ferdinandum Romanorum Regem Nuntius missus, atque Ratisponam ad Carolum Quintum varijs Dietis interfuit, spirensi potissimum, & ad Cardinalitiam dignitatem meritum gradibus ascendit, ad Concilium inde Tridentinum Legatus, tum Bononiam, à Iulio Tertio præfectus Ecclesiæ Nouariensi, Legatusque ad Augustanam Dietam gnauiter defendit Catholicam

Reli-

Religionem, Marcelli secundi Comitij adfuit, & Pauli Quarti, sub quo calumniis appetitus, & carceri addictus, ex illo à Collegio Cardinalium liberatus, atque à Pio Quarto dictus innocens, & iterum Legatus ad Concilium Tridentinum, ei coronidem imposuit; post Pij eiusdem obitum dignus sancti Caroli Borromæi sententia iudicatus fuit, qui ad thronum Pontificium proueheretur, vti semper innocentibus gloriam aduersa pepererunt, prælatus tamen illi Pius Quintus adhibuit eum feliciter ineundo foederi aduersus Turcam, quod victoria celeberrima relata Naupacti à Christianis consecuta est, à Gregorio Decimotertio Genuam Legatus ad sedandos tumultus in Reipublicæ Christianæ perniciem erupturos, pacem composuit, denique ad Maximilianum Imperatorem, tutatus est Ecclesiam animosè, Protector Regnorum Hungariæ, Bohemiæ, Angliæ, & Hiberniæ, ac Ordinum Religionum sanctorum Benedicti, Bernardi, Dominici, Hieronymi, pluriumque Congregationum Præfectus, honoribus, & gloria cumulatus, meritisque insignibus erga Christianum Orbem memorabilis cum annum LXXII. attigisset euolauit in Cælum. Haecenus excurrere me coëgit amor, nunc seriem, quam sum exorsus, repeto. Christophorus Madrutius Tridentinus ex Episcopo suæ patriæ Presbyter Cardinalis Tituli Callisti sæpius scripti Episcopus Albanensis anno MDLXI. die XV. Aprilis, sabinensis die XVIII. Maij MDLXII. ad Prænestinam sedem retrocessit MDLXIV. anno, die XII. Maij, & Portuensem apprehendit die III. Iulij MDLXX. in qua sedens ereptus est ex humanis die V. Iulij MDLXXVIII., & apud sanctum Onuphrium sepulcro, ac Epitaphio cohonestatus. Otho Truchses Augustanus

nus in Germania ex Episcopo patriæ quoque suæ à Paulo Tertio Cardinalatu, & Titulo sanctæ Balbinæ donatus, eum cum Titulo sanctæ Sabinae, mox istum cum Callisti permutavit, Herbipolensis Ecclesiæ administrator, Imperii Protector, anno MD. LXX. die III. Iulij Prænestinum Episcopatum optavit, postquam Albanum anno MDLXII. die XVIII. Maii, & sabinensem anno MDLXX. die II. Aprilis obtinisset, & inhærens Prænestino decessit Romæ anno MDLXXIII. mense Aprili depositus in sanctæ Mariæ, ac Epitaphio decoratus. Iulius Roboreus, seu de Ruere Presbyter sancti Petri ad Vincula Tituli Eudoxiæ Cardinalis Episcopatum Albanensem emeruit anno MDLXX. die X. Februarii, sabinensem die III. Iulij, at Prænestinum anno MD. LXXIII. die XVII. Octobris, Romæque abiit è vita anno MDLXXVIII. rexit insuper Archiepiscopatum Rauennatem. Ioannes Antonius sorbellonus Mediolanensis ex Episcopo Fulginate à pio Quarto, cuius erat amitinus, Diaconus sancti Georgii ad Velum aureum Cardinalis declaratus, tum presbyter Tituli Callisti, hinc anno MDLXXXVIII. die IX. Iulij Episcopus Sabinensis, inde Prænestinus eo anno, & Tusculanus anno MDLXXXII. die IX. Martij, & Portuensis MDLXXXVII. anno die II. Decembris, denique Ostiensis anno MDLXXXIX. die XVI. Martij diem vltimum obiit Romæ XV. Kalendas Aprilis anno MDXCI., & in Sanctæ Mariæ Angelorum ad Thermas tumulum eius cum Epitaphio visere licet. Fuit & Nouariensis Episcopus. Ioannes Franciscus Gambara Brixienfis, Episcopus Viterbiensis, qua se dignitate abdicauit, & Cardinalis, ex eodem Titulo, Callisti nempe, ad Episcopatum Albanensem prouectus anno MDLXXX. die V.

Decem-

Decembris, ad Prænestinum anno MDLXXXIII. die IX. Martij peruenit, excessitque Romæ è vita anno MDLXXXVII. die III. Non. Maij, vnde relatus Viterbium ad Sanctam Mariam de Quercu repositus fuit absque vlllo Elogio in Sacello maiori subter gradus. Marcus Antonius Columna Romanus Presbyter Tituli Sancti Laurentij in Lucina Archiepiscopus Tarentinus, & Salernitanus Prænestinum etiam rexit Episcopatum anno MDLXXXVII. die IX. Maij sibi delatum, eumque reliquit anno MDXCVII. moriens Iulio Sanctorio Casertano Archiepiscopo Sanctæ Seuerinæ, & Presbytero Sanctæ Mariæ Transtiberim Tituli Callisti Cardinali dicto à Pio Quinto, Iulius autem illum Episcopatum inijt eo anno MDXCVII. die XVIII. Maij, Maiorque Pœnitentiarius, ac Summus Inquisitor Romæ defunctus anno MDCII. die VII. Idus Iunij iacet in Sacello, quod viuis ipse construxerat in Basilica Lateranensè cum Epitaphio. Sæculo exorienti Alexandrum Mediceum in Prænestini Episcopatus specula collocatum anno MDCII. die XVII. Iunij in locum Iulij Sanctorij exhibent Ecclesiæ illius Diptycha, & Sanctæ Rom. Eccl. Cardinalium Fasti, quos inter hic Alexander Florentinus ciuis, & Archiepiscopus emicuit, ordinatus in Titulo Callisti Presbyter, hinc Albanensi præfectus Episcopatus anno MDC. die XXX. Augusti, sed è Prænestino transcendit ad verticem honorum, Romanum scilicet ad Thronum, Leoque Vndecimus appellatus est Kalendis April. anno MDCV. eo tamen frui diutiùs illi datum non est, abstulit enim ipsum propera mors XXVI. Pontificatus die, siue XXVI. Aprilis, cui successit in Episcopatu Prænestino per Optionem Augustinus Valerius Venetus ex Episcopo Veronen-

se, ac Presbytero Tituli Sancti Marci Cardinalis Kalendis Iunij anno MDCV. fato functus est anno MDCVI., quo, Iunij die v. capessere coepit Optatum Episcopatum Praenestinum Ascanius Columna Romanus Marci Antonij Columnæ Imperatoris exercituum inuicti, & Feliciæ Ursinæ filius, Abbas Sublacensis, & Hierosolymitani Ordinis Venetijs Prior, à Sixto Quinto promotus Cardinalis ad Titulum Sanctæ Crucis in Hierusalem, eruditissimus, & eruditorum amator, Archipresbyter Sancti Ioannis Lateranensis, Aragoniæque Prorex, Praenestinum verò Episcopatum non deseruit nisi cum vita anno MDCVIII. die XVI. Kalendas Iunij sepultus in Laterano propè Sarcophagum Martini Quinti. Antonius Maria Gallus Auximanus ciuis, Episcopus primùm Perusinus, deinde patriæ suæ, à Sixto Quinto electus Presbyter Cardinalis Tituli Sanctæ Praxedis, anno MDCV. Kalendis Iunij Episcopus Tusculanus, XXVIII. Martij anno MDCVIII. Praenestinum, anno MDCXI. die XVI. Augusti Portuensis, & anno MDCXV. die XVI. Septembris Ostiensis, Romæ mortalitatem expleuit anno MDCXX. die XXX. Martij sepultus in Sacratio ad Aram Coeli, Frater Gregorius Petrochinus, seu Petrocchinus à Montelpero, siue Montelparo in Piceno, Augustinianus è Generali Ordinis Presbyter Cardinalis Tituli Sancti Augustini à Sixto Quinto renuntiatus, deinde Tituli Sancti Laurentij in Lucina, Praenestinum Episcopatum inijt anno MDCXI. die XVII. Augusti, obiit MDCXII. die XIV. Kalendas Iulij conditus in Sacello Sanctæ Monicæ Romæ apud Sanctum Augustinum cum binis Elogijs. Franciscum de Gioiosa Gallum ex Archiepiscopo Narbonensi Presbyterum Tituli Sancti Petri ad Vincula.

Car-

Cardinalem à Gregorio Decimotertio designatum Prænestinum Episcopatum anno MDCXI. Mucantius Tom. VIII. Diariorum enuntiat, sed Vghellus præterit, inque Sabinensibus anno MDCIV. reponit, vnde Ostiensis euaserit anno MDCXI. die II. Augusti, obiit Auenioni die XXIII. Aug. MDCXV. sepultus est pontifær, fuit Tolosanus, & Rothomagensis etiam Archiepiscopus. Benedictus Iustinianus Chijnatus Genuensis Origine, Cameræ Apostolicæ Thesaurarius anno MDCLXXXV. die XV. Kalendas Ianuarij à Sixto Quinto Diaconus Cardinalis Sancti Georgij ad Velum Aureum renuntiatus, Bononiæ Legatus, ad Titulum Sanctæ priscæ prouectus presbyter, & ad Sancti Laurentij in Lucina, tum ad Episcopem prænestinam anno MDC. XII. die VI. Iunij, ad Sabinensem anno MDCXV. die XVI. Septembris, demum ad portuensem, in qua deceffit die XXVII. Martij anno MDCXXI. tumulatusque in Sanctæ Mariæ supra Mineruam cum Epitaphio Resurrectionem mortuorum expectat. Franciscus Maria de Monte Sanctæ Mariæ natus Venetijs à Sixto Quinto Diaconus Sanctæ Mariæ in Domnica, tum presbyter Tituli Sanctorum Quirici, & Iulittæ, mox Sanctæ Mariæ in Aracoeli, ad extremum Sancti Laurentii in Lucina, anno MDCXV. die XX. Iulij prænestinus Episcopus, anno MDCXXI. die XXVII. Martij suprascripta portuensis, at MDCXXIII. Ostiensis, anno Iubilei MDCXXV. Portam ad Sanctum paulum solemniter aperuit, conclusitque, diemque clausit extremum anno MDCXXVI. die XXVIII. Augusti elatus ad Sancti Urbani templum, quod substruxerat. Octavius Bandinus Florentinus Archiepiscopus Firmanus, & Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalis anno MDC.

XXI. die XXVII. Martii Prænestinus Episcopus, anno MDCXXIV. die XVI. Septembris Portuensis, denique Ostiensis anno MDCXXVI. die VII. Idus Septembris, obiit die I. Augusti MDCXXIX. conditusque fuit in Sancti Siluestri in Monte Quirinali, exstat ibidem Epitaphium. Andreas Perettus à Clemente Octavo Diaconus Cardinalis adscitus anno MDXCVI. Sanctæ Mariæ in Domnica, mox Presbyter Tituli Sancti Laurentii in Lucina, pronuntiatus fuit Episcopus Prænestinus die XVI. Septembris anno MDCXXIV. tum Albanensis anno MDCXXVI. die II. Martij, hinc anno MDCXXVII. die XVIII. Kalendas Maij Tusculanus, obiit Romæ die III. Augusti anno MDCXXIX. & apud Sanctam Mariam Maiorem sepultus est propè Sixti Quinti gentilis sui Mausoleum. Dominicus Gymnastus Romæ natus originem trahens è Castro Bononiensi Archiepiscopus Sipontinus Nuntius ad Regem Hispaniarum à Clemente Octavo missus, Cardinalisque designatus, à Paulo Quinto Titulum Presbyteralem Sancti Pancratij accepit, tum Sancti Laurentij in Lucina, è quo, anno MDCXXVI. die II. Martij ad Prænestinum Episcopatum euectus, anno MDCXXIX. die XIII. Septembris ad Portuensem, ereptus est orbi anno MDCXXXIX. die XIII. Martij, tumuloque inditus in Ecclesia Sanctæ Luciae, quam fundarat, dotaueratque. Marcellus Lantes Romanus è Camera Apostolicæ Auditore à Paulo Quinto affine Presbyter Cardinalis Tituli Sanctorum Quirici, & Iulittæ Tudertinus Episcopus, pridie Kalendas Maii anno MDCXXIX. Prænestinus, VIII. Idus Octobris Tusculanus, XXIII. Martii anno MDCXXXIX. Portuensis, ad vltimum Kal. Iulii MDCXLI. Ostiensis, migravit è vita die XVII.

Apri-

Aprilis MDCLII. Petrus Paulus Crescentius Romanus ex Auditore Camerae Apostolicae à Paulo Quinto ad Cardinalatum euocatus, Presbyterque Sanctorum Nerei, & Achillei Tituli Fasciolæ, Episcopus Reatinus, & Vrbeuetanus, deinde Prænestinus VIII. Idus Octobris anno MDCXXXIX, & Portuenfis Kalendis Iulii anno MDCXLI. Romæ obiit die XXVI. Februarii anno MDCXLV. Guido Bentiuolus Ferrariensis è Presbytero Cardinale Sanctæ Mariæ Transtiberim Tituli Callisti Prænestinus Episcopus Kalendis Iulii anno MDCXLI. euasit. Cardinalatus dignitatem illi detulerat paulus Quintus Nuntio ad Regem Francorum, & Archiepiscopo Rhodio, Ecclesiam Regiensem in Prouincia Narbonense administravit. Cum verò in pontificio interegno post Urbani Octaui obitum die VII. Septembris anno MDCXLIV. decessisset, eodem anno die XVII. Octobris Innocentius Decimus in secreto Consistorio referente Eminentissimo Cardinale Ginetto Vicario prouidit Ecclesiæ prænestinæ Ildephonsum de Cueva Hispanum Cardinalem à Gregorio XV. delectum anno MDCXXII., qui eam de more Optauerat, & præfecit.

Illeque adhuc isti præfider.

EPI.

EPILOGVS OPERIS.

CAPVT XVII.

VI desiderabit à me vt Oppida & Vicos Dioecesis prænestinæ perlustrarem, & quæcumque in illis videntur memoranda perscribam, quin vt Ecclesias intra prænestin, forisque constructas, & ornatas, atque Sanctorum Reliquias venerandas inibi repositas, Ordinumque Religiosorum Cœnobia, & Parthenonas sigillatim referam; Is cogitet me priore libro Latifundia, Possessionesque priscas, & Oppida, Vicosque complexum, at Ecclesias antiquas, atque Reliquias in isto. Quæ verò supersunt, eæ sunt recentes, & alibi à me fusiùs forsitan Deo adiuuante pertractabuntur. Viros tamen Illustres sanctitate, ac virtutibus insignes, ortuque suo, vel mora Prænestin nobiles, præter illos, quos iam commemoravi, non omittam. In quibus Princeps occurrit Berardus è Comitibus Marsorum Acolythus, à papa paschale Secundo Romam euocatus, & Subdiaconus, atque Campaniæ Comes constitutus, qui à petro Columna Consule Romano captus, inque Cisternam prænestes demissus, vix inde fuit erutus, ac liberatus à consanguineo suo, & Diaconus, Episcopusque Marsicanus effloruit sanctimonia, vt ex eius vita R. P. Vghellus enarrat. B. Iacoponus de Benedictis Tudertinus succedit, qui Ordinem Minorum professus, & stultus propter Christum noua mundum arte delusit, & cœlum rapuit, cuiusque,

Cap. 10.

Cap. 4. & c. 5.

Lib. 1. c. 28.

Tom. 1. Ital. Sac.

iufque, cum obdormiffet in Domino die XXV. Martii anno MCCXCVI.; offa Tuderti depofita in Ecclefia Virginum Sanctæ Claræ, tum translata in Sancti Fortunati, repositaque in facrario. Hic autem Iacoponus fe pœnitentiam egiffe prænefte canit, hifce verbis. *Que farai Fra Iacopone fei venuto al paragone. Fuſte al monte Peleſtrina anno è mezo in diſciplina.* Anno V. Bonifacii Octavi enuntiat in Bulla CXIV. Magiſter Ioannes de penefre Cameræ Clericus. patrum noſtrorum memoria Andreas Fulvius præneſtinus ſcripfit Urbis Antiquitates, quæ typis exſtant editæ cum Notis Hieronymi Ferrutii, vti Geſnerus admonet, eæ vernaculo ſermone fuerunt expreſſe, in Epigrammate, quod præfixum legitur Quercui Capitolinæ, ipſe vocitat ſe Andream præneſtinum. Hubertus Goltzius præneſtes Antiquarium nominat Auguſtinum Nigoriū, Ioannes petrus Aloyſius præneſtinus Muſicæ Princeps fuit ſuperiori ſæculo, eiufq; in ſacris tutor, & conſervator. Angelus Vellius præneſtinus Congregationis Oratorii præpoſitus Generalis anno MDC. effulſit. Sebaſtianus Fantonus præneſte ortus prior Generalis Carmelitarum à fundamentis ibidem erexit anno MDCXIII. Cœnobium eiufdem Ordinis, quod ſacra ſupellectile, ac Bibliotheca inſtructiſſima exornavit. Andreas Borgia præneſtæ quoque natus ab Urbano Octavo Sanctiſſimo pontifice Signinæ Eccleſiæ datus Epicoſopus anno MDCXLIII. illam piè, ſapienterque adminiſtrat. Agapitum Colorſium præneſtinum Filium Ioannis Baptiſtæ bellica laude in Belgio clariffimi, dum pro Urbani Octavi Sanctiſſimi Pontificis, & Apoſtolicæ Sedis obſequio Liburni ageret, intermortui, & Hortenſiæ Torſolæ Matronæ lectiſſimæ, ac pientiffi.

Cant. 55.

VVad. tom. 3.
Annal. Min.
ad an. 1306.
nu. 10.

In Biblioth.

Edit. Romæ
an. 1510.in Itin. per
Germ. Ital.
Gall.

Guidiccion.

Gallon. in
vir. S. Philip-
pi Nerij.

Inſcript.

Vghell.

tissimæ, Agapitum (inquam) Eminentissimi Principis Francisci Cardinalis Barberini Mæcænatis mei à secretis, Encomio iusto celebrare si ordiar, Panegyricum benè prolixum aggrederer, in eo namque certant pietas, prudentia, & doctrina, sed in primis modestia singularis, quæ me progredi vetat. Claudam igitur hanc Antiquitatum Prænestinarum opellam insperso isto veluti gustu nouitatis, votoque concepto ad Deum Opt. Max. quod in dies renouare gaudeo, pro Excellentissimi Principis Maffæi Barberini, Prænestinæque Urbis faustissimis, & fortunatissimis successibus, atque perennæ Felicitate.

Mantissa.

CAPVT XVIII.

ST post vindemiam racematio superstes, autore Tertulliano, canente Nemefiano, *extremas legulus cum sustulit uas*; Est & post messem spicilegiū, dum illectæ spiçe, quę metentiū manus effugerūt, rursus in manipulos colliguntur, vt in libro Ruth legitur, & apud Iurisconsultos adnotatur. Nonnulla igitur in libris istis omissa, quę meas in manus recens peruenerunt, addam hic Mantissæ loco, (vt aiunt) quę obsonia vincat, imò condiat animos, pascens delicijs, & suauitate doctrinæ.

Apologetic.
31.

Eclog. 3.

C. 2.
Alciatein tit.
D. de verb. si.
gnific.

Turneb. lib.
19. Aduersar.
c. 13.

Lib. 1. pag. 4. v. antepenult. post *meminit* adiungo. De Idæis agit scholiastes Græcus Apollonij Rhodij in lib. 1. Argonauticôn, & inquitur cur *δακτυλοι* dicti sint; Erycius Puteanus in lib. de Olympiadib. censet eo nomine appellatos, quia decem erant, quot nempe sunt in manibus Digiti, è Diodoro, Sophocle, ac Strabone.

P. 44.

P. 14.

pag. 5. v. 2. post *emendationē*. Is erat illorum temporum mos, vt viri Principes suæ nobilitatis originem, aut in Deos, aut in Heroas Deorum nothos filios referrent. Appian. vbi de Antone Herculis filio, deque Antonia gente apud Fuluium Vrsinum.

Pag. 11. v. 12. post *etymologia*; adtexo Paulinum Nolanum sanctitate, ac eruditione celebrem in versibus.

Quos Præneste altum, quos fertile pascit Aquinum.

M m Pag. 12

P. 410.

Pag. 12. V. 21. post *Cæsaris*. In Baiano Posidianæ aquæ vocantur, nomine accepto à Claudij Cæsaris Liberto: Plinius id testatur lib. 31. Natur. Histor. c. 2. de Poside isto hasta pura donato in Triumpho Britannico, Suetonius, & Seneca in Ludo de morte Claudij Cæsaris agunt.

P. 610.

In communi-
tor.

P. 14. v. 23. post *præfecto*, At hodie sub Alexandro VII. Pōtifice Maximo, & Principe Maphæo Barberino Cū à tempore omnia humana rapiantur, & nos ex eo aliquid inuicé rapere debemus, vt admonet Vincentius Lirinensis. Itaque, vt meæ in vrbe moræ post longinquam, & diuturnam absentiam (annorum scilicet XVIII. plus minus) fructus aliquis superesset, non passus sum intercidere, ac perire quæ olim de Præneste hic laboriosè coaceruaram, & accumularam, quorumque portio bene magna iam emerferat e prælo. Sed ea quamuis *Melissa*, imò hiulca, & interrupta, sarcire aggressus impulsore, ac *ἔργον δῶκεν* Eminentissimo Mæcanate Frâncisco Cardinale Barberino, sub incudem reuocaui, mihi que sum visus absoluere. Nihil mirum igitur si duos hic Pontifices Maximos, duosque Principes optimos enumerem. Anni etenim (vti docuit me Sidonius Aruernorum Episcopus) non tam de frugibus, quam de bonis Principibus sunt æstimandi.

L. b. 2. c. 9.

Pag. 19. v. 6. post, *domate*, consulendus Athenæus lib. 1. Dypnosoph. c. 15. vbi *Πραηνεστίνης ἢ Τιβεστίνης λιπαρότερον Μέσσηκον τὸν ἴνον* esse affirmat e Galeno. Vinum Prænestes celebrat quoque Ioannes Geometra, vt inferiùs obseruaui, & oleum. Ibid. v. 22. post *quæras* de fundis Ceiano, seu Seiano, Thermulæ, ac Cilonis Prænestino in territorio, R. P. Philippinus in Antiqq. SS. Siluestri, & Martini agit: de domo Cilonis Descript. Urb. & ibi Pancirolus: de

L.

L. Flavio Cilone splendidissimo Præfecto Cuiacius.

I. 10. c. 26.
Observat. Iur.

Pag. 20. v. 18. post *Casarianū*, in INT. id est, in integro. formula vetus est, de qua Torrig. part. 1. Memor. Sancti Petri.

Pag. 21. v. penultimo post in *horto*. Flore ardentius rubente, odore nullo probabilis rosa, vno gloriosa nomine, centifolia, quam Plinius Campanam, Clusius Prænestinam appellant, viridi, graciliori, improcero, nullisque ferè spinis metuendo frutice funditur, vulgari sativæ densis folijs leuiter ex albo rubescenti, quam aut Plinianam Alabandicam, aut Trachiniam esse Scriptores sanè nobiles autumant: virgei rami breuiiores, graciliores, subuirides, minorum, grandiorumque spinarum promiscuè crebris, languido pallore liuidis, intētisque mucronibus minaces, quæ variè diluta, floris foliosi rubore maculosa, Prænestina dicitur, asperitate pariter aculeata inhorrescit.

Pag. 83.

L. 21. c. 4. e
Ioann. Bapt.
Porta.

Rarior, plan-
tar. Histor.
lib. 1. c. 8.

Ferrarius in
Flora p. 283.
e Roberto
Dodonæo, &
suprac. Porta.

Pag. 22. v. 10. post *Et* nuces Prænestinas memorat Cato lib. de Re Rust. c. 133.

Pag. 24. v. 30. post *nauigabat*. Regius in Antiqq. Tiburtin. part. 2. c. 5. refert, rus Q. Horatij Flacci poetæ Lyricorum Principis Prænestinum, fuisse situm in montibus, qui Sancti Ioannis in Campo Horatio nuncupantur, profertque testem Blondum: at Leander illud locat in montibus Tusculo proximis. Statius Papinius in lib. 4. Siluarū ad Marcellū ita canit.

P. 114.

*Annua iam densæ rarescunt mœnia Romæ,
Hos Prænestæ sacrum, nemus hos glaciale Diana,
Algidus aut torrens, aut Tuscula protegit umbra.*

P. 116.

Pag. 3. v. 9. Polydorum Virgilium adde lib. de rer. Inuentor. & Mysingerum in tit. Institut. de Legatis, agere de sortibus Prænestinis. Tertullianus lib.

de pallio: *Cum sortium* (ait) *variavit urna* not. 9. Robertellus in Ciceronē præclare de fortibus. Rhinocolura Aegypti Ciuitas dicta est a fortibus, quod illic Noe diuisit forte terrā filijs suis, auctore Sancto Epiphanio hæref. 66. & Cardinale Baronio: at Senecæ, locus est in Syria, cuius incolarum nares præcidi Perfarum Rex iussit. De fortibus Lycijs Virgil. & Alciatus. de Dodonæis T. Liuius, & Didymus. de fortibus Aponi propè Patauium, vbi Balnea Aponensia *απόνη* Claudianus in Epigrammate, Cassiodorus in Varijs: de talis aureis ibi iactis a Tiberio Casare, & oraculo Geryonis, Suetonius, vbi Casaubonus: de aqua Inus apud Pausaniam: deque fonte Tanari, & *περι μαρτικῆς ὕδατος*, e Sozomeno, & c. de Castalia fonte Antiochiæ, qui obstructus ab Hadriano, & frustrâ reclusus a Iuliano desertore impio Christi, Ammianus lib. 22. Sozomenus, Socrates, Nicephorus, Suidas in Castalia præcipuè S. Ioannes Chrysoftomus. De fortibus, quæ emerferunt Comagenæ in Pannonia Claudio Casari secundo, & quæ in Apennino, siue Aponino, (sicut emendauit Casaubonus) vide Trebellium, & Vopiscum.

Pag. 38. *ψ. 5.* post *pauidusque*, appingendum est hoc Epitaphium ad Ludos etiam spectans in arca lapidea oblonga palmos X. inuenta Præneste in horto Ioannis Petri Aloisij Anno salutis MDCXLVI. Mense Decembri, quod ipse manu mea excripsi.

L. VRVINIO LL. PHILOMYSO
MAG. CONLIB. LIBERT.
PVBLICAE SEPVLTVRAE, ET STATVAE
IN FORO LOCVS DATVS EST QVOD IN
TESTAMENTO SVO LAVATIONEM POPVLO
GRATIS PER TRIENNIYM GLADIATORVMQ
PARIA

In not. ad
Martyrol.
Rom. 16.
Ianuar.

lib. 3. de ira
c. 20. lib. 5.
cap. 72. pa-
rerg. Iuris.
Dec. 1. l. 8. p.
497. in odyss.
Homeri p.
117.

P. 354.
L. 2. Epist. 39

F. 51.
In Tiberio
c. 14. p. 163.

R. 567.

Vt putat Sal-
masius in Hi-
stor Aug. 331.
In Diuo Cla-
udio p. 221.
in Firmo. p.
243. & in Pro-
bo p. 256.

PARIA X. ET FORTVNAE PRIMIGENIAE CO-
RONAM
AVREAMP. I. DARI IDEMQVE LVDOSEX
HS. CC. IOO. IOO PER DIES V. FIERITVSSIT
PHILIPPVS L. MONVMENTVM DE SVO FECIT. Lib. 22 c. 5.

Pag. 40. v. 14. post *Vrbem*. Petrus Crinitus de honesta Disciplina, *Hæ* (inquit) *sortes Romani populi Fata continebant tesseriis quibusdam ligneis insculptæ*, vnde Liuius extenuatas sortes inter prodigia numerat, quoniam litteræ illæ fatales alicubi consumptæ videbantur. p. 556.

Pag. 47. v. 23. post *dicta est*, de bracteis Prænestinis agit Steuech. in lib. 10. A sin. Apuleij.

Pag. 51. v. 14. post *simulacris*. Fortunæ Templum Cæsareæ fuit euersum à Christianis sub Iuliano Augusto, vt legitur in Histor. Tripertit. lib. 6. c. 4. & c. 14. vnde conijcio Temp'la Fortunæ Romæ, Prænestæque à Christianis quoque diruta destructaque.

Pag. 52. v. 13. post *proferre*. Sed passim obuia est Inscriptio Bonæ Fortunæ. Ioui soli. Magno Serapidi-Greca refertur à Torrigio in Cryptis Vaticanis, de Serapide Pausanias, de illo Ioue, ac *δαδοσφλοισ* Staius Alexandrinus in *Ἐρωτικῶς* Clitophontis. Dij *αὐθιγῶσι* Isidis ab eruditissimo Patre Athanasio KirKero recensentur in Prodomo Coptico. Serapidem Aegyptium memorat Arnobius: de Serapide Boyssardus lib. de Magia: de illius delubro diruto Eunapius, in quo libri sacri erant repositi, S. Ioannes Chrysofostomus orat. 1. adu. Iudæos. de Apide Sanctus Clemens Romanus lib. 5. & lib. 6. Apostolic. Constitur.

Ad pag. 62. v. 6. post *erunt*. Basilicam AEmyliam Romæ

P. III.
P. 8. & 5:60
lib. 5. p. 85

P. 174.
lib. 4. adu.
Genes.
P. 327.
P. 32.
P. 443.
P. 39. & 79

In Vit. Caf.
Appian. l. 2.
de bell. Ciu. l.
p. 469. Plin.
l. 36. c. 15.
Pan. cirol. in
Reg. Urb. p.
169. & 170.
lib. 4. opt. 16
lib. 35.
lib. 45. c. 5.
lib. de Roma
c. 17. F. 153.
de Vir Illust.
Donat. p. 186

Lib. 1. c. 30.

Romæ locat Barbarus in cōmentarijs ad Vitruuiū, è Plutarcho, quæ Basilica Pauli dicitur, & in Regione IV. ponitur in Urbis Descriptione, à L. Paulo AEmilio post deuictum Perseum dedicata. Donatus è Cicerone duas Basilicas Paulo tribuit, alteram instauratam, extructam alteram; vultque plinium alterius Basilicæ AEmiliæ meminisse, in foro statuens Basilicam Pauli ex aduerso Iuliæ, à latere Domitianæ equi, è versu Statij. p. Victor enumerat XIX. Basilicas in Vrbe, Panuinius XXII. Descriptio subiecta Notitiæ Imperij X. Itaque à Fulvio aliquo, siue è Poëtinis, siue è Flaccis, qui prænestæ fuit, siue à Fulvia vxore M. Antonij, quæ prænesten insederat, vt enarraui superius; & ab aliquo etiam AEmilio Basilicas ædificatas prænestæ conijcere licet, in illisque Varronem vidisse litteras incisas solario, quod Cornelius Sylla in umbrauerit postea musuo adornans, nisi Cornelius Sylla Basilicas illas erexerit instar altiarum, quæ Romæ essent, & nomen Gentium affinium, aut cognatarum, aut amicarum ipsis attribuerit. Sic assurgebant Capitolia, sic Theatra, & Circi, sic Monetæ in Colonijs, quæ Urbis effigies erant, & simulata magnis Mœnia -

Ad pag. 64. v. 2. post *posuit*. Crediderim hunc L. Aelianum fuisse cognatum polyhistoris, qui Claudij prænomen habebat, vt Suidas affirmat. quia Ciuitate Romana donatus illud assumpserat, vt Claudius Ptolemæus Geographus, & Flavius Iosephus Historicus, quod obseruauit Grégoras lib. 7. Histor. Philostratus in vitis sophistarum refert Aelianum legisse librum, quem ipse conscripserat contra γυν-
νιδα, id est è Suida γυναικων, qui Romanum Imperium luxuria sua paulò ante contaminarat. Tri-
stanus, Numorum Historiæque peritissimus vir, hunc
γυν-

γυννίδα Antoninum Elegabalum esse censuit: verum
 cum prius ab AEliano nuncupatum opus ταξίων
 ἑσπερίων ἑλληνικῶν Traiano afferuerit, & in præfa-
 tione Neruam Formijs à se salutatum AElianus ipse
 testetur, neque plus annis LX. vixerit, &
 Nerua Christi anno LXXXIX. Elegabalo superstes esse,
 neutiquam potuit AElianus: sed nomine γυννίδος
 intelligendus est Domitianus, homo impurissimus,
 & libidini addictus, vt Suetonius affirmat, & Tacitus,
 qui expulerat Italia Philosophos, & hos inter
 Dionem Præsæum, qui conqueritur in Orationibus
 & Apologia, vt Marcellus adnotat: vnde AElianus
 amicus Dionis, & Sophista impulsus fuit ad scri-
 bendum aduersus Domitianum, constat eum flo-
 ruisse sub Traiano, & superstitem Hadriano, quia,
 peramicus fuit illi Dioni, Auditor Nicoftrati, &
 Pausaniæ, administratorque Herodis, qui omnes
 sub Traiano, Hadriano, & Antonino vixere, Sui-
 das prodit eum vixisse ἐπιπὼν μετὰ Ἀδριανῆς χρόνον ex-
 stant AEliani libri ποικίλος ἴσοπλος: de re militari,
 de Animalibus, de plantis, Epistolia Rusti-
 ca: eius instructio de re Nauali fertur extare
 in Bibliotheca Regis Francorum, & palatina, extat
 in Dactylothecca Eminentissimi Cardinalis Franci-
 sci Barberini onyx, cui incisum, AELIANE VIVAS,
 forte amici, aut amicæ Prænestini AEliani, nec
 enim duxit vxorem, & in tanta synonymia AElia-
 norum haud facile est diuinare. Martialis, vt omit-
 tam reliquos, Couinum currum extollit. *Facundi
 sibi manus Aeliani.*

P. 65. v. 9. post Per, visitur, & alia inscriptio QVET-
 TIVS PVLCHER. Vettiæ gentis complura sunt mō-
 numenta. Numus argenteus. SABINVS S. C. AT,
 T. VET.

p. 166.
 p. 364. edit.
 Græcz Ve-
 net. 1538. in
 8.
 Tom. 2. p.
 323.
 Tom 1 p. 373

C-22 in Do-
 mir. lib. 4. Hi-
 stor. 3. Gel-
 lius c. 11. 25
 not. Attic
 In Domitio
 Sueton.

Vitin. de Fa-
mil. Roman.
P. 275.

T. VETTIVS IVDEX. E Vettia gente prodijt Iu-
uencus Poeta Christianus Hispanus, qui sub Con-
stantino Principe primus omnium ausus Euangelij
maiestatem sub metri leges mittere. Iureto auctore.

In regist. 27.
Iuon. Caf-
not.

Zagarolæ in Cippo legitur FLAVIAE SABINAE
CAESENSI F. Præneſte in Tortioli Sancti
Vinea.

M. ANTENNIO

In æde Sancti Ioannis an-
te portam Santi Martini.

L. F. SEVERO

L. M. ANTENNI

IMP. CAE

SABINI TRIB.

ANTO

COH. III. PR. ET.

GERMANICO

FLAVIAE. T. F.

DIVI COM.

PROCILLAE

DIVI ANTO

FILIO

DIVI HADR

T. FLAVIVS

DIVI TRAIAN

GERMANVS

NEPOTI SVO.

In base propter Ecclesiam
Cathedralem.

In ædibus D. Iulij Vaccae

Canonici præneſtini.

IN AE

P. FLAVIVS P. L. HI.

RANNI

FLAVIA P. L. V. T.

FILIAE OPTIMAE

P. FLAVIVS P. L. P. V.

MERITAE PRAENEST.

D.

f. 109.

161. v. 15. post *Moreſtellus*, adde. Sive Q. Attij
Poetae Comici, vt Bergerius locat in lib. de Vijs Im-
perij Romani.

Dialog. I. 4.
c. 26.

V. 17. post *Papa*. Deliberatum fuerat corpus cu-
iusdam Aduocati, &c. apud B. Ianuarium Martyrem
via Præneſtina poni, apud S. Gregorium legitur.

V. antepenult. post *terrarum*, Paron, & Caryſton in
Aegæo mari Inſulas laudant de marmorum gene-
ribus agens Plinius Secundus, Eucherius, Iſidorus,
& Notit. Inſular. auctor meminerunt vtriuſque, de

Co.

Columellis Aegyptijs, quas à Carysto Etruscorum oppido dictas contendit Cl. Minos sequutus Cata-
neum. Carystos marmoreis fluctibus concolora-
vatur à Martiano Capella. *Domus est mihi sulta
columnis Tanare siue tuis, siue Caryste tuis*, Tibul-
lus canit. Itaque Parium marmor est albi coloris
Numidicum eburni, Carystium viride sicut Laconi-
cum, seù Tanarium, & Lacedaemonium, quod her-
bosum, si vero fuerit albo permistum, Tiberianum è
Pyrho Ligorio apud Caracciolum, & è Regio.
Synnadicum marmor est purpureum maculosum,
quod & Phrygium; est enim Synnas vrbs Phrygiae,
decipitur Bergerius, qui cum Syenite in Aegypto
confundit, vbi marmor erat *πυρροποικιλόν* ex Plinio,
& Phoeniceum, & Aethiopicum: Claudianæ Co-
lumnæ, vnde fuerint ignorat Bergerius, sed Por-
phyriten ex Aegypto candidis interuenientibus
punctis Leucosticton vocatū marmor Claudio Cæ-
sari aduectum primum à Triario Pollione Procura-
tore Plinius tradit. additque neminem postea imi-
tatum, nec admodum probatam nouitatem: Ony-
chinum lapidem à Callisto Claudij liberto adductū
deinde refert; VI. Onychinas columnas volubiles
concessas Gregorio III. Pontifici ab Exarcho Eu-
tychio, vt iuxta VI. alias collocarentur ante Pre-
sbyterium, seù circa Confessionem Beati Petri Ec-
clesiæ, Anastasius perhibet.

Ibi post vocem *Casaubono* appingo, seù à cen-
tum columnis, vt putat Bergerius, ducentæ tamen
disertè numerantur.

Pag. 67. ad calcem c. 19. à Porta Exquilina in-
cipit via Labicana, à qua, & Prænestina, hodie Ma-
ior dicitur à magnitudine ædificij, sub quo sita est,
Castelli nempe aquæductus Claudiani, incipit via.

N n Præ.

Lib. 36. c. 7. &
8. & sep. 6. lib. 5.
In lib. 3. Reg.
c. 6. p. 6. c. 11.

in nott. ad E.
pist. Secundi
p. 58.

De Nupt.
Mercur. &
Philolog. p.
40.

In Vita Pauli
IV. in Antiq.
Tiburt.

Lib. 2. Viar.
Imper. Rom.
p. 292.
Lib. 36. c. 8.

Lib. 2. c. 46

Lib. 36. c. 7.

Prænestina in Vrbe haud procul a Foro Romano, vnde in vicum Patricium tendebat, & recta, & ad portam Exquilinam, & ad læuam Labicanæ pergebat Anagninam vsque, vbi Latinæ iungebatur, & hinc Beneuentum, ex Antonini Itinerario, & Tabula Peutingeri, vt adnotat Bergerius.

Lib. 7. c. 24.
P. 410.

Pag. 68. post *Inscriptionem* C. SAVFEII, aliæ duæ apud Torciolum leguntur in quadam Columella quadrata.

C. M. AGVLNIVS C. F.
SCATO MAXS
C. SAVFEIVS C. F.
FLACCVS
PR
SACRAVERVNT.

In alia C. SAVFEIVS
C. F.
FLACCVS
C. M. AGVLNIVS
SCATO MAXS
PR.
SACRAVERVNT.

Ad pag. 71. *in calce*; oppida in Italia fuere, aut Latij foedere obstricta, vt Tibur, aut Præneste, Sigonio teste lib. 2. de antiquo iure Italiæ c. 14. Appianus Tiburtinos, & Prænestinos, quorum Ciuitates erant foederatæ, Ciuitate donatos tradit apud eundem Sigonium, qui Prænesten Coloniam a Sulla deductam memorat, fortè iterum post internecionem ciuium, & stragem illam editam.

Lib. 3. c. 1. p.
200.

Ad pag. 78. v. 15. post *rebellarunt*, Tribunis Quinto Crasso, Seruilio Cornelio, Spurio Papyrio, & Fabio Albo Procos. siue anno ab Orbe condito, vt Caluissius putat, MMMDLXXXIX. ante Christum natum CCCLXV. & ab Vrbe condita CCCLXXXVI. Tunc per Italiam Romani ducto aduersus Prænestinos exercitu, illis deuictis plurimos rebellantes rruccidarunt, *κατὰ ἡδὲ τὴν Ἰταλίαν*, &c. Diodorus Siculus lib. 15. Bibliothec.

P. 489.

Ad

Ad pag. 86. v. 11. post *Ammianus*, & Gallonius de Cruciatibus Martyrum ex illismet.

Ad p. 87. v. 3. post *conuitia*, hic Rupilius Prænestinus Comes Bruti prætoris Asiæ Regi Perseo inuisus.

Ibi v. 26. post *habeam*. Plautus Prænestinos in Truculêto suo ludit quod Coniam dicerent pro Ciconia, rabonem pro arrabone: ar videlicet, vt ille iocorû pater argutatur, lucrifacientes. Videtis Glosarium prisco Gallicum Ioannis Isaacij. Apostolus ad Romanos Spaniam pro Hispania ponit.

Ad pag. 93. subde *has Inscriptiones*. In ædibus Petri Fantonij V. CL.

SEX MAESIO SEXF. ROM. CELSO PRAEF.
FABR. III > LEG. IIII. MACED. QVAED. II.
VIR. FLAMIN. DIVI. AVG. SORTILEGO
FORTVNAE PRIMIGENIAE
SEX. MAESIVS ECHIO LIB. EECIT SIBI
ET SEX MAESIO CELERI FILIO SVO ET
MAGIAE PINOE CONIVGI ET. SEX-
MAESIO POTHO. CONLIBERTO
POSTERISQVE SVIS.

P. 236. c. 15.

Habebat &
suos Fortuna
sortilegos.

Romæ verò extra Portam Flaminiam in vinea, seu Prætorio Principis Iustiniani, puer excisus est è lapide decumbens, dextra vuæ acinum porrigit gallo gallinaceo, læuaque tenet racemum, ibi & Tripus sculpta est: subtus legitur in marmore.

D. M.

In Ecclesia Sancti Petri

ET. MM. M. VLPI. HELIADI Prænesti lapidi est
FECERVNT. M. VLPIVS incisum.
PRAENESTINVS RVF
VAELIA. HELIAS. FILIO LEG
DVLCISSIMO LEG
V. AN. I. M. II. D. XXIV. DEIOTAR.

N n 2

Li-

Libro 2. cap. 1. pag. 104. v. 5. post *Leo* adde: *eredimus* prouidentia Dei latitudinem Romani Imperij præparatam, vt nationes vocandæ ad vnitatem corporis Christi prius iure vnus consociarentur Imperij, sicuti scribit amanuensis Sancti Leonis Prosper Episcopus Regiensis.

Li. 3. de Vo.
cat. Gentium
c. 16.

P. 120. v. 26. post *ad aliud* appinge. Fusius agit *Mēdoza* in Conciliū Illiberitanū, de his, qui se offerunt.

Pag. 142.

Pag. 112. v. 12. post *venerantur*, de more supponendi capita statuæ ænæ Sancti Petri ad *Torrigium* in Crypt. Vatican.

P. 578.

P. 239.

P. 452. 467.
& 588.

P. 153. v. 31. post *Episcopus*, vide Nicolaum Studitam apud P. Combefis.

Tom. 1. q.
1304.

P. 165. v. 3. post *qui, adde*, indefinitus ad beneplacitū Papæ etsi LXX. sint ex Marco in Decif Delphinal.

Pag. ead. v. 18. post *distinguit*. Labitur *Alteserra* in lib. Rerum Aquitanicarum *Victorinū* Pitabionensem asserens *Pictauiensem*: consulendus est *Lazius*.

Pag. 163. v. 4. post *discrepare*, adiungi possunt, quæ *Torrigius* congeffit in Cryptis Vaticanis de VII. Urbis Regionibus, de VII. Cardinalibus in S. Petri Basilica celebrantibus, & de Titulis.

2. 293.

Diplomati
Donationis.

P. 177. v. 1. post *sunt*, adnecto, glossam in c. *Pudor* 32: q. 2. agere de Cardinalibus *Rauennatibus*, & *Gomezium* in Regulas Cancellariæ de Cardinalibus *Mediolanensibus*. *Andree* Episcopi *Spoletini* diplomati donationis pro anima *Henrici* Imperatoris subscribūt *Presbyteri* *Cardinales* *Ecclesiæ* *Spoletinæ*, sicut in *Archiuo* *Capitulari* legi. *Salernitani* *Canonici* vocabantur etiam *Cardinales*, vt patet è charta *Emphyteusis* data anno salut. MDLXXXVII. quam exhibuit mihi *Reuerendissimus* *Abbas* *Mancinus* *Canonicus* *Basilicæ* *S. Laurentij* in *Damaso*. De Cardinalibus *Ra*

uen-

uennatibus Cōpostellanis, & alijs, deque Titulis Romanis, vi. Episcopalibus, XXIIX. Presbyteralibus, XX. Diaconalibus, è Petro de Mōte in Monarchia Conciliorum, & ex Onuphrio Panuino varia rerulit Marcus suprascripta Quæ st. Vestrius in praxi Fori Romani.

P. 189. v. 20. post *proditur*. Ecclesiam S. Nicolai in Monte Palatino a Callisto Papa II. Blondus in Roma Instaurata perhibet exædificatam. Ioannis VIII. Sepulcrum in S. Andreæ de Pallaria, & ædes familiæ Capranicensis super templo Palladij constructas.

Alexander II. deinde Casinensi Abbati dat Ecclesiam S. Marię de Palladio, & recipit Ecclesiã S. Crucis in Hierusalem à Leone Papa IX. datam Richerio.

E. 3. 36 Chron.
nic Casinen.

P. 109. v. 1. post *Albanensis*. Domus Episcopi Portuensis erat in Lycaonia insula, vt legimus in vita S. Brunonis Episcopi Signini, erat ibidem Domus Episcopi Sanctę Rufinæ, seu Syluæ candidę, idque fusè probat Vghellus è Diplomatis Benedictorum VIII. & IX. ac Ionnis XIX. erat & Ecclesia Sancti Ioannis Baptistæ dicta inter duos pontes, quã à Vādalis exustã anno sal. CCCCLV. Petrus fortè Portuensis Episcopus, qui anno Christi CCCC. LXV. seu LXVII. Concilio Romano sub Hilario Papa interfuerat, renouauit magnificentius, ex inscriptione recens inuenta ab eruditissimo Morono.

In Italia si-
cra de epist.
Portuen. &
Siluę Candi-
dide.

Vandalica rabies hanc vssit Martyris aulam,

Quam Petrus Antistes cultu meliore nouauit.

Est autem Insula Lycaonia Romæ, quæ hinc ponte Cestio, inde Fabricio cōnectitur Vrbi, à Iouis Lyconis Tēplo, quod ibi erat, vti Fauni, & AEsculapij Serpentisque delati Epidauro; Fuit quondam hæc Insula Tyberina carcer Aruandi, teste Sidonio: nunc in ea sunt SS. Paulini, Adalberti, & Bartholomæi, quin & Sancti Ioannis Calybitę Ecclesiæ.

Lib. I. epist. 7.

pagina 210. in margine lauda Cardinalem
Ba-

Baronium in Annal. Eccles.

z. 111.

P. 214. v. 10. post *euolauit*. In Concilio Romano, quod habitum fuit anno MCXXI. Domno prænestinus Episcopus Cardinalis nominatur apud Marchesium in Dissertatione de S. Brunone Signien. sed legendum Domnus Cono. Stephanus Episcopus Tornacensis scribit epistolā XLII. Episcopo Prænestino Bernereolo, vti p. 221. v. 1. adnotauit.

P. 221. v. penult. post *offauit*. Canonizationi Sancti Brunonis Episcopi Signini in Ecclesia Signien. se inter alios Cardinales adstitit Dominus Paulus Episcopus Prænestinus è suprascripto Marchesio.

P. 269. v. 16. post *Prænestinum*. Hic Andreas varia Urbis monumenta carmine descripsit, & Leoni Decimo dicauit, exstant illa edita Romæ in 4. anno MDXII. cum Epigrammate Ioannis Fuluij. Marianus de Blanchellis Prænestinus emendauit Pomponij Læti librum de vetustate Urbis, MDXV. anno excusum: vetustior Liber, qui de Numismatis antiquis ageret, ab Andrea Fuluiio anno MDXVII. Leonis Decimi æuo conscriptus fuit, & in lucem emissus, rursusque prodijt auctior Clemente VII. & Paulo III. sedentibus: erant in eo effigies, & vitæ Imperatorum, sed Numorum auersæ facies deerant, nisi quod ad calcem plerique Numi cum altera superficie visuntur ex argenteis, vt plurimum, & ex aliquot æneis Numismatibus deprompti. Sunt & complures commentitij, ac adulterini, præter illos quos commemorauimus C. Marij, & in secunda Editione Argentinensi anno MDXXXVII. cui nomen suum Ioannes Huttichius imposuit. Hæc Antonius Augustinus Dialog. XI. de Nū. Antiq. Ille ipse Andreas Fuluius primus Inscriptiones Romanas publicauit typis Iacobi Mazochij Romæ anno MDXXI.

p. 297.
idem Augustinus p. 299.

Pag.

P. eadem 269. v. 20. post *conseruator*. Inſero hic
 epiſtolam, quam olim ad me ſcripſerat Lælius Gui-
 dicionus vir Inl. ad Poefin, & Rhetoricen ambi-
 dexter, inque viride ſeneſta fidus Muſarum cultor.
*Ita res eſt, vti dicebamus (vir quocumque nomine
 præſtantiſſime) Tridentini Patres conueniunt decreto
 prohibitori ſacris adibus concentus articulatos (cre-
 do) permoti tam multis, tam fractis, explicatis, im-
 minutis vocum impreſſionibus, quæ plus nimio di-
 uerſæ traducebantur ad rem Diuinam; diem
 decernendo dixerant, ea die inter ſacra nota adhi-
 bentur, idcirco tranſmiſſæ à Ioanne Aloyſio Præne-
 ſtino Carpenſis Legati iuſſu contra deliberantis, &
 partes Muſicas ſuſtinentis. Hæc pij Patris industria,
 caſta, & caſtigata Magiſtri lex ad ſuauiſſimos ex-
 citata concentus, vnanimis que cantorum alacritas,
 & contentio, id omne ſubſidio fuit, id nobis, ſcilicet
 cantando reſtituit rem. Dulcibus enim auditis con-
 quiſtiſſimæ, & æquabilis harmoniæ ſonis, ſtatim
 ſententiæ in contrarium mutantur. Decretum re-
 ſcinditur, res Muſica coaleſcit, & Præneſtino ſemi-
 ne per Chriſtianum orbem mirifice propagatur.*
 Hæc ille Romæ XVII. Kalend. Februar. anno ſal.
 MDCXXXVII. & plura cum Epigrammate, quod
 lucem aſpexit poſt biennium, ſed ne ſim prolixior
 omitto, vocat me Hadrianus Citrarius Præneſtæ
 natus honeſtis parentibus, quem duodennem Ha-
 drianus Caſtellenſis S.R.E. Cardinalis addixit Val-
 liſumbroſæ Congregationi, nomenque dare voluit
 Erat verò Cardinalis ille doctiſſimus, vti produnt
 eius opera. Citrarius tanto duce ſtudijs gnaue in-
 cubuit, inque humanioribus mirifice profecit, ſacrâ
 linguam, Græcamque ad vnquem calluit, vtramque
 profeſſus per decennium Lector fuit, ſeu Doctor il-
 larum

larum

larum linguarum in Monasterio Vallisumbrosæ, inde Romam profectus, cum acri, ac versatili esset ingenio in gratiam aulæ obrepfit, Pontificium diploma elicit, quo Præfectus Generalis Congregationis renūtiatus fuit inuitis patribus, vti retulit Eudoxius Locatellus è m. SS. monumentis, quæ vir Inl. Carolus Thomæ Strozzius Florentinus Patritius transmisit, & licet gradum nullum fecisset ad hunc apicem, & saltu. verum illum antea S. Ioachimi Tucenti, tum Romæ Sanctæ Praxedis Abbatem die circiter 7. Septembris asserunt schedia Sanctæ Praxedis anno nimirum MDLXXXII. præterea hinc die tertia Maij eo anno Generalem in Capitulo fuisse delectum, adduntque Sanctum Carolum s. R. E. Cardinalem Borromæum eo familiariter vsum, vicinis quippe in ædibus habitantem ad Sanctæ Praxedis, eiusque consilium sæpius exquisuisse. Cum autem Hadrianus hic Citrarius nimis despotice se gereret in Magistratu, cunctorum odium incurrit, nec expleto biennio, patrum vniuersorum querelis excitus Pontifex illum Generalatu iussit abire, quo ad triennium vsque fungi pro more debuisset: Itaque omnibus exosus, aliquamdiu extraclostera diuagatus est, elapso sexennio in Sardinia Monasterio Salueneris Abbas è Pontificio Breui præficitur, eoque titulo cohonestatus Romæ triennium exegit, vbi angustia, & mærore potius quam senio contactus occubuit.

Pag. eadem v. 26. post *exornauit*. Operæ quoque pretium est Epiraphium adhuc adtexere, quod legi nuper in Cœnobio Carmelitarum Prænestæ. *Inspector hæc paucula Tibi mutus loquitur silex ex multis, quæ sæculo, & orbi F. Sebastiano Fontono Prænest. Car. fama concinit, qui singulis Religionis suæ*

sua muneribus, & honoribus functus suggesto, & Cathedra toti Italia laudatissimus, prudentia, omnigenaeque virtutis calculo Summo Pontifici Paulo V. probatissimus, sacelli B. V. M. Transpontinae Romae, totiusque huius templi, Cœnobij, & Bibliothecae, quae intus speciosissima visitur, à fundamentis aëctor, ornator, dotator, denique Generalatus culmen anno XII. omnium plausu tenens, ætatis vero suae LXXIII. morte ad meliorem vitam migravit III. Nonas Octobris anno MDCXXIII. Stephanus, & Franciscus nepotes, & Petrus Antonius I. V. D. pronepos patruo benemerenti mœstissimi posuere anno Domini MDCXX. hic è nobili familia Mantuana ortus Patre Stephano, qui Castrucciæ gentis hereditatem, ac Ius patronatus trium Canonicatum è XVII. Ecclesiæ Cathedralis Prænestinæ, cognomenque, ac insignia per Olympiæ nuptias consequutus florentes adhuc reliquit posteros, è quibus Curtius nunc Sebastianus Ordinem Beatæ Mariæ de Carmelo professus Vicarij munus obit Prænestæ, & Historiam patriæ suæ lingua vernacula meditatur, quam, vt pollet ingenio perspicaci, doctrinaque præditus est singulari, ab eo perficiendam suis omnibus numeris propediem confido.

Neque vero prætereundam censeo soli Prænestini feracitatē in producendis marmoribus: intrà Cœnobij Patrum Capuccinorum septa, inque hortodum effoderetur ille antè annos plus minùs quatuor, & eruerentur saxa è monte, cui superstructus est, fuit repertus lapis subfuscus, qui colore referebat Aegyptium, durus, atque lævis, è quo leunculi quatuor tres palmos oblongi sunt excisi, & sculpti, visunturque hinc inde collocati ad sustentandas arcas duas marmoreas sepulcrales, siue

farcophagos in facello varijs, & mirabilibus marmoribus incrustato, quod Gaspar Morellus vir pientissimus è Familia Eminentissimi Cardinalis Barberini, Imagini Thaumaturgæ Sanctissimæ Virginis Dei Genitricis reponendæ, atque colendæ excitavit in Sancti Rocchi, præterea Idolum instar Aegyptij, quod cum vetustis certat, & apud Excellentissimum Principem Prænestinum Bruti caput altum palmos duos, aliæque opera ex eo lapide affabrè facta existant industria, & arte Nicolai Menghini sculptoris eximij, qui Eminentissimum Cardinalem Barberinum Mæcænatem agnoscit, ibique lapididnam existere affirmavit, aliamque Alabastri pellucidi, & Electrini, seù lutei coloris; totus autem mons constare videtur è lapide coloris eburnei duro, atque lævi, è quo capita, seù *προτόμους*, aut stetharia idem sculpsit Iulij Cæsaris, & Augusti, quæ in] suprascripti Principis Palatio spectare licet. Ioannes insuper Laurentius Berninus Eques ingeniosissimus, & celeberrimus Architectus effinxit illo è lapide Cranium, seù Caluariam, quæ naturam ipsam exsuperat, & pulvinari, quod Heraclio è silice concinnarat, imposuit; Vena est etiam Prænestæ marmoris albi croceo, atque cæruleo coloribus distincti, è quo tabellæ plures exsectæ relatae sunt inter antiqua Eminentissimi Cardinalis Barberini monumenta. Viget alia vena marmoris diuersicoloris, ex qua altare portatile fuit excisum in Palatio Principis: has omnes venas Nicolaus iam laudatus adinuenit.

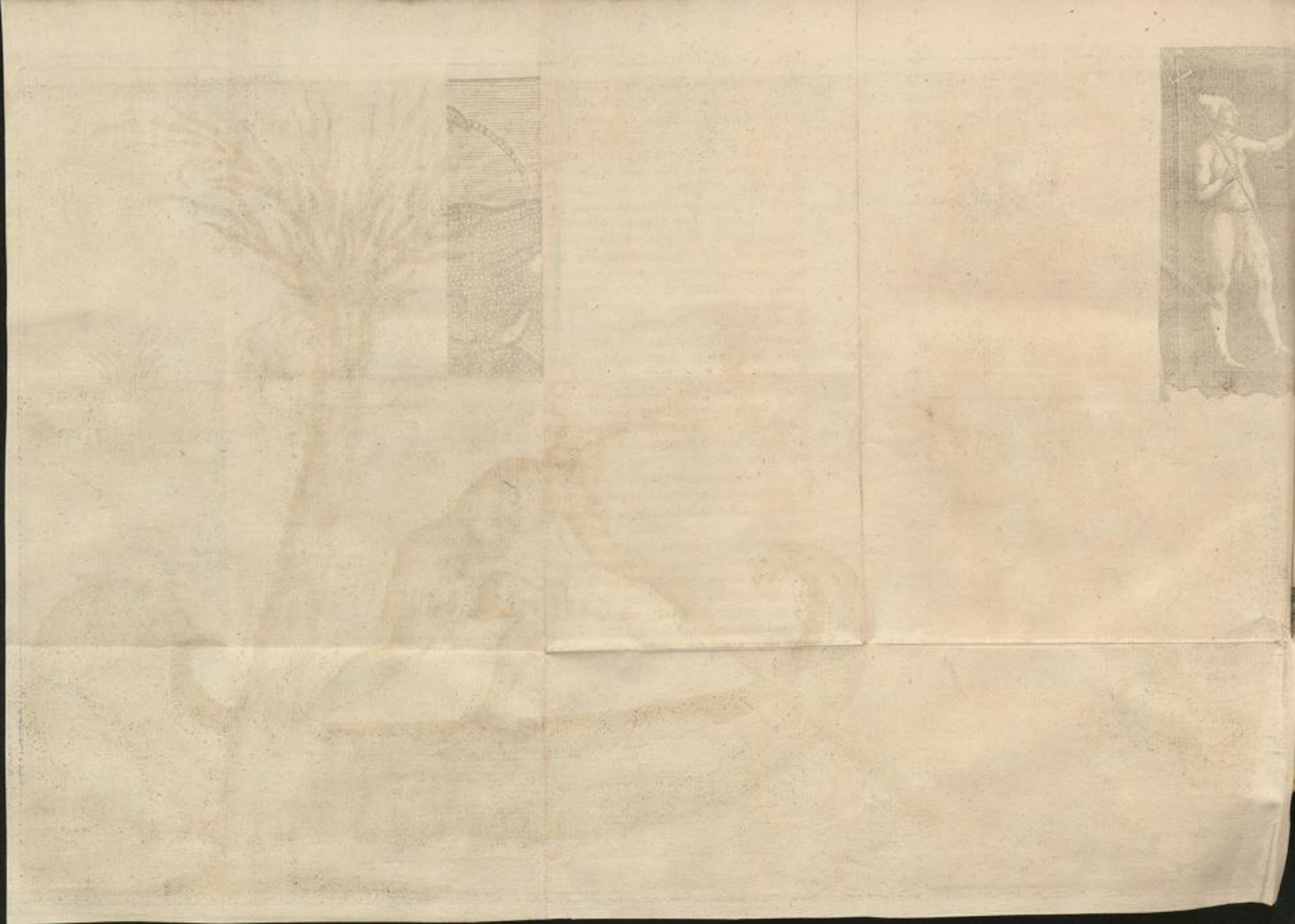
Coronidem præstantiorem isti Mantissæ haud queam imponere, nobiliorēve addere Colophonem quam petatum è penu instructissimo Illustriss. Abbat

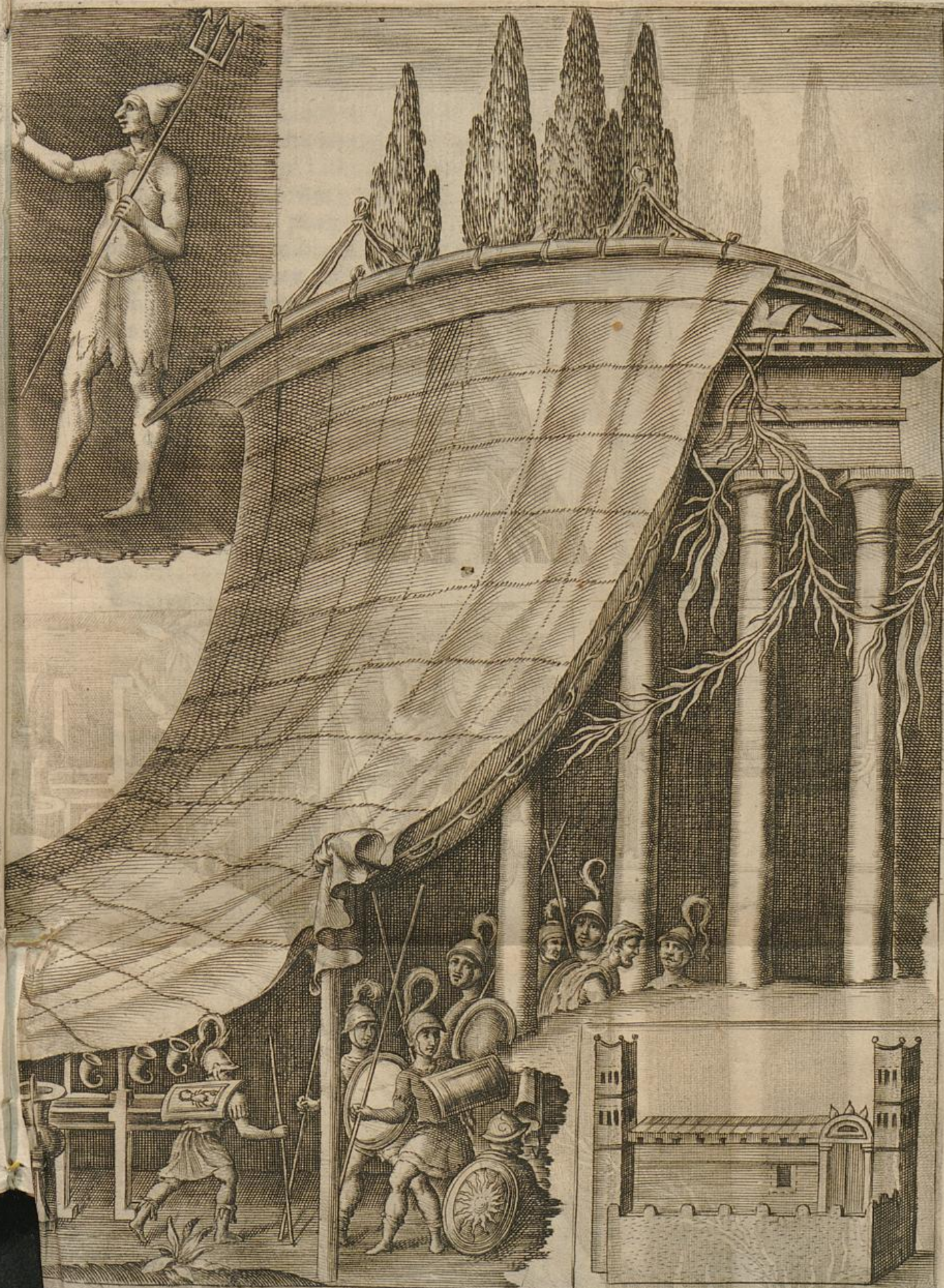
batis

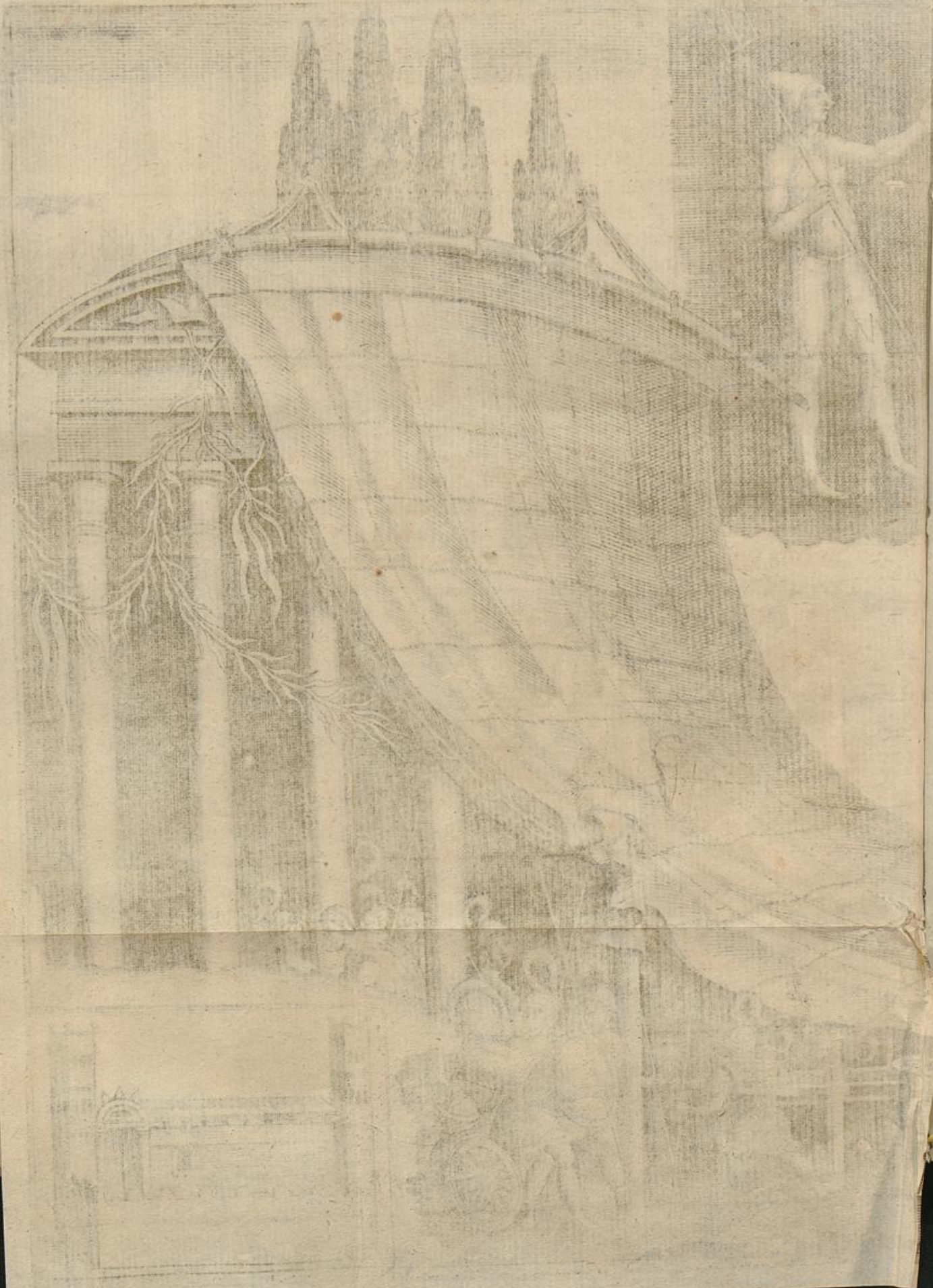

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

batis, & Equitis Cassiani à Puteo, habet vir immortalitate dignissimus reconditos thesauros antiquorum monumentorum, quos exhibet liberaliter, qua præditus est humanitate. Hos inter sunt XVIII. tabulæ Prænestini Lithostroti, in quibus variæ ferarum, & portentorum animalium effigies, venationum, fluminum, phaselorum, tentoriorum, ædium piscatorum, & militum, Isidisque simulacrorum, graphicè delineatæ, & pictæ figuræ mirum quam afficiant, oblectentque oculos insipientium. Ex his forsitan opus integrum contexi, sarcirique posset, sicut in Palatio Principis iam coeptum est felicissimè; Sed cum id sit operosum, laboremque prolixum exigit, moliri non sum ausus, neque subijcere oculis omnia, monstrorum præsertim, quæ noua tunc etiam pariebat in dies Africa, persequi singula genera, illa quidem, cum his, quæ Solinus in Polyhistore apprime describit, si conferantur, planè conueniunt, gustus præbendi causa duo ista fragmenta typis hic expressa innecto, synopsisque tabularum.

In prima Tabula spectare datur tres feras è Musiuo compositas, quibus inscriptum Τ Α Μ Ο Ν Ο - Π Α Ρ Δ Α Λ Ι fortè Κ Α Μ Ε Λ Ο Π Α Ρ Δ Α Λ Ι. In secunda caneros innantes Fluuio, Simias, Hippopotamum, venatores, & in his Mauros, qui vibrant sagittas ex arcubus in Simiam, infrà CΦΙΝΓΙΑ. In tertia Testudines innatantes Fluuio, & feras, quæ deuorant pisces, inscriptumque ΕΝΥΔΡΙC. In quarta aues, fortè Ibides insidentes rupi, quas vorat serpens sinuosa torquens volumina, Simiam, & quadrupedem humana facie, sed caudatam, subtusque ΜΟΝΟΚΕΝΤΑΥΡΑ, tum duo animalia sese

lambentia, vel commordentia, additūque ΟΩΑΝ-
 TEC. Quinta exhibet phaselum, qui remis agitur
 in Flumine rupibus interstincto, in quo milites,
 qui iacula conijciunt in Hippopotamum, quibus
 illum inter vluas, seu Papyros configunt. Sexta,
 Hippopotamum telis confixum natantem, duos-
 que Crocodilos. In septima ΚΡΟΚΟΔΙΛΟΠΑ-
 ΡΔΑΛΙC innat Flumini, hanc agitant Aethiopes
 clypeati, ædes, simulacra Isidis, Aquilæ signum,
 Asino impositum. In octava navis inflato velo ten-
 dit ad turrim rotundam, & ad duas quadratas
 in mare procurrentes, in quibus nidificant volu-
 cres, sagittarius collineans in Hippopotamum. In
 nona Templum ad ripam Fluuij, Obelisci, puteus,
 palma, mulieres vero sertis coronate, homo triden-
 tifer forte Neptunus.

In decima ΠΙΝΟΚΕΡΩC, ΧΟΙΡΟΠΠΙΟΚ, Tem-
 plum cum duabus turribus, & casa, palmæ. In vnde-
 cima vir mulierque hinc discumbunt, inde alij sub
 tegete, quam inumbrat vitis pampinis, & racemis
 onusta ad ripam Fluuij, per quem discurret phaselus
 plenus floribus innascentibus, ex aduerso tres, quo-
 rum alius canit fistula, porrigit alter cornu, seu cya-
 thum, qui desinit in hœdi speciem, tertius indicem
 attollit. In XII. legitur ΚΗΥΙΤΕΝ ΛΕΑΙΝΑ
 CΑΤΟΣ ΤΧΗΧΙCΝΙΕ ΕΦΑΛΟC. In XIII.
 navis visitur, quæ remis agebatur, militibus plena,
 aliæ velis vento inflatis, & funibus intertextis, pha-
 selus in Fluuio, domus, & Casa cum rusticis, cymba,
 flores in Fluuio. In XIV. ΚΡΟΚΟΤΑC, vena-
 tores, ΥΑΒΟΥC in rupe ad Fluuium. In XV.
 ΤΙΓΡΙC ΚΡΟΚΟΔΙΑΟC ΧΕΡCΑΙΟC CΑΤ-
 ΤΥΟΚ. In XV. tentorium, & milites, atque Tem-
 plum

plum, Dux propinans cum cornu, Abacus, Fluius.
 In XVII. Sacerdotum processus sub templo, qua-
 tuor coronati gestant humeris fercula, cum tym-
 panis, tibijsque alij. Anubis statua in Base. XVIII.
 Umbella.

In Sanctæ Mariæ Transtyberim Tituio Calliffi
 fragmenta sunt duo, quæ Musui Prænestini quidam
 suspicati sunt, inserta Basi fornicis dextri ante Apfi-
 dem, qua sustentatur Pronaus, & tectum, referunt
 illa volucres similes gruibus, & anatibus, forsan
 Ibides, tum pegmata, seu podia, & naues, ac lintres
 in mari discurrentes, puta phaselos, sed illa perti-
 nere ad aliud Musium censent Antiquarij naris
 emunctioris.

Habet ille ipse Abbas à Puteo in Gazophylacio
 Votorum, & Votiuarum statuarum, ac Icūcularum,
 quæ Fortunæ dicari solebant, & Tholo Templi ap-
 pendi simulacra fictilia, in his fæmina pariens cum
 infante, inque sella residens, vir sedens crure de-
 biliori laborans hydropisi, variaque capita mulie-
 rum oculis, aut cephalæalgia ægrotantium, quæ
 æri piguit incidere, cum Illustrissimus Episcopus
 AEmoniæ Tomasinus haud ita pridem maximo
 cum litteratorum mærore sublatu importuno fa-
 to plurima in libro de Donarijs exhibuerit.

Hunc Numum DIVAE FAVSTINAE, cum
 PVELLIS ALIMENTARIIS à tergo mihi per huma-
 maniter præbuit Antiquitatis indagator sagacissi-
 mus Leonardus Augustinus Senensis. En igitur il-
 lius Ectypon inserendum libro 1. pag. 60. post alte-
 rum Numum.

Ope-

Epist. 11. lib.
4.
Anselm. l. 2.
Vrbs c. 8.
Possid. c. 24.
Vit.

Operarum menda eximere Herculeæ videtur opus esse audaciæ, hoc enim facinus tam arduum est, atque Augiæ stabulum repurgare, tot, ac tantos in errores incidunt Typographi, quique abs illis eduntur libri foedis passim scatent *παραπομπὰς*, manum igitur medicā illis corrigendis, & persanandis, quæ irreperunt huic editioni, admouere operæ pretium erit; olim siquidem, dum calamo exararentur Codices, emendari solebant à Viris Clarissimis & Inlustribus, cuiusmodi fuerē Turcius Rufius Apronianus Asterius. V. C. & Inl. Excomite, Expræf. Vrbi. Patricius, & Conf. ordin. Nicomachus Flavianus V. C. III. Præf. Vrbi; Victotianus V. Inl. & Iulius Constantinus V. C. Cassiodorus ex Senatore Vrbi; Petrus Damiani S. R. E. Cardinalis Episcopus Ostiensis, qui & suos libros à Reuerendis. Episcopis Theodosio Senogalliensi, & Rodolpho Eugubino emendari petit, Sanctus Augustinus Episcopus Hipponensis tantæ vir authoritatis, tantæque doctrinæ. Quidni ergo mihi licebit idem in opere meo moliri, lectorique consulere, ne cespitare cogatur identidem, vt in eam ab eo gratiam, mihi que ipsi faciam satis: Ecce igitur illa.

Errata Libri primi.

- P. 1. ver f.9, sequuti v.13. plus minus
 p. 2 v.6. admiscuerunt v.12. Volsci, & Aurunci, expunge Rutulos,
 v. 15. & 16. pro Aufonibus leg. Auruncis.
 p. 4. v. 30. post *lares* adde ita dici è comparatione **Seruij Regis**.
 p. 8. v. 21. Theodosij M. æuo tolle aui.
 p. 9. v. 2. Concilij septimi.
 p. 11. v. 9. leg. visebatur pro affurgebat.
 p. 12. v. 6. leg. arx pro ars v.9. Prænestes.
 p. 18. v. 5. leg. aquæductuum.
 p. 20. v.18. in int. id est in integrum v.30. Diæcese
 p. 28. v. 18. soli pag. 26. post posuit adde D.
 post paginam 24. error est in paginarum numeris nam 25. 26. 27.
 28, 29. 30. 31. 32. l. supponendum in octo sequentibus vsque
 ad numerum 33.
 p. 30. v. 25. AEari v.12. earundem
 p. 32. v.8. audire siue adire
 p. 35. v. penult. & vlt. dele, & à sorte vsque ad *Lipio*
 p. 40. vi 21. CUIVS NE TACEAT.
 p. 51. in Sciographia lege Basilica hinc Fulvia:
 p. 53. v.1. Sarapidem, v.9. secundo Sarapis v. 19. aluisse
 55. v. 9. iussu
 62. v. 17. *Octavius Pantagathus* tolle p. ante *Octavius*
 64. v. 11. ANATELLONTIS 63. 2.7. fortè M. ANICIVM
 65. v. 11. superiore
 67. v. 18. Præneste
 68. v. 18. AEdiles, v. 20. loco LA. legionis LX. v. 22. NEROMIS,
 25. loco AB lege MAR. 26. loco RE leg. FRE.
 73. v. 19. Urbem adde Prænestinam.
 74. v. 5. multitudinem v. 9. duxerunt
 75. v. 17. cœptum, 24. Prænestinis.
 76. v. 18. cœpisse, v. 31. constitisse
 78. v. 15. anno C CCCXLV. pro CCCXCV, Urbis conditæ.
 81. v. 7. referauerat
 82. v. 30. gereret
 83. v. 29. nullam
 86. v. 12. Decuriones
 87. v. 13. Apocopen
 89. v. 13. deest DIS MANIBVS, & C. Tergenti
 96. v. 26. filius v. 34. *πρωτογενος*
 94. v. antepenult. quos
 97. v. 7. inquiens
 101. v. 2. Antonij

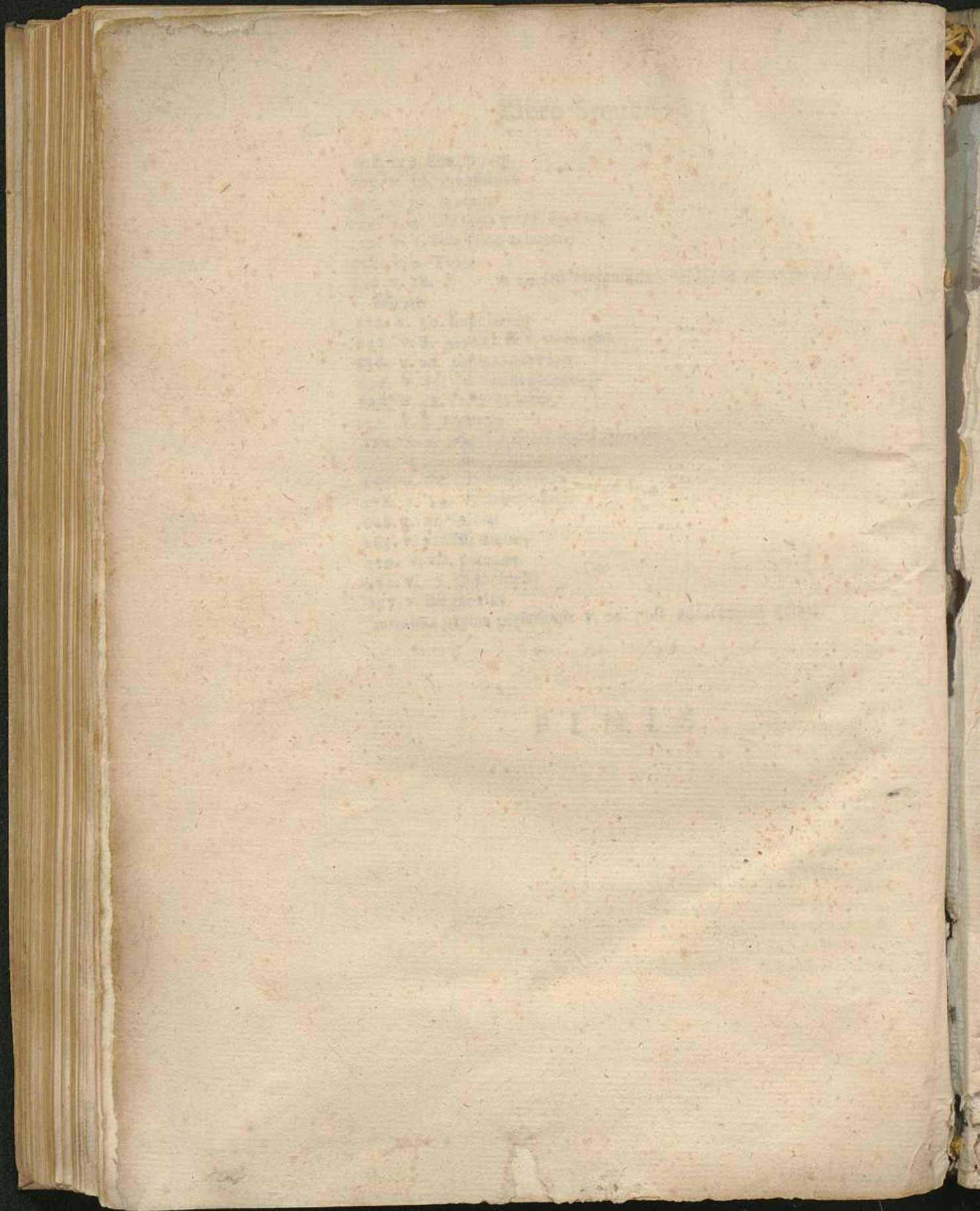
Lbro

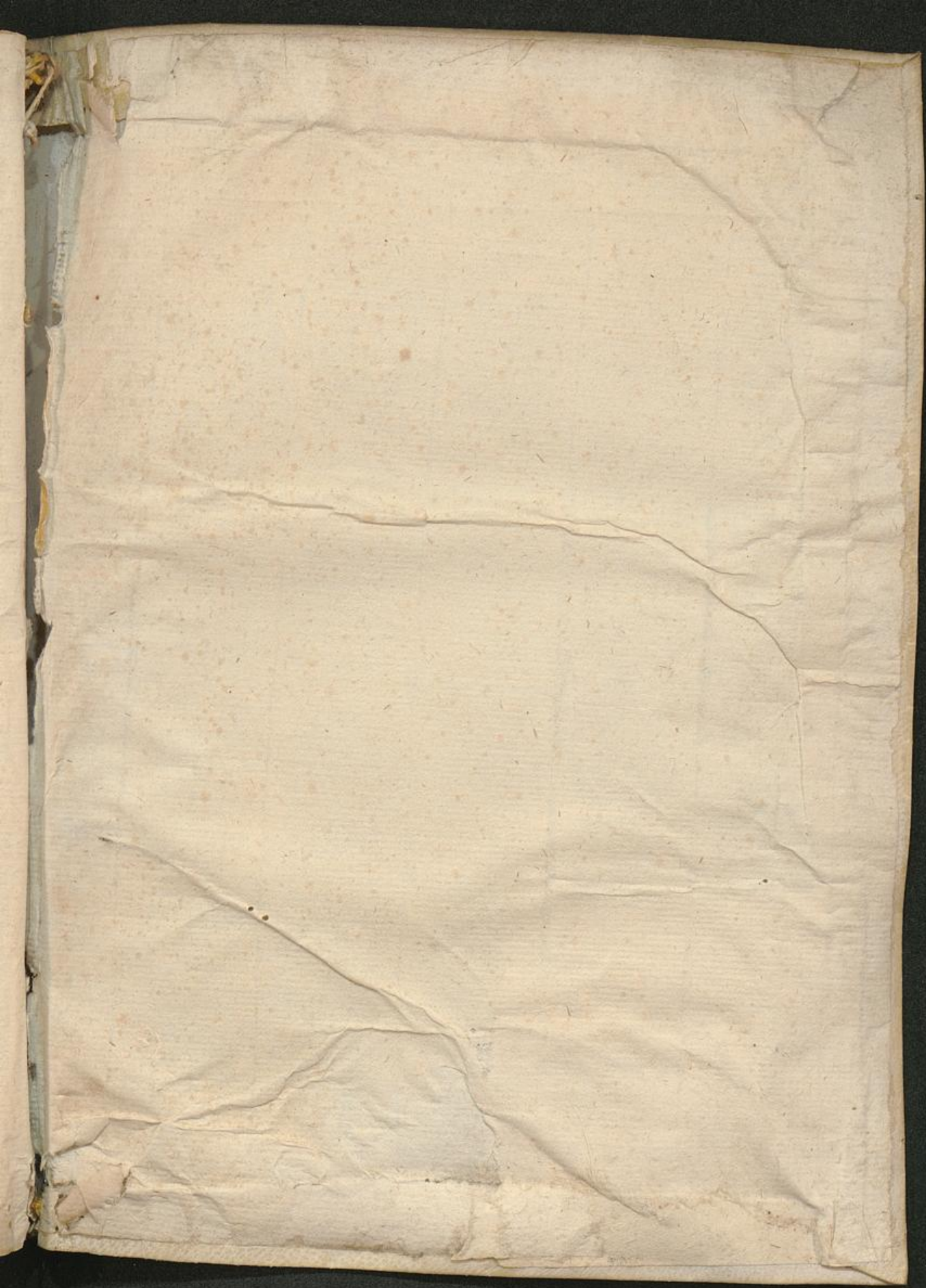
Libro Secundo .

108. v. 9. Dæmonum
109. v. 32. mansuram
110. v. 21. tantam
115. v. 2. ἄρραφος v. 13. ἐφαίω
122. v. 7. fore (sine accentu)
128. v. 2. Τυχῆ
129. v. 18. * v. 20. seu Molendina, vel Molæ aquarum ad fabricam
13c. v. 30. singularem
133. v. 8. μεδλλ & v. 20. in quo
136. v. 20. μεγαλομαρτυρος
147. v. 15. qui (cum accentu)
148. v. 48. vertit in latus
154. v. 6. Barbarie
162. v. 9. dele (suspitor) quod abundat .
166. v. 26. dele (ac proteuè)
181. v. vlt. condemnationi
188. v. 24. Hebdomadarij
228. v. 11. Saluias
265. v. 9. Chij natus .
170. v. vlt. perenne
272. v. 27. Dipnosophi.
277. v. Elegabalus
In quinta pagina prefationis v. 20. post addictissimi animi.

FINIS.

SUARESI

Præsentis
Antiquæ

Roma

1655.

985

Th

4865